

Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības
ministrija

**“Izvērtējums par konkrētu plastmasas izstrādājumu
ierobežojumu un aizliegumu”**

Iepirkuma identifikācijas nr.: VARAM/8

Gala nodevums

2020.gada 11.novembris

Saturs

KOPSAVILKUMS	4
1. DIREKTĪVĀ 2019/904 IEKĻAUTIE PLASTMASAS IZSTRĀDĀJUMI, TO APJOMI, IEKĻAUTIE KOMERSANTI UN PRIEKŠLIKUMI NORMATĪVO AKTU IZVEIDĒ UN UZLABOŠANĀ	8
1.1. Vienreiz lietojamie plastmasas galda trauki un piederumi	13
1.1.1. Galda piederumi un šķīvji	15
1.1.2. Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	21
1.1.3. Dzērienu maisāmkociņi	26
1.1.4. Dzērienu salmiņi	29
1.2. Vienreiz lietojamie maisiņi	34
1.2.1. Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi	34
1.2.2. Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi	39
1.3. Iepakojums	43
1.3.1. Pārtikas tara	43
1.3.2. Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla	54
1.3.3. Dzērienu iepakojums	60
1.4. Plastmasu saturoši zvejas rīki	71
1.4.1. Plastmasu saturoši zvejas rīki	71
1.5. Tabakas izstrādājumi ar vienreiz lietojamajiem plastmasas filtriem	84
1.6. Citi produkti	93
1.6.1. Baloni un to turēšanai domāti kociņi	93
1.6.2. Mitrās salvetes	99
1.6.3. Higiēnas preces	105
1.6.4. Vates kociņi	111
2. Iesaistītie komersanti	116
2.1. Ražošana	116
2.2. Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība	121
2.3. Mazumtirdzniecība	122
2.4. Izmantošana	125
3. Atkritumu apsaimniekošanas pārstrādes infrastruktūra Latvijā izvērtējums	129
4. Priekšlikumi	133
4.1. Patēriņa samazināšana	133
4.2. Tirgū laišanas aizliegums	134
4.3. Produkta dizaina noteikumi	135
4.4. Obligātā marķēšana	135
4.5. Ražotāju paplašinātā atbildība	136
4.1. Investīcijas Direktīvas izpildes nodrošināšanā	141

Izmantotās definīcijas

Pēc Direktīvas 2019/904 norādēm

- “plastmasa” - materiāls, kas sastāv no polimēra, kā tas definēts Regulas (EK) Nr. 1907/2006 3. panta 5. punktā, kuram var būt pievienotas piedevas vai citas vielas, un kas spēj funkcionēt kā gatavo izstrādājumu galvenā strukturālā sastāvdaļa, izņemot ķīmiski nemodificētus dabiskos polimērus;
- “vienreiz lietojams plastmasas izstrādājums” ir izstrādājums, kas pilnībā vai daļēji izgatavots no plastmasas un kas nav iecerēts, konstruēts vai laists tirgū kā tāds, kurš savā kalpošanas laikā tiek vairākkārt pārvietots vai apgrozīts, proti, nodots atpakaļ ražotājam atkārtotai uzpildīšanai vai atkārtotai izmantošanai tādām pašām mērķim, kādam tas sākotnēji iecerēts;
- “oksonoārdāma plastmasa” ir plastmasas materiāli, kas ietver piedevas, kuru oksidācijas rezultātā notiek plastmasas materiāla sadrumstalošanās mikrofragmentos vai ķīmiska sadalīšanās;
- “zvejas rīks” ir jebkurš priekšmets vai aprīkojuma daļa, ko zvejā vai akvakultūrā izmanto jūras bioloģisko resursu zvejošanai, ķeršanai vai audzēšanai, vai kas peld pa jūras ūdens virsmu un tiek izmantots šādu jūras bioloģisko resursu pievilināšanai un ķeršanai vai audzēšanai;
- “par atkritumiem kļuvis zvejas rīks” ir jebkurš zvejas rīks, ko aptver Direktīvas 2008/98/EK 3. panta 1. punkta atkritumu definīcija, tostarp visas atsevišķās sastāvdaļas, vielas vai materiāli, kas zvejas rīka izmešanas, tostarp pamešanas vai pazaudēšanas brīdī, bija tā daļa vai tam piestiprināti;
- “laist tirgū” nozīmē izstrādājumu pirmo reizi darīt pieejamu dalībvalsts tirgū;
- “darīt pieejamu tirgū” nozīmē komercdarbības gaitā par maksu vai bez maksas piegādāt izstrādājumu izplatīšanai, patēriņam vai izmantošanai dalībvalsts tirgū;
- “saskaņotais standarts” ir saskaņotais standarts, kas definēts Regulas (ES) Nr. 1025/2012 2. panta 1. punkta c) apakšpunktā;
- “tabakas izstrādājumi” ir tabakas izstrādājumi, kas definēti Direktīvas 2014/40/ES 2. panta 4. punktā.

KOPSAVILKUMS

Izvērtējums par konkrētu plastmasas izstrādājumu ierobežojumu un aizliegumu ir veikts saskaņā ar 2020.gada 27.maijā noslēgto līgumu ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju (Iepirkumu identifikācijas Nr. VARAM 2020/8). Iepirkuma un izvērtējuma mērķis ir izvērtēt Direktīvā 2019/904 ietvertās kategorijas, to plūsmas un daudzumus (svara vienībās), apkopojumu par komersantiem, uz kuriem attieksies prasības, atkritumu apsaimniekošanas pārstrādes iespējas Latvijā, un attiecīgi sagatavot priekšlikumus par nepieciešamajiem pasākumiem, lai pārņemtu Direktīvas 2019/904 prasības Latvijā.

ES Direktīva 2019/904, kas tika pieņemta 2019.gada jūnijā, ir koncentrēta uz konkrētu plastmasas izstrādājumu ietekmes uz vidi samazināšanu, tādējādi izvērtējumā ir ietvertas ļoti dažādas produktu grupas un apakšgrupas, kurām arī ir piemēroti atšķirīgi noteiktie pasākumi. Līdz ar Direktīvas pieņemšanu, Latvijai ir jāspēr patstāvīgi soļi Direktīvas ieviešanā, lai nodrošinātu normatīvo aktu izveidi līdz Direktīvā 2019/904 norādītajiem laika rāmjiem. Papildus Latvija ir pievienojusies Eiropas Plastmasas paktam, iestājoties par paātrinātu pāreju uz vienreiz lietojamu plastmasas izstrādājumu ierobežošanu un iepakojuma atkārtotu izmantošanu un pārstrādi, lai veicinātu plastmasas piesārņojuma samazināšanu vidē.

Lai nodrošinātu Direktīvas 2019/904 (tālāk arī Direktīva) ieviešanu, 2020.gadā vasarā/rudenī paralēli notika darbs gan Eiropas Komisijā, gan arī ES dalībvalstīs, lai apzinātu dažādus aspektus, kuri ir iekļauti Direktīvas 2019/904 tvērumā. Lai gan Eiropas Komisijas Direktīvas 2019/904 vadlīnijas bija paredzēts apstiprināt 2020.gada vasarā, lai norādītu, kas ir definēts kā vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi. Tajā pašā laikā arī Eiropas Komisija gaida ES dalībvalstu individuāli veiktos situācijas izvērtējumus, lai akceptētu vadlīnijās iekļauto informāciju. Tādējādi Latvijas izvērtējums ir veikts paralēli Eiropas Komisijas vadlīniju ieviešanai, un lielākoties informācija ir apkopota laika posmā no 2020.gada jūnija līdz augustam. Neskatoties uz to, ka vadlīniju darba dokumenti praktiski nebija pieejami, izvērtējuma tika maksimāli izmantota informācija, kas bija pieejama publiskajā telpā jeb Direktīvas vadlīniju rediģēšanā iesaistīto personu apkopotā informācija. Īpaši nozīmīgs ir norādījums, ka visi vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi ietver arī materiālus, kuriem ir plastikāta pārklājums, tai skaitā, papīra un kartona iepakojums ar plastikāta pārklājumu kā dzērienu glāzes¹. Daudzkārt pētījumos tiek izmantota citu valstu pieredze un to pētījumos iegūtie dati, taču 2020.gada jūlijā/augustā veiktajā izvērtējumā tika norādīts, ka liela daļa no ES valstīm nav vēl ieviesušas Direktīvas norādījumus².

ES Direktīvā 2019/904 ir kopumā uzskaitītas 16 dažādās apakškategorijas, kuras izvērtējumā tika vērtētas katra atsevišķi, lai apzinātu apakškategorijas nianšes, tomēr tās var tikt dalītas 6 lielākos blokos – vienreiz lietojamie plastmasas galda trauki un piederumi, vienreiz lietojamie iepirkumu maisiņi, iepakojums, plastmasu saturoši zvejas rīki, tabakas izstrādājumi ar vienreiz lietojamiem filtriem un citi produkti. Tā kā Direktīva iekļauj specifiskus produktus un to kategorijas, liekot uzsvāru uz vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem, tad lielākoties atsevišķi par šādu produktu izmantošanu tirgū oficiāla statistika nav pieejama. Tādējādi lai apzinātu Direktīvā iekļautos produktu radīto atkritumu apjomus Latvijā tika izmantotas dažādu metodoloģiju kombinācijas, lai veiktu izvērtējumu par tirgū laisto apjomu. Tika apkopota publiski pieejama informācija no dažādiem avotiem, kā arī vairāk nekā 30 intervijas ar Latvijas nozarē iesaistītajām pusēm.

Direktīvā ir noteikti pasākumi, kurus ir nepieciešams attiecināt uz norādītajiem vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumiem. Izvērtējumā iekļauti seši no tiem un netiek izskatīta informētības vairošanas pasākumi pēc iepirkuma prasībām. Noteiktie pasākumi ir patēriņa samazināšana, aizliegums, produktu dizaina noteikumi, obligātā marķēšana, ražotāju paplašinātā atbildība un dalītās savākšanas prasības. Direktīvā 2019/904 arī ir norādīti pasākumu ieviešanas termiņi, kuri visātrāk stājas spēkā tirgū laišanas aizliegums un marķēšanai – 2021.gada 3.jūlijam.

¹ Nous fiber consulting, 13.07.2020., pieejams - <https://nousfiberconsulting.com/381-2/>, tāpat arī Direktīvas vadlīniju otrais darba dokuments, skatīts 10.11.2020, pieejams - <https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2020/09/Clean-2-CommissionGuidelinesSUP.Part-1-TC.pdf>

² BFG iepakojums, 31.08.2020, pieejams - <http://www.bfgpackaging.com/fr/the-midway-status-of-sup-transposition-in-eu-countries-3/>

Pārskats par konkrētiem plastmasas izstrādājumiem un to noteiktajiem pasākumiem, kas norādīti Direktīvā 2019/904³

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Pārtikas tara	✓	✓ (putu polistirols)			✓	
 Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla					✓	
 Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi					✓	
Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi		✓				
 Galda piederumi (dakšas, naži, karotes, irbuliši); Šķīvji		✓				
 Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem		✓ (putu polistirols)	✓		✓	✓
 Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	✓	✓ (putu polistirols)		✓	✓	
Dzērienu maisāmkociņi		✓				
Salmiņi		✓				
 Tabakas izstrādājumi ar filtriem				✓	✓	
 Baloniem piestiprināmi un to turēšanai domāti kociņi		✓				
 Baloni					✓	
 Mitrās salvetes				✓	✓	
 Higiēnas preces				✓		
 Vates kociņi		✓				
 Plastmasu saturoši zvejas rīki					✓	

Kopumā Direktīvā 2019/904 izdalītās kategorijas ik gadu Latvijā veido gandrīz 31 tūkstoši tonnas atkritumu. Visnozīmīgākais ir dzērienu iepakojums, kas rada visvairāk atkritumus (38%) no masas perspektīvas no kopējā apskatītā apjoma, kam seko pārtikas tara un arī pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla. Tāpat nozīmīga kategorija ir vienreiz lietojamie maisiņi un higiēnas preces, kas katra veido 10% no atkritumu apjoma. Tajā pašā laikā vienreiz lietojamie plastmasas galda trauki un piederumi veido 3% no iekļauto produktu apjoma, plastmasu saturošie zvejas rīki un tabakas izstrādājumi ar filtriem veido 1%.

³ Eiropas Komisija (2019). Direktīva 2019/904, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

Direktīvā iekļautās kategorijas un to patērētā produkta radītais atkritumu apjoms gadā, tonnas, un īpatsvars no direktīvā iekļauto produktu patēriņa apjoma

Direktīvā iekļautās kategorijas	Patērēto produktu radītais atkritumu apjoms gadā (vidēji 2018. un 2019.gadā), tonnas ⁴	% no kopējā apjoma
Vienreiz lietojamie plastmasas galda trauki un piederumi	829	3%
Galda piederumi (dakšas, naži, karotes, irbulīši); Šķīvji	343	1%
Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	457	1%
Dzērienu maisāmkociņi	0	0%
Salmiņi	29	0%
Vienreiz lietojamie maisiņi	3 147	10%
Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi	3 146	10%
Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi	1	0%
Iepakojums	22 846	74%
Pārtikas tara	6 500	21%
Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla	4 530	15%
Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem	11 816	38%
Tabakas izstrādājumi ar filtriem	396	1%
Tabakas izstrādājumi ar filtriem	396	1%
Plastmasu saturoši zvejas rīki	250	1%
Plastmasu saturoši zvejas rīki	250	1%
Citi produkti	3 424	11%
Baloniem piestiprināmi un to turēšanai domāti kociņi	0	0%
Baloni	20	0%
Mitrās salvetes	396	1%
Higiēniskās preces	2 993	10%
Vates kociņi	15	0%
Kopā	30 892	100%

Lai gan no kopējo atkritumu skatījumu kategorijas pēc masas dažkārt var šķist salīdzinoši nelielas, ņemot vērā plastmasas produktu nelielo svaru, to vienību skaits ir liels. Plastmasas izmantošana dažādos produktos ir pieaugusi pēdējos gados, un līdz ar to arī jūras piekrastes piesārņojums pieaug. Lai samazinātu mikroplastmasas piesārņojumu vidē, Eiropas komisija ir noteikusi Direktīvas 2019/904 prasības, lai samazinātu patēriņa kultūras ietekmi uz vidi. Lielbritānijā ir izvērtēts, ka no produktu dzīves cikla perspektīvas, dzērienu maisāmkociņi un dzērienu salmiņi ir videi kaitīgi materiāli, un ka ir pat vēlams izmantot produkta pārdošanas aizliegumu, nevis neko-nedarīt politikas scenāriju, jo to pēcpateriņa izmaksas (savākšana, piesārņojums) ir lielākas nekā pārdošanas ieguvums. Tādējādi apzinoties vides piesārņojumu un tā radītās sekas, Eiropas Komisija ir noteikusi Direktīvas 2019/904 prasības, lai produktu ražotāji un iedzīvotāji apzinātos radīto jūras piesārņojumu. Tāpat arī vēlme ir iesaistīt produuktu ražotājus vides jautājumu risināšanā, ka tiktu domāts arī par to produktu radītajiem pēcpatēriņa atkritumiem.

Direktīvā patēriņa samazināšana ir attiecināta uz divām kategorijām – pārtikas tara un dzērienu glāzes. Kā visefektīvākie risinājumi šo produktu kategoriju patēriņa samazināšanā ir aizliegums izmantot vienreiz

⁴ Vidējais apjoms 2018. un 2019.gadā

lietojamus iepakojumus publiskos pasākumos, tādējādi un arī pastarpināti stimulēt atkārtoti lietojamu iepakojumu un trauku izmantošana.

Tirgū laišanas aizliegums ir noteikts 9 apakškategorijām, tai skaitā arī putu polistirola pārtikas tara, dzērienu iepakojums un dzērienu glāzes. Ja dažiem no produktiem jau ir plaši pieejami un tehnisko funkciju izpildīšanai pieejamas alternatīvas, tad dažām no kategorijām tas ir izaicinājums. Lielākais izaicinājums aizstājējproduktu ieviešanā ir vienreiz lietojamiem plastmasas galda piederumiem, dzērienu salmiņiem un putu polistirola pārtikas tarai. Alternatīvas ir vidēji 2-4 reizes dārgākas nekā vienreiz lietojamie plastmasas izstrādājumi un/vai nespēj izpildīt plastmasas tehniskās iespējas. Tā kā tirgū laišanas aizliegums stājas spēkā 2021.gada 3.jūlijā, kas ir ēdināšanas sezonas vidus, tad ir sagaidāms, ka uzņēmumi izmantos noteiktos produktus vēl visu pārejas periodu. Līdz 2021.gada 3.jūlijam produktus var iegādāties un ievest vai importēt Latvijas teritorijā, un pēc tam praktiski līdz gada beigām arī pārdot un izmantot Latvijas teritorijā kā pārejas periodā.

Produktu dizaina noteikumi ir noteikti dzērienu iepakojumam, un visa ES dzērienu industrija pāries uz jauniem produktu izstrādes veidiem. Latvijā tiek ievestas vai importētas PET pudeļu preformas, kurās jau ir nepieciešams iestrādāt pārstrādāto materiālu, un Latvijas uzņēmumiem nepieciešams veikt izmaiņas pudeļu izpūšanas iespējās. Izmaiņas lielākoties tiks veiktas PET pudeļu preformu ražotnēs, kas atrodas ārpus Latvijas.

Obligātās marķēšanas prasības ir noteiktas 5 apakškategorijām. Lielākoties dotie produkti tiek ievesti vai importēti Latvijā un Latvijā ir vien 2 uzņēmumi, kas ražo norādītos produktus, un uzņēmumi aktīvi pārdod uz citām valstīm. Tā kā šie produkti tiek pārdoti dažādās ES valstīs, tad būtu svarīgi izmantot kopējās ES vadlīnijas produktu marķēšanā un tās attiecīgi pārnest uz Latvijas likumdošanu.

Savākšanas prasības ir noteiktas 2024. un 2029.gadā, un jau 2019.gadā ir pieņemti Iepakojuma likuma izmaiņas, lai izveidotu depozīta sistēmu. Ir paredzēts, ka depozīta sistēma uzsāks darbu 2022.gada 1.februārī. Tajā pašā laikā līdz ar Direktīvas vadlīnijām tajā iekļaujas arī kompozītmateriāli un piens un uz piena bāzes ražoti dzērieni, tādējādi nepieciešams domāt arī par šo produktu savākšanas prasībām. Ja līdz 2024.gadam mērķi var izpildīt ar esošajām sistēmām, tad 2030.gada mērķa izpildei jau ir nepieciešams ieviest precīzu šo iepakojumu savākšanas uzskaiti.

9 norādītājām apakškategorijām ir noteikta ražotāju paplašinātā atbildība, no kurām jau piecām apakškategorijām jau ir attiecināta ražotāju paplašinātā atbildība. No tām, kam jau ir attiecināta paplašinātā atbildība, ir nepieciešams veikt izmaiņas Dabas resursu nodoklī (DRN), atsevišķi izdalot arī uz papīra un kartona bāzes ražotos kompozītmateriālus un tam, iespējams, palielināt noteikto DRN likmi. Tādēļ, ka pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīgā materiāla ir nepārstrādājami, tad tiem attiecināt pilnu DRN likmi, lai arī nodrošinātu Latvijas valsts nodevu ES budžetā par nepārstrādāto plastmasas iepakojuma likmes 0,8 EUR/kg izpildi. Vienreiz lietojamajiem plastmasas maisiņiem visi Direktīvā noteiktie norādījumi jau ir ieviesti ar aktīvu VARAM vadību un to piemērošanu Latvijas likumdošanā. Atlikušās četrās kategorijās pirms tam nav bijusi ieviesta ražotāju paplašinātā atbildība, kā arī norādītie produkti bez zvejas rīkiem ir uzskatāmi kā nepārstrādājami, tādējādi varētu tikt izskatītas kā arī iemaksas valsts budžetā. VARAM 2023.gadā veiks izvērtējumu, lai aprēķinātu ar RAS ieviešanu saistītās izmaksas.

Direktīvas ieviešanas rezultātā VARAM 2020.gada novembrī ir izstrādājis jaunu likumprojektu "Par plastmasu saturošiem izstrādājumiem", lai ieviestu Direktīvas 2019/904 prasības Latvijā.

1. DIREKTĪVĀ 2019/904 IEKĻAUTIE PLASTMASAS IZSTRĀDĀJUMI, TO APJOMI, IEKĻAUTIE KOMERSANTI UN PRIEKŠLIKUMI NORMATĪVO AKTU IZVEIDĒ UN UZLABOŠANĀ

Eiropas Parlamenta un padomes (ES) Direktīvā 2019/904 galvenais virzītājspēks ir maksimāli noslēgt plastmasas izstrādājumu aprites loku un novērst arvien pieaugošā plastmasas atkritumu rašanās un to nonākšana vidē, jo īpaši jūras vidē⁵. Tādējādi tās mērķis ir "novērst un samazināt konkrētu vienreiz lietojamu plastmasas izstrādājumu un plastmasu saturošu zvejas rīku ietekmi uz vidi, īpaši ūdens vidi, un cilvēka veselību, kā arī veicināt pāreju uz aprites ekonomiku ar inovatīviem un ilgtspējīgiem darījumdarbības modeļiem, izstrādājumiem un materiāliem, tādējādi sekmējot arī iekšējā tirgus efektīvu darbību."⁶ ES Direktīva 2019/904 attiecas lielākoties uz "vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem", kas ir "paredzēti lietošanai tikai vienu reizi vai īsu laiku, un pēc tam ir izmetami"⁷. Direktīvas vadlīniju darba dokumentos norādīts, ka vienreiz lietojamie produkti, kas ir Direktīvas tvērumā, ir visi, kas satur plastmasu, neskatoties uz pievienotās plastmasas apjomu.⁸

ES Direktīvā 2019/904 par konkrētu plastmasas izstrādājumu ietekmes uz vidi samazināšanu ir ietvertas ļoti dažādas produktu grupas un apakšgrupas, kurām arī ir piemēroti atšķirīgi noteiktie pasākumi. Lai veidotu izpratni par iekļautajām produktu grupām, ir izveidots pārskats par iekļautajām grupām un Direktīvā 2019/904 noteiktajiem pasākumiem. Direktīva 2019/904 attiecas gan uz jau esošajiem iepakojumiem, dalot tos smalkāk - pārtikas tara, pārtikas paciņas no elastīgā materiāla, dzērienu tara, vieglās plastmasas maisiņi, gan arī vienreiz lietojamie galda trauki un piederumi - galda piederumi, šķīvji, dzērienu glāzes, dzērienu maisāmkociņi, salmiņi. Tāpat ietverot arī balonus un to turēšanai domātos kociņus, tabakas izstrādājumus ar vienreiz lietojamiem plastmasas filtriem, higiēnas preces, mitrās salvetes, vates kociņi, un atsevišķi arī skatot plastmasu saturošus zvejas rīkus.

No noteiktajiem pasākumiem, patēriņa samazināšana ir attiecināta uz pārtikas taru un dzērienu glāzēm, tirgū laišanas ierobežojumi attiecināti uz putu polistirola pārtikas taru, dzērienu glāzēm un dzērienu iepakojumu, kā arī uz oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi, kā arī plastmasas izstrādājumu galda piederumi un šķīvji, dzērienu maisāmkociņi, salmiņi, baloniem piestiprināmie kociņi, vates kociņi. Produkta dizaina noteikumi ir norādīti dzērienu iepakojumam, obligātā marķēšana – dzērienu glāzēm, tabakas izstrādājumiem, mitrajām salvetēm un higiēnas precēm, kā arī 9 kategorijām ir noteikta ražotāju paplašinātā atbildība, un dalītā savākšanas prasība ir noteikta dzērienu iepakojumam. Tirgū laišanas aizliegums un obligātās marķēšanas pasākumi stājas spēkā 2021.gada 3.jūlijā, tāpat arī ražotāju paplašinātā atbildība kategorijām, kas jau ir iekļautas esošajā likumdošanā.

Direktīva 2019/904 (izmantots arī saīsinājums tikai kā "Direktīva", jo viss dotais izvērtējums ir veidos uz Direktīvas 2019/904 bāzes) tika pieņemta 2019.gada jūnijā, tādējādi visām ES dalībvalstīm ir ierobežota pieredze gan ar datu savākšanu, gan arī ar kategoriju robežu noteikšanu, gan arī ar attiecīgo atkritumu apsaimniekošanas pasākumu ieviešanu. Kopumā visas ES dalībvalstis vēl ir procesā, lai izskatītu nepieciešamos atkritumu apsaimniekošanas pasākumus, kas palīdzētu samazināt jūras piesārņojumu, taču reizē tas nozīmē, ka nav pieejamu dažādu labās prakses piemēru, no kuriem smelties iedvesmu jautājuma risināšanā.

Tā kā notiek paralēls darbs Direktīvas ieviešanai, tad dažādi aspekti ir neskaidri vēl visām pusēm, tādējādi izvērtējums ir balstīts lielākoties uz 2020.gada jūnijā – augustā pieejamās informācijas. Maksimāli tika

⁵ Eiropas Komisija (2019). Direktīva 2019/904, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

⁶ Direktīva 2019/904, 1.pants

⁷ Direktīva 2019/904, (12)

⁸ Direktīvas vadlīniju otrais darba dokuments, skatīts 10.11.2020, pieejams - <https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2020/09/Clean-2.-CommissionGuidelinesSUP.Part-1-TC.pdf>

izmantota visa publiski pieejamā informācija par topošajām EK Direktīvas valdinājām, tai skaitā īpaši nozīmīgs ir norādījums, ka ja kartona vai papīra iepakojumam ir plastikāta pārklājums, tad tas arī ir ietverts Direktīvas tvērumā⁹.

Tabula 1. Pārskats par konkrētiem plastmasas izstrādājumiem un to noteiktajiem pasākumiem, kas norādīti Direktīvā 2019/904¹⁰

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi / Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Pārtikas tara	✓	✓ (putu polistirols)			✓	
 Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla					✓	
 Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi					✓	
Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi		✓				
 Galda piederumi (dakšas, naži, karotes, irbulīši); Šķīvji		✓				
 Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem		✓ (putu polistirols)	✓		✓	✓
 Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	✓	✓ (putu polistirols)		✓	✓	
Dzērienu maisāmkociņi		✓				
Salmiņi		✓				
 Tabakas izstrādājumi ar filtriem				✓	✓	
 Baloniem piestiprināmi un to turēšanai domāti kociņi		✓				
 Baloni				✓	✓	
 Mitrās salvetes				✓	✓	
 Higiēnas preces				✓		
 Vates kociņi		✓				
 Plastmasu saturoši zvejas rīki					✓	

Latvija ir pievienojusies Eiropas Plastmasas paktam, iestājoties par paātrinātu pāreju uz vienreiz lietojamu plastmasas izstrādājumu ierobežošanu un iepakojuma atkārtotu izmantošanu un pārstrādi, lai veicinātu plastmasas piesārņojuma samazināšanu vidē¹¹.

Lai veiktu apjoma izvērtējumu, Direktīvā iekļautie produkti ir sadalīti 6 lielās grupās – vienreiz lietojamie plastmasas trauki un piederumi, vienreiz lietojamie maisiņi, iepakojums, plastmasu saturoši zvejas rīki, tabakas izstrādājumi ar vienreiz lietojamiem filtriem un citi produkti. Veicot pārskatu par katru no sadaļām, sākotnēji tiek izskatīta sadaļas definīcija pēc Direktīvas 2019/904 norādījumiem, izvērtēti iekļautie produkti,

¹⁰ Direktīva 2019/904, Eiropas Komisija (2019). Direktīva 2019/904, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

¹¹ VARAM, http://varam.gov.lv/lat/aktual/prese_relizes/?doc=28410

kam seko iespējas apzināt kopējos izstrādājumu apjomus, svara vienībās pa 2018. un 2019.gadu, dalot tos pa ceturkšņiem, kā arī papildus izdalot izstrādājumu plūsmas – laists tirgū, savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai izmantots un ražots. Tā kā ir iekļautas atšķirīgas grupas ar dažādiem pārdošanas un izmantošanas kanāliem, atšķirīgām alternatīvām un to esošo attīstības stadiju. (Tabula 2, Tabula 3)

Kopumā Direktīvā 2019/904 izdalītās kategorijas ik gadu Latvijā veido gandrīz 31 tūkstoši tonnas atkritumu. Apkopojot pa grupām, visnozīmīgākie ierobežojumi ir atsevišķi izdalīti iepakojumam, kas veido 74% no Direktīvā uzskaitīto produktu apjoma. Visnozīmīgākais ir dzērienu iepakojums, kas rada visvairāk atkritumus (38%) no masas perspektīvas no kopējā apskatītā apjoma, kam seko pārtikas tara un arī pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla. Tāpat nozīmīga kategorija ir vienreiz lietojamie maisiņi un higiēnas preces, kas katra veido 10% no atkritumu apjomu. Tajā pašā laikā Vienreiz lietojamie plastmasas galda trauki un piederumi veido vien 3% no iekļauto produktu apjomu. Tomēr nepieciešams norādīt, ka Direktīva 2019/904 uzskaitītos plastmasas izstrādājumus ir skatījusi nevis no masas perspektīvas, bet no vienību skatījuma, un tā kā plastmasas izstrādājumi ir salīdzinoši viegli, tad to skaits ir ievērojami lielāks kā to radītais atkritumu apjoms. (Tabula 2, Tabula 3).

Tabula 2. Direktīvā iekļautās kategorijas un to patērētā produkta radītais atkritumu apjoms gadā, tonnas, un īpatsvars no direktīvā iekļauto produktu patēriņa apjoma

Direktīvā iekļautās kategorijas	Patērēto produktu radītais atkritumu apjoms gadā, tonnas	% no kopējā apjoma
Vienreiz lietojamie plastmasas galda trauki un piederumi	829	3%
Galda piederumi (dakšas, naži, karotes, irbulīši); Šķīvji	343	1%
Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	457	1%
Dzērienu maisāmkociņi	0	0%
Salmiņi	29	0%
Vienreiz lietojamie maisiņi	3 147	10%
Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi	3 146	10%
Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi	1	0%
Iepakojums	22 846	74%
Pārtikas tara	6 500	21%
Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla	4 530	15%
Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem	11 816	38%
Tabakas izstrādājumi ar filtriem	396	1%
Tabakas izstrādājumi ar filtriem	396	1%
Plastmasu saturoši zvejas rīki	250	1%
Plastmasu saturoši zvejas rīki	250	1%
Citi produkti	3 424	11%
Baloniem piestiprināmi un to turēšanai domāti kociņi	0	0%
Baloni	20	0%
Mitrās salvetes	396	1%
Higiēniskās preces	2 993	10%
Vates kociņi	15	0%
Kopā	30 892	100%

Tabula 3. Pārskats par vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem, to ražošanas iespējām Latvijā, patērētā apjoma aprēķina pamatmetodoloģija

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi	Ražots Latvijā, ievests vai importēts			Patērētā produkta apjoma indikatīvās proporcijas novērtējums no tirgū laistā apjoma			Patērētā produkta apjomi gadā, tonnas	Sezonālās svārstības pa ceturkšņiem	Izmantotā aprēķina pamatmetodoloģija	
	Ražots Latvijā	Ievests un importēts, HS kods	HS koda izmantošana	Ražošana Latvijā	Izmantots mājsaimn iecībās	Saimnie ciskās darbība	(Vidēji 2018. Un 2019.gadā)		Dati	Intervijas
 Pārtikas tara	x	392310	Iekļauj dažādus plastmasas izstrādājumus un pārtikas tara nevar tikt atdalīta	20%	50-70%	30-50%	6 500	Augstāks 2. un 3. ceturksnī	Proporcija no vienreiz lietojamo plastmasas trauku aprēķina (VVD+VID info) un neto ievests un imports augļiem un dārzeņiem	Vairumtirgotāji (Multipaks, Gemoss, Sanitex)
 Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla	X	X	netiek atsevišķi definēts	70%	0%	100%	4 530	Nebūtiskas	Uzņēmumu tirgus daļa, ekstrapolēts uz kopējo situāciju	Polipaks, Immer Digital, printēšanas iekārtu vairumtirgotājs, Orkla Food, Latvijas zaļais punkts
 Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi	-	392321	nav izmantots	0%	50%	50%	3 146	Nav	VVD dati	VVD, tirdzniecību asociācijas
Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi	-	x	netiek atsevišķi atdalīts	0%	0	100%	1	Nebūtiskas	<2% no vieglās plastmasas maisiņiem 2016.gadā, praktiski neizmantojams	Vairumtirgotāji (Multipaks, Gemoss, Sanitex), VVD
 Galda piederumi (dakšas, naži, karotes, irbuliši); Šķīvji		392410	Neizskaidrojamas datu svārstības, tādējādi nevar tikt izmantots	0%	20%	80%	343	Augstāks 2. un 3. ceturksnī	Proporcija no vienreiz lietojamo plastmasas trauku aprēķina (VVD+VID info)	Vairumtirgotāji (Multipaks, Gemoss, Sanitex)
 Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem	50%	X	Daļēji izmantojams ūdenim	0%	0	100%	11 816	Augstāks 2. un 3. ceturksnī	Gateway datu apkopojums, kas balstīts uz 9 gadu datu apkopojumu, apzinot tirgū laisto produktu apjomu no ražotājiem, akcīzes datu informācijas, statistikas).	Lavijas Piensaimnieku centrālā savienība, Gammplast, Eco Baltia, TMZO Baltija, tika kontaktēta Dzērienu asociācija un nosūtīti dati, taču bez atgriezeniskās saites. Gateway datu apkopojums ir veikts balstoties uz intervijām ar "Royal Unibrew" (Cido Grupa), "Cēsu alus", "Aldaris" "The Coca cola group", "Osama distribution", "Orkla", u.c.
 Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	-	X	Kods nevar tikt izmantots, jo Latvijas ražotāji ražo produktus, kas kategorizējas pie šī koda	0%	20%	80%	457	Augstāks 2. un 3. ceturksnī	Proporcija no vienreiz lietojamo plastmasas trauku aprēķina (VVD+VID info)	Vairumtirgotājiem - Multipaks, Gemoss, Sanitex, EMJK

Dzērienu maisāmkociņi	-	X	Nav izmantojams	0%	0%	100%	0	Nebūtiskas	Proporcija no dzērienu glāžu izmantošanas apjomiem	Vairumtirgotāji - Multipaks, Gemoss, Sanitex, EMJK
Salmiņi	-	X	Nav izmantojams	0%	10%	90%	29	Augstāks 2. un 3. ceturksnī	Lielbritānijas novērtējuma attiecinājums Latvijā, izvērtējot ātrā ēdināšanas sektora salīdzinājumu un to izmantoto salmiņu skaita	Vairumtirgotāji - Multipaks, Gemoss, Sanitex, EMJK
 Tabakas izstrādājumi ar filtriem	-	X	Izmantoti VID akcīzes nodokļu dati	0%	100%	0%	396	Nav	VID akcīzes nodokļu dati'	"Tabakas izstrādājumu ražotāju nacionālā asociācija", Latvijas zaļā josta
 Baloniem piestiprināmi un to turēšanai domāti kociņi	-	X	n/a	0%	20%	80%	0	Augstāks 2. un 3. ceturksnī	Proporcija no balonu apjoma	
 Baloni	-	950590	20% no HS koda	0%	20%	80%	20	Nelielas	Proporcija no Neto ievests un imports jeb Ievests un importēts – Eksportētais un pārdotais+ saražotais Latvijā	
 Mitrās salvetes	iCotton	330499	neizmantojams, neizskaidrojamas produktu svārstības	5%	95%	5%	396	Nav	Euromonitor tirgus dati	iCotton, ražotāju pārstāvji (TMZO, Procter&Gamble)
 Higiēniskās preces	SIA "Farmeko", iCotton šobrīd investē	961900	Pilnībā izmantojams	1%	100%	0%	2993	Nav	HS kodu aprēķins, papildinot ar Latvijā ražotā apjomu	iCotton, ražotāju pārstāvji (TMZO, Procter&Gamble)
 Vates kociņi	iCotton	560121	Izmantojams proporcionāli no apjoma	10-20%	90%	10%	15	Nav	HS kodu aprēķins	iCotton, ražotāju pārstāvji (TMZO, Procter&Gamble)
 Plastmasu zvejas rīki saturoši	-	x	daļēji izmantojams	0-10%	10%	90%	250	Augstāks 2. un 3. ceturksnī	HS kodu aprēķins	

1.1. VIENREIZ LIETOJAMIE PLASTMASAS GALDA TRAUKI UN PIEDERUMI

Iepakojuma un Dabas resuru nodokļa (DRN) likumos Latvijā ir izmantota kategorija: iepakojums un vienreiz lietojamie galda trauki un piederumi, kuri tiek apsaimniekoti, izmantojot ražotāju atbildības sistēmas (RAS) sistēmu. Latvijā ir pieejama informācija par visu kategoriju kopumā, taču Direktīva 2019/904 no dažādiem vienreiz lietojamās plastmasas galda traukiem un piederumiem izšķir priekšmetus pēc to funkcionālā lietojuma, tas ir - galda piederumi, šķīvji, dzērienu glāzes, kā arī pārtikas tara.(pārtikas tarā iekļaujas arī iepakojums). Tā kā Latvijā jau ir attiecināta likumdošana uz kopējo kategoriju, apkopojot kopējās kategorijas datus, tad ir nozīmīgi apskatīt visu kategoriju kopumā.

Ministru kabineta noteikumos Nr.983 (19.10.2010.) "Noteikumi par izlietotā iepakojuma reģenerācijas procentuālo apjomu, reģistrēšanas un ziņojumu sniegšanas kārtību un iepakojuma definīcijas kritēriju piemērošanas piemēriem" 16.punktā ir noteikts, ka Iepakotājs, kura izlietotā iepakojuma apjoms kalendāra gadā ir lielāks par 300 kilogramiem, vai iepakojuma apsaimniekotājs iesniedz ziņojumu par izlietotā iepakojuma apjomu, materiālu veidiem un apsaimniekošanu. Tādējādi VVD apkopo iepakotāju, kuru iepakojuma apjoms ir lielāks par 300 kg kopējos datus par gadā izmantotajiem vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, dalot tos pa materiālu veidiem, kā arī papildus izdalot plastmasas, bioplastmasas, oksi-sadalāmās plastmasas un polistirola apjomus, kā arī noteikts DRN likumā.

Pēc VVD informācijas no 2016. līdz 2019.gadam Latvijā ik gadu ir izmantoti ap 2 miljoni kg jeb 2000 tonnas vienreiz lietojamie galda trauki un piederumi, no kuriem ap 700 tonnas veido plastmasas izstrādājumi, kamēr papīra un kartona vai citu dabisko šķiedru apjomi ir bijuši svārstīgi no 728 tonnām 2018.gadā līdz 1014 tonnām 2017.gadā (Tabula 4). 2019.gadā ievērojams pieaugums ir uz koka bāzes veidotiem galda traukiem un piederumiem no 42 tonnām 2018.gadā uz 291 tonnu 2019.gadā, tāpat arī bioplastmasas apjoms ir palielinājies, kur 2019.gada pusgadā tas ir vairāk kā divas reizes lielāks nekā visu gadu iepriekš.

Tabula 4. VVD apkopotā informācija RAS sistēmā par izlietotā iepakojuma un vienreiz lietojamo galda trauku un piederumu apsaimniekošanas sistēmu ietvaros realizēto un savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai izmantoto vienreiz lietojamo trauku materiālu veidi un apjomi (kg)¹²

Vienreiz lietojamo galda trauku un piederumu materiāla veids:		2016	2017	2018	2019 ¹³
1	plastmasa (izņemot bioplastmasu, oksi-sadalāmo plastmasu un polistirolu)	539 702	590 428	501 519	292 832
2	bioplastmasa	3 645	6 509	9 955	23 943
3	oksi-sadalāmā plastmasa	2 618	2 954	2 052	403
4	polistirols	161 505	128 894	125 022	74 547
Vienreiz lietojamie plastmasas galda trauki un piederumi kopā kg:		707 470	728 785	638 548	391 725
5	papīrs un kartons vai citas dabiskās šķiedras	839 554	1 013 685	728 608	782 303
6	metāla folija	15 610	13 959	14 301	29 307
7	koks	0	34 365	42 390	290 826
Kopā:		2 270 104	2 519 579	2 062 395	1 885 886

2019.gada dati VVD apkopojumā ir vien par pirmo pusgadu, jo gatavojoties Direktīvas 2019/904 ieviešanai, Latvijā lai rosinātu tirgotājus pāriet uz dabai draudzīgākiem materiāliem, DRN likumā ir noteikts, ka no 2019.gada 1.jūlija par vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, kas izgatavoti no plastmasas

¹² VVD apkopotā informācija. 19.08.2020. Apkopots pēc autoru pieprasījuma.

¹³ Atbrīvojumu par plastmasas veida traukiem varēja saņemt līdz 30.06.2019.; Tālāk tirgū novietotais apjoms netiek uzskatīts. VID samaksātais DRN netiek uzskaitīts pēc veida/svara detalizācijas.

(polimēriem) un to kompozītmateriāliem (laminātiem), vairs nevar saņemt atbrīvojumu no DRN samaksas. Tādējādi maksa no 2019.gada 1.jūlija ir 1,22 EUR par katru realizēto vienreiz lietojamo galda trauku un piederumu kilogramu, un 2,20 EUR/kg par polistirola materiālu, kā arī uzņēmumiem ir jānodrošina to pārstrādes un reģenerācijas normu izpilde.¹⁴

Tādējādi vēl pie vienreiz lietojamo trauku apjomiem, nepieciešams pieskaitīt arī kg, par kuriem tika samaksāta pilna apjoma DRN, īpaši no 2019.gada 1.jūlija, kad tiek maksāta pilna maksa. Tādējādi tika apzināta informācija arī no Valsts ieņēmumu dienesta (VID) par DRN ieņēmumiem.

Pēc VID informācijas, DRN iemaksa par vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem 2018.gadā bija 75 tūkst. EUR, kas veido vēl ap 61 tonnu produktu apjomu, 2019.gadā līdz ar DRN atcelšanu, DRN apjoms bija 251 tūkst. EUR, un par 206 tonnām produkcijas apjoma tika samaksāts DRN (Tabula 5). Tā kā DRN summas tiek maksātas par iepriekšējo ceturksni, tad tikai 2019.gada 4.ceturkšņa informācijā parādās papildus maksātais DRN par vienreiz lietojamiem traukiem, kas ir attiecīgi arī 10 reizes lielāks kā iepriekšējā gada DRN. Tādējādi visa informācija par DRN ieņēmumiem ir nobīdīta par 1 ceturksni. 2018.gadā papildinot kopējo vienreiz lietojamo galda trauku un piederumu masu par 65 147 kg, kamēr pārnesot informāciju, 2019.gadā¹⁵ tās ir 314 462 tonnas.

Tabula 5. Informācija par dabas resursu nodokļa ieņēmumiem par vienreiz lietojamo galda traukiem un piederumiem, EUR un kg¹⁶

Maksājuma veids	2018.gads					2019.gads				
	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads
DRN, EUR	28 959	16 188	15 420	14 625	75 192	33 247	16 739	17 535	183 449	250 970
Masas apjoms par DRN, kg	23 737	13 269	12 639	11 988	61 633	27 252	13 721	14 373	150 368	205 713

Tādējādi apvienojot pieejamo informāciju par DRN sistēmā apsaimniekotajiem vienreiz lietojamo galda traukiem un piederumiem, papildinot to ar papildus apjomiem, kas veidojas no produkta izmantotājiem, kuru izmantotais apjoms nepārsniedz 300 kg gadā, Latvijā 2018.un 2019.gadā tika patērēts ap 740 tonnas vienreiz lietojamo plastmasas trauku.

Taču papildus ir nepieciešams ņemt vērā, ka Direktīvas 2019/904 skaidrojuma projekta apspriešanas rezultātā, Komisija ir norādījusi, ka papīra un kartona izstrādājumi kopumā nav uzskatāmi par vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem, taču ja uz papīra un kartona materiāla virsmas ir polimēru pārklājums vai oderējums, panākot lielāku ūdens un eļļas izturību, tad tas tiek uzskatīts kā strukturāla sastāvdaļa izturību¹⁷, tādējādi iekļaujas Direktīvas 2019/904 skatījumā.

Pēc esošās Latvijas likumdošanas kārtības kompozītmateriāli tiek dalīti procentuāli pa materiālu veidiem, un lielākā daļa kartona izstrādājumu un plastmasas pārklājumu apjoms tiek ieskaitīts zem papīra un kartona iepakojuma. Dzērienu papīra glāzes, uz papīra bāzes ražota pārtikas tara ir sadaļas, kas satur plastmasas pārklājumu, taču plastmasas apjoms produktā ir nenozīmīgs, tādējādi šie izstrādājumi nav tikuši ieskaitīti vienreiz lietojamo plastmasas trauku kontekstā. Tādējādi apzinot apjomus, kas ir saistīti ar galda piederumiem un šķīvjiem Direktīvas 2019/904 skatījumā, nepieciešams to papildināt. Tādējādi apkopojot VVD un VID informāciju, kā arī paplašinot to Direktīvas skatījumā, kopumā 1249 tonnas ir vienreiz lietojamo galda trauku un piederumu patēriņš Latvijā 2018.gadā un 1289 tonnas - 2019.gadā (Tabula 6).

¹⁴ VVD, 02.05.2019. pieejams - <http://www.vvd.gov.lv/jaunumi/2019/05/plastmasas-atkritumu-samazinanasan-veicinasanai-par-vienreiz-lietojami?id=998>

¹⁵ Pieņemot, ka 2020.gada 1.ceturkšņa samaksātais apjoms ir 4.ceturkšņa starpība, kas maksāta kā papildus DRN, pievienojot 2018. un 2019.gada vidējo 1.ceturkšņa maksu un ņemot 15%, jo daļa no produktiem tika aizstāta ar koka izstrādājumiem, kuri apjomi RAS apsaimniekošanā ir ievērojami pieaugusi

¹⁶ VID informācija par DRN, aprēķins kg veikts izmantojot 1,22 EUR/kg maksu

¹⁷ Nous fiber consulting, 13.07.2020., pieejams - <https://nousfiberconsulting.com/381-2/>

Tabula 6. Direktīvas 2019/904 iekļauto vienreiz lietojamo galda trauku un piederumu patēriņš Latvijā, kg¹⁸

Kategorija	2018.gads					2019.gads				
	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads
Plastmasas trauku apjoms, kg	162 554	206 886	206 886	162 554	738 880	163 129	207 619	207 619	163 129	741 497
Papīra trauku apjoms, kg	112 206	142 807	142 807	112 206	510 026	120 475	153 331	153 331	120 475	547 612
Kopā	274 760	349 693	349 693	274 760	1 248 906	283 604	360 950	360 950	283 604	1 289 109

VID informācijā par DRN ieņēmumiem, savu divkārtšots maksājums tiek saņemts gadu 1.ceturksnī, kamēr VVD dati nav pieejami dalījumā pa ceturkšņiem. Nozares pārstāvji norāda, ka vienreiz lietojamo trauku patēriņš ir sezonāla prece, kuras apjomi palielinās vasaras sezonā, kas ir no maija līdz septembrim (2. un 3. ceturksnis)¹⁹, tādējādi apjomi pa ceturkšņiem tiek dalīti no nozares sniegtās informācijas par sezonālīti, dalot 28% sezonas laika ceturksnī un 22% nesezonas ceturksnī (1.un 4.ceturksnī).

Nozares pārstāvji norāda, ka 10- 20% patēriņa izmanto mājsaimniecības savām vajadzībām, kamēr lielāko daļu patēriņa veido trauku lietošana ēdināšanas un pakalpojumu sektorā, kur lielākoties tas tiek izmantots kā daļa no savas saimnieciskās darbības nodrošināšanas, taču reizē ir arī uzņēmumi, kas pievieno papildus samaksu par vienreiz lietojamajiem traukiem, tādējādi pārdodot produktu tālāk.

1.1.1. Galda piederumi un šķīvji

Direktīvas 2019/904 prasības attiecas uz vienreiz lietojamiem plastmasas galda piederumiem (dakšas, naži, karotes, irbulīši), kā arī tādas pašas prasības ir attiecinātas uz vienreiz lietojamiem plastmasas šķīvjiem. Tādējādi šie priekšmeti, kas bieži tiek lietoti arī kopā, var tikt skatīti kopīgi.

Uz vienreiz lietojamiem plastmasas galda piederumiem (dakšas, naži, karotes, irbulīši), kā arī šķīvjiem Direktīvā 2019/904 ir attiecināts aizliegums tos laist tirgū, tādējādi nepieciešams to aizstāt ar cita veida materiāliem.

1.1.1.1. Apjomi

Plastmasas galda un virtuves piederumu starptautiskā tirdzniecība tiek klasificēta HS kodā 392410, kas ir tieši iekļauj galda un virtuves piederumus no plastmasas²⁰. Taču jānorāda, ka HS kodā ir iekļauti arī daudzkārt lietojamās plastmasas piederumi, tai skaitā arī plastmasas bļodiņas, paplātes, virtuves rīki.

Apkopojot Centrālās Statistikas pārvaldes (CSB) pieejamos datus par starptautisko tirdzniecību par plastmasas galda piederumiem, jānorāda, ka laika posmā no 2016. un 2019.gadam divos no apskatītajiem gadiem pārdotais un eksportētais preču apjoms ir bijis lielāks nekā ievestais un importētais apjoms. Līdzīgi arī to apstiprina citi datu avoti. Tas nozīmē, ka Latvijā ir plastmasas galda un virtuves piederumu ražotāji, kas nodrošina, ka tiek pārdotas preces ārpus Latvijas pārdotās un eksportētās, kuru apjomi ir lielāki nekā ievesto un importēto produktu apjomi. Tādējādi starptautiskās tirdzniecības klasifikācijas kodi nevar tikt izmantoti tālākajos aprēķinos (Tabula 58).

¹⁸ Autoru aprēķins izejot no iepriekš pieejamās informācijas

¹⁹ Intervijas ar nozares pārstāvjiem, 2020.gada jūnijs - augusts

²⁰ HS kodu klasifikators, pieejams - <https://e.csb.gov.lv/HelpDesk/UI/eSurveyClassifier.aspx>

Tabula 7. HS koda 392410 neto ievestā un importa (ievests un importēts – pārdots un eksportēts) apjomi Latvijā pa ceturkšņiem 2016. – 2019.gadā, kg²¹

Neto imports pa ceturkšņiem	2016	2017	2018	2019
1.ceturksnis, kg	201 862	-41 240	-187 630	292 716
2.ceturksnis, kg	-359 727	635 520	-20 685	558 351
3.ceturksnis, kg	-285 835	188 578	-462 771	335 379
4.ceturksnis, kg	50 652	-108 264	-315 985	270 669
Gadā	-393 048	674 594	-987 071	1 457 115

NACE kodā 22.22. tiek reģistrēti Plastmasas iepakojuma ražotāji, kas Latvijā ir 26 aktīvi uzņēmumi, kuriem tā ir primārā aktivitāte, taču vēl 8 uzņēmumiem tas ir sekundārais kods. Kopumā no 34 plastmasas iepakojuma ražotājiem, 10 uzņēmumiem apgrozījums pārsniedz 1 miljonu EUR, kopā veidojot 102,3 miljonu EUR lielu apgrozījumu 2019.gadā Latvijā, un nodarbinot 822 darbiniekus. Ir dažādas specializācijas uzņēmumi un Latvijā tiek ražots arī elastīgais iepakojums, kā arī plastmasa spainišus, kas tiek pārdoti ārpus Latvijas, tādējādi nav iespējams izvērtēt patēriņa apjomu pēc neto ievestā un importa apjomiem. Nav pieejami dati par iepakojuma ražošanu Latvijā dati. Galda piederumi un šķīvji veido ap 27%²² no kopējās vienreiz lietojamās plastmasas trauku apjoma, un ir izteiktas patēriņa atšķirības sezonā ar lielāku patēriņu vasaras sezonā. Tādējādi, lai apzinātu kopējos galda piederuma un šķīvju apjomus, kas ir ietverti Direktīvā 2019/904, ir izmantota proporcija no Latvijā patērētā Direktīvā 2019/904 ietverto produktu apjoma. 2018. un 2019.gadā tika patērētas ap 340 tonnas galda piederumu un šķīvju, kuru galvenā komponenta sastāvdaļa ir vienreiz lietojamā plastmasa.

Tabula 8. Direktīvā 2019/904 ietverto galda piederumu un šķīvju apjoms, kg²³

Kategorija	2018.gads					2019.gads				
	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads
Galda piederumi un šķīvji	74 185	94 417	94 417	74 185	337 205	76 573	97 457	97 457	76 573	348 059

1.1.1.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Vienreiz lietojamo plastmasas galda piederumu un šķīvju ražošanā iesaistītie ražotāji klasificējami ar saimnieciskās darbības NACE (2.red.) kodu 22.22, tos pieskaitot pie grupas "Plastmasas iepakojuma ražotāji". Uz 2020.gada 3.ceturksni grupā "Plastmasas iepakojuma ražotāji" ietilpa 26 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 8 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 9). Izvērtējot produktu ražotājus un to publiski pieejamo informāciju, vienreizlietojamās plastmasas galda piederumu un šķīvju ražotāji netika identificēti.

Tabula 9. Galda piederumu un šķīvju ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁴

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
22.22	Plastmasas iepakojuma ražošana	26	8	99.0	9.9	788	171

²¹ Autoru aprēķini izmantojot HS 8 kodu statistiku no CSP datubāzes, Preču ārējā tirdzniecība, pieejams - <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/db>

²² Autoru pieņēmums, no novērojumiem pēc tirgū pieejamās informācijas un pārstāvētajām kategorijām

²³ Autoru aprēķini 27% no Direktīvas 2019/904 ietverto produktu apjoma

²⁴ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Ievešana un importēšana/vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirgošanā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas ar galvenokārt pārtikas produktu vai plaša sortimenta nespecializēto preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 503 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 273 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 10).

Tabula 10. Galda piederumu un šķīvju ievešanā, importēšanā/vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁵

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Aproziājums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.15	Mēbeļu, māsaimniecības preču un metālizstrādājumu vairumtirdzniecības starpnieku darbība	100	51	23.2	14.7	250	113
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.49	Citu māsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
Kopā		2503	1273	2575.6	2037.2	10946	14275

Viens no nozīmīgākajiem plastmasas iepakojuma vairumtirgotājiem ir SIA "Multipack", kas ir daļa no SIA "Polipaks" grupas uzņēmumiem, un izplata dažādus plastmasas produktus. 2020.gadā no 62 piedāvātajiem vienreizējo šķīvju produktiem, 25 produkti ir papīra, 5 - cukurniedru šķiedras, un 25 produkti ir plastmasas izstrādājumi (PET, PP, PS)²⁶. Tādējādi jau 2020.gadā puse no produktiem ir pielāgoti Direktīvā noteiktajām prasībām.

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas mazumtirdzniecību (piem. pārtikas ķēdes "Rimi", "Maxima", u.c.), ar māsaimniecības, sadzīves un kosmētikas preču mazumtirdzniecību (piem. ķēdes "Drogas", "Biotēka", u.c.), vai ar plaša spektra būvniecības un mājas preču mazumtirdzniecību (piem. ķēdes "K-Senukai", "Depo", "Cenuklubs", u.c.). Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 5 014 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 349 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 11).

²⁵ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

²⁶ Multipack, skatīts 08.06.2020, pieejams - <https://www.multipack.lv/shop/lv/vienreizejie-trauki/skivji>

Tabula 11. Galda piederumu un šķīvju mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.29	Citur neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
Kopā		5014	2349	6386.0	1718.8	58026	15088

Izmantošana

Vienreiz lietojamie plastmasas galda piederumi un šķīvji saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešami dažādām saimnieciskās darbības grupām, tostarp pārtikas produktu pārstrādātājiem un ražotājiem, ēdināšanas sektora dalībniekiem (tostarp pasākumu organizatoriem), aprūpes centriem un citām grupām. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 3 541 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 348 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 12).

Tabula 12. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto vienreiz lietojamus galda piederumus un šķīvjus NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
55.30	Kempingu, atpūtas transportlīdzekļu laukumu un apdzīvojamo autotiekabju laukumu darbība	59	31	2.3	0.9	348	37
10.11	Gaļas pārstrāde un konservēšana	72	23	146.5	31.5	1921	466
10.12	Mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana	3	3	2.1	0.0	23	4
10.13	Gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana	47	25	118.1	158.1	1607	2083
10.20	Zivju, vēžveidīgo un mikstmiešu pārstrāde un konservēšana	92	16	250.3	13.3	3109	238
10.31	Kartupeļu pārstrāde	4	2	1.7	1.1	14	30
10.51	Piena pārstrāde un siera ražošana	42	6	427.8	24.6	2874	180
10.85	Gatavu ēdienu ražošana	46	23	24.0	10.4	599	347
10.86	Homogenizēto un diētisko pārtikas produktu ražošana	5	2	4.6	0.0	71	0
10.89	Pārējo citur neklasificētu pārtikas produktu ražošana	62	27	11.2	11.2	306	211

²⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

²⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

		Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
87.10	Aprūpes centru pakalpojumi	12	9	5.9	2.4	412	126
87.20	Garīgās atpalcības, garīgās veselības traucējumu un atkarības ārstēšanas pakalpojumi	1	5	0.0	3.2	1	135
87.30	Veco ļaužu un invalīdu aprūpe	9	1	4.1	1.5	211	150
87.90	Cita veida sociālās aprūpes pakalpojumi ar izmitināšanu	4	5	1.8	1.8	67	127
56.10	Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	1564	590	541.8	207.3	20908	6048
56.21	Izbraukuma ēdināšana pēc pasūtījuma	79	96	8.7	9.1	321	416
56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida islaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12
82.92	Iepakojšanas pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		3541	1348	2679.9	590.8	70473	14533

1.1.1.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Lai gan atdalīti atsevišķi, lielākā daļa no galda piederumiem un šķīvjiem ir daļa no nešķīrotajiem sadzīves atkritumiem, kas nonāk kopējā atkritumu plūsmā un lielākoties tiek apglabāti atkritumu poligonos.

Teorētiski tā var būt daļa no šķīrotajiem atkritumiem, taču bez papildus iedzīvotāju izglītošanas tikai vides aktivisti šķiro galda piederumus un šķīvjus klāt pie šķīrotajiem atkritumiem. Tā kā lielākoties šķīvji satur ēdiena atliekas, tad atsevišķa pārstrāde Baltijas teritorijā netiek nodrošināta. Daļa no plastikāta galda piederumiem var būt kā papildus siltumenerģijas sastāvdaļa.

1.1.1.4. Priekšlikumi

Direktīvā uz vienreiz lietojamās plastmasas galda piederumiem un šķīvjiem ir attiecināts tirgū laišanas aizliegums, tādējādi nepieciešams aizstāt vienreiz lietojamās plastmasas izmantošanu ar citu materiāla izstrādājumu. Tā kā tā ir visas Eiropas Savienības dalībvalstu prasība, tad no ražotāju un izplatītāju perspektīvas tiks meklēti alternatīvi materiālu risinājumi. Tādējādi Latvijā nepieciešams attiecināt Direktīvā norādītās prasības.

Atbilstoši grozījumiem Dabas resursu nodokļa likumā (8. panta 1.1 daļa) no 01.07.2019. atbrīvojumu no DRN samaksas nepiemēro vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, kas izgatavoti no plastmasas (polimēriem) un to kompozītmateriāliem (laminātiem), tādējādi šie izstrādājumi netiek apsaimniekoti RAS sistēmā²⁹. Norādot, ja uzņēmumi turpina šo produktu pārdošanu, tad uzņēmumiem ir nepieciešams veikt arī savu produktu pārstrādi, lai nodrošinātu Latvijas pārstrādes un reģenerācijas mērķu sasniegšanu. Likumdošanas ietvarā tiek iekļauta plastmasa un to kompozītmateriāli, taču Direktīvas 2019/904 skaidrojumos ir norādīts, ka arī papīra un kartona galda piederumi un šķīvji, kuriem ir plastmasas pārklājums, ietilpst dotajā kategorijā. Tādējādi nepieciešams veikt DRN likumā precizējumu, ietverot arī kartona un papīra kompozītmateriālus. Papildus būtu ieteicams atsevišķi arī atdalīt kompozītmateriālus, un uz tiem kopumā attiecināt samaksas par visu iepakojumu, ne atbilstoši materiālam, kas svara ziņā ir pārākumā (DRN likuma

²⁹ Dabas resursu nodokļa likums, pieejams - <https://m.likumi.lv/doc.php?id=124707>

23.pants (7) skaidrojums). Kā arī izmaiņas ir nepieciešams ieviest MK noteikumos Nr. 983 (19.10.2010.) 3.4. punktā, kas norāda kompozītmateriāla aprēķina kārtību. Līdzīgi kompozītmateriāli ir jau atdalīti Lietuvā un Igaunijā.

Līdz ar stingrāku EK produktu veidojošo materiālu interpretāciju, vairumtirgotāji un mazumtirgotāji norāda, ka esošajiem produktiem ir ierobežoti alternatīvu izvēles varianti. Lai gan produktu pārdevēji meklē dažādas alternatīvas, tomēr ir salīdzinoši grūti atrast alternatīvus produktus. Ja šķīvjus ir iespēja aizstāt ar papīra izstrādājumiem un tas arī aktīvi notiek tirgū, tad galda piederumu izmantošanas funkcionalitāte pieprasa sarežģītākus risinājumus, kas ir resursu ietilpīgi citu alternatīvu produktus, kas attiecīgi ir neproporcionāli dārgi. Papildus Direktīvas 2019/904 paplašinātā interpretācija var papildus ierobežot produktu alternatīvas.

“Zaļā josta” sadarbībā ar SIA “Multipack” ir izveidojusi pārskatu par vienreiz lietojamās plastmasas trauku alternatīvām, identificējot 6 dažādas alternatīvas iespējas. Kā alternatīvas ir norādītas:

- 1) Daudzkārt lietojamie plastmasas trauki;
- 2) Rūpnieciski kompostējami papīra trauki ar PLA lamināciju un bioloģiski noārdāmas plastmasas trauki (CPLA un PLA);
- 3) Daudzreiz lietojamie galda piederumi no atjaunojamo dabas resursu šķiedrām un bio polimēriem.
- 4) Vienreiz lietojamie bioloģiski kompostējamie trauki no cukurniedrēm.
- 5) Vienreiz lietojamie galda piederumi no atjaunojamiem dabas resursiem - koka, bambusa, niedrēm.
- 6) Daudzreiz lietojamie trauki un piederumi.³⁰

No vairumtirgotāju un mazumtirgotāju perspektīvas, 2020.gada vasarā plastmasa šķīvjiem noteiktais DRN apmērs plastmasai jau ir izlīdzinājis cenas ar alternatīvu materiālu iepakojumiem, tādējādi notiek dabiska pāreja uz citiem materiāliem. Ir dažādas alternatīvas, taču šobrīd papīra šķīvji tiek uzskatīti kā vislabākā alternatīva. Tāpat arī ir cukurniedru šķīvji, kuri apjomi regulāri pieaug. Kopumā tirgotāji gatavojas produktu pārejai, savā sortimentā paplašinot videi draudzīgās alternatīvas un samazinot plastmasas produktu variācijas, atstājot tikai pašus ejošākos plastmasa produktus.³¹

Tajā pašā laikā galda piederumiem praktiski nav īsti citas vienreiz lietojamo materiālu alternatīvas, jo to ražošana ir sarežģīts process. Tāpat arī alternatīvie piederumi ir 2-3 reizes dārgāki, tāpēc pircēji un pārdevēji nesteidzas pāriet uz videi draudzīgākiem materiāliem. Ir nedaudz pieejami koka piederumi, tad arī ir izstrādājumi no koka putekļiem, taču to cenas nav pircējiem draudzīgas. Tāpat arī ir bio-plastmasas galda piederumi, taču tā kā tā arī tiek uzskatīta kā nevēlama alternatīva, tad nav īsti iespējas nomainīt esošos vienreiz lietojamo produktu piedāvājumu.

Tāpat arī tirgotāji norāda, ka vēlētos saņemt papildus informāciju par paredzēto termiņu, kad ierobežojumiem ir jāstājas spēkā, kā tas ir paredzēts pēc Direktīvas 2019/904 norādēm – 2021. gada 3.jūlijs. Tas ir ēdināšanas sezonas, kas ir no maija līdz septembrim, vidū, tādējādi būtu nepieciešams saprast, kas notiks pēc tā laika. Tā kā tas ir ēdināšanas sezonas vidus, tad uzņēmumi plāno savas aktivitātes un cenas jau rudenī un ziemā, tādējādi pēc iespējas ātrāk būtu jābūt pieejamai informācijai par tirgū laišanas aizliegumu, attiecinoši to arī uz pakalpojumu sniedzējiem, lai ēdināšanas uzņēmumi sagatavotos izmaiņām un varētu nodrošināt pakalpojumu pieejamību.

1.1.1.5. Kopsavilkums

- EK direktīvas skaidrojumos tiek norādīts, ka kartona un papīra produkti, kuriem ir plastikāta pārklājums arī tiek ietverti Direktīvas 2019/904 tvērumā
- Latvijā ik gadu tiek izmantoti ap 335 – 350 tonnām vienreiz lietojamo galda piederumu un šķīvju, kas iekļauti Direktīvā 2019/904
- 10-20% no produktiem tiek izmantoti māsājniecību vajadzībām, taču vairāk nekā 80% no produktiem tiek izmantoti savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai

³⁰ Zaļā josta, pieejamss - <http://www.zalajosta.lv/lv/6-zalakas-alternativas-ierastajiem-vienreiz-lietojamiem-plastmasas-traukiem>

³¹ Intervijas ar vairumtirgotājiem – Multipack, Sanitex, Gemoss, 2020.gada jūnijs - augusts

- Plastmasas šķīvjiem ir laba alternatīva papīra šķīvji, kā arī cukurniedru šķīvjiem paliek interesantāki un to cenas līdz ar augstāku DRN likmi ir vairāk vai mazāk izlīdzinājušās
- Vienreiz lietojamiem plastmasa galda piederumiem ir salīdzinoši nelielas alternatīvas un 2020.gada vasarā to cena ir 2-4 reizes augstāka nekā plastmasas produktiem
- Daļa no nešķīrotajiem atkritumiem, praktiski netiek atšķīrota un pārstrādāta
- Nepieciešams veikt izmaiņas DRN likumā un to saistītajos MK noteikumos. Ieteicams atdalīt kompozītmateriālus atsevišķi un plastmasas kompozītmateriālus papildināt arī uz citu materiālu kompozītmateriāliem, kuri satur plastmasu
- Svarīgi ir saprast noteiktā Direktīvas tirgū laišanas ierobežojumu sākšanās datumu un tālākās interpretācijas, jo 2021.gada 3.jūlijs ir vasaras ēdināšanas sezonas vidus, līdz ar uzņēmumi veic gatavošanos sezonai jau rudens un ziemas sezonā, tādējādi informācijai būtu jābūt pieejamai laicīgi par termiņiem.

1.1.2. Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi

Direktīvā 2019/904 uz vienreiz lietojamām plastmasas dzērienu glāzes, tostarp to vāciņiem, ir attiecināta patēriņa samazināšanas prasības, tirgū laišanas ierobežojumi putu polistirola dzērienu glāzēm, marķējuma prasības, un ražotāju paplašināto atbildību, kā arī nodrošināt sabiedrības informētības vairošanu.

1.1.2.1. Apjomi

Dzērienu glāzes ir daļa no vienreiz lietojamiem traukiem un piederumiem, uz kuru arī ir attiecināta pastiprinātā EK interpretācija, ka ja kartona glāzēm ir iekšējais plastmasas pārklājums, tā tiek ietverta Direktīvas 2019/904 interpretācijā. Izņēmums ir ja, 100% kā dzēriena trauka izejviela tiek izmantoti dabīgi polimēri, kas nav ķīmiski modificēti.³²

Vienreiz lietojamās plastmasas dzērienu glāzes, tostarp to vāki un vāciņi, tiek pārdotas atsevišķi māsaimniecībām, gan arī kā daļa no dzērienu iepakojuma, un tiek izmantota gan aukstu (ūdens, sula, u.c.), gan karstu (kafija, tēja) dzērienu pasniegšanai.

Dzērienu glāzes netiek atsevišķi izdalītas starptautiskās tirdzniecības statistikā, liedzot to tālāku izmantošanu, taču tā kā tā ir daļa no vienreiz lietojamiem traukiem un piederumiem, tad var tikt attiecināta kā proporcija no kopējā Latvijā tirgotā un izmantotā apjoma. Pēdējos gados Latvijā arī ir pieaugusi uzreiz-lietojamo dzērienu kultūra Latvijā, tādējādi arī pieaudzis gan izmantojamo glāzišu, gan arī to vāciņu skaits. Karsto dzērienu glāzes tiek izmantotas gan mazumtirdzniecībās, un kafejnīcās, un tāpat ir specializētās kafijas baudīšanas vietas, gan arī aizvien pieejamāki ir karsto dzērienu publiski pieejamie automāti, tāpat arī auksto dzērienu glāzes, kas īpaši iecienītas ātrās ēdināšanas iestādēs.

Kopumā izvērtējot mazumtirdzniecības apjomus un svaru proporcijas galda piederumiem un traukiem, dzērienu glāzes, tas ir vērtējams kā 36% no kopējā Direktīvā 2019/904 ietvertu vienreiz lietojamo plastmasas trauku un izstrādājumu apjoma (Tabula 6). Tādējādi ik gadu ir ap 450 - 465 tonnas vienreiz lietojamo dzērienu glāžu masa, kas ar vidējo glāzītes masu ap 18 gramiem³³ un ieskaitot arī vāciņu apjomu, būtu ap 20-30 miljoniem vienību gadā.

Tabula 13. Direktīvā 2019/904 ietvertu vienreiz lietojamo plastmasas izstrādājumu dzērienu glāžu masa, kg³⁴

Kategorija	2018.gads					2019.gads				
	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads
Dzērienu glāzes, kg	98 914	125 889	125 889	98 914	449 606	102 097	129 942	129 942	102 097	464 079

³² Nous fiber consulting, 13.07.2020., pieejams - <https://nousfiberconsulting.com/381-2/>

³³ Reusaboo, pieejams - <https://reusaboo.com/how-much-coffee-cup-waste-do-you-create-#calculator>

³⁴ Autoru aprēķini 36% no Direktīvas 2019/904 ietvertu produktu apjoma

Dzērienu glāzes atsevišķi mājsaimniecības iegādājas vien līdz 20% no kopējā apjoma, kas paredzētas pasākumiem jo lielākoties tās tiek iegādātas pasākumiem. Kamēr 80% dzērienu glāzes tiek patērētas kā daļa no savas saimnieciskās darbības nodrošināšanas.³⁵

Putu polistirola dzērienu glāzes vienu brīdi parādījās tirgū un tika izmantotas, taču 2020.gada vasarā praktiski jau netiek izmantotas. Kopā vienreiz lietojamo plastmasas trauki, kas ražoti no polistirola, Latvijā bija ap 125 tonnām. Putu polistirola dzērienu glāzes varēja būt līdz 20 tonnām iepriekšējajos gados.

2020.gada vasarā dzērienu glāžu pircēji jau aizvien vairāk izvēlas pēc saviem ieskatiem dabai draudzīgākus materiālus – kā papīra un bioplastmasas iepakojumus, līdz ar to arī iedzīvotāji aizdomājas par dabai draudzīgiem materiāliem. Tomēr tāpat papīrs un bioplastmasa netiek uzskatīti par videi draudzīgiem materiāliem no EK Direktīvas skatījumā, kā arī vairumtirgotāji, kas iedziļinās dažādu materiālu veidos, vēlētos vairāk paskaidrojumus, vai no kopējā dzīvescikla skatījuma plastmasas glāzes ir labākas nekā papīra glāzes, kuru izstrāde ir sarežģīts un resursu ietilpīgs process.³⁶ Tāpat arī dzērienu automātos ir nepieciešamas augstas izturības glāzes, lai varētu nodrošināt pakalpojumus klientiem.

1.1.2.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Latvijā vienreiz lietojamās plastmasas dzērienu glāzes netiek ražotas.

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas ar galvenokārt pārtikas, dzērienu vai plaša sortimenta nespecializēto preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 738 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 397 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 14).

Tabula 14. Dzērienu glāžu, tostarp vāciņu, ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.15	Mēbeļu, mājsaimniecības preču un metālizstrādājumu vairumtirdzniecības starpnieku darbība	100	51	23.2	14.7	250	113
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.34	Dzērienu vairumtirdzniecība	136	71	740.7	120.0	1456	799
46.37	Kafijas, tējas, kakao un garšvielu vairumtirdzniecība	99	53	103.9	55.1	546	373
Kopā		2738	1397	3420.2	2212.2	12948	15447

³⁵ Intervijas ar produktu vairumtirgotājiem – Sanitex, Mulitpack, Gemoss, EMJK, 2020.gada jūlijs - augusts

³⁶ Intervijas ar produktu vairumtirgotājiem – Sanitex, Mulitpack, Gemoss, EMJK, 2020.gada jūlijs - augusts

³⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas, dzērienu mazumtirdzniecību (piem. pārtikas ķēdes "Rimi", "Maxima", u.c.), ar mājsaimniecības un sadzīves preču mazumtirdzniecību, vai ar plaša spektra būvniecības un mājas preču mazumtirdzniecību (piem. ķēdes "K-Senukai", "Depo", "Cenuklubs", u.c.). Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 5 095 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 427 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 15).

Tabula 15. Dzērienu glāžu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Aproģizjums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.78	Cituro neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.29	Cituro neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.25	Alkoholisko un cituro dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
Kopā		5095	2427	6547.29	1824.66	58935	15545

Izmantošana

Vienreiz lietojamās plastmasas dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi, saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešami dažādām saimnieciskās darbības grupām, tostarp dzērienu ražotājiem, ēdināšanas sektora dalībniekiem (tostarp pasākumu organizatoriem), kafijas automātu darbības nodrošinātājiem, un citām grupām. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 4 270 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 770 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 16).

Tabula 16. Komersantu skaits, kas izmanto dzērienu glāzes saimnieciskās darbības nodrošināšanai NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³⁹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Aproģizjums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
11.01	Spirtu destilēšana, rektificēšana un maisīšana	21	7	123.2	0.9	788	14
11.02	Vīnu ražošana no vīnogām	7	4	0.1	0.1	11	6
11.03	Sidra un cituro augļu vīnu ražošana	31	8	2.6	63.3	90	235

³⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

³⁹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

		Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
11.04	Citu nedestilētu dzērienu ražošana no raudzētām izejvielām	5	10	0.1	0.6	5	32
11.05	Alus ražošana	52	9	114.4	27.4	846	246
11.06	Iesala ražošana	0	2	0.0	0.0	0	0
11.07	Bezalkohola dzērienu ražošana; minerālūdeņu un pudelēs iepildītu citu ūdeņu ražošana	37	11	99.1	26.7	925	212
10.32	Augļu un dārzeņu sulas ražošana	28	13	1.4	95.7	60	593
47.99	Pārējā mazumtirdzniecība ārpus veikaliem, stendiem un tirgiem	575	325	83.2	32.1	1475	614
10.83	Tējas un kafijas pārstrāde	22	7	19.2	5.3	184	65
56.30	Bāru darbība	350	173	58.4	17.2	3289	722
55.30	Kempingu, atpūtas transportlīdzekļu laukumu un apdzīvojamo autopiekabju laukumu darbība	59	31	2.3	0.9	348	37
56.10	Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	1564	590	541.8	207.3	20908	6048
56.21	Izbraukuma ēdināšana pēc pasūtījuma	79	96	8.7	9.1	321	416
56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida īslaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12
82.92	Iepakojuma pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		4270	1770	2183.5	600.8	66931	13175

1.1.2.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Lai gan atdalīti atsevišķi, lielākā daļa no dzērienu glāzēm ir izmesta kā nešķirotiem sadzīves atkritumiem, kas nonāk kopējā atkritumu plūsmā un lielākoties tiek apglabāti atkritumu poligonos. Attiecīgi tiek nodrošināta savākšana no nebīstamo atkritumu apsaimniekotājiem. Lielbritānijā vien 0,25% no dzērienu glāzēm tiek pārstrādātas, tāda pati vai pat mazāki apjomi varētu tikt pārstrādāti arī Latvijā⁴⁰.

Nepieciešams ņemt vērā, ka daļa no produktiem veidojas gan no glāzītes, gan arī no vāciņa. Ja glāzītes tiek veidotas uz papīra/kartona bāzes, tad vāciņi ir tikai un vienīgi tiek ražoti no plastmasas.

1.1.2.4. Priekšlikumi

Putu polistirola dzērienu glāžu tirgū laišanas aizliegums ir noteikts ES līmenī, tādējādi tik nepieciešams veikt attiecīgos norādījumus likumdošanā (Iepakojuma likums). Tomēr lielākoties tirgū Latvijā dzērienu iepakojumā netiek izmantots putu polistirols, tādējādi tirgū nav sagaidāmas būtiskas pārmaiņas.

Dzērienu glāzēm ir nepieciešams nodrošināt obligāto marķēšanu, tādējādi attiecīgi jaunajā likumā nepieciešams iestrādāt šīs prasības. Tā kā Latvijas teritorijā nenotiek dzērienu glāžu ražošana, tad vēlams ir pārņemt citu valstu EK kopējās prasības, lai nodrošinātu produktu pārdošanas iespējas Latvijā.

Dzērienu glāzes ir daļa no iepakojuma atkritumu grupas, un ir ietverta Iepakojuma likumā un arī Dabas resursu likumā, un tiek administrēti ar RAS palīdzību. Direktīvā ir norādīts, ka iepakotājiem ir jāsedz vismaz izmaksas saistībā ar sabiedrības informētību, izmaksas saistībā ar minēto izstrādājumu radīta pieguļojuma satīrīšanu un tā tālāku transportēšanu un apstrādi; kā arī izmaksas saistībā ar datu vākšanu un ziņošanu.

⁴⁰ Reusaboo.com, pieejams - <https://reusaboo.com/how-much-coffee-cup-waste-do-you-create/>

Līdzīgi kā galda piederumi, arī dzērienu glāzes lielākoties ir veidots kā kompozītmateriāls, un tā kā ir bāzēts uz kartona izstrādājumu kā to galveno sastāvdaļu, tad nepieciešams vai nu atsevišķi izdalīt arī kartona un papīra kompozītmateriāla definīciju un DRN likmes aprēķina noteikumus. Jo DRN likme par koksnes un papīra, kā arī bioplastmasas izstrādājumu ir 0,24 EUR/kg, lai gan pēc EK stingrākajām prasībām DRN likmi vajadzētu pielīdzināt no plastmasas (polimēru) izejmateriāliem, izņemot no bioplastmasas vai polistirola izejmateriāliem noteiktajai likmei 1,22 EUR/kg. Līdz ar gaidāmajām izmaiņām DRN likmju aprēķinos 2021. - 2024.gadā (pārstrādāto/nepārstrādāto apjomu proporcija), tiktu ievērojami papildināts valsts budžets par dzērienu glāzēm.

Tāpat uz dzērienu glāzēm tiek attiecināts arī patēriņa samazināšanas kritērijs. Kā nozīmīgākā iespēja ir atkārtotu dzērienu glāžu iepakojumu izmantošana. Vidēji lielā publiskajā pasākumā tiek patērētas ap 100 tūkstoši dzērienu glāzes⁴¹, tādējādi aizliegums publiskajā pasākumā izmantot vienreiz lietojamās glāzītesveido ap 1800 kg atkritumu ietaupījumu⁴². Kaimiņvalsts galvaspilsēta Tallina ir bijusi viena no aktīvākajām, kas ir aizliegusi vienreiz lietojamo iepakojuma izmantošanu pasākumu organizēšanā. Tāpat arī pasākumā "Laba daba" 2019.gadā pēc pašiniciatīvas tika ieviesta dzēriena depozīta sistēma, samazinot vienreiz lietojamo plastmasas dzērienu iepakojuma patēriņu⁴³. Kopumā lai gan interese par bezatkritumu kustību pieaug, tomēr tā vēl aizvien ir sākuma stadijā⁴⁴, tādējādi ir nepieciešami papildus stimuli no valsts vai pašvaldību puses. Līdzīgi aizliegumi varētu tikt ieviesti arī valsts mērogā, lai nodrošinātu Direktīvas 2019/904 prasību izpildi.

Tāpat arī nepieciešams rosināt atkārtoti lietojamu glāžu popularitāti.

1.1.2.5. Kopsavilkums

- EK direktīvas skaidrojumos tiek norādīts, ka kartona un papīra produkti, kuriem ir plastikāta pārklājums arī tiek ietverti Direktīvas 2019/904 tvērumā
- Latvijā ik gadu tiek izmantoti ap 445 – 465 tonnām vienreiz lietojamo glāžu un to vāciņu, kas iekļauti Direktīvā 2019/904
- 10-20% no produktiem tiek izmantoti mājsaimniecību vajadzībām, taču vairāk nekā 80% no produktiem tiek izmantoti savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai
- Dzērienu glāzēm nav pagaidām aizstājējproduktu, tāpēc arī netiek aizliegtas. Lielākoties plastmasas iepakojumu aizstāj ar kartona un papīra iepakojumiem, taču tiem ir plastmasas pārklājums
- Daļa no nešķīrotajiem atkritumiem, praktiski netiek atšķīrota un pārstrādāta
- Nepieciešams veikt izmaiņas DRN likumā un to saistītajos MK noteikumos. Ieteicams atdalīt kompozītmateriālus atsevišķi un plastmasas kompozītmateriālus papildināt arī uz citu materiālu kompozītmateriāliem, kuri satur plastmasu
- Putu polistirola glāzes praktiski nav aktuālas dzērienu glāžu tirgū, tādējādi iespējams noteikt to aizliegumu, jo ir pieejami arī citi izstrādājumi
- Par dzērienu marķējumu vēlams gaidīt EK marķējuma ieteikumus, jo visas dzērienu glāzes tiek ievestas un importētas, liela daļa no Ķīnas
- Ieteicams nosacīt vienreiz lietojamo glāžu aizliegumus sabiedriskajos pasākumos valsts un pašvaldību līmeņos, kur katra pasākuma aizliegums samazina atkritumu apjomu ap 1800 kg.

⁴¹ Intervijas ar produktu vairumtirgotājiem – Sanitex, Mulitpack, Gemoss, EMJK, 2020.gada jūlijs - augusts

⁴² 1 glāze sver 18 g, Reusaboo.com, pieejams - <https://reusaboo.com/how-much-coffee-cup-waste-do-you-create/>

⁴³ Delfi.lv, Festivāls 'Laba daba' samazinājis atkritumu apjomu par vairāk nekā četrām tonnām

https://www.delfi.lv/bizness/biznesa_vidē/festivals-laba-daba-samazinajis-atkritumu-apjomu-par-vairak-neka-cetram-tonnam.d?id=51399459

⁴⁴ Zero-waste Latvija kustība, 5707 sekotāji (20.08.2019), <https://www.facebook.com/zerowastelatvija/>

1.1.3. Dzērienu maisāmkociņi

Direktīvā 2019/904 atsevišķi ir izdalīti vienreiz lietojamās plastmasas dzērienu maisāmkociņi, kuriem ir noteikta tirgū laišanas ierobežojums.

1.1.3.1. Apjomi

Kopumā vienreiz lietojamie plastmasas dzērienu maisāmkociņi ir daļa no dzērienu glāžu patēriņa, lai nodrošinātu pircējiem papildus ērtības. Lielākoties no patērētāju puses tiek izmantots kā daļa no karsto dzērienu pirkuma jeb kā daļa no saimnieciskās darbības nodrošināšanas pakalpojumu. Aprēķiniem nevar izmantot starptautiskās tirdzniecības aprēķinus, jo maisāmkociņi netiek atsevišķi izdalīti produktu klasifikācijas un nevar tikt arī attiecināta uz kopējiem apjomiem.

Lai gan ir tikuši izmantoti plastmasas izstrādājuma maisāmkociņi, lielākā daļa no uzņēmumiem jau 2020.gada vasarā ir pārgājuši uz maisāmkociņiem, kas ir ražoti no koka materiāla. Tajā pašā laikā ap 30% no karsto dzērienu automātiem Latvijā plastmasas kociņu pievienošana ir automātiski ieprogrammēta, līdz ar dzēriena iegādi, tādējādi tie tiks maksimāli izmantoti līdz noteiktajiem Direktīvas, Latvijas likumdošanas datumiem. Jo lai izmainītu to, ir nepieciešams nomainīt vai pārprogrammēt arī attiecīgos karsto dzērienu automātus.

Kopumā 40% no vienreiz lietojamām dzērienu glāzēm (kopējais tirgus daudzums ap 20 miljoni gabali/gadā) tiek izmantotas karsto dzērienu sagatavošanai, no kuriem karsto dzērienu aparātos tiek iegādāti ap 30% dzērienu, no kuriem 30% ir pieejami plastmasas dzērienu maisāmkociņi. Tas veido ap 720 000 plastmasas dzērienu maisāmkociņu skaitu gadā, kas būtu 2020.gada situācijas apkopojums. Taču 2019.gadā tas varēja būt par 15% augstāks, un 2018.gadā vēl citi 15%, kas ir samazinājies līdz ar vides izglītības pieaugumu un Direktīvas gatavošanas rezonansi. Tā kā plastmasas maisāmkociņš sver 0,32g⁴⁵, tad maisāmkociņu radītais atkritumu apjoms 2018.gadā bija 265 kg un 2019.gadā – 305 kg. Sezonālās svārstības ir uzskatāmas kā nenozīmīgas.

Līdzīgi Lielbritānijā ir norādīts, ka ik gadu tiek patērēti 316 miljoni dzērienu maisāmkociņu, ņemot par pamatu, ka 10% no vienreiz lietojamām kafijas glāzēm izmanto maisāmkociņu. Tāpat 2018.gadā Lielbritānijā jau 50% no maisāmkociņiem ir plastmasas⁴⁶.

Dzērienu maisāmkociņi ir izmantoti tikai saimnieciskās darbības nodrošināšanai (100%) un netiek pārdoti atsevišķi, vairāk kā papildus pakalpojums karsto dzērienu pārdošanas nodrošināšanai.

1.1.3.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Latvijā netiek ražoti dzērienu maisāmkociņi.

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievēšanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas ar galvenokārt pārtikas, dzērienu vai plaša sortimenta nespecializēto preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 638 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 346 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 17).

⁴⁵ Consult Defra, 16.10.2018., pieejams - https://consult.defra.gov.uk/waste-and-recycling/plastic-straws-stirrers-and-buds/supporting_documents/Plastic%20Stirrers%20Impact%20Assessment.pdf

⁴⁶ Consult Defra, 16.10.2018., pieejams - https://consult.defra.gov.uk/waste-and-recycling/plastic-straws-stirrers-and-buds/supporting_documents/Plastic%20Stirrers%20Impact%20Assessment.pdf

Tabula 17. Dzērienu maisāmkociņu ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁴⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.34	Dzērienu vairumtirdzniecība	136	71	740.7	120.0	1456	799
46.37	Kafijas, tējas, kakao un garšvielu vairumtirdzniecība	99	53	103.9	55.1	546	373
Kopā		2638	1346	3397.1	2197.5	12698	15334

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar dzērienu mazumtirdzniecību, tostarp degvielas uzpildes stacijās, kā arī ar mazumtirdzniecību nespecializētajos veikalos. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 4 552 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 941 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 18).

Tabula 18. Dzērienu maisāmkociņu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁴⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
Kopā		4552	1941	6160.2	1293.9	54315	11051

⁴⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

⁴⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Izmantošana

Vienreiz lietojamie dzērienu maisāmkociņi saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešami dažādām saimnieciskās darbības grupām, tostarp dzērienu ražotājiem, bāru un ēdināšanas sektora dalībniekiem (tostarp pasākumu organizatoriem), kafijas automātu darbības nodrošinātājiem, aprūpes centriem un citām grupām. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 4 030 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 675 – ar sekundāro darbības kodu.

Tabula 19. Komersantu skaits, kas izmanto dzērienu maisāmkociņus saimnieciskās darbības nodrošināšanai NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁴⁹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.99	Pārējā mazumtirdzniecība ārpus veikaliem, stendiem un tirgiem	575	325	83.2	32.1	1475	614
10.83	Tējas un kafijas pārstrāde	22	7	19.2	5.3	184	65
56.30	Bāru darbība	350	173	58.4	17.2	3289	722
56.10	Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	1564	590	541.8	207.3	20908	6048
56.21	Izbraukuma ēdināšana pēc pasūtījuma	79	96	8.7	9.1	321	416
56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida īslaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12
82.92	Iepakošanas pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		4030	1675	1840.3	385.2	63858	11800

1.1.3.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

No atkritumu apsaimniekošanas perspektīvas daļa no nešķirotiem sadzīves atkritumiem un netiek atsevišķi identificēta. Netiek apsaimniekots, netiek pārstrādāts. Lielbritānijā ir izvērtēts, ka 99,9% no dzērienu maisāmkociņiem nonāk miskastē vai tiek piemēslots vidē, kur jūrā nonāk 0.1% no patēriņa.⁵⁰

1.1.3.4. Priekšlikumi

Direktīva 2019/904 paredz vienreiz lietojamo plastmasas dzērienu maisāmkociņu tirgū laišanas aizliegumu. Tas iespējams ietver cita veida materiālu no to izmantotāju perspektīvas. Tā kā produkta aizliegšana notiek visās ES valstīs, tad nepieciešams attiecīgi jaunajā likumprojektā iekļaut šo produktu aizliegšanu.

Ņemot vērā maisāmkociņu mazo svaru un to izmantošanas īso laiku, Lielbritānijā izvērtējot politiskos priekšlikumus (neko nedarīt vai aizliegt), nonāca pie secinājuma, ka produkta aizliegums ir labāks, lai samazinātu kopējās vides izmaksas, kas ir saistītas ar produkta kopējo apsaimniekošanu. Un ka ekonomiskais ieguvums produktam ir mazāks nekā tā radītā vides ietekme. Tāpat arī produktam ir pieejamas citu materiālu

⁴⁹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

⁵⁰ Consult Defra, 16.10.2018., pieejams - https://consult.defra.gov.uk/waste-and-recycling/plastic-straws-stirrers-and-buds/supporting_documents/Plastic%20Stirrers%20Impact%20Assessment.pdf

alternatīvas, lielākoties koka. Līdz ar koka maisāmkociņu izmantošanu, samazinās CO₂ radītais apjoms, tāpat arī izmantojot koka maisāmkociņus rodas ietaupījums ekonomikā.⁵¹

Arī Latvijā aktīvi izmanto koka kociņus un cenu atšķirība ir neliela, tādējādi tirgus ir gatavs atteikties no plastmasas dzērienu maisāmkociņiem un pāriet pie dabai draudzīgākiem izstrādājumiem. Aizliegumu var pievienot Iepakojuma vai DRN likumā.

1.1.3.5. Kopsavilkums

- Dzērienu maisāmkociņi Latvijā tiek patērēti mazāk nekā 1 miljons gabalu
- Dzērienu maisāmkociņu patēriņa apjoms ir 305 kg 2018.gadā un 265 kg 2019.gadā
- Dzērienu maisāmkociņiem ir videi draudzīgākas alternatīvas, kas tiek ražotas no koka izstrādājumiem
- 30% no karsto dzērienu aparātiem izmanto plastmasas kociņus automātiski, taču lielākoties notiek pāreja uz alternatīviem materiāliem
- Tā kā no dzērienu maisāmkociņiem rodas jūras piesārņojums, tad ir ieteicams veikt tirgū laišanas aizliegumu Latvijā
- Lielbritānijā izvērtēts, ka ir vēlams izmantot aizliegumu, kuram ir augstāka vērtība nekā neko-nedarīt scenārijā

1.1.4. Dzērienu salmiņi

Tirgū laišanas ierobežojumi ir noteikti vienreiz lietojamās plastmasas salmiņiem, izņemot, ja tie ietilpst Direktīvas 90/385/EEK vai Direktīvas 93/42/EEK darbības jomā, kas ir attiecinātas uz medicīnā izmantojamajiem salmiņiem.

1.1.4.1. Apjomi

Salmiņi tiek izmantoti mājāsaimniecībā, gan arī ēdināšanas/dzeršanas pakalpojumu nodrošināšanā, kur mājāsaimniecībās salmiņi var tikt iegādāti atsevišķi mazumtirdzniecības vietās, kamēr ēdināšanas/dzeršanas pakalpojumu sektorā salmiņi visbiežāk ir daļa no pakalpojuma un dzērienu pasniegšanas.

Dzērienu salmiņi ir neliela kategorija pēc apjoma un svara, kurai atsevišķi nav izmantojams starptautiskās tirdzniecības produktu klasifikators, lai gan Latvijā visi salmiņu apjomi tiek ievesti vai importēti un netiek ražoti. Lielbritānijā tiek rēķināts, ka ik gadu tiek izmantoti 4,7 miljoni vienību salmiņu, kas ir aprēķināts izejot no McDonalds, ātro restorānu patēriņa apjoma. Tāpatno tiem ap 22% jeb 1,04 miljoni vienību ir bērniem paredzēto dzērienu kartona iepakojuma apjoms. Plastmasa dzērienu salmiņu vienības svars ir 0,55g par vienību un mazākie salmiņi (bērniem paredzētie) sver 0,5g⁵². Tādējādi kopējā dzērienu salmiņu patēriņu masa Lielbritānijā ir 2 533 tonnas un vidēji katrs Lielbritānijas iedzīvotājs patērē 70 salmiņus gadā, taču arī ātrās ēdināšanas tirgus Lielbritānijā ir 16,9 biljonus EUR vērts⁵³.

Latvijā ir zemāka salmiņu patēriņa kultūra un mazāk attīstīta vienreiz lietojamo preču izmantošana kopumā, tomēr arī ātrās ēdināšanas restorāni Latvijā kļūst aizvien pieprasītāki. Latvijas kopējais ēdināšanas tirgus 2017.gadā bija 478,47 miljonus EUR vērts⁵⁴. Lai gan lielākie ēdināšanas uzņēmumi pārstāv ātrās ēdināšanas sektoru, Latvijā 2017.gadā bija reģistrēti 5297 uzņēmumi, kur ātrās ēdināšanas maksimālais tirgus apjoms ir ap 40%⁵⁵ jeb 191,4 miljoni EUR. Attiecinot pret Lielbritānijas ēdināšanas tirgus apjomu, Latvijas ātrās

⁵¹ Consult Defra, 16.10.2018., pieejams - https://consult.defra.gov.uk/waste-and-recycling/plastic-straws-stirrers-and-buds/supporting_documents/Plastic%20Stirrers%20Impact%20Assessment.pdf

⁵² Consult defra, 18.10.2018, pieejams - https://consult.defra.gov.uk/waste-and-recycling/plastic-straws-stirrers-and-buds/supporting_documents/Plastic%20Straws%20Impact%20Assessment.pdf

⁵³ Statista, <https://www.statista.com/statistics/711976/fast-food-market-value-united-kingdom-uk-by-type/#:~:text=Fast%20food%20restaurants%2C%20also%20known,billion%20British%20pounds%20in%202018.&text=Branded%20fast%20food%20restaurants%20made%20up%20an%208.9%20percent>

⁵⁴ BNN news, 23.07.2018, pieejams - <https://bnn-news.com/lursoft-catering-sector-in-latvia-how-much-industry-leaders-earn-and-pay-in-taxes-188196>

⁵⁵ Autoru pieņēmums, izvērtējot lielāko nozares dalībnieku apgrozījumu un ēdināšanas tirgus apjomus

ēdināšanas sektors veido vien 1,1% no Lielbritānijas apjoma, kas attiecīgi veido 28 689 kg dzēriena salmiņu patēriņu gadā.

Tikai ap 10-20% no salmiņu patēriņa māsaimniecības iegādājas, lielākoties salmiņš ir daļa no produktu piedāvājuma un uzņēmumi to izmanto saimnieciskās darbības nodrošināšanai. Arī Lielbritānija norāda, ka 22% no patērētā salmiņu apjoma ir pievienoti mazajiem kartona iepakojumiem, kā piena dzērienu un sulas, nektāru kompozītmateriālu iepakojumiem (Rasēna piena dzērieni, uz sulu bāzes ražoti dzērieni), kas ir paredzēti lietošanai bērniem.

Lielbritānijā izvērtēts, ka ir vēlams izmantot aizliegumu, kuram ir augstāka vērtība nekā neko-nedarīt scenārijā, jo salmiņu ekonomiskais ieguvums ir mazāks nekā vides izmaksas produkta kopējā dzīvesciklā

1.1.4.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Latvijā vienreiz lietojamie dzērienu salmiņi netiek ražoti.

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas ar galvenokārt dzērienu vai plaša sortimenta nespecializēto preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 638 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 346 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 20).

Tabula 20. Dzērienu salmiņu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁵⁶

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu māsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.34	Dzērienu vairumtirdzniecība	136	71	740.7	120.0	1456	799
46.37	Kafijas, tējas, kakao un garšvielu vairumtirdzniecība	99	53	103.9	55.1	546	373
Kopā		2638	1346	3397.05	2197.49	12698	15334

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas un dzērienu mazumtirdzniecību, tostarp degvielas uzpildes stacijās,

⁵⁶ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

kā arī ar mazumtirdzniecību nespecializētajos veikalos. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 5 095 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 427 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 21).

Tabula 21. Dzērienu salmiņu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁵⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Aproziājums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.78	Cituro neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.29	Cituro neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
Kopā		5095	2427	6547.29	1824.66	58935	15545

Izmantošana

Vienreiz lietojamie dzērienu salmiņi saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešami dažādām saimnieciskās darbības grupām, tostarp dzērienu ražotājiem (piem. AS "Food Union", SIA "Cido grupa", SIA "Orkla"), bāriem un ēdināšanas sektora dalībniekiem (tostarp pasākumu organizatoriem), aprūpes centriem un citām grupām. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 3 514 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 367 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 22).

Tabula 22. Komersantu skaits, kas izmanto dzērienu salmiņus saimnieciskās darbības nodrošināšanā NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁵⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Aproziājums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
10.32	Augļu un dārzeņu sulas ražošana	28	13	1.4	95.7	60	593
10.83	Tējas un kafijas pārstrāde	22	7	19.2	5.3	184	65
56.30	Bāru darbība	350	173	58.4	17.2	3289	722
88.91	Bērnu dienas aprūpes centru darbība	31	4	1.8	0.1	90	4
56.10	Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	1564	590	541.8	207.3	20908	6048
56.21	Izbraukuma ēdināšana pēc pasūtījuma	79	96	8.7	9.1	321	416
56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280

⁵⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

⁵⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

		Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida īslaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12
82.92	Iepakojšanas pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		3514	1367	1760.36	448.895	62533	11783

1.1.4.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Plastmasas salmiņi ir viegli pēc svara un galvenokārt izmantoti ēdināšanas iestādēs kā restorānos, krogos, ātrās ēdināšanas vietās, skolās vai darbavietās, vai ballītēs. Tā rezultātā tos parasti izmet nešķirotajos atkritumos vai arī piesārņoti, jo to nelielais svars liedz veikt nepieciešamās darbības, lai tos šķirotu.⁵⁹

1.1.4.4. Priekšlikumi

Direktīva 2019/904 paredz vienreiz lietojamo plastmasas salmiņu tirgū laišanas aizliegumu. Tā kā salmiņi ir salīdzinoši viegls plastmasas izstrādājums, tad to apsaimniekošana no atkritumu perspektīvas ir salīdzinoši problemātiska. Salmiņa izmantošana ir uzskatāma par papildinošu aktivitāti, pircēju ērtības nodrošināšanai, kas kopumā netraucē dzēriena izmantošanu. Tādējādi ir sagaidāms, ka esošie izmantošanas apjomi tiks apdomāti, iespējams var atteikties no produkta lietošanas vai arī aizstāt ar cita veida materiāla izmantošanu. Tā kā produkta aizliegšana notiek visās ES valstīs, tad Latvijā jaunajā likumprojektā nepieciešams attiecīgi iekļaut dzērienu salmiņu aizliegšanu.

Lielbritānijā izvērtēts, ka produkta ekonomiskā vērtība ir mazāka nekā tā kopējā dzīves cikla izmaksas, tādējādi, lai samazinātu jūras piekrastes piegružojumu ir vēlams izmantot aizliegumu, kuram ir augstāka vērtība nekā neko-nedarīt scenārijā, kā arī papildus sociālā vērtība, jo iedzīvotāji atbalsta produktu samazināšanu, kļūstot videi draudzīgāki. Lielbritānijā arī ir secināts, ka ir nepieciešams aizliegt salmiņus tirgū, taču nepieciešami ir izņēmumi, kas ir saistīti ar medicīnā izmantojamajiem produktiem.⁶⁰

Latvijā lielākais salmiņu izmantošanas izaicinājums ir salmiņi, kuri ir pievienoti dzērienu iepakojumam. Šādi produkti ir mazā iepakojuma piens un sulas, nektāri un sulu dzērieni, kas paredzēti ir bērniem. Salmiņi nāk klāt kopā ar dzērienu, un Latvijas ražotājiem ir iekārtas, kas nodrošina produkta komplekta piedāvājumu ražošanu. Līdz ar plastmasas salmiņu aizliegšanu, salmiņu nepieciešams dot līdzīgu papildus iepakojumā un izsniegt atsevišķi iepakojumam, tādējādi apgrūtinot visu piegādes ķēdi.

Kopumā ir iespējams pāriet uz dažāda veida cita veida materiāla salmiņiem kā metāls, stikls, bambuss, papīrs, niedres, makaronu jeb pastas salmiņiem⁶¹. Taču lielākoties pāreja notiek uz papīra salmiņiem, taču tā tehniskās iespējas vēl ir ierobežotas. Kopumā 2020.gada vasarā notiek tirgus pāreja, lai pielāgotos Direktīvas 2019/904 prasībām. Tomēr ir ziņots, ka papīru salmiņu kvalitāte ir nestabilāka un var ietekmēt dzēriena garšu.

⁵⁹ Consult defra, 18.10.2018, pieejams - https://consult.defra.gov.uk/waste-and-recycling/plastic-straws-stirrers-and-buds/supporting_documents/Plastic%20Straws%20Impact%20Assessment.pdf

⁶⁰ Consult defra, 18.10.2018, pieejams - https://consult.defra.gov.uk/waste-and-recycling/plastic-straws-stirrers-and-buds/supporting_documents/Plastic%20Straws%20Impact%20Assessment.pdf

⁶¹ Unilever food solutions, pieejams - <https://www.unileverfoodsolutionsbaltics.com/et/kasulik-informatsioon/Gastronomia-valdkond/kuidas-serveerida-toitu-ja-jooki-ilma-plastikust-.html>

Lielbritānijā ir izvērtējuši, ka 44 miljonus salmiņu jeb 1% no esošā salmiņu patēriņa turpinās lietot arī pēc aizlieguma stāšanās spēkā.

1.1.4.5. Kopsavilkums

- Dzērienu salmiņi Latvijā tiek patērēti 28 689 kg
- Latvijas dzērienu salmiņu tirgus veido 1,1% no Lielbritānijas dzērienu salmiņu tirgus
- Vairāk kā 80% produkta patēriņa notiek sabiedriskās ēdināšanas iestādēs, mazāk par 20% - mājāsaimniecībās
- Dzērienu salmiņiem maisāmkociņiem ir videi draudzīgākas alternatīvas, kas lielākoties tiek ražotas no papīra, taču ir pieejami arī citas alternatīvas
- Lielbritānijā izvērtēts, ka ir vēlams izmantot aizliegumu, kuram ir augstāka vērtība nekā neko-nedarīt scenārijā
- Lielākais izaicinājums ir bērniem paredzēto kartona (kompozītmateriāla) iepakojumiem piestiprināto dzērienu salmiņu turpmākā pārdošana, jo lai bērni varētu to turpināt lietot, tāpat ir nepieciešams salmiņš, taču tas vairs nebūs pievienots pie dzēriena, bet būs jāpaņem atsevišķi

1.2. VIENREIZ LIETOJAMIE MAISIŅI

1.2.1. Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi

Direktīvā 2019/904 ir norādīts, ka "Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi, kas definēti Direktīvas 94/62/EK 3. panta 1.c punktā", kamēr attiecīgajā direktīvā norādītājā punktā ir norāde par transporta jeb terciāro iepakojumu⁶². Pieņemot, ka atsauksme ir neprecīza tiek izmantota definīcija, kas norādīta jau Latvijas likumdošanā - Iepakojumu likumā, kur vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi ir definēti kā plastmasas iepirkumu maisiņi, kuru materiāla biezums nesasniedz 50 mikronus⁶³. Pēc definīcijas tiek ietverti arī ļoti vieglās plastmasas maisiņi, kuru materiāla biezums nesasniedz 15 mikronus. Uz vieglās plastmasas iepirkumu maisiņiem pēc Direktīvas 2019/904 prasībām ir paredzēts, ka attieksies paplašinātā ražotāja atbildība.

1.2.1.1. Apjomi

Atsevišķs izvērtējums par plastmasas maisiņu apjomiem Latvijā tika veikts 2016. gada nogalē, apkopojot datus par Latvijā izmantoto maisiņu apjomiem. Izvērtējumā tika izdalīti maisiņi ar biezumu līdz svaru līdz un virs 0,003 kg/gab. un izdalot pa materiāla biežumiem līdz 15 mikroniem, no 15 līdz 50 mikroniem un virs 50 mikroniem⁶⁴. Uz šīs metodoloģijas bāzes, attiecinot arī Iepakojuma likumā 15.pantā ir norādīts, ka iepakotājs ik gadu iesniedz pārskatu par attiecīgajā gadā izmantotā iepakojuma patēriņa apjomu. Plastmasas maisiņi tiek dalīti kā vieglās plastmasas maisiņi ar materiāla biezumu no 15 – 50 mikroniem, un ļoti vieglās plastmasas maisiņi, kuru biezums nesasniedz 15 mikronus.⁶⁵

Lai gan VVD apkopo informāciju par tirgū nonākušajiem maisiņu apjomiem, tomēr atbilstoši MK noteikumiem ir aprēķina nianses, kurās daļa no informācijas var netikt apkopota⁶⁶. Tomēr tā ir vienīgā precīzi pieejamā informācija par maisiņu apjomu, tad tiek izmantoti VVD apkopotā informācija, lai turpinātu datu pārskatu. No 2010.gada līdz 2016.gadam kopējais plastmasas maisiņu patēriņš ir audzis, taču no 2016.gada tā patēriņa apjomi ir samazinājušies, ka 2019.gadā izmantotais apjoms ir krities par 24% salīdzinot ar 2016.gada apjomu. Latvijā 2019.gadā tika izmantotas 2915 tonnas plastmasu maisiņu, un vidēji katrs Latvijas iedzīvotājs patērē 283 vieglos maisiņus gadā, lai gan 2019.gada mērķis bija samazināt apjomu uz 90 maisiņiem uz iedzīvotāju.⁶⁷ Tajā pašā laikā vidējais eiropietis gadā patērē ap 500 plastmasas maisiņu, kura dzīves ilgums ir aptuveni 25 minūtes⁶⁸.

⁶² Direktīva 94/62/EK, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A31994L0062>

⁶³ Iepakojuma likums, <https://likumi.lv/ta/id/302976-grozijumi-iepakojuma-likuma>

⁶⁴ VARAM, "Novērtējums par sadzīves, bīstamo un ražošanas atkritumu sastāvu atkritumu apsaimniekošanas reģionos, atsevišķu atkritumu veidu apsaimniekošanu un atkritumu poligonos apglabājamo atkritumu daudzuma samazināšanas iespējām", Pakalpojuma 2.daļa, 2017.gads, pieejams - http://www.varam.gov.lv/lat/publ/petijumi/petijumi_vid/?doc=24933

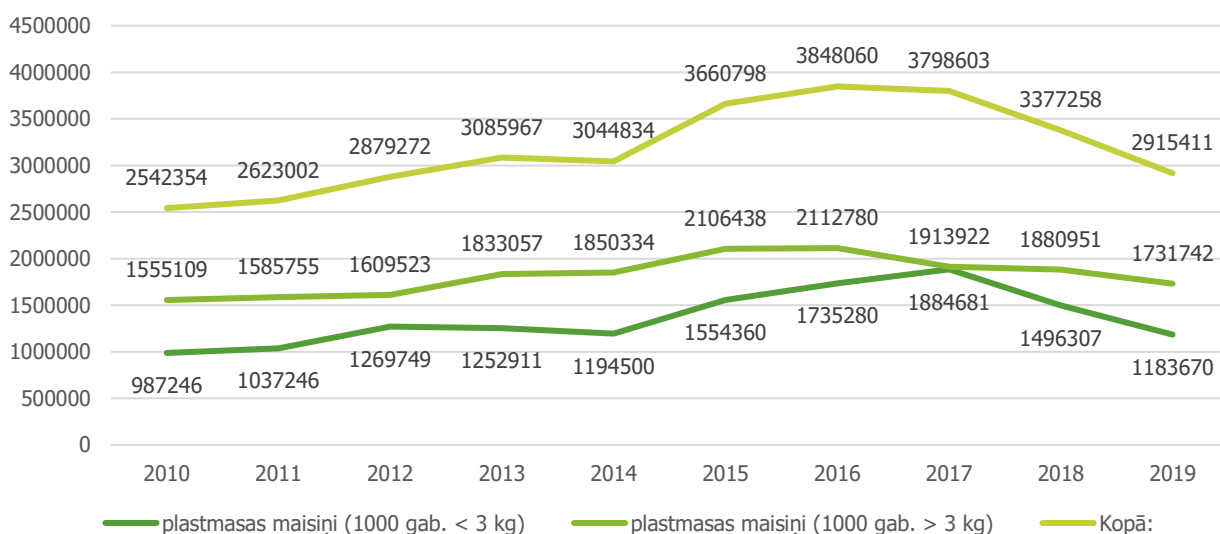
⁶⁵ Iepakojuma likums, <https://likumi.lv/ta/id/57207-iepakojuma-likums>

⁶⁶ Atbilstoši Ministru kabineta 19.10.2010. noteikumu Nr.983 "Noteikumi par izlietotā iepakojuma reģenerācijas procentuālo apjomu, reģistrēšanas un ziņojumu sniegšanas kārtību un iepakojuma definīcijas kritēriju piemērošanas piemēriem" 16.punktā noteiktajam, Iepakotājs, kura izlietotā iepakojuma apjoms kalendāra gadā ir lielāks par 300 kilogramiem, vai iepakojuma apsaimniekotājs līdz kārtējā gada 1.maijam iesniedz iestādē, kurā tas ir reģistrējies, ziņojumu par izlietotā iepakojuma apjomu, materiālu veidiem un apsaimniekošanu (2.pielikums) iepriekšējā kalendāra gadā par periodu, kurā iepakotājam vai iepakojuma apsaimniekotāja līgumpartneriem bija pienākums maksāt dabas resursu nodokli. VVD norāda, ka iepriekšminēto noteikumu 2.pielikumā noteiktā forma neparedz sniegt informāciju par maisiņiem un vienreiz lietojamiem galda traukiem, arī iepakotājiem, kuriem ir pienākums maksāt nodokli un jāiesniedz pārskats par aprēķināto dabas resursu nodokli atbilstoši Ministru kabineta 19.06.2007. noteikumu Nr.404 "Kārtība, kādā aprēķina un maksā dabas resursu nodokli, izsniedz dabas resursu lietošanas atļauju un audītē apsaimniekošanas sistēmas" 1.pielikumā noteiktajai formai - 5. punktā nav obligāti jānorāda tirgū novietoto maisiņu apjoms, pārskatu var sniegt norādot tikai materiāla veidu un 6. punktā nav obligāti jānorāda vienreiz lietojamo galda trauku un piederumu apjoms izdalot pa plastmasas veidiem, informāciju sniegt par visiem plastmasas galda trauku un piederumu materiāliem kopā.

⁶⁷ VVD informācija, 14.08.2020, pieejams - <http://www.vvd.gov.lv/jaunumi/2020/08/latvija-samazinas-plastmasas-maisinu-paterins?id=1213>

⁶⁸ Skaties, 03.07.2020, pieejams - <https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/iedzivotajus-aicina-nodot-majas-uzkratos-plastmasas-maisinus/>

Tabula 23. Plastmasas maisiņu patēriņa analīze no 2010. līdz 2019.gadam masas vienībās, kg⁶⁹

Maisiņu patēriņa apjoms ir ar nelielu pieaugumu vasaras mēnešos, taču kopumā ir uzskatāms kā neliels, tādējādi ik ceturksni veidojot 25% no gada apjoma.

Maisiņi līdz 15 mikroniem ir uzskatāmi kā daļa no savas saimnieciskās darbības nodrošināšanas elementiem, taču maisiņi no 15-50 mikroniem daļēji tiek pirkti un tāpat neliela daļa tiek izmantota savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai.

1.2.1.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi netiek ražoti Latvijā - visi tiek ievesti vai importēti.

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas, dzērienu, mājsaimniecības preču vai plaša sortimenta nespecializēto preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 503 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 273 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 24).

Tabula 24. Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁷⁰

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.15	Mēbeļu, mājsaimniecības preču un metālizstrādājumu vairumtirdzniecības starpnieku darbība	100	51	23.2	14.7	250	113

⁶⁹ VVD sagatavotā informācija pēc pētījumu autoru pieprasījuma (2020.gada augusts)

⁷⁰ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
Kopā		2503	1273	2575.6	2037.1	10946	14275

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, pieskaitāmi pie plaša spektra saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas mazumtirdzniecību. Lai gan lielākā daļa maiņus netirgo kā pamatpreces, tie ir pieejami pircēju ērtībām par papildus samaksu. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 9 529 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 4 985 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 25).

Tabula 25. Viegļās plastmasas iepirkumu maiņu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁷¹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.78	Citru neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.21	Augļu un dārzeņu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	66	46	43.2	38.7	512	227
47.22	Ģaļas un ģaļas produktu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	100	66	31.7	29.5	809	304
47.23	Zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	23	22	6.2	3.2	117	44
47.24	Maizes, kūku, miltu konditorejas un cukuroto konditorejas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	49	55	7.9	7.4	291	251
47.41	Datoru, to perifēro iekārtu un programmatūras mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	158	59	79.5	12.1	686	156
47.42	Telekomunikāciju iekārtu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	32	22	139.7	2.9	701	44
47.43	Audio un video ierīču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	34	34	18.4	46.4	160	400
47.51	Tekstilizstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	174	95	27.4	6.2	817	227
47.53	Paklāju, grīdsegu, tapešu un grīdas segumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	29	39	124.0	6.7	792	98
47.54	Mājsaimniecības elektroierīču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	78	80	147.6	65.0	922	302
47.61	Grāmatu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	44	23	28.6	2.8	536	78
47.62	Avižu un kancelejas piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	87	59	16.2	8.6	508	224
47.63	Audio un video ierakstu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	7	12	1.0	0.2	19	15
47.64	Sporta preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	158	75	89.8	13.3	987	271

⁷¹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

47.71	Apģērbu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	738	306	243.5	75.1	4597	1238
47.72	Apavu un ādas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	151	139	104.6	66.7	1829	937
47.76	Ziedu, augu, sēklu, mēslošanas līdzekļu, istabas dzīvnieku un to barības mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	399	147	70.4	39.3	2118	620
47.77	Pulksteņu un juvelierizstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	85	44	46.6	2.3	871	111
47.79	Lietotu preču mazumtirdzniecība veikalos	263	135	53.4	20.9	1606	292
47.82	Tekstilizstrādājumu, apģērbu un apavu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	253	127	5.8	3.5	673	301
47.29	Citu neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.26	Tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	12	21	5.2	1.7	96	39
47.74	Medicīnas un ortopēdisko preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	63	61	97.4	24.8	621	275
47.65	Spēļu un rotaļlietu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	52	32	21.3	5.8	475	124
47.89	Citu preču mazumtirdzniecība stendos un tirgos	297	168	13.0	5.4	817	315
47.99	Pārējā mazumtirdzniecība ārpus veikaliem, stendiem un tirgiem	575	325	83.2	32.1	1475	614
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
47.73	Farmaceutisko izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	189	64	422.4	116.5	3808	787
47.75	Kosmētikas un tualetes piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	168	148	175.8	103.0	2405	1022
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
Kopā		9529	4985	8667.5	2595.9	88807	25637

Izmantošana

Vienreiz lietojamie plastmasas maisiņi saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešami galvenokārt iepakojšanas pakalpojumu sniedzējiem. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 51 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 26 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 26).

Tabula 26. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto vieglās plastmasas iepakojumu maisiņus NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁷²

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
82.92	Iepakojšanas pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
Kopā		51	26	10.3	2.5	413	36

⁷² ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

1.2.1.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Maisiņi ir daļa no iepakojuma un vienreiz lietojamo plastmasas trauku un galda piederumu atkritumiem, kas tiek apsaimniekoti DRN un iepakojuma likumā, tomēr lielākoties tie tiek izmesti kopā ar nešķīrotajiem sadzīves atkritumiem.

Kopš 2019.gada plastmasas maisiņu apjoms ir samazinājies, līdz ar aktīvāku lielveikalu iesaistišanos un ka papīra maisiņi ir pircējiem pieejamāki. Līdzīgi arī SIA "CleanR" pārstāvji norāda, ka kopumā visā nešķīroto atkritumu plūsmā, vizuāli maisiņu apjoms ir samazinājies⁷³.

Lai veicinātu maisiņu pārstrādi, 2020.gada vasarā mazumtirdzniecības tīkls "Rimi" sadarbībā ar AS "Latvijas zaļais punkts" veica akciju, aicinot iedzīvotājus nodot maisiņus, lai dotu tiem pārstrādes iespējas⁷⁴. Maisiņus var pārstrādāt uzņēmums "Nordic Plast", kurš fokusējas uz HDPE, PP un LDPE plastmasas materiālu pārstrādi.

1.2.1.4. Priekšlikumi

Direktīvā 2019/904 ir norādīts, ka uz vieglās plastmasas iepirkumu maisiņiem ir attiecināma ražotāju paplašinātā atbildība. Jau līdz šim brīdim maisiņi ir bijuši daļa no Iepakojuma likuma, kas tiek administrēti ar DRN un RAS sistēmu palīdzību un Direktīvas prasības jau ir veiktas Latvijas likumdošanā. Papildus Direktīvā 2019/904 ir norādīts, ka iepakotājiem ir jāsedz vismaz izmaksas saistībā ar sabiedrības informētību, izmaksas saistībā ar minēto izstrādājumu radīta piegružojuma satīrīšanu un tā tālāku transportēšanu un apstrādi; kā arī izmaksas saistībā ar datu vākšanu un ziņošanu.

Plastmasas iepirkumu maisiņa patēriņa samazināšanai Iepakojuma likuma 12.pantā jau no 2019.gada janvāra ir noteikti plastmasas maisiņu patēriņa ierobežojumi, taču tie neattiecas uz vieglās plastmasas iepirkumu maisiņiem, kā arī no 2025.gada maisiņus nepieciešams aizstāt ar citu materiālu izejmateriāliem – no papīra, kartona vai citu dabisko šķiedru un bioplastmasas izejmateriāliem⁷⁵. Taču tas nozīmē, ka vieglajiem plastmasas iepirkumu maisiņiem vēl aizvien attieksies RAS sistēma.

Lai gan ir normatīvo aktu gaidāmās izmaiņas, kas ir veidotas 2019.gadā, lai atsevišķi apzinātu vieglās plastmasas iepakojuma maisiņu apjomus un ka uzņēmējiem un apsaimniekotājiem būtu pienākums veikt maisiņu uzskaiti, izmaiņas vēl nav apstiprinātas.⁷⁶

Tirdzniecības pārstāvji norāda, ka diskusijas par izmaiņām plastmasas maisiņu patēriņā ir notikušas piecus gadus un tikai tagad beidzot ir redzami rezultāti, jo papīra maisiņi tirdzniecībās vietās ir lētāki nekā plastmasas maisiņi un iedzīvotāji aizvien vairāk izvēlas videi.

1.2.1.1. Kopsavilkums

- Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņu masa 2018.gadā bija 3377 tonnas un 2019.gadā – 2915 tonnas
- Maisiņu apjoms ir samazinājies par 25% kopš 2016.gada, kad to patēriņa apjoms bija visaugstākais
- Latvijā 2019.gadā mērķis bija patērēt 90 maisiņu uz iedzīvotāju, taču 2019.gadā tie bija 283 maisiņi, kamēr Latvijā patērē divas reizes mazāk nekā vidējais eiropietis (500)
- Lielākoties daļa no nešķīrotajiem atkritumiem
- Maisiņus var pārstrādāt, Latvijā arī to dara uzņēmums SIA "Nord plast"
- Latvijas likumdošanā ir norādīts, ka kopš 2019.gada janvāra ir noteikti ierobežojumi, taču no 2025.gada plastmasas maisiņi ir jāaizstāj ar citu materiālu maisiņiem, kas gan neattiecas uz ļoti vieglās plastmasas maisiņiem
- Vieglie plastmasas maisiņi jau šobrīd ir daļa no Latvijas likumdošanas

⁷³ Intervija ar SIA "CleanR" pārstāvjiem 2020.gadā

⁷⁴ Skaties, 03.07.2020, pieejams - <https://skaties.lv/zinas/latvija/sabiedriba/iedzivotajus-aicina-nodot-majas-uzkratos-plastmasas-maisinus/>

⁷⁵ Iepakojuma likums, pieejams - <https://likumi.lv/doc.php?id=57207>

⁷⁶ VARAM, http://www.varam.gov.lv/lat/likumdosana/normativo_aktu_projekti/normativo_aktu_projekti_vides_aizsardzibas_joma/

1.2.2. Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi

Lai gan sākotnēji tika uzskatīts, ka oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi ir labvēlīgāki videi, tomēr līdz ar mikroplastmasas palielināšanos vidē, Direktīva 2019/904 norāda, ka tirgū pilnībā būs aizliegts pārdot oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumus. Tas tiek pamatots, ka "oksonoārdāmā plastmasa nav pienācīgi bionoārdāma un tādējādi veicina mikroplastmasas piesārņojumu vidē, nav kompostējama, negatīvi ietekmē tradicionālās plastmasas pārstrādi un nenodrošina pierādītu ieguvumu attiecībā uz vidi."⁷⁷

Lielākoties Latvijā oksonoārdāmā plastmasa ir izmantota iepirkumu maisiņos.

1.2.2.1. Apjomi

Jau no 2019.gada 1.janvāra Latvijā nav iespējams bez maksas izsniegt oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumus⁷⁸, kā arī pirms tam šādi plastmasas izstrādājumi bija salīdzinoši mazpopulāri Latvijas tirgū. Iespējams, ka kāds vēl pārdeva oksonoārdāmos plastmasas izstrādājumus 2018.gadā un izlietoja krājumus 2019.gadā, taču ir zināms, ka to kopējais apjoms kopā ar bioplastmasas apjomiem, līdz 2015.gadam bija mazāks par 2% no visiem maisiņiem⁷⁹, tādējādi nav uzskatāms, ka apjoms būtu palielinājies. Vairumtirgotāji norāda, ka oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumu apjoms ir mazāks nekā 1 tonna, un drīzāk ir iegādāts neizprotot produkta atšķirības.

Latvijā netiek ražoti šādi produkti, kā arī kopš 2019.gada tie netiek pārdoti, tāpēc vienīgi var tikt uzskatīti kā daļa no saimnieciskās darbības nodrošināšanas pakalpojuma, tomēr kopējie apjomi uzskatāmi kā nebūtiski. Tomēr apkopojot informāciju par plastmasas iepirkumu maisiņiem, tiks apzināta arī proporcija no kopējiem apjomiem, kas ir tikuši izmantoti pirms tam un oksonoārdāmās plastmasas maisiņu popularitāte Latvijā.

1.2.2.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Oksonoārdāmās plastmasas iepirkumu maisiņi netiek ražoti Latvijā – visi tiek ievesti vai importēti.

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Tāpat kā vieglās plastmasas iepirkumu maisiņu gadījumā, arī oksonoārdāmās plastmasas iepirkumu maisiņu ievēšanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas, dzērienu, mājsaimniecības preču vai plaša sortimenta nespecializēto preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 503 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 273 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 27).

⁷⁷ Direktīva 2019/904

⁷⁸ Iepakojuma likums, <https://likumi.lv/ta/id/302976-grozijumi-iepakojuma-likuma>

⁷⁹ VARAM, "Novērtējums par sadzīves, bīstamo un ražošanas atkritumu sastāvu atkritumu apsaimniekošanas reģionos, atsevišķu atkritumu veidu apsaimniekošanu un atkritumu poligonos apglabājamo atkritumu daudzuma samazināšanas iespējām", Pakalpojuma 2.daļa, 2017.gads, pieejams - http://www.varam.gov.lv/lat/publ/petijumi/petijumi_vide/?doc=24933

Tabula 27. Oksonoārdāmās plastmasas iepirkumu maisiņu ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁸⁰

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.15	Mēbeļu, mājāsaimniecības preču un metālizstrādājumu vairumtirdzniecības starpnieku darbība	100	51	23.2	14.7	250	113
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājāsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
Kopā		2503	1273	2575.6	2037.1	10946	14275

Mazumtirdzniecība

Arī oksonoārdāmās plastmasas maisiņu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, tāpat kā vieglās plastmasas iepirkumu maisiņu mazumtirdzniecībā iesaistītie, pieskaitāmi pie plaša spektra saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas mazumtirdzniecību. Lai gan lielākā daļa maisiņus netirgo kā pamatpreces, tie ir pieejami pircēju ērtībām par papildus samaksu. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 9 529 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 4 985 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 28).

Tabula 28. Oksonoārdāmās plastmasas iepirkumu maisiņu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁸¹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.78	Citru neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.21	Augļu un dārzeņu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	66	46	43.2	38.7	512	227
47.22	Gaļas un gaļas produktu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	100	66	31.7	29.5	809	304
47.23	Zivju, vēzveidīgo un mīkstmiešu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	23	22	6.2	3.2	117	44
47.24	Maizes, kūku, miltu konditorejas un cukuroto konditorejas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	49	55	7.9	7.4	291	251

⁸⁰ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

⁸¹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

47.41	Datoru, to perifēro iekārtu un programmatūras mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	158	59	79.5	12.1	686	156
47.42	Telekomunikāciju iekārtu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	32	22	139.7	2.9	701	44
47.43	Audio un video ierīču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	34	34	18.4	46.4	160	400
47.51	Tekstilizstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	174	95	27.4	6.2	817	227
47.53	Paklāju, grīdsegu, tapešu un grīdas segumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	29	39	124.0	6.7	792	98
47.54	Mājsaimniecības elektroierīču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	78	80	147.6	65.0	922	302
47.61	Grāmatu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	44	23	28.6	2.8	536	78
47.62	Avižu un kancelejas piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	87	59	16.2	8.6	508	224
47.63	Audio un video ierakstu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	7	12	1.0	0.2	19	15
47.64	Sporta preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	158	75	89.8	13.3	987	271
47.71	Apģērbu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	738	306	243.5	75.1	4597	1238
47.72	Apavu un ādas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	151	139	104.6	66.7	1829	937
47.76	Ziedu, augu, sēkļu, mēslošanas līdzekļu, istabas dzīvnieku un to barības mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	399	147	70.4	39.3	2118	620
47.77	Pulksteņu un juvelierizstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	85	44	46.6	2.3	871	111
47.79	Lietotu preču mazumtirdzniecība veikalos	263	135	53.4	20.9	1606	292
47.82	Tekstilizstrādājumu, apģērbu un apavu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	253	127	5.8	3.5	673	301
47.29	Citru neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.26	Tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	12	21	5.2	1.7	96	39
47.74	Medicīnas un ortopēdisko preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	63	61	97.4	24.8	621	275
47.65	Spēļu un rotallietu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	52	32	21.3	5.8	475	124
47.89	Citu preču mazumtirdzniecība stendos un tirgos	297	168	13.0	5.4	817	315
47.99	Pārējā mazumtirdzniecība ārpus veikaliem, stendiem un tirgiem	575	325	83.2	32.1	1475	614
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
47.73	Farmaceutisko izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	189	64	422.4	116.5	3808	787
47.75	Kosmētikas un tualetes piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	168	148	175.8	103.0	2405	1022
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
Kopā		9529	4985	8667.5	2595.9	88807	25637

Izmantošana

Vienreiz lietojamie oksonoārdāmās plastmasas maisiņi, tāpat kā vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi, saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešami galvenokārt iepakošanas pakalpojumu sniedzējiem. Uz

2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 51 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 26 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 29).

Tabula 29. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto oksonoārdāmās plastmasas iepirkumu maisiņus NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁸²

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
82.92	Iepakošanas pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
Kopā		51	26	10.3	2.5	413	36

1.2.2.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Okso-noārdāmās plastmasas maisiņi ir daļa no iepakojuma un vienreiz lietojamo plastmasas trauku un galda piederumu atkritumiem, kas tiek apsaimniekoti DRN un iepakojuma likumā, tomēr lielākoties tie tiek izmesti kopā ar nešķīrotajiem sadzīves atkritumiem.

1.2.2.4. Priekšlikumi

Direktīvā uz oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumiem ir attiecināts tirgū laišanas aizliegums, tādējādi nepieciešams aizstāt doto plastmasas izmantošanu ar citu materiāla izstrādājumu. Tā kā tā ir visas Eiropas Savienības dalībvalstu prasība, tad no ražotāju un izplatītāju perspektīvas tiks meklēti alternatīvi materiālu risinājumi. Tādējādi attiecīgi nepieciešams attiecināt Direktīvā norādītās prasības bez papildus atvieglojumiem vai pastiprinājumiem. Visdrīzāk būs nepieciešamas korekcijas Iepakojuma likumā, koriģējot to vai arī jaunajā likumā, kas tiks izstrādāts atbilstoši Direktīvas 2019/904 prasībām.

Tā kā tirgū pārdotais apjoms ir minimāls, tad nav redzami būtiski ierobežojumi tirgū laišanas aizliegumam.

1.2.2.5. Kopsavilkums

- Lielākoties no oksonoārdāmās plastmasas ražo iepirkuma maisiņus
- Jau 2015.gadā okso-noārdāmās plastmasas apjoms bija 2%
- Vairumtirgotāji norāda, ka oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumu apjoms ir mazāks nekā 1 tonna, un drīzāk ir iegādāts aiz pārskatīšanās, neizprotot produkta atšķirības.
- Lielākoties daļa no nešķīrotajiem atkritumiem
- Nepieciešams veikt izmaiņas Iepakojuma likumā
- Nav redzami būtiski ierobežojumi aizlieguma ieviešanā

⁸² ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

1.3. IEPAKOJUMS

ES direktīva 94/62/EK kopš 1994.gada ir sniegusi galvenās vadlīnijas iepakojuma atkritumu apsaimniekošanā Eiropas Savienībā, kuras attiecīgi ieviestas arī Latvijas likumdošanā, un iepakojumu apsaimniekošana ir daļa no Iepakojuma likuma, kas ir stājies spēkā no 2002.gada 1.jūlija⁸³.

ES direktīva 2019/904 ir atsevišķi izdalījusi 3 iepakojuma grupas, attiecinot – pārtikas taru, pārtikas paciņas un iesaiņojumus no elastīga materiāla, kā arī dzērienu iepakojumu līdz 3 litriem.

1.3.1. Pārtikas tara

1.3.1.1. Direktīvas norādījumi

Direktīvā 2019/904 vienreiz lietojamās plastmasas pārtikas tara tiek definēta kā trauki, piemēram, kārbas, ar vāciņu vai bez tā, kur ievieto ēdienu, kas:

- paredzēts tūlītējam patēriņam vai nu uz vietas, vai līdzņemšanai;
- parasti tiek patērēts no iepakojuma trauka; un
- gatavs patērēšanai bez tālākas sagatavošanas, piemēram, cepšanas, vārīšanas vai sildīšanas, tostarp pārtikas tara, ko izmanto ātrajām uzkodām vai citam ēdienam, kas gatavs tūlītējam patēriņam, izņemot dzērienu iepakojumu, šķīvjus un pārtiku saturošas paciņas un iesaiņojumus.

Pārtikas taras piemēri, kas Direktīvā ir uzskatāmi par vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem, ir ātro uzskodu tara ar aukstu vai karstu ēdienu, pusdienu kastītes (lunch-box), ēdienu, sviestmaizi, vrapu (tīto sviestmaizi) un salātu kārbas, kā arī pārtikas tara svaigai vai pārstrādātai pārtikai, kuras patērēšanai nav vajadzīga tālāka sagatavošana, piemēram, augļiem, dārzeņiem vai desertiem.

Savukārt pārtikas taras piemēri, kas Direktīvā nav uzskatāmi par vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem, ir tara, ko pārdod vairāk nekā vienas porcijas daudzumā, vai vienas porcijas pārtikas tara, ko pārdod vairāk nekā vienas vienības daudzumā, kā ar pārtikas tara žāvējumiem un atdzesētai pārtikai, kam nepieciešama tālāka sagatavošana.

Šeit jāpaskaidro, ka Direktīvā piemērotā definīcija terminam "plastmasa" attiecināma uz materiālu, kas sastāv no mākslīgajiem vai ķīmiski modificētiem dabiskajiem polimēriem, kā tas definēts EK Regulas Nr. 1907/2006 3. panta 5. punktā. Tātad, zem šī termina tiek ietverti arī plastmasas izstrādājumi, kas izgatavoti no biobāzētām izejvielām, neatkarīgi no tā, vai tos iegūst no biomasas un/vai tie laika gaitā varētu bioloģiski noārdīties.

Vienlaikus, Direktīvā noteikts, ka vienreiz lietojamās plastmasas pārtikas taras kategorijā tiek iekļauts arī tāds iepakojums, kas tikai daļēji izgatavots no plastmasas. Tāds var būt, piemēram, kartona iepakojums ar iekšējo plastmasas pārklājumu. Papildu tam, Direktīvā uzsvērts, ka pārtikas taru, kas izgatavota no putu polistirola, paredzēts pilnībā aizliegt laist tirgū. Taču arī šis noteikums attiecināts tikai uz produktiem, kuri ir paredzēti tūlītējam patēriņam, kā arī patēriņam tieši no iepakojuma trauka.

1.3.1.2. Apjomi

Attiecībā uz pārtikas taras apjomu, ko nepieciešams apzināt Iepirkuma ietvaros, tās aprēķinu darba izstrādes gaitā apgrūtināja vairāki faktori, no kuriem galvenie ir:

- ES vadlīniju trūkums konkrētu pārtikas taras izstrādājumu veidu precizēšanai. Direktīvā Nr. 2019/904 iekļauts noteikums, ka līdz 2020. gada 3.jūlijam EK jāizstrādā vadlīniju kopums, kas palīdzētu ES dalībvalstīm tiesību aktos transponēt Direktīvas prasības, sniedzot skaidru informāciju par to, uz konkrēti kādiem

⁸³ Iepakojums likums, pieejams - <https://likumi.lv/doc.php?id=57207>

priekšmetiem Direktīva tiks attiecināma, sniedzot piemērus. Taču COVID-19 pandēmija dēļ šo vadlīniju izstrāde tika vairākkārt aizkavēta, un 2020.gada novembra sākumā dokuments joprojām netika oficiāli izlaists.

b) Gan starptautiska, gan vietēja līmeņa piemērotu un uzticamu statistikas datu neesamība nepieciešamajā detalizētības pakāpē pārtikas taras izstrādājumu plūsmas apjomu un avotu noteikšanai. Līdzīgs secinājums veikts arī Eiropas Komisijas vārdā 2020.gada jūlijā publicētajam, dāņu konsultācijas uzņēmuma "Ramboll Group" AS izstrādātajam pētījumam⁸⁴, kura mērķis bija izpētīt Direktīvas Nr. 2019/904 ieviešanai nepieciešamo datu pieejamību un piedāvāt metodiku vienreiz lietojamās plastmasas pārtikas taras patēriņa samazinājuma aprēķināšanai, kā arī izstrādāt ieteikumus ES dalībvalstu institūcijām ikgadējo datu ziņošanas formātam, kā arī informācijas kvalitātes pārbaudēm. Pētījuma izstrādes gaitā secināts, ka piemēroti un uzticami dati minēto izstrādājumu apjoma aprēķiniem esošās ES statistikas datu struktūras ietvaros pašlaik nemaz nav pieejami. Tas attiecināts arī uz ES līmenī plaši izmantotajām klasifikācijas sistēmām rūpniecības produkcijai – PRODCOM, un precēm - Kombinētā Nomenklatūra (KN), jo tās nesniedz informāciju par pārtikas produktu iepakojumu. Sekojoši, lai iegūtu piemērotus un uzticamus datus vajadzīgajā detalizētības pakāpē un tos varētu nošķirt konkrēti attiecībā uz vienreiz lietojamu plastmasas pārtikas taru, pētījumā ieteikts organizēt datu ieguvī no:

- a) Vairumtirgotājiem, importētājiem, vai arī ražotājiem, kuri šos produktus tirgū laiž pirmo reizi "novieto tirgū" (t.i. iaved). Taču šī metode būtu jābalsta uz augstu apzināto uzņēmumu dažādās jomās, līdz ar ko tas būtu ļoti laikietilpīgi, un radītu būtisku administratīvo slogu;
- b) Ražotāju paplašinātās atbildības sistēmu ietvaros pastāvošās datu ziņošanas infrastruktūras. Šai metodei raksturīgs būtiski mazāks administratīvais slogs, jo datu ieguve notiktu centralizēti, liekot uzsvāru uz esošās sistēmas attīstīšanu un infrastruktūras, kā, piemēram, IT sistēmu, pielāgošanu.

Latvijā pašlaik netiek organizēta minēto datu ieguve no vairumtirgotājiem, importētājiem, vai arī ražotājiem, kā arī esošās ražotāju paplašinātās atbildības sistēmas ietvaros ziņotie dati par izlietoto iepakojumu un vienreiz lietojamo trauku un galda piederumu plūsmu apjomu pagaidām netiek grupēti detalizētās izstrādājumu kategorijās, tādēļ arī šīs metodes datu ieguvei darba izstrādes brīdī nebija pieejamas.

Ņemot vērā būtiskos ierobežojumus attiecībā uz uzticamu un gana detalizētas pakāpes datu pieejamību, kā arī oficiālo vadlīniju trūkumu pārtikas taras izstrādājumu veidu precizēšanai darba izstrādes brīdī, tirgū laisto (vietēji ražoto, ievesto un importēto) pārtikas taras izstrādājumu apjomu aprēķinā un to plūsmu avotu noteikšanā bija nepieciešama radoša pieeja, kas realizēta, balstoties šādos secīgos soļos:

1. Tika sastādīts sekojošs saraksts ar pārtikas taras izstrādājumu veidiem, kas, no vienas puses, izritināts no Direktīvā Nr. 2019/904 minētajiem noteikumiem, un, no otras puses, atspoguļo Latvijas tirgum tipiskākos veidus starp šādiem izstrādājumiem:

- a) Ātro uzkladu tara, iekļaujot gan aukstās, gan karstās uzkodas;
- b) Gatavajām maltītēm (pusdienām/vakariņām) paredzētās ēdienu kastītes un trauciņi;
- c) Sviestmaižu, vrapu (tīto sviestmaižu), salātu un līdzīgu ēdiena veidu kārbas;
- d) Iepakojuma tara svaigiem augļiem un ogām, kā arī atsevišķiem dārzeņu veidiem – tomātiem, gurķiem un burkāniem;
- e) Iepakojuma tara pārstrādātiem pārtikas produktiem, kuru patēriņam nav nepieciešama tālāka sagatavošana – desertiem un pudiņiem, konditorejas izstrādājumiem (piemēram, kūkām, ruletēm, virtuļiem un mafiniem), vafelēm, cepumiem, čipsiem un grauzdiņiem, jogurtiem, biezpieniem, biezpieniem, sieriem.

⁸⁴ European Commission, Ramboll. Study to support the development of implementing acts and guidance under the Directive on the reduction of the impact of certain plastic products on the environment. Pieejams: <https://www.ym.fi/download/noname/%7BE5A7E92-7619-419B-923E-F5A652BCB23E%7D/161287>

Sarakstā netika iekļauti tādi svaigās pārtikas veidi, kas tradicionāli nav piemērota tūlītējam patēriņam, kā, piemēram, iepakota paprika, salātlapas vai sēnes. Tāpat arī netika iekļauti tādi pārstrādāti pārtikas produkti kā piens, kefīrs, un dzeramais jogurts (kur vien iespējams atdalīt), kurus tradicionāli iepako dzērienu tarā, kā arī piedevas, tādas kā mērces, majonēze un krējums, sviests, margarīns un citas smērējamās vielas, kā pastētes, kā arī gaļas žāvējumi un kūpinājumi, zivju marinējumi un līdzīgi produkti, kuri tradicionāli neattiecas uz tūlītēju patēriņu.

Vienlaikus jāmin, ka saraksta sagatavošanā nebija iespējams piemērot Direktīvas nosacījumu, kur noteikts, ka par vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem netiek uzskatīta tara, ko pārdod vairāk nekā vienas porcijas daudzumā, vai vienas porcijas pārtikas tara, ko pārdod vairāk nekā vienas vienības daudzumā. Šādi detalizētības pakāpei būtu nepieciešami ļoti precīzi tirdzniecības dati no vai nu no pārtikas ražotājiem, pārstrādātājiem un iepakotājiem, vai nu no vairumtirgotājiem un mazumtirgotājiem. Tomēr apkopotajā sarakstā lielākoties iekļauti produkti, ko pārdod nelielu porciju daudzumos. Tādi tūlītējam patēriņam piemēroti produkti, kā, piemēram, konservēti vai marinēti dārzeņu salāti, vai saldējums, ko tradicionāli pārdod lielākās porcijās un spainīšos, sarakstā netika iekļauti.

2. Atbilstoši sarakstā uzskaitītajiem plastmasas pārtikas taras izstrādājumu veidiem, tika apkopoti pieejamie oficiālie statistikas dati par saistītajiem pārtikas produktu, kā arī to iepakojuma materiālu produkcijas, ieviešanas un importa apjomu vietējā tirgū, kas teorētiski ļautu veikt indikatīvu novērtējumu par Latvijas tirgū gadā laisto taras apjomu, vai vismaz norādītu uz pārtikas produktu grupām, kas ir lielākie potenciālie iepakojuma avoti.

Lai arī, kā jau minēts iepriekš, ES izmantotās rūpnieciskās produkcijas un preču klasifikācijas sistēmas PRODCOM un KN nav piemērotas darba mērķim to produktu klasifikācijas detalizētības trūkuma dēļ, kā arī nereti izstrūkstošo datu dēļ par saražoto produkciju dažādās pārtikas grupās, alternatīvas tirgū laisto produktu apjoma noteikšanai arī diemžēl Latvijā nav.

Tāpat arī, tā kā uz vienreiz lietojamiem plastmasas pārtikas taras izstrādājumiem attiecas gan svaigās pārtikas grupas (augļi un dārzeņi), gan pārstrādātās pārtikas grupas, dati par tām atrodas dažādās datubāzēs, un tiek klasificēti pēc dažādām sistēmām. Attiecībā uz pārstrādātās pārtikas grupām, dati pieejami EUROSTAT COMEXT datubāzē pēc PRODCOM klasifikācijas, par pārdoto – vietēji saražoto produkciju, tos iegūstot no ražotājiem, kā arī par starptautiskās tirdzniecības apjomu, tos iegūstot no importētājiem/ievestājiem un eksportētājiem. Savukārt, attiecībā uz svaigajām pārtikas grupām, dati pieejami EUROSTAT galvenajā datubāzē par novākto (nevis pārdoto), vietējā tirgū ražoto produkciju (pārtikas ražu), tos iegūstot no lauksaimniekiem, un jau minētajā EUROSTAT COMEXT datubāzē pēc PRODCOM klasifikācijas par starptautiskās tirdzniecības apjomu, tos iegūstot no importētājiem/ievestājiem un eksportētājiem.

Dati sākotnēji tika apkopoti par 3 gadu periodu, no 2017. – 2019.gadam, taču 2019.gada datus par svaigās pārtikas grupām bija nepilnīgi, līdz ar ko 2019.gads netika skatīts. Kopējais pārtikas produktu apjoms (svars), kas pieejams patēriņam vietējā tirgū tika aprēķināts, summējot gadā vietēji saražoto, importēto/ievesto produkcijas apjomu, no tās atņemot gadā eksportēto produkcijas apjomu. Šeit gan jāņem vērā, ka pārstrādātās un svaigās pārtikas grupas jāskata tomēr atsevišķi – gan tādēļ, ka to datiem ir dažādi avoti, gan tādēļ, ka pārstrādātās pārtikas apjomi ietver arī iepakojuma svaru, savukārt svaigās pārtikas apjomi ir bez iepakojuma, tādēļ to svaru neietver.

Tabula 30. Latvijā vietēji saražotās, importētās/ievestās un eksportētās produkcijas apjomi pārtikas produktu grupām, kas tipiski visbiežāk tiek iepakotas vienreiz lietojamās plastmasas taras izstrādājumos

Pārtikas grupa	2017					2018				
	Eksports	Imports/ ievešana	Vietēji saražotā produkcija	Apjoms patēriņam vietējā tirgū*	Daļa kopējā apjomā	Eksports	Imports/ ievešana	Vietēji saražotā produkcija	Apjoms patēriņam vietējā tirgū*	Daļa kopējā apjomā
<i>Vienība</i>	<i>1000 t</i>					<i>1000 t</i>				
Svaigs un pārstrādāts siers	3.2	6.3	19.4	22.5	22%	3.4	7.6	19.2	23.4	22%
Rūgušpiens, krējums, jogurts	4.0	2.5	47.6	46.2	45%	4.0	3.0	46.4	45.4	42%
Kūkas un konditorejas izstrādājumi	1.8	3.6	13.5	15.3	15%	0.6	3.1	13.6	16.2	15%
Sausiņi, grauzdiņi, kraukšķmaize u.c.	0.9	0.9	1.4	1.4	1%	1.1	1.1	1.5	1.4	1%
Saldie un sāļie cepumi un vafeles	10.8	7.5	15.8	12.5	12%	11.1	9.7	15.4	13.9	13%
Gatavās maltītes un pagatavotie ēdieni	0.0	0.0	2.2	2.2	2%	0.0	0.0	2.1	2.1	2%
Homogenizēti pārtikas produkti	0.1	0.3	0.0	0.2	0%	0.1	0.3	0.0	0.2	0%
Zupas un buljoni	0.5	1.1	0.0	0.5	0%	0.5	1.1	0.0	0.6	1%
Ātrbojīga pārtika, iesk. svaigu picu, svietaizes u.c.	0.0	0.0	3.0	3.0	3%	0.0	0.0	5.3	5.3	5%
Pārstrādāta pārtika, kopā	21.3	22.2	102.9	103.7	100%	20.8	25.7	103.5	108.5	100%
Svaigi augļi, ogas un rieksti	59.2	181.5	11.0	133.3	72%	57.3	173.1	17.4	133.2	71%
Svaigi tomāti	4.4	19.7	5.1	20.4	11%	4.2	19.7	5.2	20.7	11%
Svaigi gurķi	1.2	5.3	6.3	10.3	6%	1.3	6.4	6.3	11.4	6%
Svaigi burkāni	3.2	13.0	10.9	20.7	11%	3.5	15.1	9.6	21.3	11%
Svaiga pārtika, kopā	68.0	219.5	33.3	184.8	100%	66.3	214.4	38.5	186.6	100%

* Apjoms patēriņam vietējā tirgū aprēķināts kā vietēji saražotās, importētās/ievestās produkcijas apjomu summa, minus eksporta apjoms

Attiecībā uz pārstrādātās pārtikas grupu, tās apjoms patēriņam Latvijas tirgū (svars, kopā ar iepakojumu) 2017.gadā veidoja 103.7 tūkstošus tonnu, bet 2018.gadā – 108.5 tūkstošus tonnu. Savukārt, attiecībā uz svaigās pārtikas grupu, tās apjoms 2017.gadā sastādīja 184.8 tūkstošus tonnu, bet 2018.gadā – 186.6 tūkstošus tonnu (**Error! Reference source not found.**).

Pārstrādātās pārtikas grupā visi ietilpstošie produkti tipiski ir iepakoti, un no minētajiem produktiem, visticamāk, izteikti lielākā daļa ir iepakota plastmasas iepakojumā. Taču konkrētu daļu, kādu no iepakotajiem produktiem veido tieši cietās plastmasas taras iepakojums, darba izstrādes gaitā nebija iespējams noteikt jau minētās datu detalizētības pakāpes trūkuma dēļ.

Tāpat arī izaicinoši ir noteikt, kāda daļa no Latvijas tirgū pieejamā svaigās pārtikas grupas produktu apjoma (svara) tiek iepakota. Par Latvijas tirgu šādi dati nav pieejami, bet situāciju var novērtēt, daļēji balstoties uz datiem par citām valstīm. Tradicionāli iepakojuma apjomi svaigajai pārtikai – augļiem un dārzeņiem – ir proporcionāli lielāki attīstītājās valstīs ar augstu urbanizācijas līmeni, vidējo brīvo ienākumu līmeni un spēcīgu tirgus ietekmi tieši no modernajām pārtikas mazumtirdzniecības ķēdēm. Piemēram, 2016.gada dati par Vāciju liecina, ka valstī tirgotā plastmasas izstrādājumos iepakoto svaigo pārtikas produktu daļa ir ļoti augsta, svaigiem dārzeņiem – 68% no visiem mazumtirdzniecībā tirgotajiem dārzeņiem, un svaigiem augļiem – 49%⁸⁵. Savukārt 2018.gada par Nīderlandi rāda, ka valstī plastmasas izstrādājumos iepakoto svaigo dārzeņu

⁸⁵ Pieejams: <https://www.nabu.de/umwelt-und-ressourcen/ressourcenschonung/einzelhandel-und-umwelt/nachhaltigkeit/20787.html>

daļa ir vēl augstāka – 76%, bet svaigo augļu – 60%⁸⁶. Līdzīgi, arī Lielbritānijā 49% no svaigajiem augļiem tiek pārdota plastmasas iepakojumā.⁸⁷

Tajā pašā laikā, arī augsti attīstītajās valstīs iepakojuma apjomi var būt zemi, ko nereti ietekmē būtiska dabas loma valsts nacionālajā kultūrā, pārtikas patēriņa tradīcijas un patērētāju priekšrokas došana pēc iespējas mazāk pārstrādātai pārtikai. Piemēram, Ziemeļvalstīs iepakojumā tiek pārdota pavisam neliela daļa no svaigās pārtikas⁸⁸ (konkrēti dati pieejami gan nav). Tajā pašā laikā, arī Ziemeļvalstīs pandēmijas rezultātā reģistrēts būtisks iepakoto svaigo augļu un dārzeņu pieaugums, palielinoties pat uz pusi, salīdzinot ar pirms-pandēmijas periodu.⁸⁹

Kopumā, ņemot vērā pieejamos datus par iepakojuma izmantošanu svaigajiem augļiem un dārzeņiem attīstītajās valstīs, taču vienlaikus ņemot vērā to, ka Latvijas ekonomika nav tik spēcīga, un tai raksturīgs zemāks brīvo ienākumu līmenis nekā Vācijā, Nīderlandē un Lielbritānijā, kā arī to, ka Latvija pārtikas patēriņa tendencēs ir līdzīgāka Ziemeļvalstīm (jo sevišķi ICA grupas ietekmes dēļ), Latvijas tirgū iepakoto svaigo augļu un dārzeņu daļa noteikti ir zemāka nekā vidējie rādītāji Vācijā, Nīderlandē un Lielbritānijā. Ņemot vērā, ka vairākos avotos minēts, ka Ziemeļvalstīs šī daļa ir pavisam neliela, taču bez konkrētu rādītāju minēšanas, var pieņemt, ka Latvijas tirgū iepakotie svaigie augļi un dārzeņi sastāda daļu robežās no 30% - 40%. Attiecīgi, balstoties uz datiem par vietējā tirgū patēriņam pieejamo svaigu augļu un dārzeņu apjomu, kas 2017. un 2018.gadā veidoja attiecīgi 184.8 un 186.6 tūkstošus tonnu, var aplēst, ka Latvijā iepakoto svaigo augļu un dārzeņu apjoms, kas pieejams patēriņam gadā, varētu svārstīties no aptuveni 55 – 75 tūkstošiem tonnu.

Salīdzinot to ar pārstrādātās pārtikas apjomiem, kas 2017. un 2018. gadā veidoja attiecīgi 103.7 un 108.5 tūkstošus tonnu, var izvērtēt, ka svaigo augļu un dārzeņu iepakojuma, un pārstrādāto pārtikas produktu iepakojuma kopējais apjoms varētu būt ap 159 - 184 tūkstoši tonnu, un to proporcija varētu būt attiecīgi 40 pret 60. Iespējams arī rupji aplēst iespējamo relatīvo iepakojuma apjomu:

- a) Ar pieņēmumu, ka no šiem produktiem 100% būtu iepakoti tikai cietās plastmasas taras izstrādājumos, tiktu parādīta absolūtā maksimālā iespējamā apjoma vērtība. Pie vidējā cietās plastmasas tara izstrādājuma svara 0,028325 kg uz 1 kg produkta svara, maksimālais iespējamais cietās plastmasas taras apjoms (svars) gadā veidotu no 4,5 – 5,9 tūkstošiem tonnu.
- b) Ar pieņēmumu, ka no šiem produktiem 70% būtu iepakoti cietās plastmasas taras izstrādājumos, bet pārējie – vieglās plastmasas iepakojumos vai cita materiāla iepakojumos (kartons, stikls u.c.), kas varētu atainot jau reālajam tirguma atbilstošu ainu, cietās plastmasas taras apjoms (svars) gadā veidotu 3,2 – 3,6 tūkstošus tonnu.

Tomēr, jāņem vērā, ka jebkuri pieņēmumi par to, cik liela daļa no minētajiem produktiem iepakoti tieši cietās plastmasas taras izstrādājumos attiecībā pret cita veida iepakojumiem, ir vērtējami kā ļoti spekulatīvi, jo nepieciešamo datu trūkuma dēļ par Latvijas tirgu šādus rādītājus precīzi nav iespējams noteikt.

3. Tā kā oficiālie statistikas dati nesniedza pilvertīgu nepieciešamo informāciju apjomu aprēķinam, tika meklēta informācija par citu valstu pieredzi minēto izstrādājumu apjomu aprēķināšanā, neoficiālie dati par citās valstīs fiksēto pārtikas produktu tirgus daļu, ko pārdod iepakotus vienreiz lietojamā pārtikas tarā, un papildu rādītāji, ko iespējams pielietot aprēķinu precizēšanā, kā, piemēram, vidējais plastmasas iepakojuma svars uz 1kg pārtikas, kādu tradicionāli izmanto dažādu pārtikas produktu veidiem. It īpaši ņemts vērā Lielbritānijas piemērs, kas ļāva veikt nosacītās pārtikas taras apjoma aprēķinu, kura rezultāts varētu zināmā mērā atspoguļot situāciju Latvijas tirgū.

⁸⁶ Pieejams: [https://think.ing.com/uploads/reports/ING - The plastic puzzle - December 2019 \(003\).pdf](https://think.ing.com/uploads/reports/ING - The plastic puzzle - December 2019 (003).pdf)

⁸⁷ Pieejams: <https://www.aqf.nl/article/177153/rapport-geeft-inzage-welke-verpakkingen-voor-aqf-in-vk-worden-gebruikt>

⁸⁸ Fresh Plaza. Boost in demand for packed produce in Scandinavia. Pieejams: <https://www.freshplaza.com/article/9210619/boost-in-demand-for-packed-produce-in-scandinavia/>

⁸⁹ Ibid.

Pētījums⁹⁰, ko par Lielbritānijas tirgu izstrādāja organizācija WRAP (The Waste and Resources Action Programme) pēc Lielbritānijas Vides, pārtikas un lauku lietu departamenta (DEFRA) pasūtījuma ar nolūku veikt aplēses plastmasas iepakojuma apjomam dažādos sektoros, dara izpildes mērķim tika novērtēts kā viens no precīzākajiem aprēķiniem par tirgū laisto vienreiz lietojamo plastmasas pārtikas taras apjomu. Lai arī pētījums nav tieši attiecināms uz ES Direktīvu Nr. 94/62/EK, tajā ir izskatīti cieši saistīti jautājumi, kā arī atsevišķi izdalīti arī pārtikas iepakojuma apjomi.

Šo datu pieejamība un augstā precizitāte par Lielbritānijas tirgū skaidrojama ar to, ka to spēja nodrošināt Lielbritānijas vadošā ražotāja paplašināto atbildības shēmu ieviešanas un uzraudzības organizācija "Valpak", kas pārstāv aptuveni 2/3 no visiem uzņēmumiem Lielbritānijas iepakojuma sektorā. Valpak nodrošinātā datubāze ietver pārdošanas datus no piegādātājiem par aptuveni 20 miljoniem produktu jeb 55% no Lielbritānijas tirgū pārdotās vērtības, tostarp arī informāciju par saistītajiem produktu iepakojuma datiem.

Atbilstoši pētījuma rezultātiem, Lielbritānijas tirgū laistais patērētājiem/mazumtirdzniecībai paredzētais pārtikas plastmasas iepakojuma apjoms sastāda 26% no visa tirgū laistā plastmasas iepakojuma, savukārt viesmīlības (HoReCa) industrijai paredzētais – 4% no visa tirgū laistā plastmasas iepakojuma. Ja tās pašas proporcionālās daļas tiktu piemērotas Latvijas tirgum, tad, balstoties uz Valsts vides dienesta (VVD) atskaitē "Statistiskais ziņojums par 2018. gadā radītā izlietotā iepakojuma veidiem"⁹¹ sniegtajiem datiem par 2018.gadā Latvijā radīto izlietoto iepakojumu – 43 621 tonnu apmērā, tad patērētājiem/mazumtirdzniecībai paredzētais cietās plastmasas pārtikas taras (trauciņi, kārbīņas, paplātes, bļodiņas u.c.) apjoms būtu mērāms 11 342 tonnu apmērā, savukārt viesmīlības industrijai paredzētais – 1 745 tonnu apmērā. Tiesa, tas iekļautu gan visas iespējamās pārtikas grupas, gan arī produktus, kas paredzēti tūlītējai lietošanai, gan pagatavošanai.

Taču pētījumā arī atspoguļoti dati par tirgū laistās iepakotās pārtikas cietās plastmasas taras (trauciņi, kārbīņas, paplātes, bļodiņas u.c.) iepakojuma proporcionālo apjoma (svara) sadalījumu starp dažādām pārtikas grupām. No tām, tika ņemti vērā dati tām pārtikas grupām, kas visbiežāk tiek un uzskaitītas arī iepriekš sastādītajā sarakstā, proti, svaigiem augļiem un dārzeņiem, jogurtiem, gatavajām maltītēm, uzkodām un atdzesētiem desertiem. Pēc pētījumā sniegtajiem datiem iespējams izvērtēt, ka Lielbritānijas tirgū šīs pārtikas grupas kopā veido ap 48% no kopējā patērētājiem paredzētās cietās plastmasas pārtikas taras svara mazumtirdzniecībā, pārējo daļu veidojot tādām pārtikas grupām kā, piemēram, gaļa. Šo rādītāju varētu arī indikatīvi piemērot Latvijas tirgum, pieņemot, ka iepakojuma proporcijas starp pārtikas grupām attīstīto valstu tirgos, visticamāk, ļoti būtiski neatšķiras.

Tabula 31. Lielbritānijas piemērs: Proportcionālā apjoma (svara) sadalījuma daļa atsevišķām pārtikas grupām starp visiem tirgū laistajiem patērētājiem/mazumtirdzniecībai paredzētajiem pārtikas produktiem, kas iepakoti kādā no cietās plastmasas pārtikas taras veidiem (trauciņi, kārbīņas, paplātes, bļodiņas u.c.)^{*}

Produktu grupa	Cietās plastmasas pārtikas taras iepakojuma veids	Plastmasas veids	Pārtikas grupas cietās taras apjoma (svara) sadalījuma daļa, % [*]
Svaigi augļi un dārzeņi	Trauciņi, kārbīņas, paplātes, bļodiņas	PET	22
		PP	6
Jogurti, krēmi	Trauciņi, bļodiņas	PS	7
		PP	2
		PET	2
Gatavās maltītes	Paplātes	PET	6
Uzkodas	Trauciņi	PP	2
Atdzesēti deserti	Trauciņi	PP	1
Kopā	Trauciņi, kārbīņas, paplātes, bļodiņas	PET, PP, PS	48

⁹⁰ WRAP. Plastic Packaging Flow Data Report 2025. Pieejams: http://www.wrap.org.uk/sites/files/wrap/PlasticFlow%202025%20Plastic%20Packaging%20Flow%20Data%20Report_0.pdf

⁹¹ Valsts vides dienests. Statistiskais ziņojums par 2018. gadā radītā izlietotā iepakojuma veidiem un resursu atgūšanas apjomam Latvijas Republikā atbilstoši Eiropas Komisijas lēmumam 2005/270/EK. Pieejams: https://www.vvd.gov.lv/public/fs/CKFinderJava/files/Iepakojuma%20zinojums_2018_LV.pdf

* Ieskaitot pie taras piederošo vāciņu un plēvju svaru

Izmantojot iepriekš minēto pieņēmumu, ka Latvijas tirgū patērētājiem/mazumtirdzniecībai paredzētais cietās plastmasas pārtikas taras apjoms varētu būt mērāms 11 342 tonnu apmērā, kā arī iepriekš veiktās aplēses par iespējamo svaigu augļu un dārzeņu iepakojuma daļu Latvijas tirgū, Lielbritānijas tirgū novēroto rādītāju par apjoma (svara) sadalījumu 48% apmērā var koriģēt un piemērot aprēķinam par Latviju. Ņemot vērā, ka Latvijā iepakoto svaigu augļu un dārzeņu daļa pēc veiktajām aplēsēm ir zemāka nekā Lielbritānijā (vidēji 35% Latvijā pret 49% Lielbritānijā), tādējādi veidojot 70% savstarpējo proporciju, svaigo augļu un dārzeņu cietās plastmasas pārtikas taras apjoma (svara) sadalījuma daļa pret kopējo pārtikas produktu apjomu Latvijā veidotu 15.4%, pretēji Lielbritānijas 22%. Attiecīgi, Latvijas situācijai piemērotais tirgū laistā iepakojuma apjoma (svara) sadalījums attiecībā uz pārtikas grupām, ko tradicionāli visbiežāk iepako vienreiz lietojamās plastmasas taras izstrādājumos, būtu nevis 48%, bet 41.4%. Attiecīgi, balstoties uz šādu aprēķinu, Latvijas mazumtirdzniecības tirgū šīs pārtikas grupas varētu veidot cietās plastmasas pārtikas taras apjomu 4,7 – 5,4 tūkstošu tonnu apmērā, bet HoReCa tirgū – 0,7-0,8 tūkstošu tonnu apmērā ik gadu.

Kopumā, tātad dažādu izmantoto aprēķina metožu rezultātā iegūti 2 iespējamie rezultāti attiecībā uz potenciālo vienreiz lietojamo cietās plastmasas pārtikas taras izstrādājumu apjomu Latvijas tirgū:

a) Balstoties uz Lielbritānijas piemēru un Latvijas izlietotā iepakojuma datiem – 4,7-5,2 tūkstoši tonnu mazumtirdzniecībā un 0,7-0,8 tūkstoši tonnu HoReCa sektorā;

b) Balstoties uz Lielbritānijas piemēru un Latvijas tirgū patēriņam pieejamajiem pārtikas apjomiem (tos rēķinot no vietējās produkcijas, importa/ievešanas un pārdotā/ eksporta datiem – 3,2 līdz 3,6 tūkstoši tonnu.

Pārtikas taras apjoms, kas ir ietverts vienreiz lietojamiem traukiem un piederumiem, uz kuru arī ir attiecināta pastiprinātā EK interpretācija, ka ja kartona glāzēm ir iekšējais plastmasas pārklājums, tā tiek ietverta Direktīvas 2019/904 interpretācijā. Izņēmums ir ja pārtikas taras visas (simtsprocentīgi) izejvielas ir no dabīgiem polimēriem, kas nav ķīmiski modificēti.⁹²

Lielākā daļa pārtikas taras, kas iekļaujas vienreiz lietojamās traukos un piederumos, ir pusdienu kastītes (lunch-box), lai iedzīvotāji varētu iegādāties ēdienu tūlītējam patēriņam vai nu uz vietas, vai līdzņemšanai, tāpat arī kā salātu iepakojums, kas no Direktīvas 2019/904 skatījuma tiek parasti tiek patērēts no iepakojuma trauka, taču neiekļaujot iepakojumu, kas ir gatavs un paredzēts tālākai patēriņam bez tālākas sagatavošanas, piemēram, cepšanas, vārīšanas vai sildīšanas.

Vienreiz lietojamā pārtikas tara tiek atsevišķi izdalītas starptautiskās tirdzniecības klasifikācijā un tās statistikā, liedzot to tālāku izmantošanu, taču tā kā tā ir daļa no vienreiz lietojamiem traukiem un piederumiem, tad var tikt attiecināta kā proporcija no kopējā Latvijā tirgotā un izmantotā apjoma. Pēdējos gados Latvijā arī ir pieaugusi uzreiz-lietojamo un līdzņemšanai ņemamo ēdienu pasūtīšana, tādējādi arī pieaudzis arī izmantotais pārtikas taras apjoms.

Kopumā izvērtējot mazumtirdzniecības apjomus un svaru proporcijas galda piederumiem un traukiem, pārtikas taras masas apjomi ir vērtējams kā 36% no kopējā Direktīvā 2019/904 ietverto vienreiz lietojamo plastmasas trauku un izstrādājumu apjoma (Tabula 6). Tādējādi ik gadu tiek izmantotas 450 - 465 tonnas vienreiz lietojamo pārtikas tara, kas paredzēta tūlītējam patēriņam vai līdzņemšanai.

Tabula 32. Direktīvā 2019/904 ietverto vienreiz lietojamo plastmasas izstrādājumu pārtikas taras masa, kg⁹³

Kategorija	2018.gads					2019.gads				
	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads	1. cet.	2. cet.	3. cet.	4. cet.	Gads
Pārtikas tara, kg	98 914	125 889	125 889	98 914	449 606	102 097	129 942	129 942	102 097	464 079

⁹² Nous fiber consulting, 13.07.2020., pieejams - <https://nousfiberconsulting.com/381-2/>

⁹³ Autoru aprēķini 36% no Direktīvas 2019/904 ietverto produktu apjoma

Pārtikas taru atsevišķi mājsaimniecības iegādājas vien līdz 20% no kopējā apjoma, kas lielākoties ir paredzētas pasākumiem, kamēr lielākā daļa pārtikas taras ir iekļautas ēdienu piedāvājumā kā daļa no savas saimnieciskās darbības nodrošināšanas.⁹⁴

Mājsaimniecības iegādājas vienreiz lietojamo plastmasas pārtikas taru no mazumtirdzniecības veikaliem un ēdināšanas sektora, kā iekļautu vai papildus piedāvājumu, kamēr pasākuma organizatori to visdrīzāk iekļaus kā daļu no savas saimnieciskās darbības nodrošināšanas pakalpojuma. Izmantošanas proporcija starp mājsaimniecībām un savas saimnieciskās darbības nodrošināšanas nepieciešamību ir neskaidra un varētu būt 50-70% un 30-50% attiecīgi, it īpaši tāpēc, ka tas ir atkarīgs no pakalpojuma sniedzēja, vai pārtikas tara ir daļa no pakalpojuma piedāvājuma vai arī nepieciešams to iegādāties atsevišķi. Informācija tiek apkopota gada griezumā, un tai ir neliels sezonāls raksturs, ar 10-20% pieaugumu 2. un 3. ceturksnī.

Tādējādi Direktīvā 2019/904 ietvertais pārtikas taras apjoms varētu būt no 3 700 līdz 6 500 tonnām/gadā.

1.3.1.3. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Daļa no NACE 22.22 reģistrētajiem Plastmasas iepakojuma ražotāji, kas Latvijā ir 26 aktīvi uzņēmumi, kuriem tā ir primārā aktivitāte, taču vēl 8 uzņēmumiem tas ir sekundārais kods. Pārtikas taru ražo 4 uzņēmumi, no tiem lielākais ir SIA "Henry", kā arī vēl 3 uzņēmumiem apgrozījums ir zem 300 tūkst. EUR - SIA "Ķīmiķis", SIA "Nipon", un SIA "LC Plast". SIA "Nipon" ražo bioplastmasas un kombinēto materiālu iepakojums, un ir saņēmis Norvēģijas finanšu instrumenta finansējumu iepakojuma attīstīšanai. Neviens no Latvijas plastmasas produktu ražotājiem neražo putu polistirola iepakojumus, kuriem ir noteikts tirgū laišanas aizliegums.

Tabula 33. Pārtikas taras ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁹⁵

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
22.22	Plastmasas iepakojuma ražošana	26	8	99.0	9.9	788	171
Kopā		26	8	99.0	9.9	788	171

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievēšanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas, dzērienu, mājsaimniecības preču vai plaša sortimenta nespecializēto preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 811 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 442 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 34).

Viens no nozīmīgākajiem pārtikas taras izplatītājiem ir SIA "Multipack", kas ir daļa no SIA "Polipaks" grupas uzņēmumiem, un izplata dažādus plastmasas produktus. 2020.gadā no 62 piedāvātajiem vienreizējo šķīvju produktiem, 25 produkti ir papīra, 5 - cukurniedru šķiedras, un 25 produkti ir plastmasas izstrādājumi (PET, PP, PS)⁹⁶. Tādējādi jau 2020.gadā puse no produktiem ir pielāgoti Direktīvā noteiktajām prasībām.

⁹⁴ Intervijas ar produktu vairumtirgotājiem – Sanitex, Mulitpack, Gemoss, EMJK, 2020.gada jūlijs - augusts

⁹⁵ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

⁹⁶ Multipack, skatīts 08.06.2020, pieejams - <https://www.multipack.lv/shop/lv/vienreizejie-trauki/skivji>

Tabula 34. Pārtikas taras ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁹⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.31	Augļu un dārzeņu vairumtirdzniecība	111	52	201.3	43.7	934	429
46.32	Gaļas un gaļas produktu vairumtirdzniecība	69	41	156.9	89.6	644	785
46.33	Piena, piena produktu, olu un pārtikas tauku un eļļu vairumtirdzniecība	78	33	230.7	118.0	608	504
46.36	Cukura, šokolādes un cukuroto konditorijas izstrādājumu vairumtirdzniecība	50	43	110.7	32.1	1027	556
46.15	Mēbeļu, mājsaimniecības preču un metālizstrādājumu vairumtirdzniecības starpnieku darbība	100	51	23.2	14.7	250	113
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
Kopā		2811	1442	3275.2	2320.6	14159	16549

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas mazumtirdzniecību (piem. pārtikas ķēdes "Rimi", "Maxima", u.c.), , un dažādu citu augļu un dārzeņu mazumtirdzniecību vai nespecializēto mazumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 5 472 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 769 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 35).

Tabula 35. Pārtikas taras mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁹⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.21	Augļu un dārzeņu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	66	46	43.2	38.7	512	227
47.22	Gaļas un gaļas produktu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	100	66	31.7	29.5	809	304
47.24	Maizes, kūku, miltu konditorejas un cukuroto konditorejas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	49	55	7.9	7.4	291	251

⁹⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

⁹⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
47.26	Tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	12	21	5.2	1.7	96	39
47.29	Citūr neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.78	Citūr neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1 263	584	269.2	669.5	3058	4576
Kopā		5 472	2769	6651.6	1933.2	61267	17142

Izmantošana

Pārtikas tara saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešama galvenokārt pārtikas ražotājiem, pārstrādātājiem, izmitināšanas un ēdināšanas sektorā, tostarp ēdināšanas pasākumu organizēšanas darbībās iesaistītajiem komersantiem. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 4 163 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 606 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 36).

Tabula 36. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto pārtikas taru NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati⁹⁹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
10.41	Elļu un tauku ražošana	7	5	3.9	298.2	57	263
10.39	Cita veida augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana	62	15	94.8	82.9	920	486
10.52	Saldējuma ražošana	13	3	11.2	102.1	226	649
10.61	Graudu mašīnas produktu ražošana	15	5	163.4	32.5	520	367
10.62	Cietes un cietes produktu ražošana	1	0	8.2	0.0	87	0
10.71	Maizes ražošana; svaigi ceptu mīklas izstrādājumu un kūku ražošana	188	65	161.1	342.4	3710	4769
10.72	Sausiņu un cepumu ražošana; ilgi uzglabājamo konditorejas izstrādājumu un kūku ražošana	39	36	30.6	58.2	728	986
10.73	Makaronu, nūdeļu, kuskusa un līdzīgu miltu izstrādājumu ražošana	3	2	0.0	158.1	4	429
10.81	Cukura ražošana	1	0	0.1	0.0	2	0
10.82	Kakao, šokolādes, konfekšu un citu cukuroto konditorejas izstrādājumu ražošana	36	7	25.0	2.2	588	82
10.84	Garšvielu un piedevu ražošana	18	12	8.6	62.3	115	410
10.92	Mājdzīvnieku barības ražošana	7	3	1.1	0.1	24	7
10.32	Augļu un dārzeņu sulas ražošana	28	13	1.4	95.7	60	593
56.30	Bāru darbība	350	173	58.4	17.2	3289	722
10.11	Gaļas pārstrāde un konservēšana	72	23	146.5	31.5	1921	466
10.12	Mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana	3	3	2.1	0.0	23	4
10.13	Gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana	47	25	118.1	158.1	1607	2083
10.20	Zivju, vēžveidīgo un mikstmiešu pārstrāde un konservēšana	92	16	250.3	13.3	3109	238
10.31	Kartupeļu pārstrāde	4	2	1.7	1.1	14	30
10.51	Piena pārstrāde un siera ražošana	42	6	427.8	24.6	2874	180
10.85	Gatavu ēdienu ražošana	46	23	24.0	10.4	599	347
10.86	Homogenizēto un diētisko pārtikas produktu ražošana	5	2	4.6	0.0	71	0
10.89	Pārējo citur neklasificētu pārtikas produktu ražošana	62	27	11.2	11.2	306	211
56.10	Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	1564	590	541.8	207.3	20908	6048
56.21	Izbraukuma ēdināšana pēc pasūtījuma	79	96	8.7	9.1	321	416
56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida īslaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12
82.92	Iepakojšanas pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		4163	1606	2490.1	1819.5	54731	23178

⁹⁹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

1.3.1.4. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Lai gan atdalīti atsevišķi, lielākā daļa no galda piederumiem un šķīvjiem ir daļa no nešķirotajiem sadzīves atkritumiem, kas nonāk kopējā atkritumu plūsmā un lielākoties tiek apglabāti atkritumu poligonos.

1.3.1.5. Priekšlikumi

Uz pārtikas taru Direktīvā ir prasības patēriņa samazināšanai, kas attiecīgi varētu ietvert pārtikas taras atkārtotu lietošanu un iespēju to izmantot atkārtoti, gan arī maksimāli meklēt iespējas izmantot traukus ēšanai uz vietas.

Pārtikas tara ir daļa no Iepakojuma likuma un dabas resursa nodokļa likuma ietvertajām kategorijām, kas tiek administrēti ar DRN un RAS sistēmu palīdzību, tādējādi nav sagaidāmas būtiskas izmaiņas likumdošanas struktūrā.

Lielākoties izmantotāji ir mazumtirdzniecības veikali, kuros tiek piedāvāti gatavie ēdieni, kā arī ēdināšanas pakalpojumu sniedzēji.

Putu polistirola pārtikas taras aizliegšana notiek ES līmenī, tādējādi tik nepieciešams veikt attiecīgos norādījumus likumdošanā. Taču direktīvā noteiktā definīcija ir specifiska, tādējādi nepieciešams veikt tās skaidrojumu, iespējams ar piemēriem, kas tajā ietilpst un neietilpst, lai varētu to izskaidrot attiecīgajam sektoram. Tā kā ēdienu līdzņemšanas sektors pēdējos gados ir attīstījies visstraujāk, tad tiek veiktas starp-produktu inovācijas, un tā kā tiek norādīts, ka netiek iekļauti aukstie produkti, tad var tikt veiktas attiecīgas produkta tehniskās specifikācijas, lai neiekļautos likumā iekļautajos sarakstos, tādējādi maksas vajadzētu veikt attiecīgi tirgus apstākļiem.

Jānorāda, ka putu polistirola aizliegšana ēdienu kastītēm (lunch-box) ir salīdzinoši sāpīgs lēmums visam ēdināšanas sektoram, jo ir salīdzinoši neliels skaits alternatīvu, kas var aizstāt produktu no tām tehniskajām īpašībām un arī kvalitātes-cenas rādītājs. 2020.gada sākumā līdz ar Covid-19 pandēmiju, arī pieprasījums pēc pusdienu kastītēm ir palielinājies ievērojami un esošie produktu ražotāji netiek galā ar pieprasījumu. Piedāvājumi vienreiz lietošanas iepakojumam ir nelieli, tāpat ir 2-3 reizes dārgāki. Tā kā iepakojums ir daļa no saimnieciskās darbības nodrošināšanas izmaksām, tad ēdināšanas sektors maksimāli cenšas samazināt izmaksas un izmantos putu polistirola iepakojumu līdz pēdējam iespējamajam brīdim.¹⁰⁰

Lai samazinātu pārtikas taras izmantotos apjomus, maksimāli nepieciešams stimulēt atkārtotu produktu lietošanu, un meklēt risinājumus.

1.3.2. Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla

Direktīva 2019/904 norāda, ka uz vienreiz lietojamās plastmasa pārtikas paciņām un iesaiņojumiem no elastīga materiāla, kuri satur pārtiku, kas paredzēta tūlītējam patēriņam no maisiņa vai iesaiņojuma bez tālākas sagatavošanas, tiek attiecināta ražotāju paplašinātā atbildība. Ja pēc latviešu valodas tulkojuma pārtikas paciņas tiek uzskaitītas atsevišķi un atsevišķi ir arī iesaiņojumi no elastīga materiāla, tad pēc angļu valodas Direktīvas tulkojuma ir saprotams, ka atsevišķi tiek atdalīti elastīgā materiāla (flexible material) paciņas un iesaiņojumi, kas ir paredzēti ēdiena iepakojšanai¹⁰¹. Tā kā Direktīvas oriģinālvaloda ir angļu, tad definīcijā tiek izmantota angļu valodā noteiktais konceptuālais ietvars.

1.3.2.1. Apjomi

Elastīgie materiāli tiek izmantoti gan pārtikas, gan arī nepārtikas produktu ražošanā (dažādiem substrātiem, lopbarībai, higiēnas precēm, u.c.). Elastīgo materiālu lieto dažādu pārtikas produktu iepakojšanā, kā uzkodas (čipsi, rieksti), saldumi (konfektes, šokolādes, šokolādes batoniņi, cepumi), maize, saldējums, šokolādes sierīni, mērces, u.c.

¹⁰⁰ Intervijas ar izplatītājiem, 2020.gada jūnijs - augusts

¹⁰¹ Direktīva 2019/904, angļu valodas tulkojums - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&qid=1591686393198&from=EN>

Tā kā Direktīvā ir norādīts, ka tā attiecas uz pārtiku, kas paredzēta tūlītējai lietošanai, tad lielākoties tas tiek asociēts ar uzkodām, saldumiem, iekļaujot arī saldējumu un biezpiena sieriņus, taču par citām pārtikas paciņām un iesaiņojumu apakškategorijām nav 100% skaidrības. Ir norādīts, ka uz maizi netiek attiecinātas Direktīvas prasības, kā arī kā vienreiz lietojamie plastmasas produkti netiek iekļauti atsevišķi iesaiņoti saldumi, kuri tiek pārdoti lielākā iepakojumā (multi-pack iepakojums)¹⁰², tādējādi veidojot atsevišķu produktu izņēmumus. Tā kā lielākā iepakojuma apjomi proporcionāli ir nelieli, tad aprēķinos tie netiek izmantoti.

Nav oficiāli pieejamas informācijas par doto iepakojumu izmantošanu, tādējādi lai apzinātu Latvijā izmantotos elastīgā iepakojuma izmantotos apjomus, tika kombinēta informācija gan no sekundārajiem informācijas avotiem (dažādiem ziņu portāliem, Euromonitor informācijas, u.c.), gan arī no primārās informācijas – intervijām ar nozares pārstāvjiem. Aprēķinos izmantotas ziņas, ka Latvijā viens iedzīvotājs patērēja 6.5 litrus saldējuma 2017.gadā, kamēr 2014.gadā tas bija 4.5 litri¹⁰³, ka Latvijā apēd vairāk nekā 2 kg dažādu konfekšu, 1kg šokolādes tāfelītes, un 0,5 kg šokolādes konfekšu kastēs¹⁰⁴, ka Latvijā var izmantot 0,5 miljonus biezpiena sieriņa iepakojums stundā¹⁰⁵, Orkla Latvija Dabas resursu nodokļu aprēķins¹⁰⁶, Euromonitor dati¹⁰⁷. Latvijā saldumu ievestā un importētā produktu apjoms ir lielāks par pārdoto un eksportēto apjomu¹⁰⁸. Datu ticamība vērtējama +/-20% apjomā.

Izvērtējot pieejamo informāciju, kopumā ir lēšams, ka 2018. un 2019.gadā tika izmantoti ap 4530 tonnas elastīgā materiāla iepakojuma pārtikas produktiem, kas ir paredzēti tūlītējai lietošanai (masa varētu svārstīties no 3624 tonnām līdz 5436 tonnām). Visnozīmīgākais sektors ir saldumi un uz kodu sektors, kas veido 93% no kopējā izmantotā iepakojuma.

Tabula 37. Elastīgā materiāla izmantošana 2018. un 2019. gadā, t/gadā

Kategoriju patērētā iepakojuma apjoms 2018. un 2019.gadā, t/gadā	Masa, t
Saldumu un uz kodu segmentā elastīgo iepakojumu Latvijā pārdotajos produktos izmantotais iepakojums	4210
Saldējuma patērētā iepakojuma apjoms gadā Latvijā	195
Biezpiena sieriņu patērētais iepakojums	125
Kopā	4530

Izvērtējot sezonālītāti, saldumu segmentā lielākais pieprasījums ir gada pēdējā ceturksnī līdz ar gada noslēguma svētkiem, tāpat arī neliels pieaugums ir ap Lieldienām. Laika apstākļi arī ietekmē saldumu patēriņu, kas tiek kompensēts ar saldējumu vasaras mēnešos¹⁰⁹. Izvērtējot saldumu nozares tirgus patēriņu pa ceturkšņiem, tā dalījums pa ceturkšņiem ir balstīts uz indikatīviem saldumu nozares kompasu dalījuma 2018.gadā¹¹⁰, kur 1.ceturksnī tika patērēti 25% no gada apjoma jeb 1145 tonnas, 2.ceturksnī – 24% jeb 1090 tonnas, 3.ceturksnī – 23% jeb 1043 tonnas, un gada noslēguma 4.ceturksnī – 28% jeb 1252 tonnas.

Saldumi tiek ievesti no Lietuvas, Polijas, Somijas un Vācijas, kamēr saldumi tiek pārdoti lielākoties uz Igauniju un Lietuvu, kā arī Somiju un arī eksportēti uz Krieviju¹¹¹. Latvijā darbojas "Orkla Foods Latvija", kas ir daļa no "Orkla group" uzņēmumiem, kuri savā ilgspējīgās atskaitēs norāda, ka ir fokusējuši enerģiju uz pārtikas

¹⁰² Plastic Soup foundation, 2020.gada augusts, pieejams - <https://www.plasticsoupfoundation.org/en/2020/08/eu-biedt-bedrijven-veel-ontsnappingsroutes-uit-sup-richtlijn/>

¹⁰³ Skaties, (01.08.2017), pieejams - <https://skaties.lv/zinas/latvija/karstaja-laika-butiski-pieaudzis-saldejuma-paterins-iedzivotaji-parsvara-izvelas-klasiskas-garsas/>

¹⁰⁴ Business.lv, 13.12.2018., pieejams - <http://www.business.lv/prognozes-rezultati/id/35973/latvija-ciena-ari-importa-saldumi>

¹⁰⁵ Dienas Bizness, 12.11.2015, pieejams - <https://www.db.lv/zinas/polipaks-nt-jaunaja-rupnica-plano-sarazot-800-tukstosus-tonnu-partikas-pleves-gada-441190>

¹⁰⁶ Dienas Bizness, 25.08.2020, pieejams - <https://www.db.lv/zinas/lielaks-dabas-resursu-nodoklis-paaugstinas-partikas-cenas-latvija-498281>

¹⁰⁷ Euromonitor, pieejams - <https://go.euromonitor.com/passport.html>

¹⁰⁸ CSP dati, Maxima mazumtirdzniecības compass, 2018.gada decembris, pieejams - https://www.maxima.lv/fileman/Uploads/2018/Kompass/Maxima_Kompass_parskats_12.12.2018.pdf, skatīts 25.08.2020.

¹⁰⁹ Business.lv, 13.12.2018., pieejams - <http://www.business.lv/prognozes-rezultati/id/35973/latvija-ciena-ari-importa-saldumi>

¹¹⁰ Maxima mazumtirdzniecības compass, 2018.gada decembris, pieejams - https://www.maxima.lv/fileman/Uploads/2018/Kompass/Maxima_Kompass_parskats_12.12.2018.pdf, skatīts 25.08.2020.

¹¹¹ CSP dati, Maxima mazumtirdzniecības compass, 2018.gada decembris, pieejams - https://www.maxima.lv/fileman/Uploads/2018/Kompass/Maxima_Kompass_parskats_12.12.2018.pdf, skatīts 25.08.2020.

atkritumu samazināšanu ražošanas procesā, brīvprātīgi Zviedrijā un ar iniciatīvu Norvēģijā, lai samazinātu atkritumu apjomus. Tāpat arī 2019.gada beigās uzņēmums Norvēģijā ieviesa čipsu iepakojumu no pārstrādājama materiāla, tādējādi plānojot plastmasa apjomu samazināšanu par 8,5 tonnām gadā. Tāpat arī 2020.gada viena no augstākajām prioritātēm ir attīstīt pārstrādājamus iepakojumus¹¹², tai skaitā arī Latvijā esošajā Ādažu čipsu ražotnē tiek meklētas iespējas, lai radītu iepakojumu, kas ir videi draudzīgāks¹¹³.

1.3.2.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Pārtikas paciņu un elastīgo materiālu ražošanā iesaistītie komersanti klasificējami ar saimnieciskās darbības NACE (2.red.) kodu 22.22, tos pieskaitot pie grupas "Plastmasas iepakojuma ražotāji". Uz 2020.gada 3.ceturksni grupā "Plastmasas iepakojuma ražotāji" ietilpa 26 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 8 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 38). Lielākais iepakojumu ražošanas uzņēmums ir SIA "Polipaks", kurš ražo elastīgo iepakojumu arī pārtikas industrijai, un kura apgrozījums 2019.gadā bija 59,6 miljoni EUR, līdzīgi arī AS "Immer Digital", ar 3,7 miljoni EUR apgrozījumu.

Latvijā lielākie elastīgā materiāla iepakojuma ražotāji ir SIA "Polipaks", SIA "Dizaina un poligrāfijas nams" (kopējā kapacitāte 140 miljoni m² gatavās produkcijas gadā¹¹⁴, lai gan nav reģistrēts kā NACE 22.22 pārstāvis), un citi nelielāki ražotāji. Tāpat arī Latvijas tirgū darbojas Ukrainu ražotāja pārstāvji SIA "Immer digital", kuri ir nodibinājuši filiāli Ventspilī, Latvijā, 2017.gadā, investējot 5 miljonus EUR¹¹⁵, tomēr uzņēmumam 2020.gada vidū ir tiesiskās aizsardzības process¹¹⁶. SIA "Polipaks" ražo iepakojumu kā laminētās plēves, barjerplēves un PE plēves, kā arī maisījumus, kas ir vienreiz lietojamās plastmasa elastīgie iepakojumi¹¹⁷. Tajā pašā laikā elastīgā materiāla ražošanas uzņēmumi aktīvi pārdod produktus uz citām valstīm, un 2019.gadā SIA "Polipaks" apgrozījums, no produktiem, kuri tiek pārdoti ārpus Latvijas veidoja vairāk nekā 50%¹¹⁸.

Tabula 38. Pārtikas paciņu un elastīgo iepakojumu ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹¹⁹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
22.22	Plastmasas iepakojuma ražošana	26	8	99.0	9.9	788	171
Kopā		26	8	99.0	9.9	788	171

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas un dzērienu vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 409 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 266 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 39).

¹¹² Orkla Foods 2019.gada gada pārskats, pieejams -

<https://annualreport2019.orkla.com/assets/orkla/pdfs/2019/en/Sustainability%20Report.pdf>

¹¹³ Intervija ar Orkla Foods Latvija pārstāvjiem, 2020.gada augustā

¹¹⁴ Dizaina un poligrāfijas nams, pieejams - <http://www.dpn.eu/public/default/main/Overview.html>, skatīts 25.08.2020.

¹¹⁵ Dienas Bizness, Iepakojuma materiālu ražotnē Immer Digital investēti 5 miljoni eiro, (27.01.2017), pieejams- <https://www.db.lv/zinas/iekasosanas-materialu-razotne-immer-digital-investeti-5-miljoni-eiro-459214>

¹¹⁶ Lursoft, Immer Digital, <https://company.lursoft.lv/immer-digital/41203057037>, skatīts 24.08.2020.

¹¹⁷ Polipaks, <https://www.polipaks.com/products/laminated-films/>

¹¹⁸ Lursoft dati, 2019.gada pārskata SIA "Polipaks", skatīts 20.08.2020

¹¹⁹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Tabula 39. Pārtikas paciņu un elastīgo iesaiņojumu ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹²⁰

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.31	Augļu un dārzeņu vairumtirdzniecība	111	52	201.3	43.7	934	429
46.32	Gaļas un gaļas produktu vairumtirdzniecība	69	41	156.9	89.6	644	785
46.33	Piena, piena produktu, olu un pārtikas tauku un eļļu vairumtirdzniecība	78	33	230.7	118.0	608	504
46.36	Cukura, šokolādes un cukuroto konditorijas izstrādājumu vairumtirdzniecība	50	43	110.7	32.1	1027	556
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
Kopā		409	266	1042.6	1471.2	4764	9711

Mazumtirdzniecība

Saldumi bieži vien tiek pārdoti ļoti dažādās vietās, tādējādi arī plašs mazumtirdzniecības pārstāvju skaits no dažādām apakškategorijām. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 6 002 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 998 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 40).

Tabula 40. Pārtikas paciņu un elastīga materiāla iesaiņojumu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹²¹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.21	Augļu un dārzeņu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	66	46	43.2	38.7	512	227
47.22	Gaļas un gaļas produktu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	100	66	31.7	29.5	809	304
47.24	Maizes, kūku, miltu konditorejas un cukuroto konditorejas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	49	55	7.9	7.4	291	251
47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
47.26	Tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	12	21	5.2	1.7	96	39
47.29	Citru neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājāsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.61	Grāmatu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	44	23	28.6	2.8	536	78

¹²⁰ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

¹²¹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

47.62	Avižu un kancelejas piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	87	59	16.2	8.6	508	224
47.76	Ziedu, augu, sēklu, mēslošanas līdzekļu, istabas dzīvnieku un to barības mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	399	147	70.4	39.3	2118	620
47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
Kopā		6 002	2 998	6766.8	1983.9	64 429	18 064

Izmantošana

Pārtikas paciņas un elastīga materiāla iesaiņojumi saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešami galvenokārt pārtikas ražotājiem, pārstrādātājiem, izmitināšanas un ēdināšanas sektorā, tostarp ēdināšanas pasākumu organizēšanas darbībās iesaistītajiem komersantiem, kā arī iepakojšanas pakalpojumu sniedzējiem. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 4 150 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 595 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 41).

No minētajām grupām, šos produktus visvairāk izmanto:

Saldējuma ražotāji: Latvijā saldējumu rūpnieciski ražo 5 uzņēmumi - lielākais saldējuma ražotājs ir SIA "Food Union", SIA "Rūjienas saldējums", SIA "Druvas saldējums", kuru 2018.gadā nopirka SIA "Tērvete Food", SIA "Saltums 2"¹²², kā arī SIA "Rozīne", kas gan zināms ar zīmolu Skrīveru mājas saldējums, tomēr SIA "Skrīveru mājas saldējums" nepiedāvā saldējumu iepakojumos¹²³.

Biezpiena sieriņa ražotāji: SIA "Food Union", SIA "Tukuma piens", SIA "Latgales piens". Latvijas tirgū ir pieejami arī lietuviešu piena pārstrādātāju ražotie produkti ar zīmoliem "Magija" un "Annele".

Tabula 41. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto pārtikas paciņas un elastīga materiāla iesaiņojumus NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹²⁴

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
10.39	Cita veida augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana	62	15	94.8	82.9	920	486
10.52	Saldējuma ražošana	13	3	11.2	102.1	226	649
10.61	Graudu malšanas produktu ražošana	15	5	163.4	32.5	520	367
10.62	Cietes un cietes produktu ražošana	1	0	8.2	0.0	87	0
10.71	Maizes ražošana; svaigi ceptu mīklas izstrādājumu un kūku ražošana	188	65	161.1	342.4	3710	4769
10.72	Sausiņu un cepumu ražošana; ilgi uzglabājamo konditorejas izstrādājumu un kūku ražošana	39	36	30.6	58.2	728	986
10.73	Makaronu, nūdeļu, kuskusa un līdzīgu miltu izstrādājumu ražošana	3	2	0.0	158.1	4	429
10.81	Cukura ražošana	1	0	0.1	0.0	2	0
10.82	Kakao, šokolādes, konfekšu un citu cukuroto konditorejas izstrādājumu ražošana	36	7	25.0	2.2	588	82
10.84	Garšvielu un piedevu ražošana	18	12	8.6	62.3	115	410
10.92	Mājdzīvnieku barības ražošana	7	3	1.1	0.1	24	7
10.83	Tējas un kafijas pārstrāde	22	7	19.2	5.3	184	65

¹²² Latvijas avīze, 22.07.2020, pieejams - <https://www.la.lv/melnisa-latvisko-nosaukumu-nekada-gadijuma-nemainisim> arī Dienas ziņas, <https://dienaszinas.lv/2019/05/08/saldejuma-razotajus-laika-apstakli-lutina-un-putina/>

¹²³ Mājas saldējums, pieejams - <https://majassaldejums.lv/contact/>

¹²⁴ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

56.30	Bāru darbība	350	173	58.4	17.2	3289	722
10.11	Gaļas pārstrāde un konservēšana	72	23	146.5	31.5	1921	466
10.12	Mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana	3	3	2.1	0.0	23	4
10.13	Gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana	47	25	118.1	158.1	1607	2083
10.20	Zivju, vēžveidīgo un mīkstmiešu pārstrāde un konservēšana	92	16	250.3	13.3	3109	238
10.31	Kartupeļu pārstrāde	4	2	1.7	1.1	14	30
10.51	Piena pārstrāde un siera ražošana	42	6	427.8	24.6	2874	180
10.85	Gatavu ēdienu ražošana	46	23	24.0	10.4	599	347
10.86	Homogenizēto un diētisko pārtikas produktu ražošana	5	2	4.6	0.0	71	0
10.89	Pārējo citur neklasificētu pārtikas produktu ražošana	62	27	11.2	11.2	306	211
56.10	Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	1564	590	541.8	207.3	20908	6048
56.21	Izbraukuma ēdināšana pēc pasūtījuma	79	96	8.7	9.1	321	416
56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida īslaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12
82.92	Iepakojuma pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		4150	1595	2504.0	1430.8	54798	22387

1.3.2.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Elastīgais iepakojums ir daļa no iepakojumu apsaimniekošanas sistēmas, un arī tiek apsaimniekots ar Dabas resursa nodokļa likumu, iesaistot ražotāju atbildības sistēmas (RAS), kuras Latvijā 2020.gada augustā pārstāv 5 uzņēmumi.

Iepakojums no atkritumu apsaimniekošanas perspektīvas ir uzskatāms kā praktiski nepārstrādājams, tāpēc tā savākšanā ir iesaistīti visi Latvijas atkritumu savākšanas nodrošinātāji un iepakojums no atkritumu savācējiem tiek nodots tālāk uz atkritumu apglabāšanu poligonos.

1.3.2.4. Priekšlikumi

Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla ir daļa no iepakojuma atkritumu grupas, un ir ietverta Iepakojuma likumā, kas attiecīgi tiek administrēti ar DRN un RAS sistēmu palīdzību. Direktīvā 2019/904 ir norādīts, ka iepakotājiem ir jāsedz izmaksas, lai nodrošinātu sabiedrības informētību, minēto izstrādājumu radītā piegriezuma satīrīšanu un tā tālāku transportēšanu un apstrādi, kā arī izmaksas saistībā ar datu vākšanu un ziņošanu. Lai gan lielākā daļa no norādītās grupas ir daļa no iepakojuma, un notiek apsaimniekošana RAS sistēmās, kur iepakojums tiek tad to iemaksātās atkritumu apsaimniekošanas maksas ir salīdzinoši nelielas.

Tomēr tā kā maksa par iepakojumu ir norādīta tonnās, taču pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla ir salīdzinoši viegli, tad to iemaksātās atkritumu apsaimniekošanas maksas ir salīdzinoši nelielas.

Eiropas elastīgā materiāla asociācija arī norāda, ka līdz ar elastīgā materiāla izmantošanu, tiek ievērojami mazāk izmantots iepakojums kopumā. Iepakojuma apjoms samazinās no 5 līdz 10 reizēm, kas nodrošina ka mazāk atkritumu tiek veidots, aizņem mazāk vietas un tādējādi samazina transportēšanas izdevumus

(samazina arī CO2 izmešus), kā arī ir materiāls, kas palīdz pagarināt produktu derīguma termiņu, kas attiecīgi palīdz samazināt pārtikas atkritumu apjomus¹²⁵. Eiropas elastīgā materiāla asociācija iestājas, lai Eiropas Savienības dalībvalstīs tiek maksimāli vienādi interpretēti direktīvas nosacījumi, kas rezultātā neveidotu iepakojuma ražotāju konkurences ierobežojumus.

Informatīvajā ziņojumā "Par virzieniem Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2021. – 2025.gadam izstrādei" ir norādīts, ka "nodokļa atbrīvojumus nepiemēro iepakojumam, kam nav faktiskās pārstrādes iespējas", kā arī nepieciešams noteikt kritērijus pārstrādes iespēju novērtēšanā¹²⁶. Tādējādi iepakojuma materiālus varētu iedalīt pārstrādājamos, daļēji pārstrādājamos un nepārstrādājamos iepakojumos. Tā kā arī pārstrādes iespējas attīstās strauji, tad viens no variantiem ir noteikt, ka nepārstrādājami materiāli ir visi materiāli, kurus nav iespējams pārstrādāt DRN norādītajā maksā par – 120 EUR/t, sākot no šķirošanas līdz materiāla pārstrādei.

Viens no variantiem, kas tiek apskatīts iepakojumu apsaimniekošanā ir atdalīt pārstrādājamus, nepārstrādājamus iepakojumus, un attiecīgi tos materiālus, kurus nevar pārstrādāt DRN noteiktajā likmē, tiek uzskatīti par nepārstrādājamiem, un noteikt, ka nepieciešams maksāt attiecīgi DRN likmi par atkritumu apsaimniekošanu, nenodrošinot DRN atvieglinājumus.

1.3.3. Dzērienu iepakojums

Direktīvā 2019/904 ir norādīts, ka par vienreiz lietojamiem plastmasas dzērienu iepakojuma piemēriem ir uzskatāmas plastmasas dzērienu pudeles vai kompozītmateriālu dzērienu iepakojumi, ko izmanto alum, vīnam, atspirdzinošiem dzērieniem, sulām un nektāriem, šķīstošajiem dzērieniem vai pienam, atsevišķi izdalot dzērienu glāzes. Direktīvas prasības netiek attiecinātas uz dzērienu stikla un metāla taru, tai skaitā arī to korķiši un vāciņi, tomēr Komisija norāda, ka var izskatīt šo produktu pievienošanu vēlākā laika griezumā. Nepieciešams norādīt, ka Direktīvas latviešu valodas tulkojumā iekļautās dzērienu iepakojuma kategorijas atšķiras no angļu valodā norādītajām. Latviešu valodas tulkojumā ir izlaists ūdens, lai gan tas ir iekļauts angļu valodas versijā, kas ir nozīmīga kategorija dzērienu patēriņam Latvijā. Tāpat ar angļu valodā norādītajiem "liquid refreshments" apzīmē citus vieglos alkoholiskos kokteļus, kas latviešu tulkojumā ir norādīti kā atspirdzinoši dzērieni, kas Latvijā drīzāk tiek apzīmēti kā bezalkoholiskie vai gāzētie dzērieni, ne alkoholiskie dzērieni. Līdzīgi arī angliskajā versijā ir lietots termins "instant beverages", kas apzīmē dzērienus, kas var tikt lietoti uzreiz¹²⁷, kamēr Latvijā ar šķīstošajiem dzērieniem tiek izprasta šķīstošā kafija un tēja, kas netiek iekļauta pēc Direktīvas angliskā tulkojuma.

Direktīvā, uzskaitot dzērienu kategorijas, ir iekļauts arī piens. Lai gan sākotnēji ir norādīts tikai piens, un sākot Latvijas izvērtējumu, tika norādīts, ka citats piena dzērienu kategorijas netiek iekļautas. Tomēr izvērtējuma gaitā 2020.gada septembrī, no Eiropas Savienības puses tika norādīts, ka ja valstī ir augsts arī citu piena dzeramo produktu patēriņš (kefirs, jogurts), tad arī šīs produktu grupas iekļaujas Direktīvas 2019/904 tvērumā.

Bez piena, piena dzērienu kategorijā ir iekļauti arī citi raudzētie piena dzērieni kā kefirs, jogurts un citi uz piena bāzes veidoti dzērieni (e.g. Lakto, rjaženka, jogurta kokteilis).. Jānorāda, ka piena pārstrādes uzņēmumos Latvijā piens un raudzētie piena dzērieni tiek ražoti vienās un tajās pašās ražošanas un pakošanas iekārtās un ir izmantots viens un tas pats iepakojums. Tomēr dzeramajam jogurtam vai citiem līdzīgiem raudzētiem piena produktiem (Lakto, jogurta kokteilis), tomēr lielai daļai tiek izmantots pilnīgi atšķirīgs iepakojums.

Nepieciešams norādīt, ka Direktīva iekļauj gan vienreiz lietojamās plastmasas, gan arī kompozītmateriālu iepakojumu, tai skaitā to korķi un korķiši. Tādējādi direktīvas tvērumā arī ir kompozītmateriāli, kas lielākoties tautā zināmas kā tetrapakas, taču tas ir tikai viens no iepakojuma ražotājiem. Kompozītmateriālus lielākoties

¹²⁵ Flexible packaging Europe, pieejams - https://www.flexpack-europe.org/en/sustainability_start_2018/preventing-flexible-packaging-from-becoming-litter-is-essential.html, skatīts 02.08.2020.

¹²⁶ Informatīvais ziņojums "Par virzieniem Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2021. – 2025.gadam izstrādei"

¹²⁷ Macmillian <https://www.macmillanthesaurus.com/instant>

izmanto sulu, nektāru un sulas dzērienu pildīšanai, kā arī piena, piena dzērienu un raudzēto piena produktu iepakojumam, kā arī dažkārt izmanto vīna iepakojšanai, taču Latvijā pārdotais apjoms ir nenozīmīgs. Iekļautās dzērienu kategorijas, uz kurām attiecas Direktīvas 2019/904 prasības, ir norādītas tabulā zemāk (Tabula 42).

Tabula 42. Vienreiz lietojamās plastmasas un kompozītmateriāla izmantošana dzērienu kategorijās¹²⁸

Bezalkoholiskie dzērieni	Alkoholiskie dzērieni	Piens un piena dzērieni
– iepakotais ūdens	– Alus	– piens
– gāzētie dzērieni	– Sidrs	– piena dzērieni
– ledus tējas	– Alkoholiskie kokteiļi	- kefīrs un citi raudzētie piena dzērieni
– Enerģijas dzērieni, u.c.	- Raudzētie dzērieni	- dzeramais jogurts
- Sula, nektāri, sulas dzērieni	- Vīns ¹²⁹	

Dzērienu iepakojums, tai skaitā to lietotie korķīši un vāciņi, ir visvairāk ierobežotā Direktīvas 2019/904 kategorija, jo tā pieder pie tiem vienreiz lietojamiem plastmasas priekšmetiem, kuri visbiežāk sastopami Savienības pludmalēs. Tādējādi uz dzērienu iepakojumu tiek attiecinātas dažādas prasības: aizliegums izmantot putu polistirolu to izgatavošanā, noteikti produkta dizaina noteikumi, kas ietver gan piestiprināmo korķīšu izmantošanu, gan pārstrādātās plastmasas izmantošanu PET dzērienu pudelēs, gan arī dalītās savākšanas prasību ieviešanu.

Direktīvā ir izveidojusi uzstādījumu, ka visam vienreiz lietojamās plastmasas un kompozītmateriālu dzērienu iepakojumam ar ietilpību līdz trim litriem un to korķīšiem un vāciņiem, produkta dizaina noteikumi nosaka, ka no 2024. gada izstrādājumus var laist tirgū vien tad, ja korķīši un vāciņi visā iecerētajā izstrādājumu lietošanas posmā neatdalās no iepakojuma. Prasībanetiek attiecināts uz dzērienu stikla vai metāla iepakojumu, kam ir no plastmasas izgatavoti korķīši un vāciņi, kā arī dzērienu iepakojumam, kas tiek izmantota īpašiem medicīniskiem nolūkiem, kā arī neiekļauj metāla korķīšus un vāciņus ar plastmasas blīvēm. Īpaši ir norādīts, ka vienreiz lietojamajām plastmasas dzērienu pudelēm, kuras galvenokārt tiek ražotas no PET (polietilēntereftalāts), ir noteikta pārstrādātās plastmasas proporcija, attiecīgi 25% no 2025.gada un 30% no 2030.gada.¹³⁰

Tāpat ir noteikta dalītās savākšanas prasība dzērienu iepakojumam līdz 3 litru iepakojumam, kurā līdz 2025.gadam ir nepieciešams savākt 77% no vienreiz lietojamu plastmasas izstrādājumu daudzuma pēc masas, kas attiecīgajā gadā laisti tirgū, kamēr līdz 2029.gadam – 90%¹³¹. Lai sasniegtu mērķus, dalībvalstīm tiek rosināts inter alia izveidot depozīta sistēmas vai attiecīgajām ražotāja paplašinātas atbildības shēmām noteikt dalītās savākšanas mērķrādītājus.

Direktīvā ir izmantots gan viss dzērienu iepakojums, gan arī dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem definīcijas, taču tā kā uz dzērienu iepakojumu bez litrāžas ierobežojuma attiecas tikai putu polistirola izmantošana, kas praktiski netiek izmantota dzērienu iepakojuma ražošanā, tad izvērtējumā tālāk tiks izmantots termins dzērienu iepakojums, attiecinot to uz dzērienu iepakojumu ar ietilpību līdz 3 litriem.

1.3.3.1. Apjomi

Direktīva ietver gan vienreiz lietojamās plastmasas iepakojumus, gan arī kompozītmateriālus dzērieniem. Kompozītmateriāli tautā ir zināmi kā Tetrapak iepakojumi, lai gan tas ir viens no iepakojuma ražotājiem, un papildus ir pieejami arī citi kompozītmateriālu ražotāju, kā Combiblock un Elopak, u.c., izstrādājumi. Sākotnējais izvērtējuma aprēķins tika veidots bez piena bāzes veidotiem produktiem, taču līdz ar 2020.gada septembra informāciju paplašināts tvērums arī ar citiem piena produktiem.

¹²⁸ Autoru apkopojums

¹²⁹ Lielākoties Latvijā tiek pārdots vīns stikla pudelēs, taču tiek piedāvāts arī vīns kompozītmateriāla iepakojumā, taču nenozīmīgos apjomos

¹³⁰ Direktīva 2019/904, 6.pants

¹³¹ Direktīva 2019/904, 9.pants

Pie bezalkoholiskajiem dzērieniem tiek ieskaitīti dažādi dzērieni, taču īpaši ir jāatzīmē iepakotais ūdens, kas tiek pārdots lielos apjomos Latvijā, un kurš tiek pārdots vienreiz lietojamās plastmasas iepakojumos. Aprēķinu izaicinājums ir, ka ne visi iepakojumi no apskatītajām kategorijām, tiek iekļauti pārskatā, jo tiek izslēgti stikli un metāla iepakojumi, tādējādi nav iespējams iekļaut visu dzērienu kategoriju, bet ir nepieciešams atsevišķi aprēķināt izmantotā iepakojuma apjomus katrai no kategorijām.

Dati par patērēto vienreiz lietojamo plastmasas iepakojumu nav pieejami publiski. Uzņēmums SIA "GatewayBaltic" (šī izvērtējuma veicējs) no 2010.gada līdz 2018.gadam ir veikuši regulāru dzērienu tirgus izpēti Baltijas valstīs, veidojot kopējo tirgus pārskatu par dzērienu kategoriju. Tirgus pārskati ir veikti, aptaujājot un intervējot dzērienu ražošanas un izplatīšanas uzņēmumus par to Latvijas tirgū laistajiem dzērienu apjomiem pa dažādām dzērienu grupām, dzērienu zīmoliem, iepakojumiem, izplatīšanas kanāliem, lai apzinātu kopējo tirgus apjomu un tā ikgadējās izmaiņas. Izvērtējumā vēsturiski ir apzināta 80-90% no dzērienu tirgus informācijas un tās apjomiem, iekļaujot visus produktu izplatīšanas kanālus. Cita pieejamā informācija kā Nielsen dati ietver robežotu pārskatu, uzsvāru liekot uz pārdošanas apjomiem lielveikalos. Lai gan SIA "GatewayBaltic" ir visdetalizētāk pieejamie dati par kopējo industriju, ne visas Direktīvā iekļautās kategorijas (īpaši piena un alkoholiskie dzērieni) nav tikušas dalītas pa dažādiem iepakojuma veidiem, kā arī uzņēmums nav veicis pilnīgu 2019.gada apkopojumu, tādējādi informācija ir balstīta uz pieņēmumu pamata, izvērtējot vēsturiski pieejamo informāciju, dzērienu plauktu izkārtojumu un pieejamo produkciju, lai pārskatītu datu dalījumu pa iepakojumu veidiem.

Liela daļa no dzērienu tirgus apjoma koncentrējas nelielā ražotāju skaitā (īpaši bezalkoholisko dzērienu tirgū),. Kā lielākie uzņēmumi ir Royal Unibrew, The Coca Cola Company, Olvi Group (Cēsu Alus), Carlsberg grupa (Aldaris), tad arī to ražotnes ne vienmēr ir Latvijā, jo optimizējot ražošanu, produkcija var tikt ražota kaimiņvalstīs arī Latvijas tirgus patēriņam. Piens nozares pārskats ir veidots SIA "GatewayBaltic" piena nozares apjoma apzināšana, papildinot tos ar interviju ar Latvijas Piensaimnieku centrālo savienību.

Izvērtējuma laikā atdalīta ir informācija par apjomiem, kas iekļaujas klasiskajā depozīta sistēmā, un kas neiekļaujas, jo 20120.gada septembrī notiek process, lai izvērtētu Depozīta sistēmas operatora kandidatūru, un ir pieņemts lēmums, ka depozīta sistēmai ir sava darbība ir jāuzsāk no 2022.gada 1.februāra. Atsevišķi arī tādējādi ir izdalīti bezalkoholiskie un alkoholiskie dzērieni, un to plastmasas iepakojums, kuri iekļaujas depozīta sistēmas tvērumā.

Kopumā plastmasas iepakojums ir izmantots ap 214,35 - 218,88 miljonus dzērienu iepakojumiem, kas veido 7501 - 7666 tonnas iepakojuma masas, tāpat vēl papildus kompozītmateriāls veido ap 711 tonnas iepakojuma masas, kā arī papildus svārs vāki un vāciņi, kas veido ap 650 tonnas masas. Tādējādi katru gadu plastmasas un kompozītmateriālu bezalkoholisko un alkoholisko dzērienu iepakojums ir ap 9000 tonnām. Dzērieniem ir vērojama sezonālitate, kur pēc bezalkoholisko dzērienu pārskata ap 20% no gada patēriņa tiek izlietots 1.ceturksnī, 24% - 4.ceturksnī, taču lielākais apjoms ir 2. un 3. ceturksnī ar 28-29% no kopējā gada patēriņa¹³².

¹³² Indikatīvs. Dalīts pēc VID datiem par bezalkoholisko dzērienu apjomiem, kas nodoti patēriņam, https://www.vid.gov.lv/sites/default/files/parejas_preces_2019.pdf

Tabula 43. Direktīvā 2019/904 attiecināto bezalkoholisko un alkoholisko dzērienu taras vienreiz lietojamās plastmasas un kompozītmateriālu iepakojuma apjomi (milj.l), iepakojumu skaits (milj.gab.) un iepakojuma svars (t)

Kategorija	2018			2019		
	Apjoms, milj. l	Iepakojumu skaits, milj. gab.	Iepakojuma masa, t	Apjoms, milj. l	Iepakojumu skaits, milj. gab.	Iepakojuma masa, t
Plastmasa iepakojums (PET + HDPE)						
Iepakotais ūdens ¹³³	132,3	94,24	3 293	130,4	92,88	3 245
Gāzētie dzērieni	65,4	51,73	1 774	65,4	51,73	774
Alkoholiskie dzērieni ¹³⁴	46,5	57,13	2 183	43,5	54,32	2 075
Citi bezalkoholiskie dzērieni	13,8	15,78	416	13,4	15,42	407
PET kopā	258,0	218,88	7 666	252,7	214,35	7 501
Kompozītmateriāls (lielākoties - sula, nektārs, sulas dzērieni)	33,9	35,54	711	33,2	34,83	697
Kopā (PET + kompozītmateriāls):	291,8	254,42	8 376	285,9	249,18	8 197
Vāki un vāciņi¹³⁵		254,42	661		249,18	648
Iepakojums ar vāciņu			9038			8845

Tā kā Direktīva iekļauj arī pienu, un arī paplašināti arī uz piena bāzes ražotus dzērienus kā jogurts, kefīrs un citi raudzētie dzērieni, un tiek izmantoti lietošanai uzreiz (jogurta kokteilis, jogurta dzērieni, raudzētie dzērieni, u.c.), tad tie ir atsevišķi skatīti.

Piena patēriņš ir ap 88 miljoni litru gadā, kamēr kefīra apjoms ir uz pusi mazāks, un jogurts un jogurta dzērieni ir vēl par trešdaļu mazāk. Jogurta apjomā Nepieciešams atzīmēt, ka jogurts tiek iedalīts gan dzeramais, gan ēdamais jogurts, lai gan bieži pārdotie apjomi tiek skaitīti kopā. Ēdamais jogurts neietilpst Direktīvas 2019/904 tvērumā. Piens un piena produkti Latvijā tiek pārdoti vai nu vienreiz lietojamās plastmasas pudelēs (PET un HDPE) vai arī kompozītmateriālu iepakojumā, un stikla iepakojums praktiski vairs netiek izmantots, tādējādi viss apjoms iekļaujas Direktīvas tvērumā.

Kopumā piens un piena patēriņa produkti vidēji gadā izmanto 162 miljonus iepakojumu, kas veido 2453 tonnas iepakojuma masu, un kopā ar vāciņiem, tas kopumā ir 2875 tonnas izmantotā iepakojuma ik gadu. Piena un piena dzērienu apjoms parasti ir salīdzinoši stabils, ar nelielām izmaiņām gadu no gada, tādējādi to apjoms 2018. un 2019.gadā ir apzināts kopā (Tabula 44). Lielākoties pienam un piena produktiem nav izteiktas sezonālātes, ar nelielu kefīra un raudzēto piena produkta pieprasījuma palielinājumu vasaras sezonā, kad kefīrs aktīvāk tiek izmantots ēdienu gatavošanā.

¹³³ Iepakotais ūdens ar un bez saldinātājiem

¹³⁴ Alus, sidri, raudzētie dzērieni un alkoholiskie kokteiļi

¹³⁵ Pudeles korķu svārs ir no 1,95±0,2 gramiem līdz pat 4,6 – 5,0 gramiem, taču vidēji tas ir 2,5-2,7 grami, tādējādi aprēķinu vienkāršošanai ir izmantots, ka vidēji korķis sver 2,6 gramus

Tabula 44. Piena un piena produktu iepakojuma skaits un iepakojuma masa 2018.un 2019.gadā

Kategorija	2018 - 2019		
	Apjoms , milj. l	Iepakojumu skaits, milj. gab.	Iepakojuma masa, t
Piens	88,0	81,6	3 088
Kefīrs un citi raudzētie dzērieni	44,0	42,6	1 597
Dzeramais jogurts	22,0	37,8	963
Piens un piena dzērienu iepakojums:	154,0	162,0	2 453
Vāki un vāciņi		162,0	421
Piens un piena dzērienu izmantotā iepakojuma masa			2 875

Tādējādi kopējais dzērienu iepakojumu apjoms Direktīvas 2019/904 tvērumā ir vidēji 11 816 tonnas gadā, gan dzērienu iepakojums, gan arī to vāciņi. Direktīvā 2019/904 dzērienu iepakojumam ir noteikti savākšanas kritēriji 77% - 2025.gadā un 90% - 2029.gadā. Tā kā ir noteikts, ka vākiem būs jābūt piestiprinātiem pie vienreiz lietojamām plastmasas pudelēm, tad arī iepakojumi ar tiem vāciņiem pēc noteiktā laika tie būs piestiprināti pie iepakojuma un tādējādi savākti kopā.

Lai izpildītu Direktīvas prasības dzērienu savākšanai, Latvijā ir pieņemta depozīta sistēmas ieviešana, kura ir paredzēta, ka strādās no 2022.gada 1.februāra. Depozīta sistēma ir attiecināta uz dzērienu iepakojumiem, un tajā ir iekļauti plastmasa iepakojumi bezalkoholiskajiem un alkoholiskajiem dzērieniem, taču tajā nav iekļauts ne piens un piena produkti, ne arī kompozītmateriāli. Kopumā depozīta sistēmā neiekļautie iepakojuma apjomi veido 31% no kopējās masas. Tā kā 2025.gadā ir nepieciešams izpildīt 77% savākšanas kritēriju, taču depozītā neiekļautās grupas veido vairāk kā 23% pieļaujamo normu, tad ir nepieciešams papildus vēl papildus darbības, lai savāktu piena un piena dzērienus un bezalkoholisko dzērienu kompozītmateriālu iepakojumus (Tabula 45).

Tabula 45. Direktīvā 2019/904 iekļautās plastmasas iepakojuma dalījums un kas nav iekļauts depozīta sistēmā

Kategorija	Iepakojuma un to vāciņu masa 2018. gadā, t	Iepakojuma un to vāciņu masa 2019. gadā, t	Vidējā iepakojuma un to vāciņu masa gadā, t	Iekļauts klasiskajā depozīta sistēmā	Nav iekļauts depozīta sistēmā, 2019.gadā, % no kopējā
Bezalkoholiskie un alkoholiskie dzērieni	9 038	8 845	8 942		
Plastmasa iepakojums	7666	7501	7 583	jā	
Kompozītmateriāls	711	697	704	nē	6%
Vāki un vāciņi	661	645	655	daļēji	1%
Piens un piena dzērieni	2 875	2 875	2 875		
Iepakojums	2 453	2 453	2 453	nē	21%
Vāki un vāciņi	421	421	421	nē	4%
Kopā	11 913	11 720	11 816		31%

1.3.3.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Dzērienu iepakojuma ražošanā iesaistītie komersanti klasificējami ar saimnieciskās darbības NACE (2.red.) kodu 22.22, tos pieskaitot pie grupas "Plastmasas iepakojuma ražotāji". No 34 izdalītajiem uzņēmumiem, tika identificēti, ka Latvijā ir 4 uzņēmumi, kas piedāvā izpūst dzērienu pudeles no PET un HDPE materiāliem, no tiem lielākais ir uzņēmums SIA "Gammoplasts" ar 5,7 miljoniem EUR apgrozījumu, kā arī SIA "TryPet" ar

2,1 miljonu EUR apgrozījumu, SIA "Nifco plast" ar 1,4 miljoniem EUR apgrozījumu un SIA "Drinktech" ar 0,8 miljoniem EUR apgrozījumu.

Tabula 46. Dzērienu iepakojuma ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹³⁶

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
22.22	Plastmasas iepakojuma ražošana	26	8	99.0	9.9	788	171
Kopā		26	8	99.0	9.9	788	171

Ieviešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar dzērienu vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 381 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 136 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 47).

Tabula 47. Dzērienu iepakojuma ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹³⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.34	Dzērienu vairumtirdzniecība	136	71	740.7	120.0	1456	799
46.37	Kafijas, tējas, kakao un garšvielu vairumtirdzniecība	99	53	103.9	55.1	546	373
Kopā		2381	1136	3162.4	2077.7	11041	14115

Mazumtirdzniecība

Arī dzērieni, īpaši ūdens, tiek pārdoti lielā daļā mazumtirdzniecības veikalos. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 6 065 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 3 059 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 48).

¹³⁶ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

¹³⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Tabula 48. Dzērienu iepakojumu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹³⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.21	Augļu un dārzeņu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	66	46	43.2	38.7	512	227
47.22	Gaļas un gaļas produktu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	100	66	31.7	29.5	809	304
47.24	Maizes, kūku, miltu konditorejas un cukuroto konditorejas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	49	55	7.9	7.4	291	251
47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457
47.26	Tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	12	21	5.2	1.7	96	39
47.29	Citūr neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221
47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.61	Grāmatu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	44	23	28.6	2.8	536	78
47.62	Avižu un kancelejas piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	87	59	16.2	8.6	508	224
47.74	Medicīnas un ortopēdisko preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	63	61	97.4	24.8	621	275
47.76	Ziedu, augu, sēkļu, mēslošanas līdzekļu, istabas dzīvnieku un to barības mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	399	147	70.4	39.3	2118	620
47.78	Citūr neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
Kopā		6 065	3 059	6864.2	2008.7	65 050	18 339

Izmantošana

Pārtikas tara saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešama galvenokārt dzērienu ražotājiem, izmitināšanas un ēdināšanas sektorā, tostarp ēdināšanas pasākumu organizēšanas darbībās iesaistītajiem komersantiem, kā arī iepakojšanas pakalpojumu sniedzējiem. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 3 575 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 384 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 49).

¹³⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Tabula 49. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto dzērienu iepakojumus NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati¹³⁹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
11.01	Spirtu destilēšana, rektificēšana un maisīšana	21	7	123.2	0.9	788	14
11.02	Vīnu ražošana no vīnogām	7	4	0.1	0.1	11	6
11.03	Sidra un citu augļu vīnu ražošana	31	8	2.6	63.3	90	235
11.04	Citu nedestilētu dzērienu ražošana no raudzētām izejvielām	5	10	0.1	0.6	5	32
11.05	Alus ražošana	52	9	114.4	27.4	846	246
11.06	Iesala ražošana	0	2	0.0	0.0	0	0
11.07	Bezalkohola dzērienu ražošana; minerālūdeņu un pudelēs iepildītu citu ūdeņu ražošana	37	11	99.1	26.7	925	212
10.32	Augļu un dārzenju sulas ražošana	28	13	1.4	95.7	60	593
10.83	Tējas un kafijas pārstrāde	22	7	19.2	5.3	184	65
56.30	Bāru darbība	350	173	58.4	17.2	3289	722
56.10	Restorānu un mobilo ēdināšanas vietu pakalpojumi	1564	590	541.8	207.3	20908	6048
56.21	Izbraukuma ēdināšana pēc pasūtījuma	79	96	8.7	9.1	321	416
56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida īslaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12
82.92	Iepakojšanas pakalpojumi	51	26	10.3	2.5	413	36
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		3575	1384	1354.7	554.4	40075	11981

1.3.3.3. Priekšlikumi

Direktīva 2019/904 visvairāk prasības ir izvirzījusi tieši dzērienu iepakojumam, nosakot gan aizliegumu putu polistirolam, gan izvirzot produktu dizaina noteikumus, gan palielinot ražotāju paplašināto atbildību, gan arī nosakot dalītās savākšanas prasības.

Tabula 50. Direktīvā 2019/904 noteiktās prasības attiecībā uz dzērienu iepakojumu ar ietilpību līdz 3 litriem

Vienreizlietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Noteiktie termiņi		2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem		✓ (putu polistirols)	✓		✓	✓

Putu polistirols dzērienu iepakojuma ražošanā praktiski netiek izmantots, tādējādi nav ierobežojumu, kas saistīti ar putu polistirola dzērienu iepakojuma aizliegšanu. Papildus tā kā tas ir ES līmenī noteikts, tad

¹³⁹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

nepieciešams attiecīgi veikt labojumus Iepakojuma likumā, lai nodrošinātu, ka Latvijā kā ES valstī tie arī netiek izmantoti turpmāk.

Produktu dizaina noteikumi arī ir visas ES līmeņa prasība, ko arī Latvijai vajag attiecināt. Industrijas prakse bija izmantot ap 8% pārstrādātā materiāla iepakojuma izstrādā, taču tas tiek palielināts uz 25% jau 2024.gadā. Plastmasas pudeles tiek pūstas no sagatavotām preformām, kuras tiek ievestas un importētas un tad Latvijā tiek veikta plastmasas pudeļu izgatavošana/izpūšana. Kopumā tā ir tehniska inovācija, kuras pamatā ir jāpārtaisa plastmasas pre-formas izejmateriālu bāze, kas netiek veikta Latvijā, un iespējams ir nepieciešams pielāgot arī tālākās iekārtas, kas veic jau pudeļu formas izveidošanu.

Dzērienu iepakojums jau šobrīd ir daļa no iepakojuma atkritumu grupas, un ir ietverta Iepakojuma likumā, kas attiecīgi tiek administrēti ar DRN un RAS sistēmu palīdzību. Direktīvā ir norādīts, ka iepakotājiem ir jāsedz vismaz izmaksas saistībā ar sabiedrības informētību, izmaksas saistībā ar minēto izstrādājumu radīta piegriezuma satīrīšanu un tā tālāku transportēšanu un apstrādi; kā arī izmaksas saistībā ar datu vākšanu un ziņošanu. Šobrīd darbojas ražotāju paplašinātā atbildība kā daļa no RAS sistēmā kā daļa no iepakojuma grupas. Nav nepieciešamības papildus veikt nekādu sistēmu izstrādi, nepieciešamības gadījumā, to var papildināt ar elementiem, kas ir tieši saistīti ar dzērienu iepakojumu ražotāju atbildību.

No visiem noteiktajiem pasākumiem visizaicinošākā ir savākšanas prasība, kas ir noteikta visiem dzērienu plastmasas un kompozītmateriālu iepakojumiem. To ieviešanai 2019.gadā tika pieņemti Iepakojuma likuma grozījumi, kas noteica, ka no 2021.gada 1.februāra darbību uzsāks depozīta sistēma. 2020.gada sākumā ir noticis darbs pie depozīta sistēmas operatora kvalifikācijas dokumentiem, kurus pārstāv divas dažādas puses¹⁴⁰, kas attiecīgi noteiks operatora kursu un interesi par papildus vienreiz lietojamo plastmasas izstrādājumu pievienošanu sistēmai.

Lai nodrošinātu 2025.gada mērķi, savākt 77% no dzērienu iepakojuma masas, kas tiek laista tirgū, ir nepieciešams savākt 9 098 tonnas iepakojuma. Pieņemot, ka tiek savākts 90%¹⁴¹ no plastmasas bezalkoholisko un alkoholisko dzērienu iepakojuma depozīta sistēmā, tās ir 7 325 tonnas apjoma, taču lai nodrošinātu mērķa izpildi 2024.gadā vēl ir nepieciešams ārpus depozīta sistēmas savākt 51,8% no iepakojumiem (Tabula 51). Līdzīgs ir mērķis arī RAS sistēmā kopējiem visiem iepakojumiem, taču lai nodrošinātu Direktīvas izpildi 2030.gadā ir tāpat nepieciešams savākt 90% no kompozītmateriālu un piena un piena dzērienu apjoma.

Tabula 51. Dzērienu iepakojuma mērķa izpilde 2024.gadā un kas tiek un netiek iekļauts depozīta sistēmā

Rādītāji	Aprēķins	Apjoms, t
Kopējais dzērienu iepakojumu un to vāciņu apjoms	Kopā	11 816
2024.gada mērķa izpilde (77%)	M_2024	9 098
Depozīta sistēmā iekļautais apjoms, t	DS_masa	8 138
Depozīta sistēmā vidēji savāktais (90%), t	90% no DS_masa	7 325
Līdz mērķa sasniegšanai trūkstošais apjoms, t	Trūkst = M_2024 - 90% no DS_masa	1 774
Depozīta sistēmā neiekļautais apjoms, t	DS_Neiekļauts=Kopā – Dep_sist_masa	3 678
Ārpus depozīta sistēmas nepieciešamais savākšanas apjoms 2024.gada mērķim, t	DS_Neiekļauts - Trūkst	1 904
Ārpus depozīta sistēmas nepieciešamais savākšanas apjoms 2024.gada mērķim attiecībā pret depozīta sistēmā neiekļauto apjomu, t	DS_Neiekļauts – Trūkst/ DS_Neiekļauts	51,8%

Tādējādi paralēli dzērienu depozīta sistēmas ieviešanai ir nepieciešami arī papildus pievērst uzmanību kompozītmateriālu un piena un piena produktu iepakojuma savākšanai. Kā potenciālie risinājumi mērķa izpildes nodrošināšanai ir identificēti:

¹⁴⁰ Puaro.lv, <https://puaro.lv/tiesiskums/covid-19-pandemijas-aizsega-notiek-meginajums-iznycinat-iepakojuma-depozita-sistemu/>

¹⁴¹ Vidējais depozīta sistēmas savākšanas rādītājs Eiropā

- *Atsevišķs mērķis kompozītmateriālu iepakojuma savākšanai, izmantojot esošo RAS sistēmu.*
Tā kā liela daļa no depozīta sistēmas iepakojumiem iekļausies depozīta sistēmā, tad izveidotā plastmasas šķirošanas konteineri būs salīdzinoši tukšāki, tādējādi līdz 2025.gadam varētu izmantot jau attīstīto dalītās atkritumu vākšanas sistēmu. Līdz 2024.gadam ir iespējams izpildīt Direktīvas mērķi, dalīti vācot kompozītmateriālus arī esošajos dalītajos punktos.
- *Atsevišķa piena iepakojumu savākšanas uzskaitē un sistēma*
Tā kā arī piena produkti ir iekļauti Direktīvas 2019/904, tad arī līdz 2030.gadam, lai nodrošinātu 90% savākšanas apjomu, ir nepieciešama ieviest arī piena un uz piena bāzes ražotu produktu depozīta sistēmu vai atsevišķu uzskaiti, lai nodrošinātu iepakojuma savākšanu. Vēl līdz 2024.gadam ir iespējams iztikt ar esošo RAS sistēmu, kuras savākšanas mērķis ir tuvu esošajam ES uzstādījumam.
- *Paplašinātās depozīta sistēmas ieviešana*
Iepriekš diskutēts Saeimā ieviešot Iepakojuma likuma grozījumus, kas attiecināti uz depozīta sistēmas ieviešanu, taču noraidīts esošo tehnoloģiju nepilnību dēļ. Tajā pašā laikā paplašinātā depozīta sistēma pēc būtības palīdzētu uzskaitīt arī citus iepakojumus, kas neietilpst esošajā klasiskajā depozīta sistēmā. Tādējādi līdz ar tehnoloģiju attīstību, ir gaidāms, ka sistēma aizvien vairāk tiks pilnveidota un varēs veikt nepieciešamās funkcijas. Tādējādi tā ir unikāla iespēja savākt arī nepieciešamos piena un piena produktu apjomus. Latvija arī var lepoties ar pirmajiem šāda veida prototipiem un iespējām, tādējādi to ieviešana varētu arī paplašināt Latvijas izstrādāto produktu ārējo tirgu apgūšanas un pozicionēšanas iespējas. Sistēma arī tiek pozicionēta ekonomiski izdevīgāka nekā klasiskā depozīta sistēma, kā arī vieglāk ļautu nodrošināt plastmasas izstrādājumu savākšanu.
- *Iepakojuma materiālu ierobežošana/papildus nodokļi, lai veicinātu pāreju uz citiem materiāliem*
Teorētiski pastāv iespēja mainīt iepakojumus, lai izvairītos no Direktīvā iekļauto produktu uzskaitījuma. Ja alkoholiskiem un bezalkoholiskiem dzērieniem tas būtu potenciāli iespējams, pārvirzīt pircēju interesi uz metāla un stikla iepakojumiem, tad piena produkti 2020.gadā lielākoties tiek pārdoti vairs tikai kompozītmateriālu un plastmasas iepakojumos. Pagātnē piena produktiem ir izmantoti stikla iepakojumi, tā kā tā arī ir iespēja. Līdz ar augstāku nodokli un savākšanas izmaksām ražotāji varētu turpināt inovācijas, lai meklētu citu materiālu iespējas, tomēr tās uzskatāmas kā ierobežotas.

Lai gan patēriņa samazināšana lielākoties ir attiecināma uz dzēriena krūzēm, taču arī Latvijā ir ļoti plašas iespējas samazināt dzērienu iepakojumu izmantoto apjomu. Viens no nozīmīgākajiem aspektiem būtu kvalitatīva dzeramā ūdens pieejamība Latvijā, jo ūdens ir viena no lielākajām dzērienu kategorijām. Ir veikti izvērtējumi par dzeramā ūdens pieejamību, jo vairāk nekā 120 miljoni litru iepakotā ūdens tiek pārdots Latvijā, kas nozīmē, ka ikdienas patēriņam iedzīvotāji pērk ūdeni mazumtirdzniecības vietās. Tāpat papildus varētu tikt izmantoti atkārtoti lietojamie trauki dzērienu iegādē gan iedzīvotājiem, gan arī ēdināšanas sektorā, jo bieži dažādi dzērieni tiek iepirkti standarta 1-2 litru iepakojumos un tad pārlieti izlejamos traukos, lai to piedāvātu pircējiem.

Tāpat arī Direktīvas 2019/904 latviskajā tulkojumā nepieciešams veikt izmaiņas, lai Direktīvas teksts atbilstu pēc būtības angļiskajai versijai.

1.3.3.1. Kopsavilkums

- Dzērienu iepakojuma kategorijā ietilpst gan alkoholiskie, gan bezalkoholiskie, gan piena un uz piena bāzes ražoti dzērieni
- Direktīvas ietvaros tiek iekļauti gan plastmasas, gan kompozītmateriālu iepakojums
- Latvijā gadā vidēji tiek patērēti 11 816 tonnas dzērienu iepakojuma
- Latvija jau 2019.gadā pieņēma dzēriena depozīta sistēmu un ir procesā lai to ieviestu 2022.gada februārī
- Tomēr klasiskā depozīta sistēma ietver vien 69% no kopējā Direktīvā iekļautās dzērienu apjomu masas, tādējādi neizpilda 2024.gadā norādītās savākšanas prasības

- Lai izpildītu 2024. gada savākšanas prasības ir nepieciešams vēl savākt gan kompozītmateriālus bezalkoholiskajiem dzērieniem, gan arī visu piena produktus.
- Līdz 2024.gadam Direktīvas mērķus ir iespējams izpildīt esošās RAS sistēmas ietvaros, norādot arī kompozītmateriālu savākšanas mērķi, taču līdz 2030.gadam ir noteikti nepieciešama arī savākšanas iespējas piena un piena dzērienu iepakojumam, kā arī kompozītmateriāliem
- Latvijā ir izveidots koncepts par paplašināto depozīta sistēmu, un lai gan to nepieņēma 2019.gadā, tomēr tā būtu izcila iespēja savākt Direktīvā 2019/904 noteikto nepieciešamo dzērienu iepakojumu, vai arī to atsevišķi pielāgot piena iepakojumu savākšanai.

1.4. PLASTMASU SATUROŠI ZVEJAS RĪKI

1.4.1. Plastmasu saturoši zvejas rīki

Direktīva 2019/904 ietver arī plastmasu saturošus zvejas rīkus, lai gan lielākoties Direktīvā ir ietverta vienreiz lietojamā plastmasa attiecībā uz citām kategorijām, attiecībā uz zvejas rīkiem tie ir visi rīki, kas satur plastmasu. Kā skaidrots Direktīvā, apstrādei netiek savākta ievērojama daļa no ES tirgū laistajiem zvejas rīkiem, radot jūras piegružojumu, kas savukārt apdraud jūras ekosistēmu un bioloģisko daudzveidību, kā arī kaitē cilvēku veselībai. Tiek lēsts, ka zvejas rīki veido aptuveni 27% jeb 11 000 tonnas no visa plastmasas piesārņojuma Eiropas reģiona teritoriālajos ūdeņos¹⁴².

Attiecībā uz plastmasu saturošiem zvejas rīkiem, noteikumi Direktīvā Nr. 2019/904 izdala divas to kategorijas, proti, zvejas rīkus un par atkritumiem kļuvušus zvejas rīkus. Direktīvas 3.pantā šīs kategorijas tiek definētas sekojoši:

1) "Zvejas rīks" – jebkurš priekšmets vai aprīkojuma daļa, ko zvejā vai akvakultūrā izmanto jūras bioloģisko resursu zvejošanai, ķeršanai vai audzēšanai, vai kas peld pa jūras ūdens virsmu un tiek izmantots šādu jūras bioloģisko resursu pievilināšanai un ķeršanai vai audzēšanai;

2) "Par atkritumiem kļuvis zvejas rīks" – jebkurš zvejas rīks, ko aptver Direktīvas 2008/98/EK 3. panta 1. punkta atkritumu definīcija¹⁴³, kas nosaka, ka "atkritumi" ir jebkura viela vai priekšmets, no kā tās īpašnieks atbrīvojas vai ir nodomājis atbrīvoties. Par atkritumiem kļuvušu zvejas rīku pieskaitāmas arī visas atsevišķās sastāvdaļas, vielas vai materiāli, kas zvejas rīka izmešanas, tostarp pamešanas vai pazaudēšanas brīdī, bija tā daļa vai tam piestiprināti.

1.4.1.1. Realizētie apjomi

Regula (ES) Nr. 1379/2013¹⁴⁴ par zvejas un akvakultūras produktu tirgu ES dalībvalstīs izdala sekojošas galvenās zvejas rīku kategorijas un vairākus to veidus, kas balstītas uz Zvejas rīku starptautisko standartu statistisko klasifikāciju (turpmāk - ISSCFG)¹⁴⁵:

Tabula 52. Zvejas rīku kategorijas un to veidi ES zvejas un akvakultūras produktu tirgū

Zvejas rīku kategorijas	Zvejas rīku veidi	ISSCFG kods
Zvejas vadi	Bridenī	SB
	Dāņu vadi	SDN
	Skotu vadi	SSC
	Pāru vadi	SPR
Traļi	Rāmja traļi	TBB
	Grunts traļi ar traļu durvīm	OTB
	Pāru grunts tralis	PTB
	Pelaģiskais tralis ar traļu durvīm	OTM
	Pāru pelaģiskie traļi	PTM
	Dvīņu traļi ar traļu durvīm	OTT

¹⁴² European Commission, FARNET (2019). Circular economy in fisheries and aquaculture areas. Pieejams:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/sites/farnet/files/publication/en_farnetguide17.pdf

¹⁴³ EUR-Lex. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/98/EK (2008. gada 19. novembris) par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0098>

¹⁴⁴ EUR-Lex. Konsolidēts teksts: Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1379/2013 (2013. gada 11. decembris) par zvejas un akvakultūras produktu tirgu kopīgo organizāciju un ar ko groza Padomes Regulas (EK) Nr. 1184/2006 un (EK) Nr. 1224/2009 un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 104/2000. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:02013R1379-20200425>

¹⁴⁵ FAO. International Standard Statistical Classification of Fishing Gear (ISSCFG, 2016). Pieejams: <http://www.fao.org/3/a-bt988e.pdf>

Žaunu tīkli un līdzīgi tīkli	(Noenkurotie) žaunu tīkli	GNS
	Dreifējoši tīkli	GND
	Iepinošie žaunu tīkli	GNC
	Vairāksienu tīkli	GTR
	Kombinēti vairāksienu un žaunu tīkli	GTN
Apņemošie vadi un ceļamie tīkli	Riņķvadi	PS
	Lampara tipa vadi	LA
	No kuģa ceļamie tīkli	LNB
	Stacionāri no krasta ceļamie tīkli	LNS
Āķi un āķu rindas	Makšķeres un ūdas (ar roku darbināmas)	LHP
	Makšķeres un ūdas (mehānizētas)	LHM
	Peilētas āķu jedas	LLS
	Āķu jedas (peldošās)	LLD
	Velcējamas āķu rindas	LTL
Dragas	Kuģu dragas	DRB
	Rokas dragas, ko izmanto uz kuģa	DRH
	Mehānizētas dragas, tostarp mehāniskās dragas	HMD
Murdi un krātiņveida lamatas	Murdi (krātiņveida lamatas)	FPO

Sīkāka informācija par attiecīgajiem rīkiem un kodiem noteikta Regulā (ES) 404/2011¹⁴⁶, taču līdz 2020.gada septembrim ES līmenī nav izstrādātu noteikumu, kuros būtu uzskaitīti konkrēti plastmasu saturoši zvejas rīku veidi, uz kuriem attiecināmas prasības Direktīvā 2019/904.

Balstoties uz pašreizējo ES produktu klasifikācijas sistēmu, pieejamie faktiskās ražošanas un tirgus realizācijas dati par plastmasu saturošu zvejas rīkiem ir nepilnīgi, jo tajos atsevišķi iespējams izdalīt datus tikai par noteiktiem izstrādājumiem. Latvijā Centrālā statistikas pārvalde (turpmāk – CSP) ievāc un apkopo datus Latvijā, un rūpnieciskās ražošanas statistikas datus pieejama informācija tikai par sekojošiem izstrādājumiem, balstoties uz PRODCOM klasifikācijas produktu kodiem:

- 13.94.12.33 - Gatavi zvejnieku tīkli no auklām, tauvām vai virvēm, no mākslīgām vai sintētiskām šķiedrām (izņemot zivju ķeseles);
- 13.94.12.35 - Gatavi zvejnieku tīkli no mākslīgo un sintētisko šķiedru dzijas (izņemot zivju ķeseles).

Tomēr pēc oficiālajiem statistikas datiem, šiem produktu kodiem atbilstoši produkti Latvijā netiek ražoti vai arī dati no apkopotajiem uzņēmumu pārskatiem nav pilnīgi to apkopošanas nolūkiem.

Papildu rūpnieciskās ražošanas datiem, CSP ievāc un apkopo arī datus par zveju un ar zvejniecības komercdarbību saistīto informāciju no uzņēmumiem, kas nodarbojas ar komerczveju, un kuriem ir VVD izsniegta licences, atbilstoši saistošajiem MK noteikumiem¹⁴⁷ ¹⁴⁸ un VVD rīkojumam¹⁴⁹. Zvejnieki, kam piešķirtas atbilstošas atļaujas (licences), zvejas datus CSP iesniedz atbilstoši Valsts statistikas jomu

¹⁴⁶ EUR-Lex. Komisijas Īstenošanas regula (ES) Nr. 404/2011 (2011. gada 8. aprīlis), ar kuru pieņem sīki izstrādātus noteikumus par to, kā īstenojama Padomes Regula (EK) Nr. 1224/2009, ar ko izveido Kopienas kontroles sistēmu, lai nodrošinātu atbilstību kopējās zivsaimniecības politikas noteikumiem. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32011R0404>

¹⁴⁷ Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 296. Noteikumi par rūpniecisko zveju teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas ūdeņos. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/156709-noteikumi-par-rupniecisko-zveju-teritorialajos-udenos-un-ekonomiskas-zonas-udenos>

¹⁴⁸ Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 295. Noteikumi par rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/156708-noteikumi-par-rupniecisko-zveju-ieksejos-udenos>

¹⁴⁹ Valsts vides dienesta Zvejas kontroles departamenta 19.05.2014. rīkojums Nr. 59 „Par zvejas atļauju (licenču) un žurnālu izsniegšanas kārtību rūpnieciskajai zvejai jūras, piekrastes un iekšējos ūdeņos”.

regulējošajos normatīvajos aktos noteiktajām pārskata formām¹⁵⁰ un paredzētajiem iesniegšanas termiņiem. CSP iesniegtajai informācijai jāsakrīt ar zvejnieku reģistrētajiem datiem zvejas žurnālos.

Attiecībā uz zvejas rīkiem, CSP tiek iesniegta tikai informācija par zvejnieku ekonomiskajiem rādītājiem dalījumā pa kuģu grupām un pa diviem galvenajiem izmantotajiem zvejas rīku veidiem – zveju ar tīkliem un citiem pasīviem zvejas rīkiem, vai ar traļiem un citiem aktīviem zvejas rīkiem. Savukārt zvejas žurnālos reģistrējama arī cita informācija – par rūpniecisko zveju gan iekšējos ūdeņos, gan teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas ūdeņos jāietver dati arī par izmantotajiem zvejas rīkiem konkrētos datumos, to skaitu, izmēru, kā arī marķējumu (pēdējo - tikai teritoriālajos un ekonomiskās zonas ūdeņos)^{151 152}. Šo informāciju savukārt apkopo Zemkopības ministrijas uzturētajā elektroniskajā Latvijas zivsaimniecības integrētajā kontroles un informācijas sistēmā (turpmāk - LZIKIS), kur integrēti Latvijas Kuģu reģistra dati. Tomēr jāuzsver, ka zvejas žurnālos patlaban nav prasības uzskaitīt, piemēram, plastmasu saturošos zvejas rīkus, nozaudēto zvejas rīku skaitu vai atskaitīties par to apsaimniekošanu pēc produkta dzīves cikla beigām. Tāpat arī ir zvejas žurnālos ir jānorāda rīku izmantošana attiecīgajā procesā, taču nav jānorāda to kopējais skaits un zvejas rīku masa, un katrs zvejnieks drīkst iegādāties zvejas tīklus pēc savas nepieciešamību.

Arī dati par zvejas rīku tirdzniecību jeb to realizāciju Latvijas iekšējā tirgū patlaban ir nepilnīgi. Taču zināmu ainu par situāciju tirgū var ieskicēt statistikas dati par zvejas rīku ārējo tirdzniecību,. Starptautiskās tirdzniecības dati pieejami par sekojošiem zvejas izstrādājumiem, balstoties uz Kombinētās nomenklatūras (turpmāk - KN) klasifikācijas produktu kodiem, kas savukārt veidoti uz starptautiskās Harmonizētās preču aprakstīšanas un kodēšanas sistēmas (turpmāk - HS) bāzes:

- 56.08.11 - Apdarināti mezgloti zvejas tīkli no ķīmiskajiem tekstilmateriāliem vai to pavedieniem;
- 95.07.10 - Makšķeres un spinningi;
- 95.07.90 - Citur neminēti makšķerēšanas rīki, zivju tīkliņi, tīkli taureņu ķeršanai un tamlīdzīgi tīkli;
- 95.07.20 - Makšķerāķi;
- 95.07.30 - Makšķerauklas spoles.

Balstoties uz starptautiskās tirdzniecības statistikas datiem augstāk minētajiem produktu kodiem, periodā no 2015.-2019.gadam, ik gadu Latvijas tirgū no ārvalstīm tiek ievestas vidēji 549 tonnas zvejas rīku ar kopējo vērtību ap 6,4 miljoniem EUR, bet izvestas un eksportētas – vidēji 475 tonnas ar vidējo vērtību ap 5,3 miljoniem EUR. Dažāda veida zvejas rīkiem lietošanas ilgums (un līdz ar to arī iegādes biežums) atšķiras – tas var ilgt no pāris lietošanas reizēm līdz pat vairākiem gadiem. Piemēram, zvejas tīklu lietošana ilgst aptuveni no 3-6 mēnešiem lielajiem zvejas kuģiem līdz pat 2-3 gadiem mazajām zvejas laivām¹⁵³.

¹⁵⁰ Atbilstošajiem komersantiem ik ceturksni CSP jāiesniedz veidlapa "Pārskats par zvejniecību" un/vai "Pārskats par akvakultūru", atbilstoši 20.12.2016. MK noteikumiem Nr. 812 "Oficiālās statistikas veidlapu paraugu apstiprināšanas un veidlapu aizpildīšanas un iesniegšanas noteikumi".

¹⁵¹ Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 296. Noteikumi par rūpniecisko zveju teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas ūdeņos. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/156709-noteikumi-par-rupniecisko-zveju-teritorialajos-udenos-un-ekonomiskas-zonas-udenos>

¹⁵² Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 295. Noteikumi par rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/156708-noteikumi-par-rupniecisko-zveju-ieksejos-udenos>

¹⁵³ European Commission, FARNET (2019). Circular economy in fisheries and aquaculture areas. Pieejams: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/sites/farnet/files/publication/en_farnetguide17.pdf

Tabula 53. Latvijas ārējās tirdzniecības statistikas dati par zvejas rīkiem 2015.-2019.g.¹⁵⁴

		Ievestais un importētais					Pārdotais un Eksportētais				
		2015	2016	2017	2018	2019	2015	2016	2017	2018	2019
Produktu apjoms, 1000 kg jeb t											
560811	Apdarināti mezgloti zvejas tīkli no ķīmiskajiem tekstilmateriāliem	62	99	204	201	175	390	99	181	1289	59
950710	Makšķeres un spinningi	37	32	27	33	26	10	11	9	167	14
950790	Citur neminēti makšķerēšanas rīki	120	146	92	114	148	49	47	54	571	62
950720	Makšķerāķi	70	90	85	261	644	94	117	109	408	776
950730	Makšķerauklas spoles	16	12	21	15	13	7	7	6	103	5
	Kopā	304	379	428	623	1006	199	281	358	6210	915
	Neto imports	104	99	70	2	91					
	Neto imports plastmasas zvejas rīkiem¹⁵⁵	124	165	260	260	241					
Produktu vērtība, tūkst. eiro											
560811	Apdarināti mezgloti zvejas tīkli no ķīmiskajiem tekstilmateriāliem	630	992	1892	2228	2000	548	1602	3073	1978	1066
950710	Makšķeres un spinningi	958	733	774	672	933	352	434	364	509	498
950790	Citur neminēti makšķerēšanas rīki	1930	2073	1903	1926	2540	1897	1905	2052	2135	2417
950720	Makšķerāķi	1081	1466	1307	1870	1782	552	617	613	1014	2233
950730	Makšķerauklas spoles	519	411	605	313	329	188	152	184	339	113

Izvērtējot, cik lielu apjomu ar zvejas rīkiem paliek Latvijā (neto imports), tad kopumā tas ir vidēji 73 000 kg jeb 73 tonnas. Plastmasas zvejas rīkos gan netiek ieskaitīti makšķerāķi, tāpat pieņemot, ka 30% no makšķerēm un spinningiem un citur neminētajiem makšķerēšanas rīkiem, un 100% ir iekļauti apdarināti mezgloti zvejas tīkli no ķīmiskajiem tekstilmateriāliem un Makšķerauklas spoles (neilona izstrādājumi arī satur plastmasu), tad kopumā vidēji ik gadu tiek izmantoti ap 210 000 kg plastmasas zvejas rīki, kas gan ir pieaudzis no 2017.gada, tādējādi ir vidēji ap 240 – 250 tonnas gadā. Šis apjoms ir indikatīvs apjoms, ko iespējams izmantot kā apjomu, cik daudz zvejas rīku tiek patērēti Latvijā.

Par atkritumiem kļuvošu zvejas rīku pilnvērtīga uzskaites sistēma Latvijā, tāpat kā ES, iztrūkst. Taču VVD, kuras atbildībā ir ar zivju resursu ieguvī saistīto darbību pārbaude un kontrole, uzskaita pārbaudēs konstatētos un izņemtos nelikumīgi izmantotos un bezsaimnieku zvejas rīkus, šo informāciju apkopojot Latvijas zivsaimniecības integrētajā kontroles un informācijas sistēmā, kas reģistrēta valsts informācijas sistēmu reģistrā. Pārbaudēs zvejas rīki tiek reģistrēti skaita vienībās, tādējādi tas apgrūtina datu salīdzināšanu, piemēram, ar zvejas rīku ārējās tirdzniecības datiem, kas reģistrēti svara (kg) un vērtības (EUR) vienībās.

Attiecībā uz bezsaimnieku zvejas rīkiem, kas konstatēti un izņemti VVD pārbaudēs no 2017.-2019.gada, secināms, ka visvairāk starp šādiem pamestiem izstrādājumiem Latvijas jūras un piekrastes zvejas teritorijās ir tieši zivju tīkli, bet iekšējo ūdeņu zvejā un makšķerēšanā – makšķerēšanas rīki (galvenokārt ūdas), tīkli un murdi. Vienlaikus dati liecina, ka šajā periodā turpinājās vairāku pēdējo gadu garumā novērojamā tendence kopumā samazināties VVD pārbaudēs konstatēto un izņemto bezsaimnieku zvejas rīku skaitam.

¹⁵⁴ Prodcom datubāze. EU Trade Since 1988 By HS6 (DS-016893). Pieejams:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/newxtweb/mainxtnet.do>

¹⁵⁵ 100% apjoms no Apdarināti mezgloti zvejas tīkli no ķīmiskajiem tekstilmateriāliem un Makšķerauklas spoles, kamēr 30% no makšķerēm un spinningiem un citur neminētiem makšķerēšanas rīkiem, un neiekļaujot makšķerāķus

2019.gadā VVD zvejas kontrolēs izņemti 878 bezsaimnieku zvejas tīkli un 528 murdi (ieskaitot gan jūras un piekrastes, gan iekšējos ūdeņus). Starptautiska novērtējuma ietvaros aplēsts, ka pasaulē ik gadu tiek nozaudēti vidēji 6% no visiem zvejas tīkliem un 9% no visiem mirdiem (Tabula 54)¹⁵⁶.

Tabula 54. VVD zvejas kontrolēs izņemtie bezsaimnieku zvejas rīki un to skaits, 2017.-2019.g.¹⁵⁷

Zvejas ūdeņu teritorija	Zvejas rīku un aprīkojuma veids	2017	2018	2019
Jūras un piekrastes zveja	Pārbaužu skaits	1897	1698	1598
	Zivju tīkli	126	64	93
	Luču murdi	5	0	22
	Akmeņplekstu tīkli	2	16	1
	Zivju murdi	0	2	1
	Reņģu tīkli	3	0	0
	Āķu jedas	0	1	0
	Laivas, aprīkojums	1	0	0
Iekšējo ūdeņu zveja un makšķerēšana	Pārbaužu skaits	9188	7941	8369
	Makšķerēšanas rīki	2246	1930	1925
	...t.sk. ūdas	2223	1846	1209
	Tīkli	1062	740	721
	Zivju murdi	199	171	226
	Vēžu murdi un kritiņi	185	155	189
	Nēģu murdi	145	87	90
	Mazizmēra tīkli	252	59	63
	Āķu jedas	18	13	9
	Žebērķļi	8	4	4
	Laivas, aprīkojums	4	1	1
	Grozi u.c. zvejas rīki	14	1	0
	Zemūdens medību aprīkojums	0	1	0

Atbilstoši noteikumiem Regulā (EK) Nr. 1224/2009¹⁵⁸, ir noteikta prasība, lai uz zvejas kuģiem būtu iekārtas pazaudēta zvejas rīka atgūšanai, kā arī, ja tas nav atgūts, ir jāinformē sava karoga un piekrastes dalībvalsts kompetentās iestādes, norādot informāciju par pazaudētā zvejas rīka tipu un pozīciju, kā arī pasākumus, kas veikti tā atgūšanai. Tomēr zvejas kuģiem, kas nepārsniedz 12 metrus, var piemērot atkāpi, līdz ar ko ierobežota pilnvērtīgas informācijas ieguve, piemēram, par mazāku zvejas kuģu pazaudēto rīku atrašanās vietu.

Savukārt kuģu radīto atkritumu pieņemšanas un apsaimniekošanas kārtību Latvijā reglamentē MK noteikumi Nr.455¹⁵⁹, kur noteikts, ka kuģiem pirms ostas atstāšanas ostas atkritumu pieņemšanas iekārtās jānodod kuģa radītos atkritumus, kā arī kuģa zvejas tīklos nokļuvušos atkritumus un kravu pārpalikumus. Lielākajā daļā ostu samaksa par zvejas rīku atkritumu pieņemšanu tiek iekļauta ostu nodevās, bet atsevišķās ostās ir

¹⁵⁶ Kelsey Richardson Britta Denise Hardesty Chris Wilcox (2019). Estimates of fishing gear loss rates at a global scale: A literature review and meta-analysis. Pieejams: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/faf.12407>

¹⁵⁷ VVD. Statistika vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas, zvejas, radiācijas drošības un kodoldrošības kontrolē: par darbu 2019.g., 2018.g., 2017.g. Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/publikacijas-un-statistika/statistikas-dati/>

¹⁵⁸ EUR-Lex. Padomes Regula (EK) Nr. 1224/2009 (2009. gada 20. novembris), ar ko izveido Kopienas kontroles sistēmu, lai nodrošinātu atbilstību kopējās zivsaimniecības politikas noteikumiem. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32009R1224>

¹⁵⁹ Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr.455. Kuģu radīto atkritumu un piesārņoto ūdeņu pieņemšanas kārtība un kuģu radīto atkritumu apsaimniekošanas plānu izstrādes kārtība. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/67850-kuģu-radito-atkritumu-un-piesarnoto-udenu-pienemsanas-kartiba-un-kuģu-radito-atkritumu-apsaimniekosanas-planu-izstrades-kartiba>

jāmaksā papildus samaksa par apjomu virs noteiktā ierobežojuma (piemēram, Liepājas ostā), kas, iespējams, var mazināt interesi nodot atrasto un izmesto papildus samaksas dēļ.

Datus par kuģu radītajiem un nodotajiem atkritumiem (kur cita starpā ir arī atsevišķa kategorija par zvejas rīkiem) iesniedz kuģa aģents elektroniski Starptautiskajā kravu loģistikas un ostu informācijas sistēmā (turpmāk - SSN/SKLOIS), pirms kuģa ienākšanas ostā. Pieeja SSN/SKLOIS datubāzē esošajiem datiem par kuģu atkritumiem ir vairākām institūcijām, tostarp VVD, taču publiski dati pieejami nav. Datus par kuģu atkritumiem VVD iesniedz arī komercsabiedrības, kas nodarbojas ar kuģu radīto atkritumu un piesārņoto ūdeņu pieņemšanu un savākšanu ostās (ieskaitot datus par zvejas rīku atkritumiem, atbilstoši starptautiskās konvencijas MARPOL V Pielikumam). Tāpat VVD arī kontrolē likumdošanā noteikto prasību ieviešanu attiecībā uz kuģu radīto atkritumu pieņemšanu (tai skaitā kuģu radīto atkritumu obligāto nodošanu, pirms kuģis atstāj ostu).

Kopumā līdzīgi kā citās ES valstīs, Latvijā nav pieejams pārskats, cik ir kopumā plastmasas zvejas rīku apjoms Latvijā. Tā kā Latvijas teritorijā visvairāk tiek nozvejotas brētliņas un Atlantijas siļķes, tad kopumā zvejnieki visbiežāk izmanto traļu metodi zivju ķeršanai. Ir sagaidāms, ka visbiežāk plastmasas izstrādājumus izmanto rūpnieciskajā zvejā, ne ikdienas makšķerēšanā.

1.4.1.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Zvejas tīklu izgatavotājiem nepieciešams reģistrēties zvejas tīklu izgatavotāju sarakstā, ko administrē VVD Zvejas kontroles departaments (turpmāk - ZKD), atbilstoši saistošajiem MK noteikumiem¹⁶⁰ un VVD ZDK rīkojumu¹⁶¹. Saraksts nav publiski pieejams.

Atbilstoši informācijas aģentūras Lursoft datubāzē pieejamajai informācijai uz 2020.gada 3.ceturksni, Latvijā reģistrētas 9 aktīvas komercsabiedrības, kuru pamatdarbība ir tauvu, virvju, auklu un tīklu ražošana, kas ietilpst NACE klasifikācijas 13.94 koda ietvaros. To vidū auklas, tauvas, virves no sintētiskiem diegiem (poliamīda, polipropilēna, poliestera) ražo 5 komercsabiedrības, proti, SIA „Magistr – Fiskevegn Group.MFG”/SIA „Magistr”, SIA „S.G.AVERS”, SIA „EKOBALTIKA”, SIA „TANGENTE” un SIA „TEXORA”. Tiesa, tikai 2 no tām – SIA „S.G.AVERS” un SIA „TANGENTE” – ražo arī zvejas tīklus. Tāpat arī, tikai 3 no minētajām komercsabiedrībām ir saņēmušas B kategorijas piesārņojuma atļauju VVD - SIA „Magistr – Fiskevegn Group.MFG”/SIA „Magistr”, SIA „S.G.AVERS”.

Ieviešana, Importēšana, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība

Lai izskaustu nelegālo zvejas tīklu apriti, zvejas tīklu tirgotājiem Latvijā nepieciešams reģistrēt tirdzniecības vietu VVD ZDK administrētajā zvejas tīklu izgatavotāju sarakstā, kā arī jāsaņem reģistrācijas apliecība, atbilstoši saistošajiem MK noteikumiem¹⁶² un VVD ZDK rīkojumu¹⁶³. Zvejas tīklus no minētajām tirdzniecības vietām drīkst iegādāties tikai zvejnieki ar derīgām zvejas atļaujām (licencēm), komerczvejnieki ar licencēm komercdarbībai zvejniecībā, PVD reģistrēti akvokultūras uzņēmumi, kā arī citi reģistrēti zvejas tīklu tirgotāji. Reģistrētās zvejas tīklu tirdzniecības vietas ir publiski pieejamas vienotā sarakstā VVD mājaslapā. Pēc datiem uz 2020.gada septembri, Latvijā patlaban darbojas 37 zvejas tīklu tirdzniecības vietas, kurās darbojas 24 komersanti (tajā skaitā 6 individuālie komersanti un 2 fiziskas personas, kas darbību reģistrējušas pašvaldības

¹⁶⁰ Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 931. Noteikumi par zvejas tīklu tirdzniecību un apriti. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/240916-noteikumi-par-zvejas-tiklu-tirdzniecibu-un-apriti>

¹⁶¹ Valsts vides dienesta Zvejas kontroles departamenta 2012. gada 2. janvāra rīkojums Nr.1. Par zvejas tīklu tirdzniecība vietu/zvejas tīklu izgatavotāju reģistrācijas kārtību.

¹⁶² Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 931. Noteikumi par zvejas tīklu tirdzniecību un apriti. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/240916-noteikumi-par-zvejas-tiklu-tirdzniecibu-un-apriti>

¹⁶³ Valsts vides dienesta Zvejas kontroles departamenta 2012. gada 2. janvāra rīkojums Nr.1. Par zvejas tīklu tirdzniecība vietu/zvejas tīklu izgatavotāju reģistrācijas kārtību.

un gadatirgos)¹⁶⁴. Taču lielākā daļa ir reģistrējušies pēc noteikumu stāšanās spēkā un vairāk neviens nav izvērtējis vai pārskatījis datus.

Izmantošana

Atbilstoši Zvejniecības likumam¹⁶⁵, saistošajiem MK noteikumiem^{166 167} un VVD rīkojumam¹⁶⁸, zvejniekiem, kas Latvijā nodarbojas ar komerczveju, ir jāsaņem speciālā atļauja (licence) komercdarbībai zvejniecībā, jānoslēdz zvejas tiesību nomas līgums ar vietējo pašvaldību par zveju jūras piekrastes vai iekšējos ūdeņos, kā arī jāsaņem zvejas atļauja (līdz 2020. gada 30.jūnijam to izsniedza VVD, šobrīd – attiecīgā pašvaldība). Izņēmums ir zvejniecība iekšējos ūdeņos un jūras piekrastē, par ko ir jāsaņem licence attiecīgajā pašvaldībā, kuras teritorijā atrodas ūdeņi.¹⁶⁹ Uz 2020. gada aprīli, licencēto rūpnieciskās zvejas tiesību nomnieku skaits Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes ūdeņos sasniedza 149¹⁷⁰, Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī aiz piekrastes ūdeņiem – 33¹⁷¹, un starptautiskajos un citu valstu ūdeņos ārpus Baltijas jūras – 4¹⁷². Kopējais kuģu skaits zvejas flotē uz 2020.gada septembri sasniedza 671¹⁷³, kur Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes ūdeņos - 607, Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī aiz piekrastes ūdeņiem – 55, un starptautiskajos un citu valstu ūdeņos ārpus Baltijas jūras – 9. Savukārt VVD izsniegto zvejas atļauju skaits, tostarp tāljūras, piekrastes un iekšējo ūdeņu zvejai, 2019.gadā bija 2 741¹⁷⁴.

Zvejniecības likumā regulēta ne tikai komerczveja, bet arī makšķerēšana, vēžošana un zemūdens medības fiziskām personām. Lai fiziskās personas Latvijā nodarbotos ar minētajām darbībām, tām ir nepieciešams iegādāties speciālu makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību karti, kuru izplatīšanu pārvalda Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs (turpmāk - LLC). Balstoties uz 2017.gadā veiktu aptauju, aptuveni 91% no makšķerētājiem iegādājas šo karti¹⁷⁵. Tajā pašā gadā pārdots teju 96 000 karšu, starp kurām visbiežāk pirktā gada karte – 50 692, kā arī 3 mēnešu karte – 33 675¹⁷⁶. Attiecīgi, rupji lēšot, fizisko personu skaits Latvijā, kas ik gadu nodarbojas ar makšķerēšanu, vēžošanu un zemūdens medībām, varētu svārstīties no 80 000 – 100 000 personu, kur puse ir pastāvīgie un puse nepastāvīgie makšķernieki.

Bez zvejniekiem, zvejas rīkus (tostarp zvejas tīklus) atļauts izmantot arī akvakultūras uzņēmumos, kas reģistrēti Pārtikas un veterinārā dienesta (turpmāk – PVD) uzraudzībai pakļauto uzņēmumu reģistrā. Uz 2020.gada septembri, PVD reģistrā bija reģistrētas 369 akvakultūras dzīvnieku audzētavas¹⁷⁷.

¹⁶⁴ Valsts vides dienests. Reģistrētās zvejas tīklu tirdzniecības vietas. Pieejams:

<http://www.vvd.gov.lv/public/fs/CKFinderJava/files/Registretas%20zvejas%20tiklu%20tirdzniecibas%20vietas.pdf>

¹⁶⁵ Likumi.lv. Zvejniecības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/34871-zvejniecibas-likums>

¹⁶⁶ Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 296. Noteikumi par rūpniecisko zveju teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas

ūdeņos. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/156709-noteikumi-par-rupniecisko-zveju-teritorialajos-udenos-un-ekonomiskas-zonas-udenos>

¹⁶⁷ Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr. 295. Noteikumi par rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos. Pieejams:

<https://likumi.lv/ta/id/156708-noteikumi-par-rupniecisko-zveju-ieksejos-udenos>

¹⁶⁸ Valsts vides dienesta Zvejas kontroles departamenta 19.05.2014. rīkojums Nr. 59 „Par zvejas atļauju (licenču) un žurnālu izsniegšanas kārtību rūpnieciskajai zvejai jūras, piekrastes un iekšējos ūdeņos”.

¹⁶⁹ Valsts vides dienests. No 1.jūlija zvejas licences un žurnālus zvejai iekšējos un jūras piekrastes ūdeņos izsniedz pašvaldības.

Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/jaunumi/2020/07/no-1-julija-zvejas-licences-un-zurnalus-zvejai-ieksejos-un-juras-piekr?id=1188>

¹⁷⁰ Zemkopības ministrija. Licencētie rūpnieciskās zvejas tiesību nomnieki Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes ūdeņos uz 16.04.2020. Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/73/22/Komercdarbibas_licences_piekraste_16042020.pdf

¹⁷¹ Zemkopības ministrija. Licencētie rūpnieciskās zvejas tiesību nomnieki Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī aiz piekrastes ūdeņiem uz 16.04.2020. Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/73/24/Komercdarbibas_licences_aiz_piekrastes_16042020.pdf

¹⁷² Zemkopības ministrija. Licencētie rūpnieciskās zvejas tiesību nomnieki starptautiskajos un citu valstu ūdeņos ārpus Baltijas jūras uz 16.04.2020. Pieejams:

https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/00/73/23/Komercdarbibas_licences_starptautiskie_16042020.pdf

¹⁷³ European Commission. Fleet statistics about EU fishing Vessels. Pieejams: [https://webgate.ec.europa.eu/fleet-](https://webgate.ec.europa.eu/fleet-europa/stat_glimpse_en)

[europa/stat_glimpse_en](https://webgate.ec.europa.eu/fleet-europa/stat_glimpse_en)

¹⁷⁴ VVD. Statistika vides aizsardzības un dabas resursu izmantošanas, zvejas, radiācijas drošības un kodoldrošības kontrolē: par darbu 2019.g. Pieejams: <http://www.vvd.gov.lv/publikacijas-un-statistika/statistikas-dati/>

¹⁷⁵ Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs. Makšķernieku aptaujas par 2017.gadu rezultāti. Pieejams:

[https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/Rezultati\(1\).pdf](https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/Rezultati(1).pdf)

¹⁷⁶ Laukutikls.lv. Pieejams: <http://laukutikls.lv/nozares/zivsaimnieciba/raksti/makskeršanas-kartes-perk-apziniqi>

¹⁷⁷ Pārtikas un veterinārais dienests. PVD uzraudzībai pakļauto uzņēmumu reģistrs. Pieejams: <https://registri.pvd.gov.lv/ur>

1.4.1.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Pārstrāde

Par atkritumiem kļuvuši zvejas rīki ir viena no visretāk pārstrādātajām atkritumu klasēm, jo to savākšana, apstrāde un pārstrāde ir sevišķi izaicinoša. Pēc EK aplēsēm, Eiropā pārstrādāti tiek tikai 1.5% no zvejas rīkiem, kas kļuvuši par atkritumiem¹⁷⁸. Tomēr arī šis aprēķins ir aptuvenš, jo zvejas rīki netiek izdalīti statistikas uzskaitē paredzētajā atkritumu klasifikatorā nedz Latvijas, nedz ES līmenī. Viens no Eiropas Komisijas ieteikumiem situācijas uzlabošanai ir klasifikatora ieviešana. Attiecīgi, informācija par šādu atkritumu pārvadāšanu, šķirošanu un pārstrādi Latvijā šobrīd iztrūkst.

Visbiežāk sastopamie zvejas rīki ir tieši zvejas tīkli, ko ražo arī no grūtāk (un Latvijā – retāk) pārstrādājamiem materiāliem, tādiem kā poliamīds (PA) un poliesters (PES). Turklāt no jūras atgūtie par atkritumiem kļuvušie zvejas rīki mēdz būt sapinusies jaukta materiāla kopa, kas ietver ne vien zivju tīklus un virves, bet arī pludiņus, metāla enkurus, ķēdes, organiskas vielas (piemēram, beigtas zivis un gliemenes) un citus materiālus. Lai sagatavotu iegūtos zvejas rīku atkritumus termiskai vai cita veida pārstrādei, ir nepieciešami 2 līdz 4 priekšapstrādes posmi, starp kuriem izplatītākie ir sekojoši¹⁷⁹:

1. Iepriekšēja mehāniskā šķirošana, lai noņemtu lielus metāla fragmentus, iežus un citas vielas, kas var bojāt apstrādes iekārtu asmeņus pirms materiāla smalcināšanas;
2. Materiāla smalcināšanas process;
3. Šķiedru blīvuma atdalīšana (no ang.val. "density separation"), kas nepieciešama atlikušā piesārņojuma attīrīšanai. Blīvuma atdalīšana, piemēram, fizioloģiskā šķīdumā atvieglo smagāku svina fragmentu un nogulšņu noņemšanu no vieglākām polimēru šķiedrām, peldošo šķiedras frakciju iegūstot no šķīduma virsmas, savukārt grimstošo – no atdalīšanas tvertnes gultnes;
4. Rūpnieciskā šķiedru mazgāšana, kas būtiski uzlabo iegūtās šķiedras kvalitāti.

Pēc priekšapstrādes par atkritumiem kļuvušo zvejas rīku pārstrāde parasti tiek veikta ar kādu no termiskās apstrādes veidiem, visbiežāk – hidrolīzi vai pirolīzi. Izņēmums ir žaunu tīkli, kas ir labi piemēroti arī cita veida pārstrādei, jo tīkli sastāv no augstvērtīgiem polimēriem PA6 un PET, un tos mēdz pārstrādāt neilona pavedienos, ko pēc tam izmanto tekstilmateriālu nozarē.

Neraugoties uz sarežģīto procesu zvejas rīku atkritumu plūsmas novirzīšanai aprites ekonomikā, Eiropā sāk veidoties uzņēmumi, kas nodrošina zvejas rīku un aprīkojuma savākšanu un pārstrādi. Kā viens no lielākajiem specializētiem pamestu zivju rīku savākšanas uzņēmumiem Eiropā jāmin norvēģu uzņēmums AS "Nofir" (www.nofir.no), kurš darbību izvērsis 4 pasaules kontinentos, proti, līdzās Eiropai arī Āfrikā, Āzijā un Amerikā. Uzņēmumam ir arī savas pārstrādes rūpnīcas Turcijā un Lietuvā. Savukārt Lielbritānijā darbojas uzņēmuma LTD "Odyssey Innovation" (www.odysseyinnovation.com) radītā bezmaksas zvejas tīklu savākšanas shēma, kas nodrošina centralizētus nodošanas punktus vairākās valsts ostās un pludmalēs (tā veicinot maza apjoma zvejas tīklu savākšanu), un papildus savāc arī izvejetos tīklus no pludmales tīrīšanas grupām, kā "Keep Britain Tidy", "National Trust" u.c.

Līdzīgas iniciatīvas, balstītas uz jūras piekrastes tīrīšanu, organizē arī bezpeļņas organizācija "Ghost Diving" (www.ghostdiving.org) un "Healthy Seas" (www.healthyseas.org), un Baltijas reģionā tās realizētas arī Pasaules Dabas Fonda rīkotajā kampaņā "Spoku tīkli". Situācijas uzlabošanai ir būtiski sekmēt šādu iniciatīvu norisi un tās popularizēt arī sabiedrībā, kā arī veicināt starptautiska līmeņa sadarbību, jo savāktajam

¹⁷⁸ European Commission, FARNET (2019). Circular economy in fisheries and aquaculture areas. Pieejams: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/cms/farnet2/sites/farnet/files/publication/en_farnetguide17.pdf

¹⁷⁹ MARELITT Baltic (2018). Recycling options for Derelict Fishing Gear. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/58525fe86a4963931b99a5d1/t/5bed7be54fa51a83926caa21/1542290449080/Recycling_Report_MARELITT_Baltic.pdf

materiālam jānodrošina pietiekams kritiskās masas apjoms, lai pārstrādes uzņēmumi būtu motivēti veikt ieguldījumus specializētā pārstrādes procesa un tehnoloģiju attīstībā.

Patlaban viens no nozīmīgākajiem spēlētājiem par atkritumiem kļuvušo zvejas rīku pārstrādē Eiropā ir dāņu t.s. tīro tehnoloģiju uzņēmums A/S "Plastix" (www.plastixglobal.com), kas specializējas par atkritumiem kļuvušo zivju tīklu, traļu un tauvu (kas sasniedz līdz pat 800 dažādu veidu) pārveidošanā par augstas kvalitātes plastmasas granulām. Savukārt patērētājam jau gatavus gala produktus no plastmasas zvejas rīku atkritumiem piedāvā tādi uzņēmumi kā itāļu neilona diegu ražotājs S.p.A. "AQUAFIL" (www.aquafil.com), spāņu apģērbu ražotājs "EcoALF" (www.ecoalf.com), vācu rotaslietu ražotājs GmbH "Bracenet" (www.bracenet.net), skotu zeķu ražotājs LTD "TEKO Socks UK" (www.tekoforlife.co.uk), zviedru brīvā laika apģērbu ražotājs AB "Klattermusen" (www.klattermusen.com), kā arī citi uzņēmumi. Ārpus Eiropas, tādās valstīs kā ASV un Čīle, no zvejas rīku atkritumiem ražo arī tādus produktus kā apavus, riteņbraukšanas aksesuārus, grīdas segumus, skeitborda dēļus, un citus.

Atkritumu apsaimniekošana

Par atkritumiem kļuvušo zvejas rīku apsaimniekošanu regulē Direktīva 2019/883¹⁸⁰, kas precizē noteikumus kuģu atkritumu un kravu atlieku uzņemšanu speciālās iekārtās ostās jūras vides aizsardzības uzlabošanai, kā arī Direktīva 2008/98/EK¹⁸¹, kas nosaka atkritumu apsaimniekošanas prasības ES dalībvalstīs. Latvijā kuģu radīto atkritumu pieņemšanas un apsaimniekošanas kārtību reglamentē MK noteikumi Nr.455¹⁸², nosakot, ka kuģu radīto atkritumu apsaimniekošanu organizē ostu pārvaldes, kas vienlaikus ir arī atbildīgas par kuģu radīto atkritumu apsaimniekošanas plānu izstrādi. Savukārt kuģu atkritumu pieņemšanu ostās nodrošina atkritumu apsaimniekošanas operatori, kuri ar attiecīgo ostas pārvaldi noslēguši līgumu par kuģu radīto atkritumu pieņemšanu un apsaimniekošanu. Tā, piemēram, 2016.gadā Rīgas ostā kuģu radītos atkritumus nodeva 2442 kuģi jeb 69% no visiem ienākošajiem kuģiem¹⁸³ (informācija par kuģu skaitu, kas nodevuši zvejas rīkus, publiski nav pieejama).

Minētie operatori attiecīgajās ostās nodrošina stacionāras vai mobilas ostu atkritumu pieņemšanas iekārtas, kas attiecībā uz zvejas rīkiem parasti ir autocisterna. Informācija par šo iekārtu operatoriem pieejama Starptautiskajā ostu pieņemšanas iekārtu informācijas sistēmā "IMO Global Integrated Shipping Information System" (www.gisis.imo.org). Atbilstoši informācijas sistēmā pieejamajiem datiem uz 2020.gada septembri, Latvija ostās pieejamas sekojošas zvejas rīku atkritumu pieņemšanas iekārtas:

- Rīgas brīvostā – autocisternas iekārta ar maks. apjomu 20 m³ (operators - SIA "EkoOsta");
- Ventspils ostā – stacionārā iekārta ar maks. apjomu 50 m³ (operators – SIA "Ventbunkers");
- Liepājas ostā – autocisternas un stacionārā iekārta (operators – AS "Eko Kurzeme");
- Engures ostā – stacionārā iekārta (operators – Engures ostas pārvalde);
- Pāvilostā ostā – stacionārā iekārta ar maks. apjomu 5 m³ (operators – Pāvilstas ostas pārvalde);
- Rojas ostā - stacionārā iekārta (operators – Rojas ostas pārvalde);
- Salacgrīvas ostā - stacionārā iekārta ar maks. apjomu 1m³ (operators – Salacgrīvas ostas pārvalde).

Savukārt informācija par iekārtām zvejas rīku atkritumu pieņemšanai Jūrmalas jeb Lielupes ostā, Skultes ostā un Mērsraga ostā nav pieejama. Taču zināms, ka Mērsraga ostas pārvaldei ir noslēgts līgums ar atkritumu apsaimniekotāju SIA "EkoOsta" par kuģu radīto atkritumu pieņemšanu, kas, iespējams, ietver arī zvejas rīku

¹⁸⁰ EUR-Lex. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/883 (2019. gada 17. aprīlis) par ostas atkritumu pieņemšanas iekārtām kuģu atkritumu nodošanai. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/883/oj>

¹⁸¹ EUR-Lex. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/98/EK (2008. gada 19. novembris) par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0098>

¹⁸² Likumi.lv. Ministru kabineta noteikumi Nr.455. Kuģu radīto atkritumu un piesārņoto ūdeņu pieņemšanas kārtība un kuģu radīto atkritumu apsaimniekošanas plānu izstrādes kārtība. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/67850-kuģu-radito-atkritumu-un-piesarnoto-udenu-pienemsanas-kartiba-un-kuģu-radito-atkritumu-apsaimniekosanas-planu-izstrades-kartiba>

¹⁸³ Rīgas brīvostas pārvalde. Pieejams: Kuģu radīto atkritumu apsaimniekošanas plāns Rīgas brīvostā, 2017.g. Pieejams: https://rop.lv/lv/multimedia/downloads/doc_download/943-kuģu-radito-atkritumu-apsaimniekosanas-plans-rigas-brivosta.html

atkritumu pieņemšanu. Arī Jūrmalas un Skultes ostu pārvaldēm noslēgti līgumi ar dažādiem atkritumu apsaimniekotājiem, taču publiski nav pieejama informācija par to rīcībā esošām iekārtām zvejas rīku atkritumu pieņemšanai.

1.4.1.4. Priekšlikumi likumdošanas izmaiņām

Tā kā līdzšinējais regulējums nav spējis pietiekami veicināt par atkritumiem kļuvušu zvejas rīku atgādāšanu krastā savākšanai un apstrādei, Direktīva 2019/904 paredz papildu mehānismu ieviešanu situācijas uzlabošanai. Kā divi galvenie rīcības virzieni, lai samazinātu jūras piesārņojumu no plastmasu saturošiem pamestiem vai nozaudētiem zvejas rīkiem, Direktīvā tiek minēta, pirmkārt, ražotāja atbildības sistēmu paplašināšana un, otrkārt, zvejas rīku marķēšana. Attiecībā uz ražotāja atbildības sistēmu paplašināšanu, Direktīvā noteikts, ka, saskaņā ar principu "piesārņotājs maksā", plastmasu saturošiem zvejas rīku un to sastāvdaļu ražotājiem būtu jāsedz izmaksas par atkritumu savākšanu no ostas pieņemšanas iekārtām (nodrošinot dalītu vākšanu), kā arī to transportēšanu un apstrādi, sekmējot zvejas rīku pārstrādes potenciāla realizāciju. Papildu tam, ražotājam paredzēts ir segt izmaksas par sabiedrības informēšanas pasākumiem, nodrošinot, lai ne vien zvejnieki, bet arī makšķerētāji un citi zvejas rīku patērētāji būtu pienācīgi informēti par to, kādi ir piemērotākie izstrādājuma atkritumu apsaimniekošanas veidi, kādas ir pieejamās atkārtoti izmantojamās alternatīvas un atkārtotas izmantošanas sistēmas un kāda ietekme uz vidi ir nepareizai atkritumu izmešanai.

Vienlaikus Direktīvā uzsvērts, ka noteikumu ieviešanā ir jāņem vērā samērīguma princips, tādēļ paši zvejnieki un amatnieki, kas izgatavo plastmasu saturošus zvejas rīkus, nebūtu jāuzskata par ražotājiem, un attiecīgi tos būtu jāatbrīvo no tādu pienākumu izpildes, kas izriet no ražotāja paplašinātas atbildības.

Savukārt attiecībā uz zvejas rīku marķēšanu, lielākā atbildība par to gulsies uz zvejniekiem. Uz zvejas rīkiem marķēšanas prasības noteiktas jau vairāk kā 10 gadus, ievērojot Regulu (EK) Nr. 1224/2009¹⁸⁴, kas pieprasa uz zvejas rīkiem viegli saprotamā veidā patērētājiem norādīt, kādi būtu piemērotākie atkritumu apsaimniekošanas vai apglabāšanas veidi konkrētajam izstrādājumam. Taču Direktīva 2019/904 papildina šīs prasības, nosakot, ka zvejniekiem papildus jānosaka arī stingrākas prasības attiecībā uz ziņošanu par nozaudētiem zvejas tīkliem un to finansiālus stimulus to atgūšanai (izzejošanai), piemēram, tiem ļaujot izvairīties no iespējama netiešās maksas paaugstinājuma.

Kopumā, kā risināmās problemātiskās jomas attiecībā uz zvejas rīkiem, kas kļuvuši par atkritumiem, iespējams izdalīt sekojoši:

- Zvejas rīki, kas netiek nogādāti krastā;
- Efektīvas pamestu un pazaudētu (bezsaimeņu) zvejas rīku atgūšanas shēmas trūkums;
- Pamestu un pazaudētu (bezsaimeņu) zvejas rīku kategorijas trūkums atkritumu apsaimniekošanas sistēmas ietvaros;
- Vienreiz lietojama dizaina zvejas rīku patēriņa pārsvars pār atkārtoti lietojamiem izstrādājumiem;
- Plastmasu saturošu zvejas rīku klasifikācijas trūkums un pārstrādes ierobežojumi.

Problemātisko jomu risināšanā kā priekšlikumus var minēt četrus iespējamus politikas virzienus, kas izvirzīti EK uzdevumā izstrādātā pētījumā¹⁸⁵ par šādu zvejas rīku samazināšanas iespēju ietekmes novērtējumu:

¹⁸⁴ EUR-Lex. Padomes Regula (EK) Nr. 1224/2009 (2009. gada 20. novembris), ar ko izveido Kopienas kontroles sistēmu, lai nodrošinātu atbilstību kopējās zivsaimniecības politikas noteikumiem. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32009R1224>

¹⁸⁵ Monitor Deloitte, Wageningen Marine Research. Study to support impact assessment for options to reduce the level of ALDFG Final Report 22-02-2018. Pieejams: <https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/en/system/files/Final%20Report%20Plastics%20from%20Fishing%20Gear%20Delivered.pdf>

1) Paplašināta ražotāja atbildība bez depozīta shēmas:

- Balstīta uz ražotāju finansējumu;
- Balstīta uz ražotāju finansējumu, nosakot atbildību zvejas rīku atgūšanā;
- Balstīta uz ražotāju finansējumu, nosakot maksu par zvejas rīku atgūšanu un pārstrādi;

2) Paplašināta ražotāja atbildība ar depozīta shēmu:

- Balstīta uz depozīta shēmas ieviešanu un zvejas rīku atgriešanas likmes paaugstināšanu, kas stimulētu zvejniekus, zvejniecības uzņēmumus atgriezt lietotos zvejas rīkus, lai saņemtu atpakaļ depozītu;

3) Pārstrādes mērķa noteikšana par atkritumiem kļuvušiem zvejas (un akvakultūras) rīkiem:

- Zvejas rīku pārstrādes mērķa noteikšana, kas veicinātu zvejnieku apziņu un centību atgriezt ostā pēc iespējas vairāk lietotu zvejas rīku. Zvejas rīku pārstrādei pieejamas 2 iespējas - mehāniska otrreizēja izejvielu ražošana (ja savāktos atkritumus veido samērā tīra un tīra materiāla diezgan viendabīga masa) vai ķīmiskā pārstrāde, piemēram, pirolīze (ja mehāniskā pārstrāde ir pārāk dārga un apgrūtināta);

4) Pašreizējo zvejas (un akvakultūras) rīku dizaina pārmaiņu sekmēšana, nosakot zvejas rīku dizaina vai tajos izmantoto materiālu nomaiņu:

- Izmantoto materiālu aizstāšana ar ilgtspējīgākām alternatīvām (t.i., bioloģiski noārdāmiem polimēriem), ņemot vērā gan iespējamo ietekmi uz vidi, gan pašus nolietotos zvejas rīkus;
- Zvejas rīku ilgtspējīgāku izstrādājumu dizaina izstrāde, sekmējot vienreiz lietojama dizaina nomaiņu uz atkārtoti lietojamu dizainu, kā arī marķēšanas tehnoloģijas un izsekošanas iespēju uzlabošana, piemēram, pievienojot RFID identifikatorus, izmantojot QR kodēšanu u.c.

Pētījumā par zvejas rīku samazināšanas iespēju ietekmes novērtējumu secināts, ka ražotāju atbildības paplašināšana ar depozīta shēmas ieviešanu no ekonomiskā viedokļa varētu būt vislabvēlīgākais variants, jo kopējie ieguvumi pārsniedz kopējās izmaksas. Tomēr jāatzīmē, ka izmaksas un ieguvumi nav vienmērīgi sadalīti starp iesaistītajām pusēm, jo ar depozīta shēmu saistītās izmaksas galvenokārt sedz ražotāji, bet zvejnieki un pārstrādes uzņēmumi – mazāk, savukārt ieguvumi galvenokārt tiek nodoti pārstrādātājiem. Tādējādi, izvēloties šo politikas virzienu, būtu jāaprēķina un jāņem vērā arī pārdales ietekme.¹⁸⁶

Atbilstoši izvēlētajam politikas virzienam, ieteicams izvērtēt arī papildus priekšlikumus, kas nav noteikti Direktīvas 2019/904 ietvaros.

Kā viens no būtiskākajiem preventīvajiem pasākumiem būtu jau iepriekš minētā ilgtspējīgāku izstrādājumu dizaina izstrāde zvejas rīkiem, sekmējot šāda dizaina ražošanu starp zvejas rīku izgatavotājiem, kā arī šāda dizaina zvejas rīku tirgošanu tirdzniecības vietās un to iegādi starp patērētājiem. Lai arī patlaban ES līmenī nav izstrādāti normatīvie akti, kas atbalstītu zvejas rīku ilgtspējīgu dizainu, kopš 2019.gada, kad uzsāktas aktivitātes Eiropas zaļā kursa ietvaros, arī šī tēma guvusi ievēriību un uzsāktas vairāku pētījumu izstrādes un diskusijas šādu aktu izstrāde¹⁸⁷ līdz 2020.gada beigām pieprasot EK Jūrlietu un zivsaimniecības ģenerāldirektorātam sagatavot pozīciju šajā jautājumā. Taču ilgtspējīga dizaina zvejas rīku izstrādei ir arī citi šķēršļi, kā, piemēram, zemi ieguldījumi un aktivitāte šī jautājuma izpētē un produktu attīstībā, ierobežota informācija par zvejas rīku tirgu (realizācijas apjomiem, pieprasījumu un piedāvājumu), zems intereses līmenis par biodegradējamo un ekoloģisko materiālu izmantošanu šāda veida izstrādājumiem (galvenokārt ierobežoto materiālu īpašību un to augstās cenas dēļ), u.c. Ņemot to vērā, Latvijā ilgtspējīga dizaina zvejas rīku izmantošanu ieteicams sekmēt, regulējot tieši zvejas rīku tirdzniecības vietās (un, iespējams, ierobežojot

¹⁸⁶ Monitor Deloitte, Wageningen Marine Research. Study to support impact assessment for options to reduce the level of ALDFG Final Report 22-02-2018. Pieejams: <https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/en/system/files/Final%20Report%20Plastics%20from%20Fishing%20Gear%20Delivered.pdf>

¹⁸⁷ European Commission (2020) DG for Maritime Affairs and Fisheries. Circular design of fishing gear and EU policies. Pieejams: https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/en/system/files/collatedcirculardesign_mraq.pdf

no Āzijas valstīm importēto zvejas rīku tirdzniecību), un to iegādi starp patērētājiem, jo ilgtspējīga dizaina zvejas rīku izgatavošanas sekmēšana Latvijas tirgus specifikas dēļ varētu būt ļoti problemātiska.

Attiecībā uz esošo bezsaimnieku zvejas rīku efektīvāku kontroli, būtu vērtīgi veikt auditu VVD zvejas kontroles plānam un dienesta rīcībā esošajiem finanšu, personāla un tehnoloģiskajiem resursiem. Tā kā lielākā daļa Latvijas ūdenstilpnēs izmantoto zvejas rīku, kas kļūst par atkritumiem, ir tieši lielā dziļumā novietotie slēptie zvejas rīki (murdī, tīkli, naktsšņores u.c.), to vizuāla vai mehāniska/fiziska atrašana ir teju neiespējama ar tradicionāli izmantoto metodi – fizisku ūdenstilpnes pārbaudi. Tādēļ liela ietekme situācijas uzlabošanā ir mūsdienīgu tehnoloģiju un iekārtu iegādei, kas pamazām tiek ieviestas arī VVD zvejas kontrolē, piemēram, pārbaudes ar eholotēm, GPS navigācijas ierīcēm, termokamerām un nakts redzamības ierīcēm, ka arī novērošana ar droniem¹⁸⁸. Tomēr ir nepieciešams apzināt aktuālās vajadzības atbilstoši jaunajām prasībām un izvērtēt papildu resursu nodrošināšanu, jo sevišķi ņemot vērā dažādu tehnoloģiju atšķirīgo precizitātes līmeni (piemēram, GPS spēj norādīt atrašanās vietu 15-50m rādiusā, kamēr DGPS ir daudz precīzāks, spējot to norādīt 5m rādiusā).

Tāpat arī kā viens no iespējamajiem risinājumiem Ziemeļu perifērijas un Arktikas reģionu projekta "Circular Ocean" pētījuma ietvaros tiek minēta zvejas rīku reģistrācijas datubāzes ieviešana¹⁸⁹. Šim risinājumam gan varētu būt iebildumi no zvejniekiem. Tāpat arī, pirms šādas reģistrācijas datubāzes ieviešanas, būtiski papildināt likumdošanu, precizējot zvejas rīku marķēšanas prasības.

Tāpat arī zvejas rīku un par atkritumiem kļuvušu zvejas rīku regulāram situācijas monitoringam, tostarp atkritumu aprites cikla izsekošanai, nepieciešams nodrošināt atsevišķu uzskaiti par atkritumiem kļuvušu zvejas rīku plūsmām visos tās posmos. Patlaban šāda uzskaitē pēc šādu atkritumu pieņemšanas ir apgrūtināta, jo uzskaites dokumentos nav zvejas rīkiem atsevišķi iedalītas atkritumu klases. Kā jau minēts, zvejas tīkli, kas sapinušies ar citiem materiāliem, nereti tiek klasificēti kā nešķiroti sadzīves atkritumi (atkritumu klase – 200301). ES līmenī tiek plānots, ka EK līdz 2020. gada beigām izdos pieprasījumu izstrādāt saskaņotus plastmasu saturošu zvejas rīku aprites standartus, lai veicinātu to sagatavošanu atkalizmantošanai un atvieglinātu to pārstrādi produkta dzīves cikla beigās. Standartu izstrādi ierosinājusi arī Eiropas Standartizācijas komiteja (turpmāk - CEN) un Eiropas Elektrotehniskās standartizācijas komiteja (turpmāk - CENELEC). Tomēr standartu izstrāde un to ieviešana gan likumdošanā, gan praksē, varētu prasīt pat vairākus gadus, tādēļ būtu ieteicams izskatīt risinājumus, ko iespējams ieviest pēc iespējas ātrāk.

Viens no šādiem risinājumiem varētu būt gaidāmā Kuģa radīto atkritumu un piesārņoto ūdeņu pieņemšanas elektronisko sistēmu (KAUPS), kuru paredzēts izstrādāt līdz 2021.gada 31.jūlijam¹⁹⁰. Gaidāms, ka sistēma būtiski uzlabos informācijas apmaiņas efektivitāti un atvieglos VVD darbu kuģu radīto atkritumu apsaimniekošanas jomā, kā arī veicinās vienotu atkritumu plūsmas kontroli Latvijā, jo tā būs integrēta ar SKLOIS un Atkritumu pārvaldījumu uzskaites valsts informācijas sistēmu (APUS). Nav gan zināms, kā šajā sistēmā tiks administrēti dati attiecībā uz atkritumiem kļuvušu zvejas rīkiem, tādēļ ieteicams pārliecināties par to vēl sistēmas izstrādes procesā. Tāpat arī būtu vērtīgi apsvērt alternatīvu datubāzes izveidi, kurā līdzās datiem par zvejas rīku atkritumiem būtu integrēti arī zvejas žurnālos un zvejas rīku tirdzniecības vietu atskaitēs ziņotie dati, t.i., attiecībā uz zvejas darbībā izmantotajiem rīkiem, nozaudētajiem rīkiem, kā arī tirdzniecības vietās iegādātajiem rīkiem.

Papildu minētajam, ieteicams izvērtēt par atkritumiem kļuvušu zvejas rīku pieņemšanas iekārtu pieejamību ostās un to piemērotību šim atkritumu veidam (tostarp maksimālos atkritumu nodošanas apjomus), kas ir būtisks faktors, lai nodrošinātu gan MARPOL V pielikumā, gan ES normatīvajos dokumentos, tostarp Direktīvā (ES) Nr. 2019/904, noteiktās prasības. Direktīvā ir īpaši uzsvērts, ka dalīta atkritumu savākšana šāda veida atkritumiem, ierobežojot to nokļūšanu starp nešķirotiem sadzīves atkritumiem, ir priekšnosacījums to

¹⁸⁸ Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Fonda administrācijas īstenotajā Kohēzijas fonda projektā pabeigta Valsts vides dienesta tehniskās kapacitātes pilnveidošana. Pieejams: <https://www.vraa.gov.lv/lv/jaunums/fonda-administracijas-istenotaja-kohezijas-fonda-projekta-pabeigta-valsts-vides-dienesta-tehniskas-kapacitates-pilnveidosana>

¹⁸⁹ Circular Ocean (2016). Mechanisms to support the recycling/reuse of fishing gear and the prevention of gear becoming lost/abandoned at sea. Pieejams: http://www.circularocean.eu/wp-content/uploads/2017/09/Barrier-assessment_FINAL.pdf

¹⁹⁰ Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija. Kuģa radīto atkritumu un piesārņoto ūdeņu pieņemšanas elektroniskā sistēma (KAUPS). Pieejams: https://www.lvafa.gov.lv/projects/1-08_38_2020

turpmākai pārstrādei. Kā norādīts Direktīvas (EP) priekšlikumā Nr. 2018/0012 (COD)¹⁹¹, atkritumus uz kuģiem bieži šķiro saskaņā ar starptautiskām normām, un šos centienus šķirot atkritumus uz kuģa vajadzētu sekmēt, nodrošinot arī dalītu savākšanu krastā. Papildu atkritumu savākšanai ostās, būtu jāizvērtē speciālu konteineru vai nodošanas vietu izveide pludmalēs, sekojot ārvalstu piemēriem, kas veicinātu arī maza apjoma zvejas rīku savākšanu. Savukārt zvejas rīku savākšanai ūdeņos būtu jānodrošina finansējums pašvaldībām, lai tās nodrošinātu nepieciešamos papildu savākšanas un pirmsapstrādes pakalpojumus.

¹⁹¹ EUR-Lex. 2018/0012(COD) Priekšlikums. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva par ostas atkritumu pieņemšanas iekārtām kuģu atkritumu nodošanai un ar ko atceļ Direktīvu 2000/59/EK un groza Direktīvu 2009/16/EK un Direktīvu 2010/65/ES. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0033>

1.5. TABAKAS IZSTRĀDĀJUMI AR VIENREIZ LIETOJAMAJIEM PLASTMASAS FILTRIEM

Direktīva 2019/904 3.pantā attiecībā uz tabakas izstrādājumu definīciju attiecina uz Direktīvā 2014/40/ES 2.panta 4.punktā norādīto redakciju, kas nosaka, ka "tabakas izstrādājumi" ir izstrādājumi, ko var lietot un kas kaut vai daļēji sastāv no tabakas, kura ir vai nav ģenētiski modificēta¹⁹². Direktīvas 2019/904 pirmajos kopējos skaidrojumos norādīts, ka arī tabakas izstrādājumus, kas satur celulozes acetāta īsās šķiedras ir iekļautas Direktīvas rāmjos¹⁹³. No produktu skatījuma, tas nozīmē, ka direktīva iekļaut cigaretes, cigarillas, kā arī cigarešu filtrus, taču neiekļauj elektronisko tabaku un atvērto tabaku.

Uz tabakas izstrādājumiem ar filtriem un filtri, ko tirgo lietošanai kopā ar tabakas izstrādājumiem, Direktīva 2019/904 attiecina gan marķēšanas prasības, gan arī ražotāja paplašināto atbildību. Pēc Direktīvas 2019/904 skatījuma ir nepieciešams būtiski samazināt ietekmi uz vidi, ko rada tabakas izstrādājumu ar plastmasu saturošiem filtriem pēcpatēriņa atkritumi, kurus izmet tieši vidē. Gaidāms, ka inovācija un produktu izstrāde nodrošinās noturīgas alternatīvas plastmasu saturošiem filtriem, un tas ir jāpaātrina. Ar ražotāja paplašinātās atbildības shēmām, kas vērstas uz tabakas izstrādājumiem ar plastmasu saturošiem filtriem, arī būtu jāveicina tāda inovācija, kuras rezultātā tiek izstrādātas ilgtspējīgas alternatīvas plastmasu saturošiem tabakas izstrādājumu filtriem. Dalībvalstīm būtu jāveicina virkne dažādu pasākumu ar mērķi samazināt pieguļojumu, ko rada tabakas izstrādājumu pēcpatēriņa atkritumi¹⁹⁴.

1.5.1.1. Realizētie apjomi

Tabakas izstrādājumi ir akcīzes preces, un tādējādi par Latvijā patēriņam nodotajiem tabakas izstrādājumu apjomiem tiek veikta rūpīga statistika, kas tiek apkopota mēnešu griezumā, un ir publiski pieejama Valsts ieņēmumu dienesta (VID) mājaslapā¹⁹⁵. Uzskaitē tiek veikta gan iemaksāto tūkst. EUR, gan arī tūkst. gab vai kg, izdalot patēriņam nodotos apjomus, tai skaitā atsevišķi norādot mazumtirdzniecībai novirzītās produkcijas daudzumu un kuģu, lidmašīnu un beznodokļu veikalu apgādei nodrošinātu tabakas izstrādājumu apjomu. Pēc VID veidotās statistikas tabakas izstrādājumi tiek dalīti kā cigaretes, cigāri un cigarillas smēķējamā tabaka, karsējamā tabaka, kā arī tabakas lapas. Visi tabakas izstrādājumi Latvijā tiek ieviesti un importēti un netiek ražoti Latvijā.

Direktīvā 2019/904 no Latvijā patēriņam nodotajiem apjomiem tiek iekļautas cigaretes, cigarillas un karsējamā tabaka. Aprēķinot radīto atkritumu apjomu ir izmantoti dati par patēriņam Latvijā nodotajiem apjomiem¹⁹⁶. Vidējās cigaretes svars – 1 grams¹⁹⁷, zinātniskajās publikācijās parādās izsmēķa svars 310 mg jeb 0,31 gramus¹⁹⁸. Tomēr dotajā pētījumā galvenā uzmanība tika pievērsta filtra ķīmiskajai analīzei un ietekmei uz ūdeni, un saskaņā ar pētījuma metodiku, filtrs 24 stundas tika iegremdēts ūdenī. Lai gan pētījumā ir minēts, ka vienas cigaretes izsmēķa vidējais svars ir aptuveni 310 mg, netiek norādīts, vai šis svars ir noteikts pirms filtra iegremdēšanas ūdenī vai pēc tam. Tāpat arī pētījumā nav iekļauta arī nekāda papildu analīze un izskaidrojums par to, kā ir iegūts vidējais cigaretes svars. Tajā pašā laikā Kanādas neatkarīgā laboratorija Labstat, kas ir saņēmusi augstākās standarta novērtējumus, saskaņā ar ISO metodēm ir veikusi izvērtējumu par cigaretēm standarta lietošanas apstākļos un izmesto izsmēķu svaru, secinot, ka vidējais izsmēķa svars ir 203 mg jeb 0,203 g¹⁹⁹, kas arī tiek izmantots tālākos aprēķinos.

¹⁹² Direktīvā 2014/40/ES, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/40/oj/?locale=LV>

¹⁹³ Nous fiber consulting, 13.07.2020., pieejams - <https://nousfiberconsulting.com/381-2/>, skatīts 20.07.2020

¹⁹⁴ Direktīva 2019/904, (16)

¹⁹⁵ Valsts ieņēmumu dienests, <https://www.vid.gov.lv/lv/statistika/akcizes-precu-aprite>

¹⁹⁶ Pieejami ir dati arī par mazumtirdzniecībai novirzītās produkcijas daudzumu, kā arī kuģu, lidmašīnu un beznodokļu veikalu apgādi, zināmi lielākoties kā Duty Free veikali, uz kuriem neattiecas akcīzes nodokļa aprēķini

¹⁹⁷ OECD Health Statistics 2020: Definitions, Sources and Methods, pieejams -

<http://stats.oecd.org/wbos/fileview2.aspx?IDFile=8e59b835-8196-426e-9297-15bc1dab652c>

¹⁹⁸ E. Slaughter, R.M. Gersberg, K. Watanabe, J. Rudolph (2011), Toxicity of cigarette butts, and their chemical components, to marine and freshwater fish, pieejams -

www.researchgate.net/publication/51062567_Toxicity_of_cigarette_butts_and_their_chemical_components_to_marine_and_freshwater_fish

¹⁹⁹ Labstat, Analytical Test Report, Estimation of Cigarette butt weight, completed in Feb 21, 2020

Visām cigaretēm, kas tiek pārdotas Latvijā oficiāli, ir plastmasas filtrs, tādējādi ietilpst Direktīvas 2019/904 tvērumā. Tajā pašā laikā cigāri neietilpst Direktīvas tvērumā, jo tiem nav plastmasu saturoši filtri, taču cigarillas ietilpst. Cigarillu apjoms no kopējā cigāru un cigarillas norādītā apjoma ir ap 30%, kas ir autoru pieņēmums, izvērtējot produktu masas attiecības un produkta pozicionējumu, piedāvāto produktu proporcijas pārdošanas vietās.

Karsējamās tabakas izstrādājumi kļūst populārāki, jo tiek uzskatīti kā modernāka un mazāk kaitīga alternatīva tradicionālajām cigaretēm²⁰⁰. Karsējamās tabakas izstrādājumi ir līdzīgi cigaretēm, tik tabaka tiek karsēta, ne dedzināta, kā arī tā satur vienreiz lietojamus plastmasas filtrus. Nav publiski pieejami aprēķini par to filtru izmantošanu apjomu, taču vienkāršības labad ir pieņemti līdzīgi aprēķini kā cigaretēm: 1 grams karsējamās tabakas ir viena vienība, kurai ir 0,203 g plastmasas filtri, kas veido atkritumu apjomu.

Kopumā patēriņam ik gadu ir nodoti 1 900 miljoni cigaretes (gabalu skaits). Tāpat papildus vēl ap 30-40 miljoniem cigāru un cigarillu, kuru pārdotais apjoms 2019.gadā ievērojami krities salīdzinot ar 2018.gadu, tajā pašā laikā karsējamās tabakas apjomi ir ievērojami pieauguši no 4 tūkstošiem kg līdz 32 tūkstošiem kg 2019.gadā. Tā kā cigarillas ietilpst Direktīvas 2019/904 tvērumā, taču cigāri neietilpst, tad tiek pieņemts, ka 30% no norādītā apjoma veido cigarillas, ņemot vērā produkta pozicionējumu un piedāvāto produktu proporcijas pārdošanas vietās.

Vērtējot tabakas patēriņa svārstības pa ceturkšņiem, kopumā ir nelielas svārstības pa ceturkšņiem. 1.ceturksnī ir nedaudz mazāks patēriņš - 21% no gada kopējā patēriņa, kas lielākoties skaidrojams ar aukstākiem laikapstākļiem, kamēr 2. un 3. ceturksnī tas veido 27% no kopējā gada patēriņa. Tabakas izstrādājumu patēriņu veido majsaimniecības un tie netiek izmantoti saimnieciskās darbības nodrošināšanā.

Tabula 55. VID akcīzes nodokļa informācija par patēriņam nodotajiem cigaretēm, cigarillām un karsējamo tabaku, kā arī to veidotais atkritumu apjoms²⁰¹

Patēriņam nodots		2018					2019				
	Vienības	1.Cet.	2.cet.	3.cet.	4.cet.	Gads	1.Cet.	2.cet.	3.cet.	4.cet.	Gads
Cigaretēs	tūkst. gab	407655	516814	521956	494071	1 940 496	412968	521385	514951	452970	1 902 274
Cigarillas²⁰²	tūkst. gab	2 349	2 994	2 793	2 975	11 111	2 015	2 607	2 322	1 884	8 829
Karsējamā tabaka	kg	268	502	1 220	2 452	4 442	4 132	7527	9868	10682	32 209
Aprēķini											
Patēriņam laistais produkcijas apjoms²⁰³	Kg	410 272	520 310	525 969	499 498	1 956 049	419 115	531 519	527 141	465 536	1 943 312
Ceturksnī radītais īpatsvars no gada patēriņa	%	21%	27%	27%	26%	100%	21%	27%	27%	24%	100%
Atkritumu apjoms											
Radītais atkritumu apjoms²⁰⁴	kg	83285	105623	106772	101398	397 078	85080	107898	107010	94504	394 492
Vidē nonākušais atkritumu apjoms (30%)	kg	24986	31687	32032	30419	119 123	25524	32370	32103	28351	118348

²⁰⁰ Latvijas avīze, 31.07.2020, pieejams - <https://www.la.lv/pedeja-laika-noverotas-jaunas-un-satraucosas-iezimes-tabakas-izstradajumu-kontrabanda>

²⁰¹ Autoru aprēķini par ceturkšņiem, izejot no VID akcīzes preču aprīti, <https://www.vid.gov.lv/lv/statistika/akcizes-precu-aprite>

²⁰² 30% no VID datos norādītā cigāru un cigarillu apjoma

²⁰³ Summa no cigaretēm, cigarillām un karsējamās tabakas - visus var saskaitīt kopā, jo cigaretes 1 vienība= 1 g, un tūkst. gab. = 1 kg.

²⁰⁴ Lai gan atkritumu svārstības atšķiras dažādām cigaretēm, cigāriem un cigarillām, tā kā lielākais patēriņa apjoms ir balstīts uz cigaretēm, tad tiek pieņemts vidējā cigarešu atkritumu masa -0,31 g reinināts ar vienību skaitu

Izvērtējot kopējo radīto cigarešu, cigarillu, karsējamās tabakas atkritumu apjomu, kopumā Latvijā ik gadu nonāk 1973 tonnu tabakas produktu izstrādājumu pēc masas. No tabakas izstrādājumiem atkritumu apjoms veido 20% (0,203 g tabakas filtrs katrā 1 g cigaretei), tādējādi plastmasu saturošie tabakas izstrādājumi veido ap 400 tonnas atkritumu (2018.gadā – 397 078 kg un 2019.gadā – 394 492 kg) jeb vidēji 395 785 kg 2018. un 2019.gadā. Kopumā gan no patēriņam nodotās produkcijas apjoms, gan arī atkritumu apjoma 98% veido cigaretes un to patēriņa pārpalikumi, tādējādi biežāk sabiedrībā tiek lietots termins – cigaretes, taču tie paši noteikumi attiecas arī uz citiem tabakas izstrādājumiem ar filtriem. Latvijā pēc aptaujas datiem ap 30% smēķētāju dažreiz vai regulāri izmet izsmēkus vidē²⁰⁵; ja uzskatītu, ka tā rezultātā ap 30% no cigarešu izsmēkiem tiek nomesti neatbilstoši, tad kopumā vidē ik gadu nonāktu ap 181 tonnas tabakas izstrādājumu atkritumu.

Kopumā tabakas izstrādājumu izsmēki ir viens no visizplatītākajiem piesārņošanas priekšmetiem. Francijā veiktajā pētījumā tika norādīts, ka 55% no publiskās vietās patērēto cigarešu atkritumiem tiek izmesti atkritumos, taču ap 29% no visiem izsmēkiem piesārņo vidi²⁰⁶. Tāpat arī Latvijā 2020.gada sākumā veiktais izvērtējums, ko veica SIA "Zaļā josta" (RAS) un SIA "Philip Morris Latvia" (cigarešu ražotāju pārstāvis Latvijā), lai apzinātu smēķētāju uzvedību Latvijā, norādīja, ka katrs ceturtais Latvijas smēķētājs turpina piesārņot vidi, un aptaujā norādīja, ka 70% no smēķētājiem izsmēkus izmet atkritumu tvertnēs, vienlaikus ap 20% - to dara dažreiz – atkarībā no apstākļiem²⁰⁷. Latvijas piekrastē izsmēki ir trešā lielākā atkritumu frakcija pēc atkritumu vienību skaita, veidojot 8% no visiem atkritumiem piekrastē jeb vidēji katros 10 Latvijas piekrastes metros atrodas 16 izsmēki²⁰⁸. 2020.gadā veiktajā Latvijas piekrastes atkritumu savākšanā ir arī savākti iepriekš nenovēroti piesārņojumi, tai skaitā karsējamās tabakas vienību filtri.²⁰⁹ 2020.gada jūras piekrastes monitoringā tika veikts īpašs cigarešu izsmēku uzskaitījums, atzīmējot piesārņotākās pludmales Latvijā, un daļā no tām oficiāli ir aizliegts smēķēt vispār. ASV Pensilvānijas štata izvērtējumā, kurā apkopoti gar Pensilvānijas ceļmalām esošo izmesto lietu skaits, izsmēki veido ap 40% no visiem atkritumiem²¹⁰.

1.5.1.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Tabakas izstrādājumu ražotāji klasificējami ar saimnieciskās darbības NACE (2.red.) kodu 12.00. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajā grupā ietilpa 3 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu (Tabula 56), proti, SIA "2MM", SIA "CONTEX" un SIA "JURIGA". Tomēr plašāka informācija par šo uzņēmumu ražošanas aktivitātēm nav pieejama, kā arī apgrozījuma un nodarbinātības dati par 2019.gadu liecina, ka uzņēmumu darbība ir minimāla, sasniedzot kopējo apgrozījumu 0.3 miljonu EUR, un nodarbinot vien 5 darbiniekus.

Tabula 56. Tabakas izstrādājumu ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²¹¹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
12.00	Tabakas izstrādājumu ražošana	3	0	0.3	0.0	5	0
Kopā		3	0	0.3	0.0	5	0

²⁰⁵ Zaļā josta, pieejams - <http://www.zalajosta.lv/lv/kas-pazud-no-acim-daba-nepazud-izmet-cigaresu-izsmeki-pareizi>

²⁰⁶ Philip Morris International, EPR in France, Field observations and behavioral studies, 2019.gada oktobris

²⁰⁷ Zaļā josta, pieejams - <http://www.zalajosta.lv/lv/kas-pazud-no-acim-daba-nepazud-izmet-cigaresu-izsmeki-pareizi>

²⁰⁸ Zaļā josta, pieejams - <http://www.zalajosta.lv/lv/kas-pazud-no-acim-daba-nepazud-izmet-cigaresu-izsmeki-pareizi>

²⁰⁹ Lsm, 22.08.2020, pieejams - <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vide-un-dzivnieki/latvijas-piekraste-atkritumu-daudzums-pedejos-5-gados-palielinajies-par-vairak-neka-20.a371410/>

²¹⁰ Pensilvānijas vides piesārņojuma izpēte, 2020.gada janvāris, pieejams -

<http://files.dep.state.pa.us/Waste/Bureau%20of%20Waste%20Management/WasteMgtPortalFiles/Littering/Pennsylvania%20Litter%20Research%20Study%20Final%20Report%201.30.2020.pdf>

²¹¹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Ievešana, importēšana, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība

Tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības pārstāvjiem ir jāreģistrējas, lai saņemtu akcīzes nodokļa nodrošinājuma apliecības, un tādējādi saņemtu atļauju, kas dod iespēju pārdot tabakas izstrādājumus. Līdz ar Ministru kabineta 30.08.2005. noteikumiem Nr.662 "Akcīzes preču aprites kārtība", kuru administrē Valsts ieņēmumu dienests, publiski ir pieejams apkopojums par izsniegtajām Speciālās atļaujas (licences) komercdarbībai ar akcīzes precēm²¹².

2019.gada beigās darbojās 29 tabakas izstrādājumu vairumtirdzniecības atļaujas (NACE G.46.17, G.46.35 un G.46.39), kas ir par vienu vairāk nekā 2018.gadā, un 1893 tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecības uzņēmumi (NACE G.47.11, G.47.20, G.47.26, G.47.81), kas ir par 213 uzņēmumiem mazāk nekā 2018.gadā, kad tie bija 2014 uzņēmumi.

1.5.1.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

No atkritumu apsaimniekošanas perspektīvas tabakas izstrādājumi ir daļa no nešķīrotajiem sadzīves atkritumiem un netiek atsevišķi uzskaitīti. Atkritumi netiek pārstrādāti Latvijā un arī tuvākajā teritorijā. Pasaulē ir daži nelieli inovatīvi uzņēmumi, kas norāda, ka var pārstrādāt arī izsmēkus²¹³, tomēr kopumā lai gan notiek dažādi izmēģinājumi, vēl aizvien nav atrasti pieejami risinājumi pārstrādei. To attīstīt arī neļauj dažādi faktori, tai skaitā cigarešu filtru izmēri, sarežģītā savākšanas un noglabāšanas loģistika, kamēr ražotāji norāda, ka tos var sadedzināt kopā ar citiem sadzīves atkritumiem²¹⁴.

Cigarešu izsmēķi varētu tikt sadedzināti, iegūstot enerģiju, taču tādas iespējas attiecībā uz cigaretēm Latvijā nav pieejamas, taču tās ir pieejamas Lietuvā un Igaunijā.

1.5.1.4. Priekšlikumi likumdošanas izmaiņām

Direktīvā 2019/904 ir norādīts, ka tabakas izstrādājumiem ar filtriem ir attiecināta obligātā marķēšana, kā arī nepieciešams attiecināt ražotāju paplašināto atbildību. Mērķis ir attiecināt vides apsaimniekošanas un atkritumu apsaimniekošanas izmaksas uz ražotājiem, kas ir saistītas ar pēcpatēriņa atkritumiem, kas tieši tiek izmesti vidē. Papildus ierobežojumi ir noteikti, lai attīstītu inovācijas, lai tabakas izstrādājumi nesaturētu plastmasas filtrus, taču nozīmīgākie ieguldījumi tiek gaidīti, lai tiktu veikta virkne dažādu pasākumu ar mērķi samazināt attiecīgo produktu piegūzījumu²¹⁵. Īpaši Direktīvā ir norādīts, ka tiek sagaidīta papildus savākšanas infrastruktūras nodrošināšana.

Tabakas izstrādājumi kā akcīzes prece ir viena no visvairāk regulētajām nozarēm Latvijā, tādējādi uz tabakas izstrādājumiem ir attiecināti sekojoši likumi un Ministru kabineta noteikumi:

- Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrums aprites likums²¹⁶
- Likums "Par akcīzes nodokli"²¹⁷
- MK noteikumi Nr. 220 (12.05.2015) "Kārtība, kādā alkoholiskos dzērienus un tabakas izstrādājumus marķē ar akcīzes nodokļa markām"²¹⁸
- MK noteikumi Nr. 306 (17.05.2016) "Noteikumi par prasībām uz iepakojumiem izvietojamiem brīdinājumiem par ietekmi uz veselību"²¹⁹

²¹² Valsts ieņēmumu dienests, <https://www.vid.gov.lv/lv/specialas-atlajas-licences-komercdarbibai-ar-akcizes-precem-2019gada>

²¹³ World economic forum, 11.05.2018., pieejams - <https://www.weforum.org/agenda/2018/05/terracycle-mini-wiz-recycle-zero-waste-upcycle-circular-economy/>

²¹⁴ Philip Morris International, 2018.gada ilgtspējības atskaite, pieejams - https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/pmi-sustainability/pmi-sustainability-report-2018-low-res.pdf?sfvrsn=cada91b5_4

²¹⁵ Direktīva 2019/904, (16), pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

²¹⁶ <https://likumi.lv/ta/id/282077-tabakas-izstradajumu-auugu-smekšanas-produktu-elektronisko-smekšanas-iericu-un-to-skidrumu-aprites-likums>

²¹⁷ <https://likumi.lv/ta/id/81066-par-akcizes-nodokli>

²¹⁸ <https://likumi.lv/ta/id/274140-kartiba-kada-alkoholiskos-dzerienus-un-tabakas-izstradajumus-marke-ar-akcizes-nodokla-markam>

²¹⁹ <https://likumi.lv/ta/id/282235-noteikumi-par-prasibam-uz-iekpojumiem-izvietojamiem-bridinajumiem-par-ietekmi-uz-veselibu>

- MK noteikumi Nr. 260 (16.05.2017), "Noteikumi par kārtību, kādā izvietojami informatīvie uzraksti vai simboli par smēķēšanas aizliegumu vai atļauju smēķēt, kā arī par uzrakstu un simbolu paraugiem"

Attiecībā uz **marķējuma prasībām**, Direktīva 2019/904 norāda, ka marķējums nepieciešams, lai informētu patērētājus par piemērotām atkritumu apsaimniekošanas iespējām, par plastmasu klātesamību izstrādājumā, kā arī par negatīvo ietekmi uz vidi, kas izriet no piegūžošanas vai cita veida nepareizas izstrādājuma izmešanas. Tāpat arī ir sagaidāms, ka marķējums būtu uz iepakojuma vai izstrādājuma. Tāpat arī direktīvā ir norādīts, ka komisijai ir pilnvaras noteikt saskaņotas marķējuma specifiskācijas²²⁰. Tādējādi ir sagaidāms, ka norādījumi būs visai Eiropas Savienībai vienoti, ņemot vērā, ka ES ir neliels skaits tabakas ražotāju, kas ražo produktus visām ES valstīm.

Tabakas izstrādājumiem jau ir vairāki attiecināmi MK noteikumi par informatīvajiem uzrakstiem un brīdinājumiem, kur nozīmīgākie ir saistīti ar ietekmi uz veselību, aizņemot 65% no iepakojuma vienības (pacīnas) priekšējās un aizmugurējās virsmas, kur tas ir uzdrukāts, kā arī ir piedāvājumā 3 dažādi komplekti ar 14 vizualizācijām²²¹. Līdzīgi ir nepieciešamas vairākas alternatīvas, ko ražotāji var izvēlēties pievienot savam produktam, ir nepieciešams piedāvāt arī saistībā ar atkritumu izmešanas marķējumu.

Tādējādi ar pēcpatēriņa informācijas marķējumu varētu tikt papildināts "Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likums"²²², attiecinot, ka lai tabakas izstrādājumus ar filtriem varētu pārdot Latvijā, ir nepieciešama arī informācija par produkta izmantošanu uz iepakojuma vai izstrādājuma. Ir sagaidāmas marķējuma prasības, kas ir vienotas no ES puses, tādējādi veidot jaunus MK noteikumus Latvijā par prasībām uz izvietojamiem brīdinājumiem par vides piesārņojumu, to attiecīgi adaptējot Latvijas likumdošanai.

Lai ražotāji un tirgotāji veiksmīgi varētu pielāgoties jaunajām prasībām, ir nepieciešams pārejas periods pēc prasību ieviešanas un apstiprināšanas MK noteikumos. Lai gan Direktīva 2019/904 ir noteikusi, ka marķēšanas prasības ir nepieciešams ieviest jau ar 2021.gada 3.jūliju, tomēr vidēji citu procesu izmaiņām Latvijā vidēji ir noteikts laika termiņš kā viens gads no likumdošanas pieņemšanas brīža, citos gadījumos pat gandrīz četri gadi (tabakas izstrādājumu izsekojamība)²²³. Viens gads pārejas periods ir nozīmīgs, lai samazinātu materiālu un produktu zudumus visā tabakas izstrādājumu piegādes ķēdē.

Marķēšanas prasības ir nozīmīgas, jo lai gan vairāk nekā trešdaļa (37%) smēķētāju ir informēti, ka izsmēķi rada kaitējumu videi, tomēr gandrīz puse (47%) no smēķētājiem nav aizdomājušies par izsmēķu nelabvēlīgo ietekmi. Tāpat arī smēķētāji neapzinās kanalizāciju notekās izmesto atkritumu kaitīgumu.²²⁴ Ņemot vērā, ka pat viens izsmēķis var piesārņot līdz pat 1000 litriem ūdens, un ka tā ir nāvējoša deva zivīm, jaunajiem gliemjiem un maziem dzīvajiem organismiem, kā arī līdz ar izsmēķiem vidē nonāk vairāki miljoni tonnu smago metālu.²²⁵

Sekojošā Direktīvas 2019/904 ieteikumiem, SIA "Philip Morris Latvia" (cigarešu ražotāja pārstāvis Latvijā un vairumtirgotājs) sadarbībā ar SIA "Zaļā josta" (RAS) proaktīvi 2020.gada vasarā ir veikuši gan problēmas aktualitātes izvērtējumu, gan arī izveidojuši informatīvo kampaņu "Kas pazūd no acīm, dabā nepazūd", saistot sabiedrības uzmanību uz cigarešu izsmēķu atkritumu pārdomātu izmešanu. Tāpat arī ražotāji ir gatavi turpināt izglītēt sabiedrību par izsmēķu pareizu izmešanu un meklēt produktu inovācijas, un jau 2020.gadā ir izvietotas 5 unikāla dizaina izsmēķu savākšanas / balsošanas tvertnes.²²⁶

²²⁰ Direktīva 2019/2904, (20) atzīme, pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

²²¹ 9.punkts, MK noteikumi Nr. 306 (17.05.2016) "Noteikumi par prasībām uz iepakojumiem izvietojamiem brīdinājumiem par ietekmi uz veselību", pieejams - <https://likumi.lv/ta/id/282235-noteikumi-par-prasibam-uz-iepakojumiem-izvietojamiem-bridinajumiem-par-ietekmi-uz-veselibu>

²²² <https://likumi.lv/ta/id/282077-tabakas-izstradajumu-augu-smekšanas-produktu-elektronisko-smekšanas-iericu-un-to-skidrumu-aprites-likums>

²²³ Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likums, Pārejas noteikumi,

²²⁴ Zaļā josta, pieejams - <http://www.zalajosta.lv/lv/kas-pazud-no-acim-daba-nepazud-izmet-cigarešu-izsmeki-pareizi>

²²⁵ Rūjiena, 10.09.2020., informācija mēdijiem, pieejams - <http://www.rujiena.lv/files/jaunumufaili/2020/09-11/izsmeki.pdf>

²²⁶ Turpat.

Direktīva nosaka, ka no 2023.gada katrā no ES dalībvalstīm ik gadu ir jāveic **datu uzskaitē**, lai apzinātu esošo situāciju. Līdz 2020.gadam nav veikti nekādi aprēķini par tabakas atkritumiem, kas rodas pēc to lietošanas, un Vācijas Politikas izvērtēšanas institūts ir viens no retajiem, kas 2020.gada jūnijā ir izveidojis vadlīnijas cigarešu piesārņojuma izvērtējumam. Vadlīnijas ietver, ka lai apzinātu cigarešu atkritumu apjomus, kas veido piesārņojumu, ir nepieciešamas 2 pētījuma fāzes – aptauja un novērojumi, kas ir veikti dažādās vietās valstī, lai varētu izvērtēt esošo situāciju.²²⁷

Tāpat līdz ar Direktīvu 2019/904, tabakas izstrādājumiem ar vienreiz lietojamiem filtriem ir attiecināta **ražotāju atbildības sistēmas darbība**. Tabakas izstrādājumu ražotājiem nav bijis attiecināti papildus nodokļi saistībā ar atkritumu apsaimniekošanu. Tā kā tabakas izstrādājumi ir vieni no akcīzes preču kategorijām, tad no 2020.gada 1.janvāra ir cigaretēm tas ir noteikts kā 78,70 EUR + 20% no maksimālās mazumtirdzniecības cenas, bet ne mazāk kā 114,70 EUR par 1000 cigaretēm, cigāriem un cigarillām – 95,20 EUR par 1000 vienībām²²⁸. Kā norāda "Tabakas izstrādājumu ražotāju nacionālā asociācija", tad kopumā dažādi nodokļi veido 80% no kopējās cigarešu vērtības, taču arī augstie nodokļi, kas attiecīgi paaugstina produkta cenu, ir iemesls kāpēc ir salīdzinoši liela interese ievest nelegāli tabakas izstrādājumus no citām valstīm, lielākoties ārpus ES teritorijas, kurā cigarešu cena mazumtirdzniecībā ir ievērojami mazāka²²⁹. Latvijā nelegālais cigarešu tirgus veido ap 15-20% no kopējā patēriņa apjoma, kas 2019.gada 4.ceturksnī ir nokritis vēsturiski līdz viszemākajam līmenim.²³⁰ Līdz 2020.gadam no atkritumu apsaimniekošanas un vides tīrības puses par tabakas izstrādājumiem tiek maksāts iepakojuma nodoklis, kas tiek administrēts RAS sistēmā, taču netiek maksāts atsevišķs nodoklis par cigarešu radītajiem atkritumiem.

Attiecībā uz **maksām RAS sistēmā**, tad Direktīva ir norādījusi, ka tām ir nepieciešams būt proporcionālām vides sakopšanas un atkritumu apsaimniekošanas izmaksām. Latvijas likumdošanā DRN nodoklis ir vienīgais instruments, kas ir attiecināts uz dažādām grupām. 2020.gadā iepakojuma un vienreiz lietojamo trauku plastmasas (polimēru) izstrādājumiem DRN ir 1,22 EUR/kg, polistirola izejmateriāliem – 2,20 EUR/kg, kamēr videi kaitīgām precēm no 0,17 EUR/kg līdz 17,03 EUR/kg.²³¹ Cigarešu izstrādājumus varētu saistīt ar plastmasas polimēru izstrādājumiem, jo kā videi kaitīgās preces tiek identificēti dažāda veida akumulatori, kur augstākā likme ir elektriskajiem akumulatoriem, kas nav svina, Ni-Cd, Fe-Ni savienojumos balstīti. Taču pēc DRN sistēmas cigaretes ir līdzīgi kā kompozītmateriāls, kuriem pamatmateriāls ir mazāk par 95%, tādējādi tiek dalīts proporcionāli pa materiālu veidiem. Tomēr tajā pašā laikā citas cigaretes sastāvdaļas ir toksiskas un videi kaitīgas.²³²

Direktīvas 2019/904 uzsvars ir uz cigarešu radītajiem atkritumiem ne uz sākotnējo produktu, kas veido ap 20% no cigarešu svara. Tabakas ražotāji veica aptauju, lai noskaidrotu smēķētāju uzvedību Latvijā, kuri ir labākie pieejamie dati par situāciju valstī. Latvijā pēc aptaujas rezultātiem 70% no smēķētājiem izsmēķus izmet atkritumu tvertnēs un 20% tos izmet atkritumu tvertnēs dažkārt – atkarībā no situācijas²³³. Tas varētu liecināt, ka ārpus atkritumu apsaimniekošanas sistēmas nonāk vien daļa no izsmēķiem, kas varētu būt ne vairāk kā 30%, atkarībā no cigarešu patēriņa publiskās vietās un minēto 20% smēķētāju rīcības katrā situācijā.²³⁴

Lai izprastu potenciālās izmaksu atšķirības, atkarībā no vidē nonākušo tabakas izstrādājumu piegružojuma procentu, kā arī par RAS maksas, lai apzinātu potenciālās iemaksas no tabakas izstrādājumu ražotājiem, tās aprēķinot kā EUR/kg. Tā kā 2018. un 2019. gada tabakas izstrādājumu patēriņam laistais apjoms, kā arī atkritumu apjoma atšķirības ir vien 1%, tad aprēķinos ir izmantots abu gadu vidējais apjoms – 395 785 kg kā radītais atkritumu apjoms.

²²⁷ Institut für PolitikEvaluation "Guideline for conducting country representative cigarette littering field evaluations", 2020.gada jūnijs

²²⁸ VID, Akcīzes nodokļa likmes, pieejams - <https://www.vid.gov.lv/lv/akcizes-nodokla-likmes-0>

²²⁹ Intervija ar "Tabakas izstrādājumu ražotāju nacionālā asociācija" pārstāvi, 03.08.2020.

²³⁰ VID, 24.02.2020, pieejams - <https://www.vid.gov.lv/lv/samazinajies-latvijas-tirgu-nonakuso-nelegalo-cigarešu-ipatsvars-0>

²³¹ DRN, <https://likumi.lv/ta/id/124707-dabas-resursu-nodokla-likums>

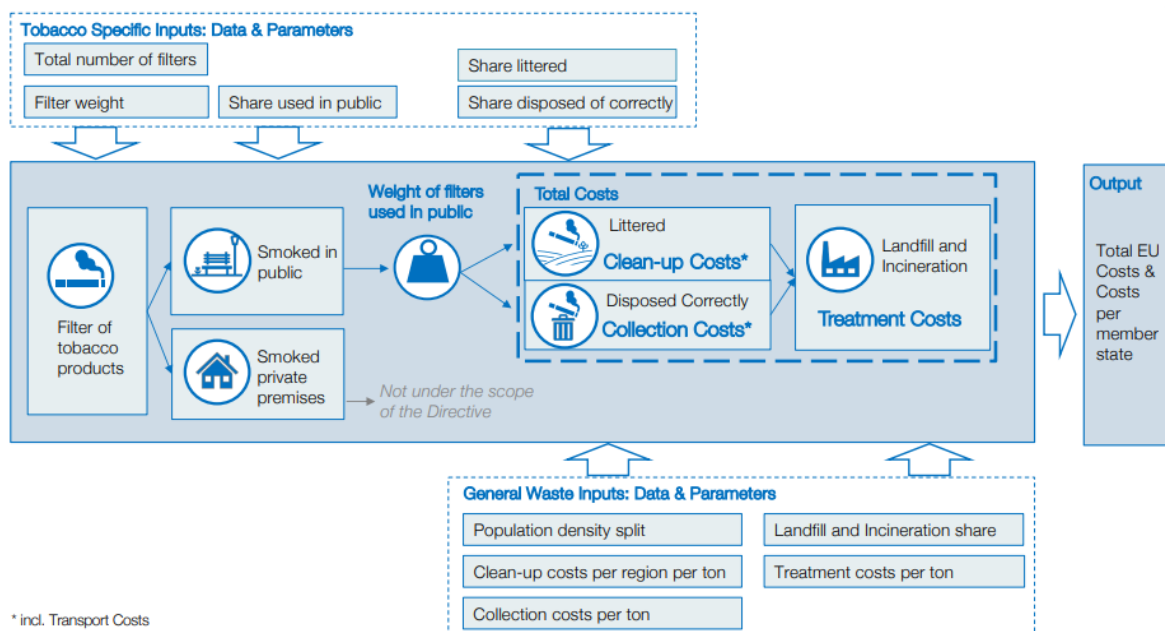
²³² T.E. Novotny, E.Slaugter (2014), Tobacco Product Waste: An Environmental Approach to Reduce Tobacco Consumption, pieejams - https://www.researchgate.net/publication/264674935_Tobacco_Product_Waste_An_Environmental_Approach_to_Reduce_Tobacco_Consumption

²³³ Zajā josta, pieejams - <http://www.zalajosta.lv/lv/kas-pazud-no-acim-daba-nepazud-izmet-cigarešu-izsmeki-pareizi>

²³⁴ Turpat.

Izvērtējuma laikā pētījuma veicēji sazinājās ar IPE Institut for Polikevaluation no Vācijas, kuri izvērtē dažādu ES politisko instrumentu ietekmi, un tai skaitā ir veikuši arī paplašināto ražotāju atbildības sistēmas iemaksu izvērtējumu tabakas izstrādājumiem visā Eiropā. Kā norāda izvērtētāji, tad līdz Direktīvai 2019/904 neviens nav pastiprināti interesējies par tabakas radītajiem atkritumiem, tādējādi publiskajā telpā ir pieejama ļoti limitēta informācija, kas arī ierobežo iespējas veikt vispār pieņemtu izvērtējumu. Direktīvas ražotāju paplašinātās maksās netiek iekļauti tās cigaretes, kas tiek izsmēķētas mājās un privātās telpās, bet tikai tās, kas tiek izlietotas publiskajās vietās, kas iekļauj piesārņojuma satīrīšanas izmaksas un savākšanas izmaksas cigaretēm, kas tiek izmestas pareizi, kā arī to pārstrādes izmaksas.

Attēls 1. Ražotāju paplašinātas atbildības sistēmas elementi, un to iekļaušana un neiekļaušana Direktīvas tvērumā²³⁵

Vācijas pētnieki ir izveidojuši arī modeli Latvijai, izejot no ASV tīrīšanas izmaksām un pielāgojot tās Eiropas izmaksām, kā arī sadalot tās proporcijās. Amerikā ir aprēķināts, ka piesārņojuma izmaksas publiskajā telpā vienā pilsētā ir no 3 līdz 16 miljoni USD gadā, no kura tabakas izstrādājumi veido ap 23-36% no kopējā redzamā piesārņojuma²³⁶. Sanfrancisko pilsētas, izmaksas par cigarešu savākšanas maksa ir 0,5 miljoni – 6,0 miljoni USD²³⁷. Tīrīšanas izmaksas ir izdalītas pa pilsētas reģioniem, pa piepilsētām un lauku teritorijām, kā arī attiecīgi to iedzīvotāju skaitam. Tādējādi kopumā tabakas izstrādājumu ražotāju iemaksas ir vērtējamas kā 62-81 tūkstoši EUR.

“Tabakas izstrādājumu ražotāju nacionālā asociācija” apzinās savu atbildi un ir gatavi proaktīvi iesaistīties arī visā nepieciešamajā iesaistē, lai nodrošinātu atbildīgu rīcību par radītajiem atkritumiem. Asociācija arī norādīja, ka ražotāji būtu ieinteresēti veikt šādu maksājumu reizi gadā kā apmaksu par rēķinu.²³⁸ VID akcīzes preču datubāzē ir visa pieejamā informācija par uzņēmumiem un to patēriņam nodotajiem tabakas izstrādājumu apjomiem, līdz ar to iespējams arī salīdzinoši vienkārši veikt attiecīgos maksājumus, izdalot pa ražotāju pārstāvjiem. Jau 2020.gadā ražotāju pārstāvis Latvijā “Philips Morris” jau ir iesaistījies sabiedrības informēšanas aktivitātēs un turpinās to darīt arī nākamajos gados.

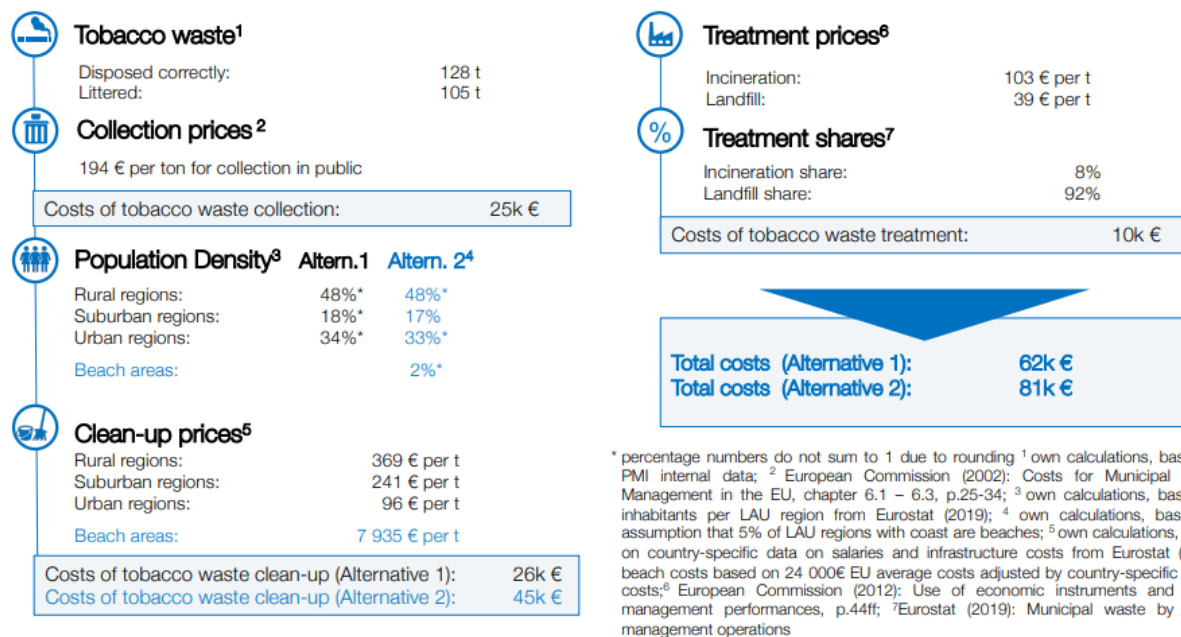
²³⁵ Izvērtējums iegūts personīgi no IPE Institut for Polikevaluation pārstāvjiem, 2020.gada oktobrī

²³⁶ T.E. Novotny, E.Slaughter (2014), Tobacco Product Waste: An Environmental Approach to Reduce Tobacco Consumption, pieejams - https://www.researchgate.net/publication/264674935_Tobacco_Product_Waste_An_Environmental_Approach_to_Reduce_Tobacco_Consumption

²³⁷ John E Schneider, N Andrew Peterson, Noemi Kiss, Omar Ebeid, Alexis S Doyle, Tobacco litter costs and public policy: a framework and methodology for considering the use of fees to offset abatement costs, pieejams - https://tobaccocontrol.bmj.com/content/20/Suppl_1/i36

²³⁸ Intervija ar “Tabakas izstrādājumu ražotāju nacionālā asociācija” pārstāvi, 03.08.2020.

Attēls 2. Latvijai tabakas izstrādājumu izsmēķu ražotāju iemaksu aprēķins pēc ar IPE Institut for Polikevaluation veiktajiem visas Eiropas valstu aprēķiniem²³⁹

Tajā pašā laikā esošajā Latvijas likumdošanā sadarbība ar ražotājiem ar valsti lielākoties ir, izmantojot RAS sistēmas. Dabas resursu nodokļa likumā ir veidotas 4 RAS jomas – Iepakojums un vienreiz lietojamie galda traukiem un piederumiem, videi kaitīgas preces, nolietotajiem transportlīdzekļiem un elektronikai un elektronisko elektriskām un elektroniskām iekārtām. Tabakas izstrādājumi ar filtru var tikt daļēji ieskaitīti videi kaitīgajās precēs, taču tā kā Direktīva ir attiecināma uz citām plastmasu saturošiem produktiem, tad ir ieteicams veidot jaunu RAS grupu, lai iekļautu attiecīgos plastmasas produktus.

Plastmasas iepakojuma DRN likme ir noteikta kā 1,22 EUR/kg un 2,20 EUR/kg, taču noslēdzot līgumus ar RAS sistēmu, ražotājs ar RAS vienojas par citu maksājumu. Tajā pašā laikā RAS pārstāvji ir norādījuši, ka DRN likmes nav noteiktas atkarībā no tirgus situācijas un maksas par reālo atkritumu apsaimniekošanu RAS sistēmā. Bieži esošās izmaksas apsaimniekošana RAS sistēmā var būt pat 5-6 reizēm mazākas.²⁴⁰

Izvērtējot DRN likmju pilnās cenas proporcijā pret īpatsvaru, kas nonāk vidē neapsaimniekoti (20-40%), kuru attiecīgi varētu pārskatīt, ja iedzīvotāji atbildīgi izturētos pret cigarešu radītajiem atkritumiem. Aprēķins veidots pret dažādām noteiktajām DRN likmēm, veidojot alternatīvu pārskatu (Tabula 57).

Tabula 57. Tabakas ražotāju iemaksas attiecībā no vidē nonākušā īpatsvara attiecībā pret dažādu EUR/kg kā DRN maksu²⁴¹

Vidē nonākušais apjoms	Īpatsvars no kopējā patēriņa, %	Ja 20% no atkritumiem nonāk vidē	Ja 25% no atkritumiem nonāk vidē	Ja 30% no atkritumiem nonāk vidē	Ja 35% no atkritumiem nonāk vidē
Atkritumu apjoms	kg	79 157	98 946	118 736	138 525
RAS Maksa	EUR/kg	20%	25%	30%	35%
Iemaksas EUR ar maksu 0,33 EUR/kg ²⁴²		40 000	50 000	60 000	70 000
Iemaksas EUR ar maksu 1,22 EUR/kg ²⁴³		96 572	120 714	144 857	169 000
Iemaksas EUR ar maksu 2,20 EUR/kg ²⁴⁴		154 356	192 945	231 534	270 123

²³⁹ Izvērtējums iegūts personīgi no IPE Institut for Polikevaluation pārstāvjiem, 2020.gada oktobrī

²⁴⁰ Personīgas intervijas ar RAS pārstāvjiem, 2020.gads

²⁴¹ Autoru aprēķins

²⁴² 0,33 EUR/kg jeb 60 000 EUR maksājums, ko Tabakas izstrādājumu ražotāju nacionālā asociācija ir aprēķinājusi pēc saviem datiem

²⁴³ 1,22 EUR/kg DRN maksa par plastmasas iepakojumu

²⁴⁴ 1,22 EUR/kg DRN maksa par polistirola iepakojumu

Latvijā ražotāju atbildības sistēma tiek realizēta DRN likuma ietvaros un veidojot RAS organizācijas, taču tabakas ražotāji norāda, ka ir gatavi atbildēt par saviem ražojumiem un veikt ražotāju paplašinātās atbildības maksājumus, kas tiktu novirzīts tālākai mērķu sasniegšanai. Noteikti ir nepieciešami līdzekļi, lai turpinātu infrastruktūras paplašināšanas iespējas. Kā radikālākie risinājumi pasaulē ir izveidot depozītu sistēmu cigarešu izsmēķiem²⁴⁵.

Papildus, nepieciešams aktivizēt administratīvos sodus par vides piesārņošanu, kas ir ietverts Administratīvās atbildības likumā²⁴⁶, kurā pašvaldības vides inspekcijas un pašvaldības vides kontroles amatpersonas var veikt administratīvā pārkāpuma procesu. Cigarešu izsmēķi un to radītais piesārņojums ir proporcionāli nenozīmīgāks starp citiem Latvijas vides pārkāpumiem, tomēr varētu tikt veiktas akcijas pievēršot tam uzmanību, īpaši publiskajās pludmalēs, kurās ir aizliegts smēķēt. Pensilvānijas štatā ASV tika veikts izvērtējums par vides piegružošanu, tai skaitā arī iedzīvotāju aptaujā ir norādījuši, ka 84% netic, ka cilvēki, kuri izmet tabakas atkritumus tiks pieķerti.²⁴⁷ Taču to ir iespējams mainīt. Tāpat arī nepieciešams turpināt informēt sabiedrību par cigarešu izsmēķu piesārņojumu vidē, tādējādi paaugstinot sociālo ieradumu normu, lai iedzīvotāji ikdienā norādītu uz citu cilvēku izmestajiem atkritumiem.

1.5.1.5. Kopsavilkums

- Ik gadu patēriņā tiek laistas ap 2 miljoni vienību tabakas izstrādājumu, kuri satur plastmasu, veidojot ap 400 tonnas atkritumu
- Latvijā netiek ražoti tabakas izstrādājumi un tie tiek ievesti un importēti
- Latvijā 2019.gada beigās bija izsniegtas 29 tabakas izstrādājumu vairumtirdzniecības atļaujas un 1893 tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecības atļaujas
- Tabakas izstrādājumiem ir noteikti jau brīdinājumi par izstrādājumu ietekmi uz veselību marķēšanas pazīmes.
- 2020.gada augustā ir noprotams, ka Eiropas Komisija izstrādās marķējuma informāciju, taču nav pieejama nekāda informācija
- Lai pievienotu marķēšanu par izsmēķu atbildīgu izmešanu, nepieciešams veikt izmaiņas "Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likumā"
- Lai izvairītos no materiālu un produktu zudumiem, ieteicamais pārejas periods marķēšanas pazīmēm ir 1 gads (12 mēneši)
- Tabakas produktu pēcpatēriņa atkritumi ir uzskatāmi kā nepārstrādājami un pasaulē ir neliels skaits uzņēmumu, kas var veikt pārstrādi
- Esošajā atkritumu sistēmā, tabakas ražotāji atkritumu apsaimniekošanas sistēmā veic tabakas izstrādājumu iepakojuma apsaimniekošanu, bet ne izsmēķu
- Vācijā izstrādātajās vadlīnijās ir ieteikts, ka lai apkopotu situāciju Latvijas smēķētāju piegružošanu, ik gadu ieteicams veikt gan iedzīvotāju aptaujas, gan arī vides novērojumus, lai novērtētu vides piegružošanas uzlabojumus
- Potenciālās tabakas ražotāju maksas gadā ir 62 – 81 tūkstoši EUR

²⁴⁵ T.E. Novotny, E.Slaughter (2014), Tobacco Product Waste: An Environmental Approach to Reduce Tobacco Consumption, pieejams - https://www.researchgate.net/publication/264674935_Tobacco_Product_Waste_An_Environmental_Approach_to_Reduce_Tobacco_Consumption

²⁴⁶ <https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums>

²⁴⁷ Pensilvānijas vides piesārņojuma izpēte, 2020.gada janvāris, pieejams - <http://files.dep.state.pa.us/Waste/Bureau%20of%20Waste%20Management/WasteMgtPortalFiles/Littering/Pennsylvania%20Litter%20Research%20Study%20Final%20Report%201.30.2020.pdf>

1.6. CITI PRODUKTI

Citi produkti sadaļā ir apkopota informācija par četrām apakškategoriņām: baloniem un to turēšanai domātiem kociņiem, mitrās salvetes, higiēnas preces un vates kociņi.

1.6.1. Baloni un to turēšanai domāti kociņi

Direktīvā 2019/904 tiek norādīts, ka uz baloniem piestiprināmi un to turēšanai domātajiem kociņiem attieksies tirgū laišanas aizliegums, tādējādi nepieciešams vienreiz lietojamās plastmasas kociņu aizstāt ar cita izstrādājuma kociņiem, kamēr uz baloniem tiek pieprasīta obligātā marķēšana un attiecināta arī ražotāju paplašinātā atbildības sistēma. Tajā pašā laikā ir norādīts, ka noteiktās prasības netiek attiecinātas uz rūpnieciskiem un citiem profesionāliem lietojumiem izmantojumiem paredzētus balonus, kas netiek izplatīti patērētājiem.

Direktīvas skaidrojumi norāda, ka zem termina "baloni" tiek iekļauti visi neporaini viegla materiāla izstrādājumi kā lateksa baloni, plastmasas izstrādājumu (mylar) materiāla vai folija baloni, taču neiekļauj atkārtoti lietojamas plastmasas piepūšamās rotallietas un produktus, tai skaitā arī balonus, kuri tiek izmantoti rūpniecībā kā gaisa balonus.

1.6.1.1. Apjomi

Latvijā baloni tiek izmantoti gan mājsaimniecībā, gan arī dažādu sektoru saimnieciskās darbības nodrošināšanai, kas lielākoties attiecas uz reklāmu aģentūru un izklaides organizētāju vajadzību nodrošināšanu, kur daļa no baloniem var tikt pārdota tieši izklaides pircējam (papildus izmaksas) vai arī netieši kā daļa no pasākumu rīkošanas aktivitātēm. Tā kā daļa balonu tiek izmantoti reklāmās, un sadarbība notiek starp reklāmas aģentūru un uzņēmumu, kas tiek uzskatīts kā dekoratīvs elements, tādējādi tiek uzskatīts, ka to lietošana ir iekļauta Direktīvas noteiktajās prasībās.

Balonu un to turēšanai domāto kociņu pārdošanas apjoms nav zināms un netiek uzskaitīts Latvijā. Tā kā baloni ir individuāls produkts dažādu produktu piedāvājumā, tad arī netiek atsevišķi uzskaitīts. Baloni netiek ražoti Latvijā, tādējādi viss patērētais apjoms un masa tiek ieviesti un importēti. Lai indikatīvi apzinātu Latvijā pārdoto balonu apjomu, var tikt izvērtēta starptautiskās tirdzniecības statistika HS kodam 950590, no ievestā un importētā apjoma atskaitot eksportētos un pārdotos uz citām ES valstīm²⁴⁸. HS kodā 950590 ir iekļauti karnevāla un citu svētku un izklaides izstrādājumi, kas nav paredzēti Ziemassvētkiem. Tajā ieskaitās arī dažādi karnevāla piederumi, svētku piederumi kā bantītes un citi produkti, līdz ar to tikai daļa no ievestā un importētā HS koda apjoma ir tiešām baloni.

Tabula 58. HS koda 950590 neto ievestā un importētā apjomi Latvijā pa ceturkšņiem 2016. – 2019.gadā, kg²⁴⁹

Neto ievestais un importētais pa ceturkšņiem	2016	2017	2018	2019	Vidējais, bez 2017.gada
1.ceturksnis, kg	31 141	54 340	25 079	24 687	26 969
2.ceturksnis, kg	24 963	71 210	19 846	16 591	20 467
3.ceturksnis, kg	19 414	90 554	39 675	20 860	26 650
4.ceturksnis, kg	58 225	133 462	73 937	35 451	55 871
Gadā	133 743	349 566	158 537	97 589	129 956

²⁴⁸ Centrālā Statistikas pārvalde, kombinētā nomenklatūra, <https://e.csb.gov.lv/HelpDesk/UI/Page.aspx?pid=388>

²⁴⁹ Autoru aprēķini izmantojot HS 8 kodu statistiku no CSP datubāzes, Preču ārējā tirdzniecība, pieejams - <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/db>

Kopumā neto ievestais un importētais apjoms apskatītajā laika posmā ir bijis ļoti svārstīgs, īpaši 2017.gadā neto ievestais un importētais ir bijis pat 2-3 reizes lielāks nekā citos gados (Tabula 58). Tāpat arī 2019.gadā apjomi ir ievērojami samazinājušies. Lai gan HS kodā vajadzētu būt izklaides produktiem, kas nav saistīti ar Ziemassvētkiem, tomēr ir vērojamas ievērojamas atšķirības.

ASV Kalifornijas štatā tika pārdoti ap 45-50 miljoni baloni gadā, kuru tirgus vērtība bija 900 miljoni līdz 1 biljonam USD gadā. Eiropā balonu tirgus ir novērtēts kā 540 miljonu EUR gadā liels²⁵⁰. Ir zināms, ka lielākā patērētāja valsts ir Lielbritānija, kuras vērtība 2012.gadā bija ap 500 miljoni EUR vienai pašai²⁵¹. Tāpat arī Lielbritānija ievada 16,7 miljonus kg svētku preces, kas nav paredzētas Ziemassvētkiem, 2019.gadā, kamēr Latvija 14 reizes mazāk jeb 0,1 miljonu kg. Arī neto ievestā un importētā vērtība Latvijā 2019.gadā bija ap 1 miljonu EUR²⁵², kas tātad ir maksimālā ievestā un importēto produktu tirgus vērtība.

Tā kā zem HS koda 950590 ir iekļauti arī citi ballīšu atribūti, tad izvērtējot pārdošanas pozicionējumu mazumtirdzniecības plauktu vietās, balonu apjoms no kopējā starptautiskās tirdzniecības statistikas datiem varētu būt līdz 20%, un 4.ceturksnī ir pieņemts kā vidējais no pirmo trīs ceturkšņu apjomiem, jo balonu patēriņa apjoms ir lielāks vasaras mēnešos, ne ziemas. Tādējādi balonus Latvijā izmanto ap 20 tonnas balonu/gadā.

Tabula 59. Balonu patēriņš gadā kā 20% no HS koda 950590, kg²⁵³

	2018	2019
1.ceturksnis, kg	5 016	4 937
2.ceturksnis, kg	3 969	3 318
3.ceturksnis, kg	7 935	4 172
4.ceturksnis, kg	5 640	4 143
Gadā	22 560	16 570

Tā kā aizvien populārāki ir hēlija baloni, tad balonu turēšanai domātie kociņi, kas netiek izmantoti hēlija balonos, ir tikai nelielai daļai no pārdoto balonu apjoma jeb ap 10-15%. Tāpat arī reti kurā tirdzniecības vietā tos ir iespējams pat iegādāties. Tādējādi to izmantotais apjoms varētu veidot līdz 1 tonnai apjoma gadā Latvijā, un 80 % izmantoti kā daļa no saimnieciskās darbības nodrošināšanas aktivitātes jeb izmantošanu kā reklāmas materiālu.

1.6.1.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Latvijā baloni netiek ražoti, bet tiek ievesti un importēti.

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas, dzērienu, mājsaimniecības preču vai nespecializēto vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 1 167 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 716 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 60).

²⁵⁰ The European Balloon and Party Council, Pieejams, <https://ebpcouncil.eu/about/balloon-industry>, skatīts 20.08.2020

²⁵¹ Lai gan ņemti no European Balloon and Party Council informācijas, to kopējais apjoms nesakrīt ar esošo informāciju, kas pieejama no The European Balloon and Party Council. Iespējams, ka balonu tirgus ir krities. Apvienotās karalistes dati - Sky lanterns and helium balloons: an assessment of impacts on livestock and the environment, 2013.gada maijs, pieejams - http://randd.defra.gov.uk/Document.aspx?Document=11133_AC0229

²⁵² ANO Comtrade dati, pieejams - <https://comtrade.un.org/data/>

²⁵³ Autoru aprēķins

Tabula 60. Balonu un to turēšanai paredzēto kociņu ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁵⁴

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
Kopā		1167	716	1503.5	673.5	6020	5767

Mazumtirdzniecība

Baloni tiek pārdoti gan lielākajos mazumtirdzniecības veikalos, gan specializētajos veikalos kā puķu veikalos, dāvanu veikalos, kartiņu veikalos, ārstniecības iestāžu specializētajos veikalos (īpaši dzemdību namā), ballīšu veikalos, atrakciju parkos, u.c. Tāpat arī baloni tiek izmantoti dažādās uzņēmumu reklāmu un tirdzniecības vietu noformēšanas vietās, kā arī kā daļa no dekorācijām kā kāzās, sporta pasākumos, izstādēs, koncertos, u.t.t. Lielu daļu balonu mājsaimniecības iegādājas paši savam patēriņam vai kā dāvanu, taču daļa no baloniem kā saimnieciskās darbības nodrošināšana ir reklāmas pasākumi, tāpat arī dekorāciju veidošana. Dekorāciju izmantošanā tas var būt tiešs un netiešs pakalpojums, kur balona izmaksas nevar tikt tieši atdalītas no piedāvātā pakalpojuma. Tādējādi tiešu patēriņa dalījumu pa mājsaimniecības un saimnieciskās darbības nodrošināšanas patēriņa dalījumu ir sarežģīti veikt. Tā kā individuālos balonus izmanto salīdzinoši nelielos apjomos reizē bet biežāk, bet reklāmas pasākumos tie ir vairāk, bet proporcionāli mazāk esošo pasākumu, tad dalījums tas varētu būt aptuveni vienāds.

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar spēļu un rotaļlietu, mājsaimniecības piederumu, kā arī nespecializētās mazumtirdzniecības darbībām. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 3 246 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 510 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 61).

Tabula 61. Balonu un to turēšanai paredzēto kociņu iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁵⁵

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.65	Spēļu un rotaļlietu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	52	32	21.3	5.8	475	124
47.89	Citu preču mazumtirdzniecība stendos un tirgos	297	168	13.0	5.4	817	315
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
Kopā		3246	1510	1276.3	923.2	16323	8135

²⁵⁴ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

²⁵⁵ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Lielākais balonu izplatītājs un specializētais mazumtirdzniecības veikals ir SIA "Rīgas Rēvija", kuram 2019.gadā bija 687 tūkstoši EUR apgrozījums un nodarbināja 18 darbiniekus, vēl salīdzinoši liels apgrozījums ar 200 tūkst. EUR ir SIA "Lemma Balonu Centrs", kas specializējas karnevāla tērpu iznomāšanā un baloni ir tikai neliela daļa no uzņēmuma piedāvājuma. Kopumā specializētie uzņēmumi ir salīdzinoši nelielā skaitā Latvijā ar nelielu apgrozījumu.

Tabula 62. Specializēto balonu tirdzniecības vietas un NACE kods, kā arī apgrozījums un darbinieku skaits 2019.gadā²⁵⁶

Mājaslapa	Uzņēmuma nosaukums	NACE kods	NACE paskaidrojums	Apgrozījums, tūkst. EUR (2019)	Darbinieku skaits (2019)
www.baloni.lv	SIA "Rīgas Rēvija"	47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	687	18
		73.11	Reklāmas aģentūru darbība		
www.karnevals.lv	SIA "Lemma Balonu Centrs"	93.29	Cita izklaides un atpūtas darbība	192	6
		47.65	Spēļu un rotālietu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos		
www.udo.lv	SIA "Tecto"	46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	145	4
www.misterballoon.lv	SIA "Mister balloon"	47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	140	7
www.balloonshop.lv	SIA "Balonu Veikals"	47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	88	4
https://gaisaprieks.lv	SIA "Gaisa prieks"	93.29	Cita izklaides un atpūtas darbība	70	4
		47.99	Pārējā mazumtirdzniecība ārpus veikaliem, stendiem un tirgiem		
www.baloni.profi.lv	SIA "Sales Profi"	93.29	Cita izklaides un atpūtas darbība	35	2
www.balonusveikals.lv	SIA "Oleander"	47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	33	1
http://baloni24.lv	SIA "Fashion Decor"	47.89	Citu preču mazumtirdzniecība stendos un tirgos	12	4

Izmantošana

Baloni un to turēšanai paredzētie kociņi saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešama galvenokārt pasākumu organizēšanas, kā arī bērnu dienas aprūpes centru darbībā iesaistītajiem komersantiem. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 118 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 23 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 63).

Tabula 63. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto balonus NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁵⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
88.91	Bērnu dienas aprūpes centru darbība	31	4	1.8	0.1	90	4
82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		118	23	19.6	0.6	420	28

²⁵⁶ Autoru apkopojums no uzņēmumiem, kas reklamējas internetā

²⁵⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

1.6.1.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

No atkritumu apsaimniekošanas perspektīvas, baloni un to turēšanai domātie kociņi ir daļa no sadzīves atkritumiem un netiek atsevišķi atdalīti un izskatīti. Iedzīvotāju aptaujās vidēji 84% no baloniem pēc lietošanas tiek izmesti sadzīves atkritumos²⁵⁸. Tādējādi kopā ar citiem sadzīves atkritumiem tiek savākta un nogādāta atkritumu poligonos. Taču tas reizē arī ietver, ka 16% no patērētajiem baloniem piesārņo vidi. Tas visdrīzāk ietver, ka baloni tiek palaisti gaisā, kur tie var lidot ap 8 km garas distances²⁵⁹. Tādējādi veidojot vides piegružojumu.

Pasaulē netiek aktīvi pārstrādāti baloni, taču atkritumu pārstrādes uzņēmums "TerraCycle" kopā ar rotālietu un patēriņa preču ražotāju "Zuru" veido programmu, lai pārstrādātu gan iepakojumu, gan balonus.²⁶⁰

1.6.1.4. Priekšlikumi

Direktīvā uz vienreiz lietojamās plastmasas baloniem piestiprināmiem un to turēšanai domātiem kociņiem ir attiecināts tirgū laišanas aizliegums, tādējādi nepieciešams aizstāt vienreiz lietojamās plastmasas izmantošanu ar citu materiāla kociņu. Tā kā tā ir visas Eiropas Savienības dalībvalstu prasība, tad tiek meklēti alternatīvi risinājumiem balonu stiprināšanai. Inovatīvi uzņēmumi ir raduši iespējas balonus nostiprināt ar kartona vai papīra kociņiem. Latvijas lielākais kartona iepakojumu ražotājs AS "VG KVADRA PAK" izvērtē iespēju arī ražot uz kartona bāzes veidotus kociņus balonu stiprināšanai kā Balloon Grip™²⁶¹, kā arī bieži balonu nostiprināšanai tiek lietotas lentītes.

Baloni un to kociņi nav atsevišķi iekļauti nevienā likumdošanā Latvijā, līdz ar to ieteicams ir veidot jaunu likumu, lai varētu ieviest Direktīvas 2019/904 attiecīgās prasības Latvijā. Nav redzamu ierobežojumu, lai aizliegtu vienreiz lietojamo plastmasas balonu stiprinājumus palaišanu tirgū. Lielākie balonu vairumtirgotāji noteikti ir informēti par gaidāmajām izmaiņām, taču tā kā lielākā daļa balonu pārdevēji ir nelieli uzņēmumi, un iespējams iegādājas un pasūta produktus ārpus ES, izmantojot internetveikalus, tad būtu vēlams publiski pieejama informācija par ierobežojumiem un to spēkā stāšanās laiks.

Direktīva 2019/904 uz baloniem attiecinā obligātā marķēšanas un arī ražotāju paplašinātās atbildības sistēmas prasības, lai nodrošinātu vides apsaimniekošanas un atkritumu apsaimniekošanas izmaksu segšanu, kas ir saistīti ar pēcpatēriņa atkritumiem, kas tiek izmesti vidē²⁶².

Attiecībā uz **marķējuma prasībām**, Direktīva 2019/904 norāda, ka marķējums nepieciešams, lai informētu patērētājus par piemērotām atkritumu apsaimniekošanas iespējām, par plastmasu klātesamību izstrādājumā, kā arī par negatīvo ietekmi uz vidi, kas izriet no piegružošanas vai cita veida nepareizas izstrādājuma izmešanas. Tāpat arī ir sagaidāms, ka marķējums būtu uz iepakojuma vai izstrādājuma. Tāpat arī direktīvā ir norādīts, ka komisijai ir pilnvaras noteikt saskaņotas marķējuma specifikācijas²⁶³. Tādējādi ir sagaidāms, ka norādījumi būs visai Eiropas Savienībai vienoti, ņemot vērā, ka ir daži balonu ražotāji Eiropā, taču liela daļa no baloniem tiek ražota ārpus ES. Tajā pašā laikā Eiropas balonu un ballišu kouncils jau ir izveidojis gan potenciālo marķējuma zīmi, gan arī informatīvo informāciju par balonu lietošanu, kas ir pieejama arī latviešu valodā (Attēls 3).²⁶⁴ Informatīvais materiāls varētu būt obligāti redzams visās balonu pārdošanas vietās.

Esošajā likumdošanā netiek regulēta balonu pārdošana, līdz ar to ieteicams ir veidot jaunu likumu, lai varētu ieviest Direktīvas 2019/904 attiecīgās prasības Latvijā.

²⁵⁸ The European Balloon and Party Council, Pieejams, <https://ebpcouncil.eu/about/balloon-industry>, skatīts 20.08.2020

²⁵⁹ The European Balloon and Party Council informatīvā mājaslapa, Pieejams - <https://www.partysafe.eu/balloon-faq-s>, skatīts 20.08.2020

²⁶⁰ Global Recycling, 2019.gada jūlijs, pieejams - <https://global-recycling.info/archives/3165>, skatīts 20.08.2020

²⁶¹ Viens no piemēriem - <https://www.balloongrip.co.uk/>

²⁶² Direktīva 2019/904, (16), pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

²⁶³ Direktīva 2019/2904, (20) atzīme, pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

²⁶⁴ Neoficiālā marķējuma zīme un informatīvais materiāls, ko piedāvā The European Balloon and Party Council informatīvā mājaslapa, Pieejams - <https://ebpcouncil.eu/the-framework/balloon-releases> un informatīvais materiāls latviešu valodā - <https://ebpcouncil.eu/the-framework/downloadable-materials>

Attēls 3. Potenciālā marķējuma zīme (pa kreisi) un informatīvā informācija par balonu lietošanu (pa labi)²⁶⁵

Priecājieties par baloniem atbildīgi

Paraugprakses kodekss

Mēs vēlamies, lai jūs priecātos par iegādātajiem baloniem. Lūdzam paturēt prātā turpmāk norādītos padomus:

- ✓ Uzaugiet bēmus, kuri nav sasnieguši astoņu gadu vecumu, kad viņi rīkojas ar baloniem.
- ✓ Balonu piepūšanai vienmēr izmantojiet balonu pumpi, ar hēliju pildītiem baloniem piesieniet saiti un atsvaru,
- ✓ Pabeidzot lietot balonu, pārgriežiet balona galu ar šķērēm un izmetiet to atkritumu urnā.
- ✓ nekad nepalaidiet balonus atmosfērā,
- ✓ uzmanieties – lateks var izraisīt alerģiju.

iniciatīva
ebpc
www.ebpcouncil.eu

Uz balonu ražotājiem ir attiecināta ražotāju paplašinātā atbildība, tajā laikā attiecinot izmaksas uz vides piesārņošanas jautājumu sakārtošanu. Viens no variantiem ir papildināt Dabas resursu nodokļa likumu ar plastmasas saturošo izstrādājumu RAS un papildus samaksām, taču otrs variants ir izveidot pilnīgu balonu gaisā laišanas aizliegumu.

Tā kā balonu apjoms ir salīdzinoši nenožīmīgs un kopumā vidē atstāto atkritumu apjoms ir neliels, tad viena no radikālākajām alternatīvām ir balonu gaisā laišanas aizliegums. Lai nodrošinātu visu citu līdzvērtīgu produktu pārklāšanu, likumprojektu ieteicams papildināt arī ar gaismu laternām, iespējams to īpaši attiecinot ar baloniem ar gaismiņām. Vairākos ASV štatos kā Kalifornija, Konektikuta, Florida, Tenesī un Virdžīnija, kā arī papildus citās pilsētās, arī Austrālijas dažos štatos, ir izveidots speciāls balonu likums, kas aizliedz balonus palaist gaisā²⁶⁶. Tā ir tiša vides piesārņošana, kuram attiecīgi varētu sekot arī sods Administratīvās atbildības likumā.

Nav veiktas nekādas vadlīnijas par balona piegriezuma aprēķiniem, tāpat arī Eiropas balonu un ballīšu kouncils norāda, ka baloni veido 1% no vides piegriezumu pēc to biežumu, un ka laika posmā no 2010.gada līdz 2016.gadam tas ir 16. vietā, un Eiropas vides aģentūra (European Environment Agency) datos baloni ir novērtēti kā 36. lielākais piesārņotājs. Tādējādi ir atšķirīga informācija par balonu piegriezuma daudzumu. Kopumā vidē maksimāli izmestais balonu daudzums (16% no 20 t) veido ap 3,2 tonnām atkritumu. Tādējādi iemaksas no balonu ražotājiem gadā varētu būt no 3840 EUR līdz 24 640 EUR (proporcionāli tabakas izstrādājumiem).

Kopumā ražotāju paplašinātās atbildības uzlikšana Latvijā ir salīdzinoši apgrūtināta, jo liela daļa no baloniem tiek pārdota nelielos veikalos, kā arī par balonu pārdošanu var iekļauties dažādās uzņēmumu klasifikācijās, tādējādi uzņēmumu pārbaude ir salīdzinoši apgrūtināta. Lielākā daļa pārdošanas uzņēmumu ir nelieli, piedāvā arī citas preces, tāpēc ir sagaidāms, ka mēģinās izvairīties no precīzas informācijas sniegšanas atbildīgajam valsts iestādēm. Tāpat arī ir vairāki mazumtirdzniecības kanāli, kuros dekorēšanas pakalpojumu sniedzēji iegādājas produktus, taču tālāk jau sniedz dekorēšanas pakalpojumus. Visvieglākais risinājums būtu balonam attiecināt plastmasas produktu 2,20 EUR/kg maksu kā norādīts Dabas resursu nodokļa likumā, kas veidotu ap 44 000 EUR iemaksu budžetā, taču tas var radīt lielākas pelēkās ekonomikas apjomu. Tajā pašā summa vides sakārtošanas jautājumos ir maznozīmīga un salīdzinoši lielāks vides ieguvums būtu balonu gaisā palaišanas aizliegums.

²⁶⁵ Neoficiālā marķējuma zīme un informatīvais materiāls, ko piedāvā The European Balloon and Party Council informatīvā mājaslapa, Pieejams - <https://ebpcouncil.eu/the-framework/balloon-releases> un informatīvais materiāls latviešu valodā - <https://ebpcouncil.eu/the-framework/downloadable-materials>

²⁶⁶ Balloons, pieejams - <https://balloonsblow.org/balloon-laws/>, skatīts 20.08.2020.

1.6.1.5. Kopsavilkums

- Kā baloni Direktīvas 2019/904 kontekstā tiek saprasti visi neporaini viegla materiāla izstrādājumi kā lateksa baloni, plastmasas izstrādājumu (mylar) vai folija baloni
- Gadā tiek patērēti ap 20 t balonu un maksimāli 1 t balonu turamie kociņi
- Baloni tiek tirgoti dažādās vietās un netiek atsevišķi uzskaitīti, kontrolēti un ir bieži neliela daļa no pārdoto produktu klāsta
- Ap 50% no baloniem tiek izmantoti mājāsaimniecībās un ap 50% kā daļa no saimnieciskās darbības nodrošināšanas
- Iesaistītie uzņēmumi balonu tirgošanā klasificējas zem dažādiem NACE kodiem, lielākoties ir nelieli un izkaisīti uzņēmumi. Lielākais balonu mazumtirgotājs ir SIA "Rīgas rēvija"
- 84% no baloniem nonāk pie kopējiem sadzīves atkritumiem. Ap 16% no baloniem tiek palaisti vidē, veidojot vides piesārņojumu
- Proporcionālās maksas par balonu vides piegružojuma savākšanu ir no 4 000 līdz 25 000 EUR
- Papildus nodokļa ieviešana var radīt lielākas pelēkās ekonomikas apjomu, ņemot vērā, ka ir iesaistīti lielākoties nelieli uzņēmumi
- The European Balloon and Party Council jau ir izveidojis potenciālo marķējumu un informatīvo materiālu, kuru būtu iespējams izmantot arī Latvijā
- Vienreiz lietojamās plastmasas kociņu aizliegumam pārdot tirgū nav redzamu ierobežojumu, jo produkts tiek patērēts salīdzinoši nelielā apjomā, kā arī ir pieejamas uz kartona bāzes veidoti aizstājēji
- Baloni un to turēšanai domātie kociņi šobrīd netiek regulēti, tāpēc nepieciešama jauna likumdošana, lai Latvijā izdotu balonu ierobežojumus
- Ir ieteicams Latvijai sekot citiem ASV štatiem un aizliegt balonu palaišanā gaisā, kas ir tišs vides piesārņojums, tādējādi arī samazinot vai pat atsakoties no nepieciešamās vides piegružojuma savākšanas izmaksām
- Lai samazinātu vides piesārņojumu, ieteicams jauno likumdošanu papildināt arī ar gaismas laternām, kā arī noteikti to attiecināt uz baloniem ar lampiņām

1.6.2. Mitrās salvetes

Direktīvā ir norādīts, ka prasības ir attiecināmas uz mitrajām salvetēm, kas tiek izmantotas personiskās higiēnas un mājāsaimniecības vajadzībām, no kurām tiek sagaidīti marķējuma prasības, kā arī ražotāja paplašinātā atbildība.

Lai gan lielākoties bāzētas uz kokvilnas, mitrās salvetes ir veidotas no spunlace materiāla, kas satur viskozi, kokvilnu, bambusu un poliesteru²⁶⁷, tādējādi arī satur mikroplastmasas daļiņas.

1.6.2.1. Apjomi

Lai apzinātu mitro salvešu apjomus Latvijā, tika izmantota gan HS kodu informācija, gan arī Euromonitor dati. Mitro salvešu tirgus Latvijā ir novērtēts kā 3 miljonu EUR liels, un to patēriņš ir pieaudzis par 2%, salīdzinot ar 2018.gadu²⁶⁸. Lielākā daļa no Latvijā pārdotākajiem produktiem ir ievesti un importēti un pārstāv starptautiskus ražotājus, un kā nozīmīgākie zīmoli Latvijā ir Pampers, Johnson's Baby, Huggies zīmolu izstrādājumi.²⁶⁹

²⁶⁷ iCotton, <http://www.icotton.eu/lv/produkti/musu-produkti/mitras-salvetes/>, skatīts 29.06.2020

²⁶⁸ Euromonitor wet wipe market in Latvia, pieejams – www.euromonitor.com

²⁶⁹ Euromonitor wet wipe market in Latvia, pieejams – www.euromonitor.com

Tabula 64. Latvijā populārākie mitro salvešu preču zīmoli, to izcelsmes valsts, kā arī izplatītājs/iegādātājs Latvijā^{270, 271, 272}

Pārdotie zīmoli	Ražotājvalsts	Ražotājs	Piegādātājs Latvijā
Pampers	Vācija	Procter & Gamble	Sanitex SIA
Huggies	Lielbritānija	KIMBERLY-CLARK	Baltā Bura SIA
Johnson		Johnson and Johnson	
Happy/Bella	Polija	TZMO	TZMO Latvija SIA
Aura	Latvija	iCotton SIA	iCotton SIA
Neutral	Dānija	Neutral	Eugesta un Partneri SIA
Domol, ISANA	ES (nav precizēts)	Drogas privātais zīmols	Drogas
Loving	n/a	Rimi privātais zīmols	Rimi Latvija

Mitrās salvetes ir dažādos iepakojumos, citkārt tās ir pa vienam gabalam (var tikt izmantots ēdināšanas iestādēs), tad ir nelieli iepakojumi pa 10-25 gabaliem, taču lielāko apjomu un svaru veido mitrās salvetes, kas ir iepakojumos no 48 līdz 80 gabaliem. Pampers zīmola mitrās salvetes ir tirgus līderis un aprēķinu vienkāršošanai var tikt izmantots, ka vidēji tiek pārdotas iepakojumos pa 52 mitrajām salvetēm ar cenu 1,89 EUR par iepakojumu^{273, 274, 275}. Tādējādi Latvijas tirgū vidēji tiek pārdoti 1,5 miljoni iepakojumu, kas veido ap 82,5 miljoniem salvešu Latvijā. Individuālās salvetes svars dažādos avotos ir atšķirīgs, citur ir norādīti 3,4 grami²⁷⁶, citur iedzīvotāju mērījumi nosaka - 4,8 gramus²⁷⁷, taču vēl ir pat informācija par - 7,5 g²⁷⁸. Tiek izmantota vidējā svara informācija aprēķiniem – 4,8 grami. Tādējādi Latvijā gadā tiek patērēts 396 190 kg mitro salvešu, kas veido 396 tonnu gadā²⁷⁹. Jānorāda, ka salvetes sākotnējā pārdošanas stadijā ir piesūcinātas ar šķidrumu, kas lielākoties (80-95%) ir ūdens saturs, taču pēc lietošanas šķidrums iztvaiko, tādējādi mitro salvešu radīto atkritumu vērtība ir ievērojami mazāka. Kopumā tā samazinās par 68-70%²⁸⁰ ²⁸¹, kas nozīmē, ka atkritumos nonāk ap 30% no sākotnējā svara jeb 119 tonnas gadā. Lielākoties mitro salvešu patēriņš ir saistīts ar bērnu kopšanu, tādējādi ir nenozīmīgas atšķirības pa ceturkšņiem.

Latvijā uzņēmums "iCotton" ir vienīgais uzņēmums Baltijas valstīs, kas nodrošina pilnu ražošanas ciklu kokvilnas produktiem un mitrajām salvetēm. Uzņēmums ražo zīmola "Aura" mitrās salvetes. Uzņēmums 2019.gada sākumā ir saņēmis atzinību kā eksportspējīgākais komersants lielo un vidējo komercsabiedrību grupā Latvijā, kā arī uzņēmums strauji aug un lai turpinātu attīstību 2020.gadā norāda, ka attīstībā investē 6,58 miljonus EUR. Uzņēmuma mitro salvešu materiāls ir spunlace audums, kas tiek veidots no viskozes, kokvilnas, bambusa un poliestera²⁸². Aura zīmols netiek pieminēts Euromonitor apskatos. Tajā pašā laikā līdz ar Direktīvas 2019/904 pieņemšanu, kopš 2020.gada sākuma uzņēmums ir pārvietojis mitro salvešu ražotni uz savu meitas uzņēmumu Polijā²⁸³.

Apskatot kategoriju no neto ievestā un importa perspektīvas, tad mitrās salvetes ir ietvertas HS kodā 330499, kas ir īpaši norādīts regulā Nr. 285/2013 (2013. gada 22. aprīlis) par atsevišķu preču klasifikāciju kombinētajā

²⁷⁰ <https://barbora.lv/zidainu-un-bernu-preces/bernu-higienas-preces/mitras-salvetes-un-paklajini>

²⁷¹ www.drogas.lv

²⁷² <https://www.rimi.lv/e-veikals>

²⁷³ <https://barbora.lv/zidainu-un-bernu-preces/bernu-higienas-preces/mitras-salvetes-un-paklajini>

²⁷⁴ www.drogas.lv

²⁷⁵ <https://www.rimi.lv/e-veikals>

²⁷⁶ Patentu informācija, pieejams - <https://patentimages.storage.googleapis.com/37/1e/16/99050dc86ac029/US8557722.pdf>. Citos aprēķinos lietota 7,5g uz salveti (pēc Zero waste informācijas), tomēr tā kā 3,4 g

²⁷⁷ 12 salvetes sver 57 gramus, kur katra salvete sver 4,7 gramus. Lots a fresh air, pieejams - <https://lotsafreshair.com/2014/07/07/lightweight-hiking-tip-wet-wipes/>

²⁷⁸ Dati no atsaucēs, kur veikti mērījumi 2003.gadā. pieejams - https://zerowasteurope.eu/wp-content/uploads/2019/12/bffp_single_use_menstrual_products_baby_nappies_and_wet_wipes.pdf

²⁷⁹ Autoru aprēķini, kur varētu būt ap 20% kļūda. Taču līdzīgi aprēķini ir arī pēc Zero waste kopējiem Eiropas patēriņa -

https://zerowasteurope.eu/wp-content/uploads/2019/12/bffp_single_use_menstrual_products_baby_nappies_and_wet_wipes.pdf

²⁸⁰ Lots a fresh air, pieejams - <https://lotsafreshair.com/2014/07/07/lightweight-hiking-tip-wet-wipes/>

²⁸¹ Baby wipes, pieejams -

https://www.reddit.com/r/Ultralight/comments/99op8o/ul_psa_simple_experiment_results_baby_wipes_are/

²⁸² iCotton, <http://www.icotton.eu/lv/>

²⁸³ Intervija ar iCotton pārstāvjiem, 27.06.2020

nomenklatūrā²⁸⁴. Mitrās salvetes ir daļa no 3304 HS koda, kas iekļauj "Kosmētikas vai dekoratīvās kosmētikas līdzekļi un ādas kopšanas līdzekļi (izņemot medikamentozos), ieskaitot pretiedeguma un iedeguma līdzekļus; manikīra vai pedikīra līdzekļi" zem apakšklasifikācijas 330499 – citādi (ne lūpu dekoratīvās kosmētikas līdzekļi, ne acu dekoratīvās kosmētikas līdzekļi, ne manikīra un pedikīra līdzekļi, ne pūderis, ieskaitot kompakto).²⁸⁵

Mitro salvešu definīcija pēc regulas Nr. 285/2013 (2013. gada 22. aprīlis) ir: "Produkts sastāv no 25 neaustas drānas salvetēm; salvetes aptuvenais izmērs ir 15 cm × 20 cm; tās safasētas plastmasas iepakojumā mazumtirdzniecībai. Salvetes ir piesūcinātas cita starpā ar ūdeni, sojas eļļu, mandeļu eļļu (*Prunus dulcis*), cetilspirtu, ksantāna sveķiem, smaržvielām/aromātvielām, citronelolu, geraniolu, glicerīnu, tretranātrija EDTA un dinātrija kokoamfodiacetātu. Informācijā par šo produktu norādīts, ka tas lietojams normālai un kombinētai ādai dekoratīvās kosmētikas noņemšanai, tonizēšanai un attīrīšanai."²⁸⁶

Tomēr starptautiskās tirdzniecības statistikas dati, izmantojot HS kodu aprēķinus, nesniedz precīzākus aprēķinus, jo HS koda 330499 ievestā un importētā vērtība ir ap 15 – 19 miljoni EUR, kā arī ievestā un importētā masa ir ap 1 900 tonnas gadā²⁸⁷. Kamēr mitro salvešu kopējais pārdošanas tirgus ir novērtēts kā 3 miljoni EUR. Tādējādi ārējās tirdzniecības statistika nevar tikt izmantoti.

1.6.2.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Mitro salvešu ražošanā iesaistītie ražotāji klasificējami ar saimnieciskās darbības NACE (2.red.) kodiem 21.20, tos pieskaitot pie grupas "Farmaceutisko preparātu ražošana", 20.41 – "Ziepju, mazgāšanas, tīrīšanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana", 20.42 – "Smaržu un kosmētisko līdzekļu ražošana", un 17.22 – "Sadzīves, higiēnisko priekšmetu un tualetes piederumu ražošana". Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās ietilpa 130 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 42 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 65).

Tomēr jāņem vērā, ka šajās grupā ietilpstošie uzņēmumi ražo kopumā dažāda veida produkciju, un atsevišķi kā specializētu uzņēmumu bija iespējams izdalīt tikai 1, proti, SIA "iCotton".

Tabula 65. Mitro salvešu ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁸⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Aproziājums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
21.20	Farmaceutisko preparātu ražošana	28	16	303.2	18.6	3989	125
20.41	Ziepju, mazgāšanas, tīrīšanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana	29	9	11.7	0.1	351	19
20.42	Smaržu un kosmētisko līdzekļu ražošana	65	16	63.5	6.5	988	223
17.22	Sadzīves, higiēnisko priekšmetu un tualetes piederumu ražošana	8	1	3.5	0.1	73	6
Kopā		130	42	381.8	25.3	5401	373

²⁸⁴ Centrālā Statistikas pārvalde, kombinēta nomenklatūra, <https://e.csb.gov.lv/HelpDesk/UI/Page.aspx?pid=388>

²⁸⁵ https://www.vid.gov.lv/sites/default/files/kn_regulas_2019_f.pdf

²⁸⁶ Regula Nr. 285/2013 (2013. gada 22. aprīlis) par atsevišķu preču klasifikāciju kombinētajā nomenklatūrā, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.117.01.0010.01.LAV

²⁸⁷ Autoru aprēķini izmantojot HS 8 kodu statistiku no CSP datubāzes, Preču ārējā tirdzniecība, pieejams - <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/db>

²⁸⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar smaržu, kosmētikas, mājsaimniecības preču vai plaša sortimenta preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 656 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 327 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 66).

Tabula 66. Mitro salvešu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁸⁹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.44	Porcelāna, stikla izstrādājumu un tīrīšanas līdzekļu vairumtirdzniecība	45	42	25.6	138.4	217	895
46.45	Smaržu un kosmētikas līdzekļu vairumtirdzniecība	180	128	194.5	126.1	1234	1320
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.46	Farmaceutisko izstrādājumu vairumtirdzniecība	218	90	1303.0	93.2	2578	931
Kopā		2656	1327	3549.8	1114.2	12677	9404

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas mazumtirdzniecību (piem. pārtikas ķēdes "Rimi", "Maxima", u.c.), ar mājsaimniecības, sadzīves un kosmētikas, tualetes piederumu, kā arī farmaceitisko izstrādājumu preču mazumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 5 138 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 325 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 67).

Tabula 67. Mitro salvešu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁹⁰

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575

²⁸⁹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

²⁹⁰ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

47.73	Farmaceutisko izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	189	64	422.4	116.5	3808	787
47.75	Kosmētikas un tualetes piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	168	148	175.8	103.0	2405	1022
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība standos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
Kopā		5138	2325	5137.3	1400.4	58032	13367

Izmantošana

Lielākoties mitrās salvetes tiek izmantotas mājāsaimniecībās, lielākoties tās izmanto zīdaiņu/bērnu kopšanai, taču vienkāršā un ērtā mitro salvešu izmantošana ir palielinājusi lietošanas loku arī citās preču kategorijās, kā logu tīrīšanas salvetes, salvetes mašīnai, intīmai higiēnai, u.t.t. 70% no mitro salvešu patēriņa ir kā bērnu kopšanas produkts²⁹¹, kā arī vēl ap 5% tiek izmantoti citām mājāsaimniecību vajadzībām.

Mitrās salvetes saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešama galvenokārt uzkopšanā iesaistītajiem komersantiem, skaistumkopšanas saloniem, kā arī ārstniecības un sociālās aprūpes iestādēm. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 4 813 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 149 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 68).

Tabula 68. Komersantu skaits, kas saimnieciskajā darbībā izmanto mitrās salvetes NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati²⁹²

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
81.21	Vispārēja ēku tīrīšana	427	119	54.4	13.4	4356	1273
81.22	Citas ēku un ražošanas objektu tīrīšanas un uzkopšanas darbības	250	109	17.9	25.2	1329	481
81.29	Cita veida tīrīšanas darbības	310	109	42.2	8.9	1799	348
75.00	Veterinārie pakalpojumi	131	13	18.1	0.7	594	15
86.23	Zobārstu prakse	468	45	108.1	6.5	4076	448
86.90	Pārējā darbība veselības aizsardzības jomā	341	127	157.9	45.9	4450	1280
88.10	Veco ļaužu un invalīdu sociālā aprūpe bez izmitināšanas	11	2	3.4	0.0	254	0
88.99	Citur neklasificēti sociālās aprūpes pakalpojumi	31	12	4.1	0.5	265	102
96.02	Frizieru un skaistumkopšanas pakalpojumi	1030	146	29.3	6.9	3484	336
86.21	Vispārējā ārstu prakse	429	90	145.1	68.3	6467	2977
86.22	Specializētā ārstu prakse	362	107	75.1	81.7	2275	3713
88.91	Bērnu dienas aprūpes centru darbība	31	4	1.8	0.1	90	4
87.10	Aprūpes centru pakalpojumi	12	9	5.9	2.4	412	126
87.20	Garīgās atpalcības, garīgās veselības traucējumu un atkarības ārstēšanas pakalpojumi	1	5	0.0	3.2	1	135
87.30	Veco ļaužu un invalīdu aprūpe	9	1	4.1	1.5	211	150
87.90	Cita veida sociālās aprūpes pakalpojumi ar izmitināšanu	4	5	1.8	1.8	67	127
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543
55.10	Izmitināšana viesnīcās un līdzīgās apmešanās vietās	344	84	224.4	33.8	6061	1700
55.20	Izmitināšana viesu mājās un cita veida īslaicīgas apmešanās vietās	438	99	28.6	9.7	1174	340
55.90	Pārējo apmešanās vietu darbība	36	14	1.6	0.1	85	12

²⁹¹ Zerowaste Europe, pieejams - https://zerowasteurope.eu/wp-content/uploads/2019/12/bffp_single_use_menstrual_products_baby_nappies_and_wet_wipes.pdf

²⁹² ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

82.30	Sanāksmju un tirdzniecības izstāžu organizatoru pakalpojumi	87	19	17.8	0.5	330	24
Kopā		4813	1149	1684.8	324.4	62813	14134

1.6.2.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

No atkritumu apsaimniekošanas perspektīvas daļa no nešķirotiem sadzīves atkritumiem un netiek atsevišķi identificēta. Citkārt nonāk kanalizācijas sistēmu attīrīšanā, tādējādi apgrūtinot ūdens attīrīšanu.

1.6.2.4. Priekšlikumi

Uz mitrajām salvetēm tiks attiecināta gan obligātā marķēšana, gan arī ražotāju paplašinātā atbildība. Latvijā mitrās salvetes šobrīd nav iekļautas atsevišķās likumdošanas prasībās, tādējādi ir nepieciešams jauns likums un ministru kabineta noteikumi, lai noteiktu attiecīgās Direktīvas 2019/904 prasības.

Produkts lielākoties tiek ievests un importēts (neliels apjoms no Latvijas uzņēmuma arī SIA "iCotton") un Latvijā ir salīdzinoši neliels skaits produkta piegādātāju, tāpēc vēlama ir vienota **marķējuma prasību** izveidošana ES līmenī, lai kopumā neierobežotu produkta pārdošanas iespējas. Tāpat arī direktīvā ir norādīts, ka komisijai ir pilnvaras noteikt saskaņotas marķējuma specifikācijas²⁹³. Šinī gadījumā tās būtu vēlamas un attiecīgi Latvijas likumdošanā pielāgojot EK izveidotos marķējumus.

Latvijā līdz šim ražotāju paplašinātā atbildība ir risināta ar DRN un ar RAS palīdzību, tādējādi ir paredzēts izveidot līdzvērtīgus ieteikumus Direktīvas 2019/904 noteikumu risināšanai Latvijā. Tā kā esošajā RAS sistēmā nav ietverti un arī pēc būtības neiekļaujas mitro salvešu produkti, tad iespējams veidot vēl vienu plastmasu saturošu produktu RAS grupu.

Rietumeiropā mitrās salvetes tiek patērētas vairāk nekā Austrumeiropā, kā arī ir atšķirības starp dažādām valstīm²⁹⁴. Piemēram, Lielbritānijā liela daļa iedzīvotāju uzskata, ka izlietotās mitrās salvetes ir iespējams izmest kanalizācijas sistēmā, tādējādi radot 110 miljonu EUR lielas izmaksas kanalizāciju attīrīšanai. Jo Lielbritānijā 14 mitrās salvetes ir atrodamas 100 m valsts jūras piekrastē un 300 tūkstoši kanalizācijas trubu aizsprostojumi veidojas ik gadu.²⁹⁵ Līdzīgi arī Katalonijas ūdens aģentūra ir norādījusi, ka pilsētā ar 200 tūkstošiem iedzīvotāju, papildus izmaksas kanalizācijas sistēmu tīrīšanā, kas nāk no sieviešu higiēnas precēm un mitrajām salvetēm, ir 150 000 USD, veidojot 18% palielinājumu kanalizāciju sistēmu uzturēšanā²⁹⁶. Arī Īrijas ūdeņos ir atrodams liels apjoms dažādu mikroplastmasu, un ka pat 91% no mikroplastmasas ap Mutona salu ir veidojušās no mitrajām salvetēm un sieviešu higiēnas precēm. Ir noprotams, ka citās valstīs ir pat reklamētas mitrās salvetes, kas ir paredzētas noskalošanai tualetes podā, tādējādi daļa no mitrajām salvetēm tiek izmesta kanalizācijā.

Latvijā nav veikts produktu izvērtējums par mitrajām salvetēm, cik daudz to tiek izmestas vidē, tomēr arī Latvijā dažkārt parādās ziņas presē, ka notekūdeņos atrodamas ir mitrās salvetes un sieviešu higiēnas preces²⁹⁷. Latvijā jūras piekrastes apsekošanā mitrās salvetes netiek iekļautas top 5 produktos, kas visbiežāk

²⁹³ Direktīva 2019/2904, (20) atzīme, pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

²⁹⁴ Zero Waste Europe, 2019.gada decembris, pieejams - https://zerowasteurope.eu/wp-content/uploads/2019/12/bffp_single_use_menstrual_products_baby_nappies_and_wet_wipes.pdf

²⁹⁵ Cityto sea, pieejams - <https://www.citytosea.org.uk/campaign/unflushables/flushable-wet-wipes/>, skatīts 20.08.2020

²⁹⁶ Izmantotie dati no Zero Waste Europe, 2019.gada decembris, pieejams - https://zerowasteurope.eu/wp-content/uploads/2019/12/bffp_single_use_menstrual_products_baby_nappies_and_wet_wipes.pdf

²⁹⁷ Skaties, 17.10.2019, pieejams - <https://skaties.lv/beztabu/nejedzibas/tamponi-biksisu-ielikttnisi-un-mitras-salvetes-pardaugava-pa-taisno-upe-izskalo-kanalizaciju-ar-visiem-atkritumiem/>

ir atrodamas jūras piekrastē²⁹⁸. Zero Waste Europe piedāvā daļēji iesāktu aprēķinu apzinot potenciālās RAS likmes²⁹⁹, izdalot atkritumu radišanas izmaksas, jūras piesārņojumu un kanalizācijas iekārtu izmaksas.

Tāpat ir ieteicams popularizēt atkārtoti lietojamus produktus. Vienreiz lietojamās mitrās salvetes var aizstāt ar atkārtoti lietojamām salvetēm un dvieļiem, sūkļiem, tualetes papīru, ūdeni un ziepēm³⁰⁰.

1.6.2.5. Kopsavilkums

- Latvijā tiek pirkti mitrās salvetes 3 miljonu EUR/gadā apmērā, kas veido 390 tonnas gadā kopējo mitro salvešu masu.
- 70% no salvešu masas ir ūdens, kas iztvaiko, tādējādi atkritumos nonāk ap 119 tonnas mitro salvešu atkritumu gadā.
- Vismaz 70% no mitrajām salvetēm tiek izmantotas bērnu kopšanā, taču to ērtā lietošana ir palīdzējusi paplašināt arī izmantošanas veidus
- Latvijā ir mitro salvešu ražotājs SIA "iCotton", kurš gan no 2020.gada sākuma ir pārcēlis mitro salvešu un vates kociņu ražošanu uz meitas uzņēmumu Polijā
- Mitrās salvetes ir daļa no sadzīves atkritumiem un netiek atsevišķi atdalīta un uzskaitīta
- Marķēšanas prasības vēlams ieviest vienotas ar citām Eiropas savienības, jo produkti tiek ražoti nelielā skaitā ražotņu, kas pārdod produktus dažādās ES valstīs
- Lielbritānijā mitro salvešu izraisītie kanalizācijas traucējumi veido ap 110 miljoniem EUR izmaksas ik gadu, valstī arī tiek reklamēts, ka mitrās salvetes var izmest kanalizācijas sistēmās
- Latvijā nav pieejami dati par mitro salvešu īpatsvaru, kas netiek izmesti publiski pieejamās vietās vai kanalizācijā

1.6.3. Higiēnas preces

Direktīvas 2019/904 latviskajā tulkojumā ir norādīts, ka ir atsevišķa sadaļa ar "Higiēniskās paketes, tamponi un tamponu aplikatori", tomēr Direktīvas skaidrojumos kā higiēniskās paketes jeb "Sanitary towels (pads)" ir definēti higiēnas produkti, kas tiek izmantoti ķermeņa šķidrums uzsūkšanā, un tajā skaitā iekļauj arī gan pamperus bērniem, produktus pieaugušajiem urīna nesaturēšanai, higiēniskās paketes, tai skaitā arī biksišu ieliktnišus. Lielākā daļa no produktiem satur šķidrums absorbējošas šķiedras, piemēram, viskozes, kokvilnas un celulozes, kā arī visbiežāk plastmasas, kas lietošanas laikā spēj noturēt šķidrums. Direktīvas ietvaros netiek iekļauti produkti, kas nesatur plastmasu, kā arī atkārtoti lietojamus (mazgājamus) produktus.³⁰¹

Direktīvā 2019/904 ir norādīts, ka cilvēku veselības interesēs būtu jāizvairās no bīstamu ķīmisko vielu klātbūtnes higiēniskajās paketēs, tamponos un tamponu aplikatoros³⁰², un direktīvā ir norādītas marķējuma prasības, kā arī informētības vairošanas pasākumi.

1.6.3.1. Apjomi

Lielākā daļa no Latvijā lietotajām vienreiz lietojamajām higiēnas precēm satur sintētiskās šķiedras, tai skaitā arī plastmasu³⁰³, tādējādi tiek pieņemts, ka visi produkti tiek iekļauti Direktīvā.

²⁹⁸ <https://www.facebook.com/tirajuravieno>, 24.08.2020. informācija

²⁹⁹ Zero Waste Europe, 2019.gada decembris, pieejams - https://zerowasteurope.eu/wp-content/uploads/2019/12/bffp_single_use_menstrual_products_baby_nappies_and_wet_wipes.pdf

³⁰⁰ Zero Waste Europe, 2019.gada decembris, pieejams - https://zerowasteurope.eu/wp-content/uploads/2019/12/bffp_single_use_menstrual_products_baby_nappies_and_wet_wipes.pdf

³⁰¹ Nous fiber consulting, 13.07.2020., pieejams, <https://nousfiberconsulting.com/381-2/>, skatīts 20.07.2020

³⁰² Direktīva 2019/904, (19)

³⁰³ Always produktu informācija, pieejams - <https://www.always.co.uk/en-gb/tips-and-advice-for-women/always-ingredients-and-safety/what-are-always-panty-liners-made-of>, skaits 17.06.2020; Libresse, pieejams - <https://www.libresse.com.my/ingredients/>, skaits 17.06.2020

Latvijā higiēniskos un mitrumu absorbējošos vienreiz lietojamus paladzīņus ražo uzņēmums SIA "Farmeko", kuram ir preču zīmes "SanaSet" un "SanaPet" no 2008.gada. Uzsūcošie paklājīņi ir paredzēti ne tikai cilvēkiem, bet arī dzīvniekiem³⁰⁴. Ja 2011.gadā ražoja ap 10 tūkstošus paklājīņu dienā, strādājot vienā maiņā ar 3 ražošanas darbiniekiem, lielākoties piegādājot produktus Latvijas tirgum³⁰⁵, tad 2020.gadā vidēji tiek ražoti simts paladzīņi minūtē, strādājot trīs maiņās ar 13 darbiniekiem³⁰⁶.

Tāpat arī uzņēmums "iCotton", vienīgais uzņēmums Baltijas valstīs, kas nodrošina pilnu ražošanas ciklu kokvilnas produktiem un mitrajām salvetēm, 2020.gadā investēja 6,58 miljonus EUR, lai paplašinātu ražotni un uzsāktu sieviešu higiēnas preču ražošanu³⁰⁷, tādējādi drīzumā Latvijā varētu tikt ražoti šie produkti. Taču tā kā Latvijā 2018. un 2019.gadā neražoja šos produktus, tad ir iespējams izmantot ārējās tirdzniecības stastikas datus, lai apzinātu Latvijā pārdoto produktu apjomu. Neto ievesto un importēto apjomu var aprēķināt, izmantojot HS kodu 961900, kas iekļauj sanitāros dvieļus (paketes) un tamponus, bērnu autiņus un autiņu ieliktnus, un tamlīdzīgus izstrādājumus no jebkāda materiāla³⁰⁸.

HS kodu statistikā pēc 8 zīmju kodiem, tiek izšķirti arī izstrādājumi no vates un tekstilmateriāliem, tādējādi ir pieņemams, ka tie potenciāli ir atkārtoti lietojamie produkti, taču iekļautas ir preces, kas pārstāvētas ar kodiem 96190071, 96190075, 96190079, 96190081 un 96190089 (Tabula 69).

Tabula 69. HS koda 961900 apakškodi un to skaidrojums³⁰⁹

HS kods	Skaidrojums	Ietverts Direktīvā
96190030	Higiēnas dvieļi (paketes) un tamponi, bērnu autiņi un autiņu ieliktni, un tamlīdzīgi sanitārie izstrādājumi no tekstilmateriālu vates	Nav iekļauts, jo izstrādājums ir no vates
96190040	Higiēnas dvieļi (paketes), tamponi un tamlīdzīgi izstrādājumi no tekstilmateriāliem (izņemot šādus izstrādājumus no tekstilmateriālu vates)	Nav iekļauts, jo izstrādājums ir no tekstilmateriāliem, tādējādi visdrīzāk nav vienreiz lietojams
96190050	Bērnu autiņi un autiņu ieliktni, un tamlīdzīgi izstrādājumi no tekstilmateriāliem (izņemot šādus izstrādājumus no tekstilmateriālu vates)	Nav iekļauts, jo izstrādājums ir no tekstilmateriāliem, tādējādi visdrīzāk nav vienreiz lietojams
96190071	Higiēnas dvieļi (paketes) (izņemot šādus izstrādājumus no tekstilmateriāliem)	Iekļauts
96190075	Tamponi (izņemot šādus izstrādājumus no tekstilmateriāliem)	Iekļauts
96190079	Sieviešu higiēnas izstrādājumi (izņemot no tekstilmateriāliem, kā arī izņemot higiēnas dvieļus (paketes) un tamponus)	Iekļauts
96190081	Bērnu autiņi un autiņu ieliktni (izņemot šādus izstrādājumus no tekstilmateriāliem)	Iekļauts
96190089	Izstrādājumi sanitārajām vajadzībām, piemēram, izstrādājumi urīna nesaturēšanas kontrolei (izņemot šādus izstrādājumus no tekstilmateriāliem, kā arī izņemot higiēnas dvieļus (paketes), tamponus, bērnu autiņus un autiņu ieliktnus)	Iekļauts

Latvijā vidēji tiek neto ievesti un importēti gandrīz 3,0 miljoni kg jeb 3000 tonnas vienreiz lietojamo higiēnas preču. Kopumā visvairāk tiek ievesti un importēti izstrādājumi sanitārajām vajadzībām (HS 96190089) vidēji 1,4 miljoni kg, kam līdzvērtīgi apjomi ir arī bērnu autiņi un ieliktni, vidēji ap 1,1 miljoni kg, taču tāpat arī citi produkti veido nedaudz vairāk kā 500 tonnas pārdotu apjomu (Tabula 70). Jānorāda, ka 2018.gadā ievesto

³⁰⁴ SIA "Farmeko", pieejams - <https://www.farmeko.lv/sanaset>, skatīts 17.06.2020

³⁰⁵ Dzirkstele, 15.11.2011, pieejams - <https://dzirkstele.lv/vietejas-zinas/razo-paklajinus-slimniekiem-berniem-un-suniem-8862>, skatīts 27.06.2020.

³⁰⁶ Dzirkstele, 21.04.2020., pieejams - <https://dzirkstele.lv/laikraksta-arhivs/sia-farmeko-lizuma-paplasina-darbibu-174019?prices=1>, skatīts 27.06.2020.

³⁰⁷ iCotton, <http://www.icotton.eu/lv/>

³⁰⁸ Centrālā Statistikas pārvalde, kombinētā nomenklatūra, <https://e.csb.gov.lv/HelpDesk/UI/eSurveyClassifier.aspx>

³⁰⁹ Centrālā Statistikas pārvalde, kombinētā nomenklatūra, <https://e.csb.gov.lv/HelpDesk/UI/eSurveyClassifier.aspx>

un importēto tamponu (96190075) apjoms bija mazāks nekā no Latvijas uz citām valstīm pārdoto produktu apjoms, tādējādi veidojot apjomus ar negatīvu apjomu. Ir iespējams, ka ir notikusi produktu pārklasifikācija, samazinoties koda HS 96190089 apjomam, kurš atkal palielinājās 2019. gadā, lai gan šajā produktu grupā nevajadzētu būt tik lielām produktu svārstībām. Tādējādi patēriņa apjomos negatīva neto ievestā vai importētā produkcijas apjoma gadījumos, dotais apjoms ir pieskaitīts klāt papildus.

Tabula 70. Atlasīto higiēnas preču neto ievestā un importētā apjomi no 2016. – 2019.gadam pēc masas, kg

Kods	2019	2018	2017	2016	Vidējais
96190071	441 091	549 694	376 324	329 745	424 214
96190075	65 985	-219 689	36 950	26 656	43 197
96190079	17 381	120 208	39 938	11 068	47 149
96190081	1 477 581	858 169	882 488	1 219 109	1 109 337
96190089	1 310 941	1 048 827	1 579 718	1 683 396	1 405 721
Kopā	3 312 979	2 357 209	2 915 418	3 269 974	2 963 895

Neto ievestā un importētā apjoma aprēķiem nepieciešams pievienot arī vietējā ražotāja SIA "Farmeko" ražotos produktus. Uzņēmuma saražotais apjoms ir ievērojami pieaudzis no 2011.gada 10 tūkstošiem līdz 108 tūkstošiem paklājiņu dienā³¹⁰. Tā kā vidēji 30 paklājiņi sver 0,1 kg³¹¹, tad kopumā Latvijā tiek saražoti ap 108 000 kg gadā, no kura Latvijā varētu tikt pārdoti ap 32 400 kg produkcijas. Latvijā produkcijas ievestie un importētie produktu apjomi vēl aizvien ievērojami pārsniedz ārpus Latvijas pārdoto produktu apjomu (eksportu), kas nozīmē, ka Latvijā ievestais produkcijas apjoms vietējā tirgū ir noteicošais.

Tādējādi sadalot kopējos patēriņa apjomus (neto ievestā un importētā apjoms + vietējā ražošana) pa ceturkšņiem, 2018.gadā patēriņa apjomi ir praktiski līdzvērtīgi, taču 2019.gada 3.ceturksnī patēriņš pēc atkritumu svaru ir ievērojami pieaudzis. Tomēr vidēji tie ir gandrīz 2 993 tonnas gadā.

Tabula 71. Higiēnas preču patēriņš Latvijā pa ceturkšņiem 2016. – 2019.gadā, kg³¹²

Neto ievestais un importētais apjoms pa ceturkšņiem	2016	2017	2018	2019	Vidējais 2018. - 2019.gadā
1.ceturksnis, kg	917 154	814 044	648 561	624 475	636 518
2.ceturksnis, kg	727 765	725 938	652 110	825 288	738 699
3.ceturksnis, kg	904 106	792 158	624 411	1 059 231	841 821
4.ceturksnis, kg	753 349	615 678	698 242	852 795	775 519
Gadā	3 302 374	2 947 818	2 623 324	3 361 789	2 992 557

Lielākoties higiēnas preces tiek izmantotas mājsaimniecībās, taču ap 20% no kopējā apjoma tiek izmantoti arī medicīnas un ārstniecības iestādēs higiēnas prasību ievērošanai.

1.6.3.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Higiēnisko pakešu un tamponu ražošanā iesaistītie ražotāji klasificējami ar saimnieciskās darbības NACE (2.red.) kodiem 21.20, tos pieskaitot pie grupas "Farmaceutisko preparātu ražošana", 17.22 – "Sadzīves, higiēnisko priekšmetu un tualetes piederumu ražošana", un 32.50 – "Medicīnas un zobārstniecības

³¹⁰ Autoru aprēķini, izmantojot pieejamo informāciju par uzņēmumu

³¹¹ Minikid, pieejams - https://minikid.lv/lv/p/sanaset-soft-higieniskais-paklajins-60x60cm-30gab_38136/

³¹² Autoru aprēķini izmantojot HS 8 kodu statistiku no CSP datubāzes, Preču ārējā tirdzniecība, pieejams - <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/db>

instrumentu un piederumu ražošana". Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās ietilpa 101 aktīvs uzņēmums, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 32 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 72).

Tomēr jāņem vērā, ka šajās grupā ietilpstošie uzņēmumi ražo kopumā dažāda veida produkciju, un atsevišķi kā specializētus uzņēmumus bija iespējams izdalīt tikai 2 uzņēmumu, proti, SIA "Farmeko" un SIA "iCotton", kas 2020.gadā ieguldīja līdzekļus topošajā ražotnē līdzekļus ieguldīja SIA "iCotton".

Tabula 72. Higiēnisko pakešu un tamponu ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³¹³

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
21.10	Farmaceutisko pamatvielu ražošana	6	6	12.6	1.1	153	52
32.50	Medicīnas un zobārstniecības instrumentu un piederumu ražošana	87	24	32.6	1.5	707	76
17.22	Sadzīves, higiēnisko priekšmetu un tualetes piederumu ražošana	8	1	3.5	0.1	73	6
Kopā		101	31	48.6	2.8	933	134

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievēšanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar mājsaimniecības preču, farmaceutisko izstrādājumu vai plaša sortimenta precu vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 431 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 157 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 73).

Tabula 73. Higiēnisko pakešu un tamponu ievēšanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³¹⁴

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.46	Farmaceutisko izstrādājumu vairumtirdzniecība	218	90	1303.0	93.2	2578	931
Kopā		2431	1157	3329.7	849.7	11226	7189

Tā kā lielākā daļa produktu tiek ievesti no citām ES valstīm, tad uzņēmumus lielākoties pārstāv dažādi izplatītāji Latvijā. Lielākoties higiēnas preču zīmoli (gan sieviešu, gan arī citi produkti) tiek ražoti ES valstīs, tādējādi ražotāji ir gatavi pieņemt norādītās prasības, taču vēlas, lai prasības maksimāli būtu vienādas visās ES valstīs.

³¹³ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

³¹⁴ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Tabula 74. Latvijā populārākie sievietes higiēnisko preču zīmoli, to izplatītāji Latvijā, kā arī ražotāju izcelsmes valsts^{315, 316}

Pārdotie zīmoli	Ražotājvalsts	Izplatītājs Latvijā
Naturella	Vācija	SIA "Sanitex"
LIBRESSE	Slovākija	SIA "Essity Latvia"
Always un Tampax	Ungārija	SIA "Sanitex" Ražotāja pārstāvis Latvijā ir "Procter & Gamble Marketing Latvia"
Bella	Polija	SIA "TZMO Latvija"
Dielie	Čehija	SIA "Maxima Latvija"
Tena	Nīderlande	SIA "Essity Latvia"
O.B.	Francija	AS "Konig Distribution"
Kotex	Čehija	SIA "Baltā Bura"
Carefree	Itālija	AS "Konig Distribution"

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar pārtikas mazumtirdzniecību (piem. pārtikas ķēdes "Rimi", "Maxima", u.c.), ar mājsaimniecības, sadzīves un kosmētikas, tualetes piederumu, kā arī farmaceitisko izstrādājumu preču mazumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 5 201 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 386 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 75).

Tabula 75. Higiēnisko pakešu un tamponu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³¹⁷

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.74	Medicīnas un ortopēdisko preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	63	61	97.4	24.8	621	275
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.73	Farmaceutisko izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	189	64	422.4	116.5	3808	787
47.75	Kosmētikas un tualetes piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	168	148	175.8	103.0	2405	1022
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
Kopā		5201	2386	5234.7	1425.2	58653	13642

³¹⁵ <https://barbora.lv/kosmetika-un-higiiena/intimas-higienas-lidzekli/higieniskas-paketes>

³¹⁶ <https://www.drogas.lv/lv/higiiena/intima-higiiena/c/D4>

³¹⁷ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

Izmantošana

Higiēniskās paketes un tamponi saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešams izmantot galvenokārt veterināro pakalpojumu sniedzējiem, ārstniecības un sociālās aprūpes iestādēm. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 1 040 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 264 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 76).

Tabula 76. Komersantu skaits, kuru saimnieciskajā darbībā nepieciešams izmantot higiēniskās paketes un tamponus, NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³¹⁸

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
75.00	Veterinārie pakalpojumi	131	13	18.1	0.7	594	15
86.21	Vispārējā ārstu prakse	429	90	145.1	68.3	6467	2977
86.22	Specializētā ārstu prakse	362	107	75.1	81.7	2275	3713
88.91	Bērnu dienas aprūpes centru darbība	31	4	1.8	0.1	90	4
87.10	Aprūpes centru pakalpojumi	12	9	5.9	2.4	412	126
87.20	Garīgās atpalcības, garīgās veselības traucējumu un atkarības ārstēšanas pakalpojumi	1	5	0.0	3.2	1	135
87.30	Veco ļaužu un invalīdu aprūpe	9	1	4.1	1.5	211	150
87.90	Cita veida sociālās aprūpes pakalpojumi ar izmitināšanu	4	5	1.8	1.8	67	127
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543
Kopā		1040	264	995.2	173.1	35150	7790

1.6.3.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimnieksana

No atkritumu apsaimniekošanas perspektīvas atkritumi lielākoties tiek uztverti kā sadzīves atkritumi, un līdz 20% kā medicīnas atkritumi vai lielākoties atkritumi, kas veidojas medicīnas iestādēs.

Lielākoties higiēnas preces tiek uzskatītas kā nepārstrādājami produkti un Latvijā ir daļa no nešķīrotajiem sadzīves atkritumiem. Arī pārstrādes iespējas Latvijā nav pieejamas, pārsvarā lielākoties iesaka higiēnas preču sadedzināšanu, un kādreiz ir praktiski uzskatīts kā neiespējams pārstrādes produkts.

Tajā pašā laikā kopš 2017.gada Itālijā darbojas rūpnīca "Fater", kas ražo sanitārās preces, un ir izstrādājusi un patentējusi procesu, lai pilnībā pārstrādātu higiēnas preces. Higiēnas preces tiek pārstrādātas autoklāvā, sadalot sastāvdaļās ar augstspiediena tvaika strūklu, tiesa gan līdz 2019.gada vidum Itālijā nav likumdošanas, kas atbalstītu šādu aktivitāti³¹⁹. Latvijā uzņēmums SIA "Lautus" arī ir medicīnas preču pārstrādātājs, kuram ir autoklāvs, un arī teorētiski varētu veikt daļu no higiēnas preču pārstrādi, ja tas būtu ekonomiski pamatoti.

1.6.3.4. Priekšlikumi

Tā kā Direktīvas 2019/904 prasības attieksies uz visām ES valstīm, un lielākā daļa no produktiem tiek ievesti un importēti Latvijā no citām valstīm, kurās arī tie tiek ražoti, tadējādi maksimāli nepieciešams izmantot līdzīgus marķējumus kā citās ES valstīs, vēlams, ka likumdošanā tiktu izmantoti EK izstrādātie marķējumi. Marķējumi varētu būt saistīti gan ar produkta neizmešanu podā, gan arī ar produkta saturu.

³¹⁸ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

³¹⁹ Skaties, 18.07.2019, pieejams - <https://skaties.lv/zinas/zinatne-un-tehnologijas/tehnologijas/italija-izlietotas-autinbiksites-izmanto-ka-izejvielu-jauniem-pamperiem/>

Attēls 4. Iespējamie produktu marķējumi³²⁰

Latvijas likumdošanā nepārtikas precēm nav nepieciešams norādīt produktu sastāvu, izņemot tiem produktiem, kuri kalpo kā medicīniskās ierīces (urīna nesaturēšanas produkti), ir attiecināms Ministru kabineta noteikumi Nr. 689 (28.11.2017) "Medicīnisko ierīču reģistrācijas, atbilstības novērtēšanas, izplatīšanas, ekspluatācijas un tehniskās uzraudzības kārtība" 20.apakšpunkta 5.daļa. Šiem produktiem ģimenes ārsts var daļēji kompensēt izmaksas nepieciešamības gadījumā.

Tādējādi kopumā produktiem, kas tiek pārdoti mazumtirdzniecībā, produktu ražotājiem nav bijusi nepieciešamība norādīt produktu sastāvu. Lai gan daži ražotāji to norāda, tai skaitā norādot arī izmantoto polipropilēnu un polietilēnu, tomēr citkārt ražotāji nenorāda. Aktīvāki ir ekoloģisko produktu ražotāji, norādot arī ekoloģisko produktu sertifikātus.³²¹

Tādējādi lai neierobežotu konkurenci un Latvijā varētu tikt turpināts ievest un importēt higiēnas preces, svarīgi būtu ieviest ES vienotas marķējuma prasības un attiecināt tās uz attiecīgajiem produktiem. Direktīvā ir norādīts, ka komisijai ir pilnvaras noteikt saskaņotas marķējuma specifikācijas³²², tādējādi būtu vēlams sagaidīt vadlīnijas, un tās attiecīgi pielāgot Latvijas likumdošanā.

1.6.3.5. Kopsavilkums

- Direktīvas 2019/904 ietvarā tiek iekļautas gan sievietu higiēniskās preces, tamponi un to aplikatori, gan urīnu nesaturēšanas līdzekļi, gan arī bērnu autiņbiksītes
- Latvijā ik gadu tiek pārdoti ap 3 miljoni kg jeb 3000 tonnas higiēnas preces
- 80% no tirgus izmanto mājsaimniecības, neliels apjoms arī ārstnieciskajās iestādēs
- Latvijā ir ražotājs SIA "Farmeko", kas ražo vienreiz lietojamās paladziņus, kā arī uzņēmums SIA "iCotton" ir investējis, lai attīstītu sievietu higiēnas preču ražošanu
- Lielākoties preces tiek ievestas un importētas no citām valstīm, tādējādi vēlama būtu ES ieteikumi un vadlīnijas produkta izstrādei, lai maksimāli vienotu likumdošanu ES līmenī
- Preces kādreiz ir uzskatītas par praktiski nepārstrādājamām, taču ražotājs no Itālijas pārstrādā produktu autoklāvā jeb līdzīgi kā medicīnas preces

1.6.4. Vates kociņi

Direktīva 2019/904 nosaka tirgū laišanas ierobežojumus uz vienreiz lietojamās plastmasas vates kociņiem, izņemot, ja tie ietilpst Padomes Direktīvas 90/385/EEK vai Padomes Direktīvas 93/42/EEK darbības jomā. Direktīva 90/385/EEK ir attiecināma uz aktīvām implantējamām medicīnas ierīcēm³²³ un Direktīvas 93/42/EEK ir attiecināma uz medicīnas ierīcēm³²⁴, tādējādi nav saistoši uz tiem vates kociņiem, kas tiek izmantoti medicīnā.

³²⁰ Marķējumu potenciālās iespējas - <https://www.dreamstime.com/illustration/garbage-toilet.html>

³²¹ Santa, "kas ir autiņbiksīšu sastāvā", 31.08.2018., pieejams - <https://www.santa.lv/raksts/mansmazais/berns/kas-ir-autinbiksises-sastava-4240/>

³²² Direktīva 2019/2904, (20) atzīme, pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

³²³ Direktīva 90/385/EEK, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1990/385/oj/?locale=LV>

³²⁴ Direktīva 94/42/EEK, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1993/42/oj/?locale=LV>

1.6.4.1. Apjomi

Vates kociņi ir salīdzinoši neliela produktu kategoriju, kurai pirms tam nav pievērsta pastiprināta uzmanība. Tā kā vates kociņi ir daļa no kosmētikas precēm un lielākoties tiek saistīta kopā arī ar citiem vates izstrādājumiem, tādējādi pēc ārējās tirdzniecības statistikas ir klasificēta zem HS koda 56012110, kas ir "Vate no higroskopiskas kokvilnas un tās izstrādājumi (izņemot higiēnas dvieļus un tamponus, autiņus un to oderējumu zīdaiņiem un tamlīdzīgus izstrādājumus higiēnas vajadzībām, vati un tās izstrādājumus, kas ir piesūcināti/pārklāti ar medicīniskām vielām)"³²⁵. Norādītajā klasifikācijā iekļaujas arī vates plāksnītes un salvetes.

Izvērtējot vates kociņu pārdošanas pozicionējumu mazumtirdzniecības plauktu vietas un arī svara proporciju visā kosmētikas vates izstrādājumu grupā, tā varētu tikt vērtēta kā 10% no kopējā pārdotā apjoma. Tādējādi neto ievestā un importētā aprēķinos ir izmantota attiecīgā proporcija.

Vates kociņu (HS koda 56012110) neto ievestā un importētā masas apjomi ir ievērojami svārstījušies laika posmā no 2016. līdz 2019.gadam, sākot no 5 līdz 24 tonnām gadā, kamēr vidējais pēdējos četros gados ir bijis ap 15 tonnām (Tabula 71).

Tabula 77. Vates kociņu patēriņš Latvijā pa ceturkšņiem 2016. – 2019.gadā, kg³²⁶

Neto ievestais un importētais apjoms pa ceturkšņiem	2016	2017	2018	2019	Vidējais 2016. - 2019.gadā
1.ceturksnis, kg	3 630	4 903	1 471	1 686	2 923
2.ceturksnis, kg	5 207	6 182	1 248	7 222	4 965
3.ceturksnis, kg	2 578	2 893	845	9 589	3 976
4.ceturksnis, kg	2 453	3 206	1 444	5 826	3 232
Gadā	13 868	17 184	5 009	24 322	15 096

Latvijā tiek ražoti arī vates kociņi uzņēmumā SIA "iCotton", kas ir vienīgais uzņēmums Baltijas valstīs, kas nodrošina pilnu ražošanas ciklu kokvilnas produktiem un mitrajām salvetēm.³²⁷ Uzņēmums ražo arī vates kociņus, kur polipropilēna kociņa svars vidēji ir 0,165+/-0,05g un papildus ir 0,023 g kā kokvilnas svars, jeb kopā viens kociņš vidēji sver 0,188g (+/-0,05g)³²⁸. Uzņēmums 2020.gada sākumā ir pārvietojis vates kociņa ražošanas procesu uz savu meitas uzņēmumu Polijā, kur tam pieder divi uzņēmumi "Radville Investments" un "Harper Hygienics"³²⁹. Uzņēmums ir ievērojami kāpinājis uzņēmuma apgrozījumu no 5,8 miljoniem EUR ar 64 darbiniekiem 2014.gadā uz 28,1 miljonu EUR 2018.gadā ar 168 darbiniekiem.

Uzņēmums atteicās piedalīties izvērtējumā, un tā kā nav pieejama papildus cita informācija par uzņēmuma ražotajiem produkcijas apjomiem, tad tā varētu papildināt vēl papildus 10-20% no kopējās produkcijas masas, jeb veidojot ap 17 tonnām patērētās produkcijas Latvijā.

1.6.4.2. Iesaistītie komersanti

Ražošana

Vates kociņu ražošanā iesaistītie ražotāji klasificējami ar saimnieciskās darbības NACE (2.red.) kodu 17.22 – "Sadzīves, higiēnisko priekšmetu un tualetes piederumu ražošana". Uz 2020.gada 3.ceturksni šajā grupā ietilpa 8 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 78).

³²⁵ Centrālā Statistikas pārvalde, kombinētā nomenklatūra, <https://e.csb.gov.lv/HelpDesk/UI/eSurveyClassifier.aspx>

³²⁶ Autoru aprēķini izmantojot HS 8 kodu statistiku no CSP datubāzes, Preču ārējā tirdzniecība, pieejams - <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/db>

³²⁷ iCotton, <http://www.icotton.eu/lv/>

³²⁸ iCotton, <http://www.icotton.eu/lv/produkti/musu-produkti/vates-kocini/>

³²⁹ Intervija ar iCotton pārstāvjiem, 27.06.2020

Tomēr jāņem vērā, ka šajā grupā ietilpstošie uzņēmumi ražo kopumā dažāda veida produkciju, un atsevišķi kā specializētu uzņēmumu bija iespējams izdalīt tikai 1, proti, SIA "iCotton".

Tabula 78. Vates kociņu ražošanā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³³⁰

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
17.22	Sadzīves, higiēnisko priekšmetu un tualetes piederumu ražošana	8	1	3.5	0.1	73	6
Kopā		8	1	3.5	0.1	73	6

Ievešana, importēšana un vairumtirdzniecība

Produktu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi, t.i., importētāji, aģenti, kā arī vairumtirgotāji, pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar mājsaimniecības preču, kosmētikas, tīrīšanas līdzekļu, farmaceitisko izstrādājumu vai plaša sortimenta preču vairumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 565 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 1 327 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 79).

Tabula 79. Vates kociņu ievešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³³¹

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755
46.44	Porcelāna, stikla izstrādājumu un tīrīšanas līdzekļu vairumtirdzniecība	45	42	25.6	138.4	217	895
46.45	Smaržu un kosmētikas līdzekļu vairumtirdzniecība	180	128	194.5	126.1	1234	1320
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326
46.46	Farmaceutisko izstrādājumu vairumtirdzniecība	218	90	1303.0	93.2	2578	931
Kopā		2656	1327	3549.8	1114.2	12677	9404

Tabula 80. Latvijā piedāvātie vates kociņu preču zīmoli, to izcelsmes valsts, kā arī izplatītājs/piegādātājs Latvijā^{332, 333, 334}

Pārdotie zīmoli	Ražotājvalsts	Piegādātājs Latvijā
Divus (Latvija)	Latvija	SIA "iCotton"
La fonte (Latvija)	Latvija	SIA "MAXIMA Latvija"
Cleanic (Polija)	Polija	"Simpleks" SIA
Bella (Polija/Krievija)	Polija/Krievija	"TZMO Latvija" SIA
Isana (ES)	ES, privātais zīmols	"Drogas"
Almeda (Francija)	Francija	"Rimi Latvija"

³³⁰ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

³³¹ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

³³² <https://barbora.lv/kosmetika-un-higienu/intimas-higienas-lidzekli/higieniskas-paketes>

³³³ <https://www.drogas.lv/lv/higienu/intima-higienu/c/D4>

³³⁴ Rimi, <https://barbora.lv/kosmetika-un-higienu/sejas-kopsanas-lidzekli/kosmetiska-vate-un-vates-kocini>

Mazumtirdzniecība

Produktu mazumtirdzniecībā iesaistītie uzņēmumi pieskaitāmi pie dažādām saimnieciskās darbības grupām, kas nodarbojas galvenokārt ar nespécializēto pārtikas mazumtirdzniecību (piem. pārtikas ķēdes "Rimi", "Maxima", u.c.), ar mājsaimniecības, sadzīves un kosmētikas, tualetes piederumu, kā arī farmaceitisko izstrādājumu preču mazumtirdzniecību. Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 5 138 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 2 325 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 81).

Tabula 81. Vates kociņu mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³³⁵

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespécializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409
47.11	Mazumtirdzniecība nespécializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575
47.73	Farmaceutisko izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	189	64	422.4	116.5	3808	787
47.75	Kosmētikas un tualetes piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	168	148	175.8	103.0	2405	1022
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība stendos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776
Kopā		5138	2325	5137.3	1400.4	58032	13367

Izmantošana

Vates kociņus saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešams izmantot galvenokārt ārstniecības un sociālās aprūpes iestādēm (piem. ārstniecisko līdzekļu uzklāšanai), kā arī frizieru un skaistumkopšanas pakalpojumu nodrošinātājiem (uzacu krāsošanā, kā arī uzklājot kosmētiskās procedūrās skābes, u.c. procedūrās). Uz 2020.gada 3.ceturksni šajās grupās kopā ietilpa 2 790 aktīvi uzņēmumi, kas reģistrēti ar primāro darbības kodu, un 583 – ar sekundāro darbības kodu (Tabula 82).

Tabula 82. Komersantu skaits, kuru saimnieciskajā darbībā nepieciešams izmantot vates kociņus, NACE darbības grupu dalījumā, 2019.gada vai pēdējā pieejamā gada dati³³⁶

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu
86.23	Zobārstu prakse	468	45	108.1	6.5	4076	448
86.90	Pārējā darbība veselības aizsardzības jomā	341	127	157.9	45.9	4450	1280
88.10	Veco ļaužu un invalīdu sociālā aprūpe bez izmitināšanas	11	2	3.4	0.0	254	0
88.99	Citur neklasificēti sociālās aprūpes pakalpojumi	31	12	4.1	0.5	265	102
96.02	Frizieru un skaistumkopšanas pakalpojumi	1030	146	29.3	6.9	3484	336

³³⁵ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

³³⁶ ORBIS datubāze. Pieejams: www.orbis.bvdinfo.com

86.21	Vispārējā ārstu prakse	429	90	145.1	68.3	6467	2977
86.22	Specializētā ārstu prakse	362	107	75.1	81.7	2275	3713
88.91	Bērnu dienas aprūpes centru darbība	31	4	1.8	0.1	90	4
87.10	Aprūpes centru pakalpojumi	12	9	5.9	2.4	412	126
87.20	Garīgās atpalicības, garīgās veselības traucējumu un atkarības ārstēšanas pakalpojumi	1	5	0.0	3.2	1	135
87.30	Veco ļaužu un invalīdu aprūpe	9	1	4.1	1.5	211	150
87.90	Cita veida sociālās aprūpes pakalpojumi ar izmitināšanu	4	5	1.8	1.8	67	127
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543
Kopā		2790	583	1279.9	232.2	47085	9941

1.6.4.3. Pārstrāde un atkritumu apsaimniekošana

Vates kociņi netiek atsevišķi uzskaitīti un ir daļa no nešķīrotajiem sadzīves atkritumiem. Tā kā liela daļa no tiem tiek izmantota vannasistabā, tad var tikt arī izmesti kanalizācijas sistēmās. Netiek pārstrādāti, lielākoties nelielā apjoma un izmēra dēļ.

1.6.4.4. Priekšlikumi

Direktīva 2019/904 paredz vienreiz lietojamo plastmasas vates kociņu tirgū pārdošanas aizliegumu, tos aizstājot ar cita veida materiālu. Latvijas likumdošanā nav atsevišķi izdalīti vates kociņi un arī nepārtikas precēm nav nepieciešams norādīt materiālu saturu. Tādējādi nepieciešams izveidot jaunu likumprojektu, kurā iekļaut šo produktu aizliegšanu, nepieciešams atsevišķi norādīt, ka produkts nevar saturēt plastmasu un tā izstrādājumus.

Lielākā daļa (65-85%) no Latvijas patērētājiem ir vēl aizvien cenas jutīgi, kas nozīmē, ka lielākoties preces tiek iegādātas balstoties uz cenu. Lai gan Latvijā jau vismaz 7 gadus ir iespējams izvēlēties vates kociņus gan uz koka kociņa, gan uz plastmasas kociņa (šobrīd arī uz papīra kociņa), tomēr augstākās cenas dēļ, patērētāji lielākoties izvēlas vates kociņus, kas ir ražoti uz plastmasas kociņa bāzes. Kopumā vates kociņš nav pirmās nepieciešamības prece, un arī kādreiz iedzīvotāji iztika bez tiem, tādejādi pārdošanas aizliegums var likt pircējiem atteikties no produkta vispār vai arī pāriet uz dārgākām alternatīvām.³³⁷

1.6.4.5. Kopsavilkums

- Latvijā vidēji tiek patērēti ap 17 tonnām vates kociņu
- Neto ievestā un importētā apjoma statistika ir bijusi ļoti svārstīga, tomēr produktam nav novērojamas sezonālās svārstības
- Lielākoties patēriņu veido mājāsaimniecības, taču ap 20% izmanto arī savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai – kā skaistumkopšanas salonos un ārstniecības iestādēs
- Latvijā ir darbojies ražotājs SIA "iCotton", taču kopš 2020.gada sākuma ir pārcēlis savu ražotni uz meitas uzņēmumu Polijā
- Jau vairāk kā 7 gadus ir pieejamas alternatīvas vienreiz lietojamās plastmasas kātiņiem, taču pircēji ir cenas jutīgi un izvēlas lētāko piedāvājumu
- Līdz ar izmaiņām produktu piedāvājumā, iespējams izvēlēties uz alternatīvas bāzes ražotus produktus vai arī atteikties no produkta vispār, jo nav pirmās nepieciešamības prece
- Esošā Latvijas likumdošana atsevišķi neizskata vates kociņus, nepieciešams atsevišķs likums/noteikumi, kas noteiktu tirgū pārdošanas aizliegumu
- Daļa no sadzīves nešķīrotajiem atkritumiem, taču tā kā tiek izmantots vannas istabā, tad var tišām vai netišām kļūt par daļu no kanalizācijas saturu
- Produkta nelielo izmēru un svara dēļ, pasaulē netiek nodrošināta atsevišķa produkta pārstrāde

³³⁷ Intervija ar SIA "TZMO Latvija" pārstāvi, 2020.gada 17.jūnijā

Izvērtējot plastmasas iepakojuma ražotājus, kas reģistrēti Latvijā, kopumā no 26 uzņēmumiem ar primāro NACE kodu, 5 uzņēmumiem nav pieejamas mājaslapas, tādējādi informācija par uzņēmumu piedāvāto produkciju ir limitēta. Tāpat vēl vairākiem uzņēmumiem plastmasas iepakojuma ražošana ir saistīta ar industriālo iepakojumu un ne ar Direktīvas saistītajām aktivitātēm, taču uz 13 uzņēmumu ražotajiem produktiem ir attiecināmas Direktīvas 2019/904 prasības. Lielākais iepakojumu ražošanas uzņēmums ir SIA "Polipaks", kurš ražo elastīgo iepakojumu arī pārtikas industrijai, un kura apgrozījums 2019.gadā bija 59,6 miljoni EUR, līdzīgi arī AS "Immer Digital", ar 3,7 miljoni EUR apgrozījumu.

Latvijā vairāki uzņēmumi piedāvā izpūst dzērienu pudeles no PET un HDPE materiāliem, no tiem lielākais ir uzņēmums SIA "Gammoplasts" ar 5,7 miljoniem EUR apgrozījumu, kā arī SIA "TryPet" ar 2,1 miljonu EUR apgrozījumu, SIA "Nifco plast" ar 1,4 miljoniem EUR apgrozījumu un SIA "Drinktech" ar 0,8 miljoniem EUR apgrozījumu.

Pārtikas taru ražo 4 uzņēmumi, no tiem lielākais ir SIA "Henry", kā arī vēl 3 uzņēmumiem apgrozījums ir zem 300 tūkst. EUR - SIA "Ķīmiķis", SIA "Nipon", un SIA "LC Plast". Lai gan neiekļaujas Direktīvā, tomēr ir divi uzņēmumi ražo daudzkārtlietojamo plastmasas iepakojumu – SIA "Schoeller Allibert" un SIA "APV Polimērs", kas gan ir konteineri, paletes un kastes.

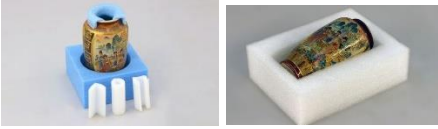

SIA "Nipon" ražo bioplastmasas un kombinēto materiālu iepakojums, un ir saņēmis Norvēģijas finanšu instrumenta finansējumu iepakojuma attīstīšanai. Neviens no Latvijas plastmasas produktu ražotājiem neražo putu polistirola iepakojumus, kuriem ir noteikts tirgū laišanas aizliegums.

Tabula 84. Latvijas iepakojuma ražotāju pārskats un to radītie produkti

Nr. p. k.	Uzņēmuma nosaukums	Mājaslapa	Apgrozījums, tūkst. EUR (2019)	Darbinieki (2019)	Plastmasas iepakojumu veids	Industrija, kurā tiek izmantots iepakojums	Iepakojuma veids, fotogrāfija
Primārā aktivitāte							
1	POLIPAKS SIA	www.polipaks.com	59 614	268	Elastīgā iepakojuma ražošana - Laminētas plēves; Barjeras un PE plēves; Somas; Papīra maisiņi	Pārtika, saldumi	
2	SUNNINGDALE TECH (RIGA) SIA	www.sdaletech.com	11 006	139	Nav daļa no Direktīvā noteiktajiem iepakojumiem	Mašīnbūvju industrija; IT produkti; Instrumenti; Individuālie aizsardzības līdzekļi	
3	SCHOELLER ALLIBERT SIA	www.schoellerallibert.com/lv	6 150	35	Dauzkārtlietojamais iepakojums - Konteineri, paletes, kastes	Pārtika, dzērieni, arī autobūvju industrija un ražošana	

4	GAMMAPLASTS SIA	www.gammaplast.lv	5 749	66	PET un HDPE pudeles	Pārtikas industrija - dzērieni un ēdieni, arī ķīmija	
5	IMMER DIGITAL AS	www.immer-digital.com	3 679	66	Elastīgā iepakojuma ražošana - Laminētas plēves; Barjeras un PE plēves; BOPP plēves	Pārtika, saldumi, dzērienu etiķetes	
6	ET PACKAGING LATVIA SIA	www.emballageteknik.com	2 991	26		Industriālais iepakojums, mājas ierīces, mazumtirdzniecības iepakojums	
7	TRYPET SIA	www.trypet.lv	2 067 (2018.gada dati)	33	PET pudeles un iepakojums, tāpat arī veic PET projektēšanu, testēšanu, ražošanu un izpūšanu, tai skaitā arī vāciņus.	Pārtika un dzērieni; Kosmētika, medicīna	
8	NIFCO PLAST SIA	www.nifco.lv	1 384	14	PET iepakojums	Dzērieni	
9	HENRY SIA	www.henry.lv	1 224	26	Pārtikas tara	Pārtika	
10	VALĒRIJA LUKSS SIA	www.vlpack.lv	839	25		Ražošanas iepakojums	
11	DRINKTECH SIA	www.drinktech.lv	829	19	PET iepakojums	Dzērieni	
12	VELPLEV SIA	www.velplev.lv	736	10		Pārtika, saldumi	

13	APV POLIMĒRS SIA	www.polimers.lv	693	13	Atkārtoti lietojamais iepakojums	Mazumtirdzniecība, industriālā ražošana	
14	BALTIC BAGS SIA	Nav atrodama	400	2			
15	ŠKIBE-CHG SIA	https://skibe-chg-sia.business.site/	291	7	Polietilēna maisi (poliporpēna maisi), iepakojumi	Pārtika, Briketes, granulas, minerālmēsliem	
16	KĪMIKIS SIA	www.kimikis.lainnet.lv	286	11	Pārtikas tara Hermētiskais pārtikas plastmasa iepakojums – kārbas ar plombi, bez plombes, spaini.	Pārtika	
17	RIGA-PAKING SIA	Nav atrodama	261	6			
18	NIPON SIA	www.nipon.lv	160	5	Pārtikas tara Bioplastmasas konteineri	Pārtika	
19	LC PLAST SIA	www.lcplast.lv	132	5	Pārtikas tara - spainīši, burkas ar vāku	Pārtika	
20	FLASH+ SIA	Norādītā mājaslapa nestrādā www.flashpluss.lv	117	4			
21	IC PACK SIA	www.icpack.lv	115	2	Polipropilēna konteineri	Pārtika, tekstils	
22	MAKETIKA SIA	Nav atrodama	115	1			
23	BIONA SIA	Nav atrodama	84 (2018.gadā)	1			
24	VULFS SIA	www.vulfs.lv	56	1			
25	BRANS SIA	Nav atrodama	50	4			
26	V & V-14 SIA	Nav atrodama	11	1			

Sekundārā aktivitāte							
1	PEPI RER SIA	www.pepurer.lv	8405	151	Putu polietilēna un burbuļplēves	Industriālie produkti – produkti būvniecībā, iepakojšanas materiāli produktu pārvadāšanai	
2	VISAPACK SIA	www.visapack.lv	979	6	Paleši plēves, palešu tīkls, līmlentes, burbuļplēves, pašlīmējošās aploksnes, u.c.	Industriālie produkti – produkti būvniecībā, iepakojšanas materiāli produktu pārvadāšanai	
3	POLITEMPO SIA	www.politempo.lv	749	15	HDPE pudeles, Kannas, mucas, pudeles, bundžas, lejkannas	Pārtika, dzērieni, u.c. nozares. Uzsvars uz ražošanā izmantojamiem plastmasas produktiem	
4	PLASTMASAS TECHNOLOGY SIA	www.plastmasas.lv	352	3	Noseģelementi, savienotāji, stūri	Industriālie produkti.	
5	KONVERT PLAST SIA	Nav pieejama	77	8	Plastmasas plātņu, lokšņu, cauruļu un profilu ražošana.	Saņemts ES finansējums projektam ³³⁸ . Mājaslapa ar produktiem nav pieejama.	
6	TECHEXPERT BALTIC SIA	Nav pieejama	24	2			
7	GOLDMAN INDUSTRY SIA	Nav pieejama	0	0			

Iekļaujas Direktīvas tvērumā
Neiekļaujas Direktīvas tvērumā

³³⁸ http://arodbiedribas.lv/wp-content/uploads/2019/11/Kimija_02022018.pdf

2.2. IEVEŠANA, IMPORTĒŠANA UN VAIRUMTIRDZNIECĪBA

Tabula 85. Plastmasas Direktīvā attiecināmo plastmasas preču ieviešanā, importēšanā un vairumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits, apgrozījums un darbinieku skaits

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits		Balonu un to kociņi		Higiēnas preces			Iepakojums			Vienreizlietojamie galda piederumi				Vienreizlietojamie maisiņi	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Balonus kociņi	Baloni	Mitrās salvetes	Higiēniskās paketes, tamponi	Vates kociņi	Pārtikas tara	Pārtikas paciņas un elastīgie iesaiņojumi	Dzērienu iepakojums < 3 l	Galda piederumi	Dzērienu glāzes un vāciņi	Dzērienu maisāmkociņi	Salmiņi	Viegļās plastmasas iepirkumu maisiņi	Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi
46.90	Nespecializētā vairumtirdzniecība	706	389	947.7	444.1	3374	3755	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.17	Pārtikas, dzērienu un tabakas vairumtirdzniecības starpnieku darbība	115	59	138.4	31.5	492	326	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.18	Cita veida īpašu preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	483	221	291.8	98.4	1617	508			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.49	Citu mājsaimniecības preču vairumtirdzniecība	257	210	234.7	119.8	1657	1219	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.76	Starpproduktu vairumtirdzniecība	89	58	182.7	78.2	497	467	✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.19	Plaša sortimenta preču vairumtirdzniecības starpnieku darbība	652	188	414.1	62.7	1508	450			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.39	Pārtikas produktu, dzērienu un tabakas nespecializēta vairumtirdzniecība	101	97	343.0	1187.8	1551	7437						✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
46.15	Mēbeļu, mājsaimniecības preču un metālizstrādājumu vairumtirdzniecības starpnieku darbība	100	51	23.2	14.7	250	113						✓		✓	✓				✓	✓
46.34	Dzērienu vairumtirdzniecība	136	71	740.7	120.0	1456	799							✓		✓	✓	✓			
46.37	Kafijas, tējas, kakao un garšvielu vairumtirdzniecība	99	53	103.9	55.1	546	373							✓		✓	✓	✓			
46.46	Farmaceutisko izstrādājumu vairumtirdzniecība	218	90	1303.0	93.2	2578	931			✓	✓	✓									
46.31	Augļu un dārzeņu vairumtirdzniecība	111	52	201.3	43.7	934	429						✓	✓							
46.32	Gaļas un gaļas produktu vairumtirdzniecība	69	41	156.9	89.6	644	785						✓	✓							
46.33	Piena, piena produktu, olu un pārtikas tauku un eļļu vairumtirdzniecība	78	33	230.7	118.0	608	504						✓	✓							

46.36	Cukura, šokolādes un cukuroto konditorijas izstrādājumu vairumtirdzniecība	50	43	110.7	32.1	1027	556						✓	✓						
46.44	Porcelāna, stikla izstrādājumu un tīrīšanas līdzekļu vairumtirdzniecība	45	42	25.6	138.4	217	895			✓		✓								
46.45	Smaržu un kosmētikas līdzekļu vairumtirdzniecība	180	128	194.5	126.1	1234	1320			✓		✓								

2.3. MAZUMTIRDZNICĪBA

Tabula 86. Plastmasas Direktīvā attiecināmo plastmasas preču mazumtirdzniecībā iesaistīto komersantu skaits, apgrozījums un darbinieku skaits

NACE kods, 4.līmenis	NACE apraksts, 4.līmenis	Uzņēmumu skaits		Apgrozījums, EUR mlj.		Darbinieku skaits		Baloni un to kociņi		Higiēnas preces			Iepakojums			Vienreizlietojamie galda piederumi				Vienreizlietojamie maisiņi	
		Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Ar primāro NACE kodu	Ar sekundāro NACE kodu	Balonu kociņi	Baloni	Mitrās salvetes	Higiēniskās paketes, tamponi	Vates kociņi	Pārtikas tara	Pārtikas paciņas un elastīgie iesaiņojumi	Dzērienu iepakojums < 3 l	Galda piederumi	Dzērienu glāzes un vāciņi	Dzērienu maismkociņi	Salmiņi	Viegļās plastmasas iepirkumu maisiņi	Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi
47.91	Mazumtirdzniecība pa pastu vai Interneta veikalos	1263	584	269.2	669.5	3058	4576	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
47.19	Pārējā mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos	1238	444	838.9	167.8	9712	1935	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
47.78	Citur neklasificēta jaunu preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	657	449	175.7	75.9	3122	1287			✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
47.59	Mēbeļu, apgaismes ierīču un cita veida mājāsaimniecības piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	246	128	117.3	43.4	1637	409	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓			✓	✓	✓
47.11	Mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku	1227	354	3121.3	193.0	33666	2575			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

47.52	Metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	164	250	230.9	462.2	2278	3516						✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	
47.30	Degvielas mazumtirdzniecība degvielas uzpildes stacijās	86	32	1593.7	81.8	3848	221						✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
47.81	Pārtikas, dzērienu un tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība standos un tirgos	150	154	16.5	31.3	624	776	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
47.29	Citur neklasificēta pārtikas mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	133	108	38.9	25.1	705	569						✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
47.25	Alkoholisko un citu dzērienu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	81	78	161.2	105.9	909	457						✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
47.73	Farmaceitisko izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	189	64	422.4	116.5	3808	787			✓	✓	✓								✓	✓	
47.75	Kosmētikas un tualetes piederumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	168	148	175.8	103.0	2405	1022			✓	✓	✓									✓	✓
47.65	Spēļu un rotaļlietu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	52	32	21.3	5.8	475	124	✓	✓												✓	✓
47.89	Citu preču mazumtirdzniecība standos un tirgos	297	168	13.0	5.4	817	315	✓	✓												✓	✓
47.26	Tabakas izstrādājumu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	12	21	5.2	1.7	96	39						✓	✓	✓						✓	✓
47.74	Medicīnas un ortopēdisko preču mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	63	61	97.4	24.8	621	275				✓			✓							✓	✓
47.21	Augļu un dārzeņu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	66	46	43.2	38.7	512	227						✓	✓	✓						✓	✓
47.22	Gaļas un gaļas produktu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	100	66	31.7	29.5	809	304						✓	✓	✓						✓	✓
47.23	Zivju, vežveidīgo un mīkstmiešu mazumtirdzniecība specializētajos veikalos	23	22	6.2	3.2	117	44														✓	✓
47.24	Maizes, kūku, miltu konditorejas un cukuroto konditorejas izstrādājumu	49	55	7.9	7.4	291	251						✓	✓	✓						✓	✓

56.29	Cita veida ēdināšanas pakalpojumi	423	212	103.0	54.1	4585	1280						✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		
86.10	Slimnīcu darbība	61	30	743.4	13.5	25033	543			✓	✓	✓				✓	✓	✓	✓		
56.30	Bāru darbība	350	173	58.4	17.2	3289	722						✓	✓	✓		✓	✓	✓		
88.91	Bērnu dienas aprūpes centru darbība	31	4	1.8	0.1	90	4	✓	✓	✓	✓	✓							✓		
10.83	Tējas un kafijas pārstrāde	22	7	19.2	5.3	184	65							✓	✓		✓	✓	✓		
10.32	Augļu un dārzeņu sulas ražošana	28	13	1.4	95.7	60	593						✓		✓		✓		✓		
87.10	Aprūpes centru pakalpojumi	12	9	5.9	2.4	412	126			✓	✓	✓				✓					
87.20	Garīgās atpalcības, garīgās veselības traucējumu un atkarības ārstēšanas pakalpojumi	1	5	0.0	3.2	1	135			✓	✓	✓				✓					
87.30	Veco ļaužu un invalīdu aprūpe	9	1	4.1	1.5	211	150			✓	✓	✓				✓					
87.90	Cita veida sociālās aprūpes pakalpojumi ar izmitināšanu	4	5	1.8	1.8	67	127			✓	✓	✓				✓					
86.21	Vispārējā ārstu prakse	429	90	145.1	68.3	6467	2977			✓	✓	✓									
86.22	Specializētā ārstu prakse	362	107	75.1	81.7	2275	3713			✓	✓	✓									
10.11	Gaļas pārstrāde un konservēšana	72	23	146.5	31.5	1921	466						✓	✓		✓					
10.12	Mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana	3	3	2.1	0.0	23	4						✓	✓		✓					
10.13	Gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana	47	25	118.1	158.1	1607	2083						✓	✓		✓					
10.20	Zivju, vēžveidīgo un mikstmiešu pārstrāde un konservēšana	92	16	250.3	13.3	3109	238						✓	✓		✓					
10.31	Kartupeļu pārstrāde	4	2	1.7	1.1	14	30						✓	✓		✓					
10.51	Piena pārstrāde un siera ražošana	42	6	427.8	24.6	2874	180						✓	✓		✓					
10.85	Gatavu ēdienu ražošana	46	23	24.0	10.4	599	347						✓	✓		✓					
10.86	Homogenizēto un diētisko pārtikas produktu ražošana	5	2	4.6	0.0	71	0						✓	✓		✓					
10.89	Pārējo citur neklasificētu pārtikas produktu ražošana	62	27	11.2	11.2	306	211						✓	✓		✓					
47.99	Pārējā mazumtirdzniecība ārpus veikaliem, stendiem un tirgiem	575	325	83.2	32.1	1475	614										✓	✓		✓	✓
10.39	Cita veida augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana	62	15	94.8	82.9	920	486						✓	✓							

10.52	Saldējuma ražošana	13	3	11.2	102.1	226	649						✓	✓					
10.61	Graudu maīšanas produktu ražošana	15	5	163.4	32.5	520	367						✓	✓					
10.62	Cietes un cietes produktu ražošana	1	0	8.2	0.0	87	0						✓	✓					
10.71	Maizes ražošana; svaigi ceptu mīklas izstrādājumu un kūku ražošana	188	65	161.1	342.4	3710	4769						✓	✓					
10.72	Sausiņu un cepumu ražošana; ilgi uzglabājamo konditorejas izstrādājumu un kūku ražošana	39	36	30.6	58.2	728	986						✓	✓					
10.73	Makaronu, nūdeļu, kuskusa un līdzīgu miltu izstrādājumu ražošana	3	2	0.0	158.1	4	429						✓	✓					
10.81	Cukura ražošana	1	0	0.1	0.0	2	0						✓	✓					
10.82	Kakao, šokolādes, konfekšu un citu cukuroto konditorejas izstrādājumu ražošana	36	7	25.0	2.2	588	82						✓	✓					
10.84	Garšvielu un piedevu ražošana	18	12	8.6	62.3	115	410						✓	✓					
10.92	Mājdzīvnieku barības ražošana	7	3	1.1	0.1	24	7						✓	✓					
11.01	Spirtu destilēšana, rektificēšana un maisīšana	21	7	123.2	0.9	788	14								✓		✓		
11.02	Vīnu ražošana no vīnogām	7	4	0.1	0.1	11	6								✓		✓		
11.03	Sidra un citu augļu vīnu ražošana	31	8	2.6	63.3	90	235								✓		✓		
11.04	Citu nedestilētu dzērienu ražošana no raudzētām izejvielām	5	10	0.1	0.6	5	32								✓		✓		
11.05	Alus ražošana	52	9	114.4	27.4	846	246								✓		✓		
11.06	Iesala ražošana	0	2	0.0	0.0	0	0								✓		✓		
11.07	Bezalkohola dzērienu ražošana; minerālūdeņu un pudelēs iepakotu citu ūdeņu ražošana	37	11	99.1	26.7	925	212								✓		✓		
75.00	Veterinārie pakalpojumi	131	13	18.1	0.7	594	15			✓	✓								
86.23	Zobārstu prakse	468	45	108.1	6.5	4076	448			✓		✓							
86.90	Pārējā darbība veselības aizsardzības jomā	341	127	157.9	45.9	4450	1280			✓		✓							
88.10	Veco ļaužu un invalīdu sociālā aprūpe bez izmitināšanas	11	2	3.4	0.0	254	0			✓		✓							

88.99	Citū neklasificēti sociālās aprūpes pakalpojumi	31	12	4.1	0.5	265	102			✓		✓								
96.02	Frizieru un skaistumkopšanas pakalpojumi	1030	146	29.3	6.9	3484	336			✓		✓								
55.30	Kempingu, atpūtas transportlīdzekļu laukumu un apdzīvojamo autopiekabju laukumu darbība	59	31	2.3	0.9	348	37									✓	✓			
03.11	Jūras zvejniecība	62	8	74.9	8.2	830	322													
03.12	Saldūdens zvejniecība	23	8	1.4	0.1	49	5													
03.21	Jūras akvakultūra	6	2	8.3	0.0	266	1													
03.22	Saldūdens akvakultūra	60	14	7.0	3.1	204	42													
10.41	Eļļu un tauku ražošana	7	5	3.9	298.2	57	263						✓							
81.21	Vispārēja ēku tīrīšana	427	119	54.4	13.4	4356	1273			✓										
81.22	Citas ēku un ražošanas objektu tīrīšanas un uzkopšanas darbības	250	109	17.9	25.2	1329	481			✓										
81.29	Cita veida tīrīšanas darbības	310	109	42.2	8.9	1799	348			✓										

3. Atkritumu apsaimniekošanas pārstrādes infrastruktūra Latvijā izvērtējums

Ministru Kabineta noteikumu Nr. 302 (19.04.2011) pielikumā norādītā atkritumu klasifikatora noteiktie plastmasas izstrādājumi nav atdalīti atsevišķi, un ir iekļauti vispārīgās plastmasas atkritumu klasēs, kur tiek iekļauti arī daudzi citi atkritumi. Tāpat Latvijas atkritumu apsaimniekošanas sektorā lielākoties liela daļa no vienreiz lietojamajiem plastmasas izstrādājumiem nokļūst kopējā nešķīrotā sadzīves atkritumu plūsmā, netiekot atsevišķi izdalīti. Tādējādi ir ievērojami limitētas iespējas gan pēc atkritumu klasifikatora, gan arī ikdienā atsevišķi atdalīt izvērtējumā skatītās grupas.

Tabula 88. Atkritumu klases, kuros ir iekļauti vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi³³⁹

Atkritumu klase	Atkritumu nosaukums
150102	Plastmasas iepakojums
191204	Atkritumu mehāniskās apstrādes (piemēram, šķirošana, sasmalcināšana, sablīvēšana, briketēšana) atkritumi - plastmasa un gumija
200139	Atsevišķi savāktie atkritumu veidi (izņemot 1501 grupu) - plastmasa
020104	Plastmasas atkritumi (izņemot iepakojumu) kā daļa no lauksaimniecības, dārzkopības, akvakultūras, mežsaimniecības, medniecības un zvejniecības atkritumi
200301	Nešķīroti sadzīves atkritumi

Lai gan kopumā ir pieejami 300 dažādi plastmasas iepakojumu veidi, tikai neliela daļa no iepakojumiem tiek pārstrādāta, lielākoties augstākās kvalitātes plastmasas. Tāpat arī augstākās kvalitātes plastmasas PET iepakojumu pārstrāde tikai palēnām attīstījās 25 gadu laikā un tikai sākot no 2010.tajiem gadiem tiek uzskatīta par stabilu, ne inovatīvu pārstrādi. Tajā pašā laikā dažādu materiālu izpēte attīstās straujāk un aizvien vairāk parādās dažādu plastmasas iepakojumu izstrādājumu savienojumi, tai skaitā pat nepārstrādājamas PET pudeles. Pēc VVD apkopotās informācijas kopējās plastmasas iepakojuma pārstrādes apjoms bija 5,3 tūkstoši tonnas 2018.gadā, kamēr iepriekšējos divos gados tas bija ap 7,1 tūkstoši tonnas³⁴⁰.

No Direktīvas 2019/904 iekļauto produktu pārskata, lielākā daļa no uzskaitītajiem produktu grupām ir kopējie sadzīves nešķīrotie atkritumi, un tādējādi tām netiek atsevišķi nodrošināta ne savākšanas, ne pārstrādes, ne reģenerācijas infrastruktūra. Viens no nozīmīgākajiem izņēmumiem ir dzērienu iepakojums, plastmasas dzērienu pudeles, kas ir galvenais materiāls, ko iedzīvotāji izmet plastmasas atkritumos. Citkārt arī pārtikas taras iepakojumi tiek izmesti šķīrotajos atkritumos, kā arī nedaudz ir plastmasas maisiņu iepakojumus, kuriem 2020.gada vasarā pievērsa īpašu uzmanību Rimi mazumtirdzniecības tīkli.

Pēc VVD izsniegtajām atļaujām Latvijā darbojas 6 lielākie plastmasas pārstrādes uzņēmumi, kuru kopējā pārstrādes jauda gadā ir 83 580 tonnas. No tiem AS "PET Baltija" veido divas trešdaļas jaudas, uzņēmuma maksimālais pieņemts atkritumu apjoms ir 59 600 t, taču pārstrādes apjoms – 49 tūkst. t, jo procesa rezultātā veidojas 9000 t cita veida atkritumu, kas tiek nodoti citiem uzņēmumiem³⁴¹. Savukārt uzņēmums SIA "Nordic Plast" gada laikā var pārstrādāt 16 700 tonnas plastmasas. Abi uzņēmumi 2018. gadā darbojās ar 66% no maksimālās iespējamās jaudas, taču lielu daļu no atkritumu apjoma ievada un importēja no ārvalstīm. Uzņēmumi pieder vienai atkritumu apsaimniekošanas grupai, un katra no rūpnīcām specializējas atsevišķu plastmasas veidu pārstrāde "PET Baltija" – PET materiāla pārstrādē, kamēr SIA "Nordic Plast" – HDPE, PP un LDPE.

Arī uzņēmums SIA "Why Recycle" veic plastmasas pārstrādes aktivitātes un uzņēmuma jauda ir 14 400 tonnas gadā, taču Latvijas pārstrādes rādītājos netiek atzīmēts kā nozīmīgs plastmasas iepakojumu

³³⁹ Ministru Kabineta noteikumi Nr. 302 (19.04.2011), atkritumu klasifikators - <https://likumi.lv/ta/id/229148-noteikumi-par-atkritumu-klasifikatoru-un-ipasibam-kuras-padara-atkritumus-bistamus>

³⁴⁰ VVD, Ziņojums par ražotāju atbildības sistēmās apsaimniekoto atkritumu apjomu 2016. - 2018. gadā, <http://www.vvd.gov.lv/biezak-uzdotie-jautajumi/atbrivojums-no-dabas-resursu-nodoklu-maksas/>

³⁴¹ VVD vai VPVB izsniegtās atļaujas, pieejams - <http://www.vvd.gov.lv/izsniegtas-atlaujas-un-licences/a-un-b-atlaujas/> vai <http://www.vpvb.gov.lv/lv/piesarnojums/a-b-atlaujas>

pārstrādātājs. Lielāko daļu no apjoma uzņēmums ievēd un importē, taču VVD 2020.gada jūnijā VVD sadarbībā ar Polijas kompetentajām iestādēm izdevies apturēt nelikumīgu plastmasas un gumijas atkritumu ievēšanu Latvijā, ko veica SIA „Why recycle”³⁴².

Tabula 89. Lielākie Latvijas uzņēmumi, kas veic lielāko plastmasas iepakojuma pārstrādi Latvijā un to jaudas, t³⁴³

Uzņēmums	Atļaujas gads	Jauda, t	Pārstrādātais materiāls
PET BALTĪJA	2004	49 100	PET
Nordic Plast	2014	16 700	PP, HDPE, LDPE
Why recycle	2014	14 400	PET
Green Plastics	2015	2 160	
Jordan Polymers	2013	650	
AM Energy	2018	570	
CleanR	2020	10 000	PP, HDPE, LDPE

Lai paplašinātu plastmasas pārstrādi ES fondu 2014. -2020.gada plānošanas periodā uzņēmuma AS “PET Baltija” ir ieguvis 2 projektu ES fondu līdzfinansējumu, lai paplašinātu polimērus varētu pārstrādāt aglomerācijas procesā ar jaudu 5160 t gadā, kā arī izveidotu polimēru pārstrādes parku Olaines novadā, iegūstot otrreizējās izejvielas 7300 t gadā apjomā. Tāpat SIA “Nordic Plast” paplašina polimēru pārstrādes iekārtām, lai uzlabotu polimēra atkritumu (PP, HDPE, LDPE) pārstrādes iekārtas, iegūstot 12 026 t pārstrādes jaudas³⁴⁴.

Vēl ES fondu 2014. -2020.gada plānošanas perioda fondu atbalstu izmanto “CleanR” uzņēmums, lai uzsāktu plastmasas pārstrādes procesu, kurā būtu iespējams pārstrādāt 10 tūkstošus tonnas PP, HDPE un LDPE plastmasas³⁴⁵.

Latvijā 2019.gadā no ārvalstīm tika ievesti un importēti 299 tūkstoši tonnas atkritumu, tai skaitā ap 60-80 tonnām iepakojums (ieskaitot atsevišķi savāktu sadzīvē radīto izlietoto iepakojumu) ar atkritumu kodu 1501, no kuriem vairāk kā pusi plastmasas atkritumus importēja SIA “PET Baltija”. 2018.gadā SIA “PET Baltija” savām ražošanas vajadzībām ievēda un importēja 47,4 tūkst. tonnas atkritumu, kuras galvenokārt veidoja plastmasas iepakojums – 45,7 tūkst tonnas (atkritumu kods 150102), kā arī plastmasa un gumija – 1,6 tūkst tonnas (HS kods 191204). Tāpat aktīvi importētāji bija SIA “Galangal” un “Juglas papīrs”, kas arī ir Latvijas lielāko 10 atkritumu importētāju sarakstā. No 2016. līdz 2018.gadam ap 60-80 tūkst.tonnām iepakojuma (kods 1501) tika pārdoti ārpus Latvijas, un kā lielākie atkritumu pārdevēji uz tirgiem ārpus Latvijas ir SIA “Eco Baltia vide”, kas eksportēja 30,5 tūkst. t dažāda veida atkritumus, no tiem lielākoties - papīra un kartona iepakojums, plastmasas iepakojums un stikla iepakojums. Tāpat arī uzņēmums SIA “Ekobāze Latvia” ārpus Latvijas izvedis papīru un kartonu un citu plastmasas iepakojumu. Lielākā daļa no ārpus Latvijas izvēstā atkritumu apjoma ir uz Lietuvu un Igauniju, veidojot ap 50-60% no kopējā Latvijas eksporta.³⁴⁶

Pasaulē ir pieprasījums pēc augstas kvalitātes pārstrādātas plastmasas un lai būtu ekonomiski izdevīgi pārstrādāt, svarīgs ir pasaules pārstrādes tirgus un tā atkarība no jēlnaftas cenas svārstībām. AS “PET Baltija” un SIA “Nordic Plast” veido 2% no Eiropas plastmasas pārstrādes tirgus un pārstrādātos produktus pārdod uz Igauniju, Lietuvu, Somiju, Dāniju, Poliju, Vāciju, Čehiju, Austriju, Bulgāriju, Itāliju, Apvienoto Karalisti,

³⁴² VVD, 18.06.2020, pieejams - <http://www.vvd.gov.lv/jaunumi/2020/06/valsts-vides-dienests-apturejis-nelikumigu-atkritumu-ievēšanu-latvija?id=1187>

³⁴³ VVD vai VPVB izsniegtās atļaujas, pieejams - <http://www.vvd.gov.lv/izsniegtas-atlajas-un-licences/a-un-b-atlajas/> vai <http://www.vpvb.gov.lv/lv/piesarnojums/a-b-atlajas>

³⁴⁴ ES fondi, “SIA “NORDIC PLAST” polimēru pārstrādes parks” projekts, pieejams - https://www.esfondi.lv/es-fondu-projektu-mekletajs?form_name=projects-search-form&order_field=&order_dir=&ProjektaNosaukums=&ProjektaNumurs=5.2.1&EsFonds=Visi%20fondi&IesniedzejaNosaukums=&pSaMnosaukums=&ProjektaStatuss=Visi%20projekti&IstenosanasVietasAdrese=&IstenosanasVietasRegions=Visa%20Latvija&IntervencesKategorijasNosaukums=&page=1

³⁴⁵ Firmas.lv, “Clean R” plāno Rīgā izveidot plastmasas maisiņu pārstrādes rūpnīcu, 16.01.2018., pieejams - https://www.firmas.lv/news/post/news5a5dbf124288b+_Clean_R__pl%C4%81no_R%C4%ABg%C4%81_izveidot_plastmasas_maisi%C5%86u_p%C4%81rst%C4%81des_r%C5%ABpn%C4%ABcu

³⁴⁶ LVGMC datubāzes informācija. Pieejams: <https://www.meteo.lv/lapas/vide/atkritumi/atkritumu-statistikas-apkopojumi/atkritumu-statistikas-apkopojumi?id=1713&nid=380>

Luksemburgu, Franciju, Ķīnu un Saūda Arābiju³⁴⁷. Lai veicinātu plastmasas pārstrādi, jaunā ES direktīva ir noteikusi mērķus, ka PET dzērienu pudelēs nepieciešams iestrādāt vismaz 25% pārstrādātās plastmasas līdz 2025. gadam un 30% līdz 2030. gadam³⁴⁸. Tādējādi līdz ar jaunās ES direktīvas stāšanos spēkā pieprasījums pēc pārstrādāta PET materiāla pieaugs, līdz ar to veicinot PET pārstrādes apjomus. Tomēr dzērienu ražotājiem vēl ir pārejas perioda noteiktais laika posms.

Lai gan plastmasas izstrādājumi tiek jau pārstrādāti, plastmasas izstrādājumu nelielā svara dēļ, nelielo produkta izmēru un arī sarežģītās materiālu struktūras dēļ, daudzus no Direktīvā 2019/904 produktiem nav iespējams pārstrādāt. Latvijā izaicinājums ir mehāniski veicināt atšķiroto polimēru plūsmu pārstrādi, t.i. netīrās plēves (LDPE), jogurta traukus (PP), un citus. Izmantojot karsto mazgāšanu, šos materiālus varētu pārstrādāt. Iekārtu uzsākšanas iegāde un izbūve Latvijā maksātu 5 miljoni EUR, taču bez papildus ekonomiskā atbalsta, no uzņēmumu viedokļa nav ekonomiski pamatota pārstrādes iekārtu iegāde. Tāpat arī LDPE un PP varētu pārstrādāt aglomerātu (dēļi, bruģis utt.), taču 2020.gadā pārstrādes procesa gala produkts iepirkšanas tirgū ir nekonkurētspējīgs, jo lapegles dēļis ir divas reizes lētāks nekā no PP/LDPE pārstrādātā materiāla ražots dēļis. Vairāki privātie Latvijas uzņēmumi ir izskatījuši šādas pārstrādes iespējas, un labprāt tās izmantotu, ja redzētu ekonomisko pamatojumu, un kopējo pārstrādāto produktu virzību/prioritāti, lai nodrošinātu produktu ekonomisko pamatojamību.

Zemākās plastmasas pārstrādi ir iespējams reģenerēt pirolīzes procesā, taču ES ir atteikusies no reģenerācijas mērķa sasniegšanas, līdz ar to investīcijas šajā sfērā nav nepieciešamas.

Latvijā papīra un kartona materiālu radīto atkritumu pārstrādi veic 3 uzņēmumi ar kopējo maksimālo jaudu 13 095 tonnas/gadā un viens no tiem ir saņēmis arī VVD atļauju veikt kompozītmateriālu pārstrādi. Uzņēmumam SIA "Balticfloc" ir jauda pārstrādāt 2925 tonnas atkritumu, no kurām 500 tonnas ir iespējams pārstrādāt arī kompozītmateriālus. Tas ir tuvu maksimālajam apjomam, kas Latvijā tiek patērētas ar dzērienu iepakojuma kompozītmateriāliem. Taču lai gan uzņēmums atļauju saņēma, tomēr pēc testa partijas pārstrādes, uzņēmums nav turpinājis kompozītmateriālu pārstrādi, jo gala pārstrādes materiāls nav bijis pietiekami ugunsdrošs³⁴⁹. Tomēr uzņēmums turpina investīcijas produktu attīstībā, jo "Balticfloc" ir saņēmis LIFE finansējumu, lai attīstītu jauna tipa siltumizolācijas materiālu, kas ražots no pārstrādātas zemas klases makulatūras un kaņepju šķiedras.³⁵⁰ Liela daļa no radītā papīra un kartona atkritumu apjoma tiek pārstrādāta Lietuvā, kur ir

2016.gadā Lietuva ir atzīta pirmajā vietā ar 74,4% pārstrādātās plastmasas apjoma, kamēr Igaunija pēdējā vietā starp ES valstīm ar 24,6% pārstrādātās plastmasas apjoma, kamēr ES vidējais ir 42,4%³⁵¹. Lietuvas izcilie 2017.gada pārstrādes rezultāti tiek lielākoties saistīti ar depozīta sistēmas ieviešanu³⁵². Pārstrādes rezultāti arī atspoguļojas plastmasas atkritumu pārstrādes uzņēmumu skaita ziņā, jo valstī ir reģistrēti 14 plastmasas pārstrādes uzņēmumi, kur lielākie uzņēmumi pēc apgrozījuma ir Neo Group, AB Plasta un Maldis. (Tabula 90).

Tajā pašā laikā Igaunijā ir 3 nelieli plastmasas pārstrādes uzņēmumi - "Lipland" OU, "Revalmet" OU, "TRV Plast" OU. Igaunijā lielākoties plastmasa tiek savākta depozīta sistēmā, un pārdota tālāk pārstrādātājiem par tirgus cenu.

Tabula 90. Lietuvas un Igaunijas uzņēmumi, kas veic plastmasas atkritumu pārstrādi³⁵³

Uzņēmums	Valsts	Apgrozījums (2019), USD	Darbinieku skaits 2019.gadā	Plastmasas materiālu veidi, ar ko uzņēmums strādā
NEO Group	Lietuva	571 433 650	214	PET
AB Plasta	Lietuva	48 027 206	468	LDPE, HDPE

³⁴⁷ PET Baltija, <http://www.petbaltija.lv/lv/aktualitates/-eco-baltia-grupa-pievienojas-eiropas-plastmasas-aprites-alianses-deklaracijai/>

³⁴⁸ Eiropas komisija (2019). Direktīva 2019/904. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/904/oj>

³⁴⁹ Intervija ar Tetrapak pārstāvjiem, 2020.gada jūlijā

³⁵⁰ BalticFloc, skatīts 04.02.2020, pieejams - <http://www.balticfloc.lv/lv/life-phipp/jaunumi-aktualitate>

³⁵¹ Eurostat, pieejams - <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20181129-1>

³⁵² Ekonomists, Kāpec lietuvieši maksā par saviem atkritumiem, 11.06.2020, pieejams - <https://www.economist.com/europe/2020/01/11/why-lithuanians-cash-in-on-their-trash>

³⁵³ Orbis datubāze

JSC "Countryplast"	Lietuva	17 175 (2018)	2	PET
JSC „Vitopas”	Lietuva	Nav pieejams	21	Nav norādīts
Maldis	Lietuva	3 615 456	51	PE
Meksas UAB	Lietuva	1 406 741 (2018)	18	Nav norādīts
Poliforma	Lietuva	Nav pieejams	11	Nav norādīts
Retroplast	Lietuva	2 164 818	32	PP, HDPE, LDPE
Somlita, UAB	Lietuva	14 526 455	103	LDPE
UAB "Repro-PET"	Lietuva	4 148 447	27	PET
UAB „Polistirolo granulēs”	Lietuva	Nav pieejams		PS
UAB Aksaja	Lietuva	Nav pieejams		PP, LDPE, HDPE
UAB Polivektris	Lietuva	14 376 215	121	PA
UAB, Granulēs	Lietuva	8 301 540	78	LDPE
Lipland OÜ	Igaunija	591 223	13	PP, HDPE, LDPE
Revalmet OÜ	Igaunija	103 060	-	PP, PS, PC, HDPE, LDPE, ABS
TRV Plast OÜ	Igaunija	-	-	PP, PE, HDPE, LDPE

Lielākoties Baltijas mērogā šie uzņēmumi pārstrādā augstākās kvalitātes plastmasas iepakojumu - PET un HDPE, PP/PE korķus, LDPE plēves un PP lielmaiusus. Tajā pašā laikā atsevišķu materiālu (piemēram, polistirola un dažādu vairāku slāņu polimēru) pārstrāde ir problemātiska gan Baltijas reģionā, gan pasaulē. Plastmasas pārstrādes tirgus ir pilnībā atkarīgs no naftas cenām.

Kopumā lielākā daļa no Direktīvā 2019/904 iekļautajiem produktiem iekļūst kopējā nešķirotā sadzīves atkritumu plūsmā, jo to nelielā svara, apjoma un sarežģītās struktūras dēļ praktiski netiek pārstrādāti. Liela daļa no tiem tiek uzskatīti pat kā nepārstrādājami. Pasaulē ir neliels skaits inovatīvu uzņēmumu, kuri norāda, ka var pārstrādāt visdažādākos produktus, taču nav vēl pārstrādes jaudas, kas nodrošinātu industriālo apjomu pārstrādi. Tādējādi atbalstāmi ir plastmasas produktu aizliegumi, lai samazinātu to tirgū esošo patēriņu, kā arī pārstrādāto/nepārstrādāto produktu identificēšanu. Definējot pārstrādāto/nepārstrādāto produktu atšķirības, tās varētu skatīt no ekonomiskā skatupunkta, ja esošajā DRN likmē ir iespējams pārstrādāt produktu, tad tas ir pārstrādājams, ja izmaksas ir augstākas, tad to var uzskatīt kā nepārstrādājamu materiālu.

4. Priekšlikumi

Priekšlikumi likumdošanas izmaiņām ir norādīti pie katras no individuāli apskatītajām kategorijām, tomēr lai veidotu kopēju priekšstatu, priekšlikumi ir arī apkopoti pa Direktīvā piemērojamiem pasākumiem. Esošajā likumdošanā nav vietas dažādu kategoriju apakšdaļu limitēšanai, tādējādi ir nepieciešams jauns likums, kas ietvertu dažādus pasākumus, kas ir noteikti Direktīvā 2019/904.

Jānorāda, ka Latvijas izvērtējums ir veikts paralēli citu ES dalībvalstu izvērtējumiem un EK vadlīniju tapšanas laikā, tādējādi informācija publiskajā telpā ir pieejami nelielā apjomā, tādējādi pēc EK vadlīniju publiskas pieejamības, informācija un kategoriju tvērums varētu tikt paplašināts vai arī samazināts.

4.1. PATĒRIŅA SAMAZINĀŠANA

Direktīvā 2019/904 tikai divām kategorijām ir noteikti patēriņa samazināšanas kritēriji – pārtikas tarai un dzērienu glāzēm (Tabula 91). Lai samazinātu patēriņu ir iespējams veikt sekojošas aktivitātes: pilnīgu vai daļēju produktu aizliegumu, obligātos noteikumus, lai samazinātu atkritumu apjomu publiskos pasākumos. Lai samazinātu patēriņu noteiktajiem produktiem, varētu tikt izmantotas bezatkritumu risinājumu (zero-waste solutions) kā: publiski pieejams dzeramais ūdens bez maksas visā pilsētā, finansiālie stimuli un tehniskās norādes veikalos, kas pārdo precis vairumā vai bez iepakojumu, produktu depozīta sistēmas, sociālās izpratnes programmas un materiāli, informatīvie materiāli iedzīvotājiem, semināri un apmācības iedzīvotājiem³⁵⁴.

No politikas veidotāju perspektīvas, vislielākais patēriņa samazināšanas iespējas būtu vienreiz lietojamo trauku izmantošanas aizliegums publiskajos pasākumos un festivālos, kas tādējādi ievērojami samazinātu izmantoto produktu apjomu. Igaunijas pilsēta Tallina ir atteikusies no vienreiz lietojamo trauku izmantošanas publiskajos pasākumos, kā arī festivāls "Laba daba" norāda, ka izmantojot atkārtoti lietojamās glāzes ir arī ievērojami samazinājuši atkritumu apjomu pēc festivāla beigām. Tāpat lai mudinātu komersantus veikt akcijas un aicināt lietot atkārtoti lietojamus iepakojumus, nepieciešams celt attiecīgo iepakojumu cenas, lai komersanti būtu ieinteresēti veidot speciālos piedāvājumus, kas aicinātu izmantot atkārtoti lietojamus iepakojumus. Kopumā lai gan interese par bezatkritumu kustību pieaug, tomēr tā vēl aizvien ir sākuma stadijā, tādējādi ir nepieciešami papildus stimuli no valsts vai pašvaldību puses. Līdzīgi aizliegumi varētu tikt ieviesti arī valsts mērogā, lai nodrošinātu Direktīvas 2019/904 prasību izpildi.

Lai gan nav tieši attiecināms, tomēr Latvijā ir iespējams ievērojami samazināt arī dzērienu iepakojuma apjomus, kas ir ļoti augsti. Kā nozīmīgākie pasākumi, lai samazinātu noteiktos plastmasas izstrādājumus, ir iesakāmi kvalitatīvā dzeramā ūdens pieejamība un uzlabota kvalitāte, informācija par tā kvalitāti iedzīvotājiem, lai samazinātu dzērienu iepakojuma apjomus, kā arī aizliegums valsts vai pašvaldību līmenī publiskajos pasākumos izmantot vienreiz lietojamus traukus, gan arī rīkus.

Tabula 91. Direktīvā norādītās kategorijas, kurām ir noteikts patēriņa samazināšana

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi / Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Pārtikas tara	✓	✓ (putu polistirols)			✓	
 Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	✓	✓ (putu polistirols)		✓	✓	

³⁵⁴ Vietējās vadlīnijas, lai ieviestu Direktīvu 2019/904, pieejams - <https://www.actu-environnement.com/media/pdf/news-35587-guide-collectivites-dechets-plastique.pdf>

4.2. TIRGŪ LAIŠANAS AIZLIEGUMS

Kopumā Direktīvā 2019/904 tirgū laišanas aizliegums ir noteikts 9 no 16 uzskaitītajām kategorijām, kur gan pārtikas tarai, dzērienu iepakojumam un dzēriņu glāzēm tas ir attiecināts tikai uz putu polistirola materiāliem. Aizliegums stājas spēkā jau 2021.gada 3. jūlijā, kas ietver, ka no tā brīža vairs nevar iegādāties produktus un ievest produktus Latvijā, taču pārejas periodā vēl var iztirgot un izmantot pieejamos produktus.

Lielākajai daļai no uzskaitītajiem produktiem jau ir stabili aizvietotājprodukti, tādējādi pāreja ir salīdzinoši plūstoša un 2020.gada vasarā tirgus jau aktīvi reaģē uz izmainīto piedāvājumu. Vates kociņu plastmasas pamatnei jau 7 gadus ir pieejamas alternatīvas, bet pircēji iegādājas lētākus produktus, tādējādi plastmasas izstrādājumi vēl aizvien ir pirkti vairāk, tāpat arī baloniem piestiprināmiem un to turēšanai domātiem kociņiem tiek nomainīti uz kartona bāzes veidotiem kociņiem, plastmasas dzērienu maisāmkociņi ir aizstāti ar koka maisāmkociņiem, u.t.t. Tāpat arī oksonoārdāmā plastmasa un putu polistirola dzērienu glāzes un dzērienu iepakojums praktiski tirgū nemaz nav pieejams.

Izaicinājums plastmasas produktu aizstāšanai ir alternatīvu produktu tehniskās iespējas, kuras bieži vien nespēj nodrošināt nepieciešamo produkta lietošanas funkcionalitāti. Izaicinājums ir plastmasas salmiņu nomainīšana pret papīra salmiņiem, jo papīra salmiņi bieži nespēj nodrošināt nepieciešamo lietošanas funkcionalitāti, tādējādi vēl tiks meklētas alternatīvu materiālu izmantošana plastmasas salmiņu vietā. Tomēr kā lielākais izaicinājums no tīgu laišanas produktu kategorijām ir putu polistirola pārtikas tara, kuras alternatīvas tirgū maksā 4-5 reizes dārgāk, kā arī pilnībā var nenodrošināt tehnisko funkcionalitāti kā putu polistirolam. Līdz ar Covid-19 pandēmiju, putu polistirola apjoms ir vēl vairāk pieaudzis 2020.gadā un ražošanas uzņēmumi nevar saražot pieprasījumam vajadzīgos apjomus, tādējādi pēc tiem turpinās pieprasījums. Līdzīgi ir arī ar plastmasas galda piederumiem, jo lai gan Latvijā jau videi draudzīgāki uzņēmumi meklē iespējas tos aizstāt, tomēr tā kā lielākā daļa no produktiem tiek izmantota ēdināšanas pakalpojumu sniegšanā, kuru galvenais noiets ir vasaras sezonā, tad ir paredzams, ka putu polistirola pārtikas tara tiks izmantota vēl līdz pēdējam brīdim.

2020.gada vasarā informācija par aizliegumu kopumā industrijā publiski pieejama vēl aizvien ir limitēta, tāpēc ir ieteicams veikt papildus informatīvos pasākumus, lai izskaidrotu, kas ir iespējams līdz 2021.gada 3.jūlijam un kas ir iespējams pēc noteiktā termiņa, lai visas iesaistītās puses apzinātos situāciju.

Tabula 92. Direktīvā norādītās kategorijas, kurām ir noteikts tirgū laišanas aizliegums

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Tirgū laišanas aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Pārtikas tara	✓	✓ (putu polistirols)			✓	
Oksonoārdāmās plastmasas izstrādājumi		✓				
 Galda piederumi (dakšas, naži, karotes, irbuliši); Šķīvji		✓				
 Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem		✓ (putu polistirols)	✓		✓	✓
 Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	✓	✓ (putu polistirols)		✓	✓	
Dzērienu maisāmkociņi		✓				
Salmiņi		✓				
 Baloniem piestiprināmi un to turēšanai domāti kociņi		✓				

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Tirgū laišanas aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
 Vates kociņi		✓				

Lai veiktu tirgū laišanas aizlieguma ieviešanu Latvijā, nepieciešams ir jauns likums, kas pārnestu Direktīvā iekļautās prasības arī Latvijas likumdošanā. Tādējādi ir iespējams pārnest Direktīvas tekstu arī uz Latvijas likumdošanu, daļu no produktiem arī varētu ierobežot Iepakojuma likumā, taču tajā tieši neiekļaujas dzērienu maisāmkociņi, salmiņi, un pilnībā neiekļaujas baloniem piestiprināmie un to turēšanai domātie kociņi, kā arī vates kociņi.

4.3. PRODUKTA DIZAINA NOTEIKUMI

Produktu dizaina noteikumi ir noteikti vien dzērienu iepakojumam (Tabula 92), tā kā dzērienu iepakojums ir daļa no Iepakojuma likuma, tad attiecīgos labojumus ir iespējams veikt arī tur. Dzērienu iepakojuma industrijai ir izaicinājums pārejai uz noteiktajiem produktu dizaina noteikumiem, taču lielākoties izmaiņas tiek veiktas citās valstīs, jo Latvijā netiek ražotas attiecīgās dzērienu iepakojuma preformas.

Tabula 93. Direktīvā norādītās kategorija, kurai ir noteikts produktu dizaina noteikumi

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem		✓ (putu polistirols)	✓		✓	✓

4.4. OBLIGĀTĀ MARKĒŠANA

Direktīvā obligātā marķēšanas prasības ir noteikti piecām kategorijām. Lielāko daļu no norādītajiem produktiem Latvijā tiek ievesti un importēti, un ir divi uzņēmumi, kas ražo direktīvā iekļautos produktus arī Latvijā. Tādējādi lai Latvijā ieviestu attiecīgās prasības, tās ir nepieciešams pielāgot EK izstrādātajām vadlīnijām, prasībām, lai Latvijā varētu turpināt iegādāties dotos produktus.

Gandrīz visi norādītie produkti pirms tam nav tikuši atsevišķi uzskaitīti citās likumdošanās, tādējādi jaunajam likumam ir jāadresē obligātās marķēšanas prasības. Izņēmums ir tabakas izstrādājumi ar filtriem, kuriem jau šobrīd vairāk nekā 65% no virsmas ir ar veselību saistīti marķējumi, tādējādi nepieciešams to salāgot ar veselības marķējumu.

2021.gada 3.jūlijs ir īsa laika posms, ņemot vērā, ka 2020.gada septembrī nav vēl pieejama informācija par obligātās marķēšanas prasībām. Lai pielāgotos prasībām ir nepieciešams pārejas laika posms, tā kā citas iekļautās preces tiek ražotas visām valstīm vienādi, tad pārejas periods ir nosakāms kā 6 mēneši, taču tā kā tabakas izstrādājumi tiek ražoti katrai valstij savi, pielāgojot veselības brīdinājumus, tad tabakas izstrādājumiem vēlams ir pārejas periods 12 mēneši.

Tabula 94. Direktīvā norādītās kategorijas, kurām ir noteikti obligātās marķēšanas prasības

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	✓	✓ (putu polistirols)		✓	✓	

Baloni				✓	✓	
 Tabakas izstrādājumi ar filtriem				✓	✓	
 Mitrās salvetes				✓	✓	
 Higiēnas preces				✓		

Dalītās savākšanas prasības

Dzērienu iepakojumam ir vienīgajam noteiktas dalītās savākšanas prasības. Lai gan pieņemtas ir izmaiņas Iepakojuma likumā, lai veidotu bezalkoholisko un alkoholisko dzērienu iepakojumu depozīta sistēmu, tomēr Direktīvas tvērumā iekļaujas arī kompozītmateriāli un piena iepakojums, tādējādi klasiskā depozīta sistēma neizpildīs Direktīvā norādītos mērķus jau pat 2024.gadā. Nepieciešams atsevišķi noteikt kompozītmateriāla iepakojumus, un arī dalītajos atkritumos pēc depozīta sistēmas ieviešanas, ir iespējams pastiprinātu uzmanību veltīt arī piena un piena produktu iepakojumam. Līdz 2030.gadam ir nepieciešams izveidot depozīta sistēmu kompozītmateriāliem un piena un piena produktu iepakojumam, lai izpildītu direktīvas prasības. Latvijā jau 2019.gadā tika izveidots unikāls modelis ar ideju par paplašināto depozīta sistēmu. Tā attīstību ir nepieciešams veidot un stimulēt, lai varētu izpildīt 2030.gada mērķrādītājus.

Tādējādi papildus depozīta sistēmai ir koncentrēti nepieciešams uzsvars, lai tiktu savākti kompozītmateriāli lielākoties bezalkoholiskajiem dzērieniem un piena un piena produktu iepakojuma un to korķīšu savākšanai.

Tabula 95. Direktīvā norādītās kategorija, kurai ir noteikts dalītās savākšanas prasības

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem		✓ (putu polistirols)	✓		✓	✓

4.5. RAŽOTĀJU PAPLAŠINĀTĀ ATBILDĪBA

Paplašinātā ražotāju atbildība ir noteikta deviņām no 16 apakšskategorijām, tādējādi tiek gaidītas iemaksas no ražotājiem, lai segtu to radīto produktu savākšanas izmaksas (Tabula 96). Kopumā ražotāju paplašinātās atbildības mērķis ir attiecināt vides apsaimniekošanas un atkritumu apsaimniekošanas izmaksas uz ražotājiem, kas ir saistītas ar pēcpatēriņa atkritumiem, kas tieši tiek izmesti vidē. Papildus ierobežojumi ir noteikti, lai attīstītu inovācijas, taču nozīmīgākie ieguldījumi tiek gaidīti, lai tiktu veikta virkne dažādu pasākumu ar mērķi samazināt attiecīgo produktu piegūzumu³⁵⁵. Īpaši Direktīvā ir norādīts, ka tiek sagaidīta papildus savākšanas infrastruktūras nodrošināšana, kas tiek specifiski attiecināta uz tabakas izstrādājumiem.

Tabula 96. Direktīvā norādītās kategorijas, kurām ir noteikta ražotāju paplašinātā atbildība

Vienreiz lietojamās plastmasas izstrādājumi/ Direktīvā noteiktie pasākumi	Patēriņa samazināšana	Aizliegums	Produktu dizaina noteikumi	Obligātā marķēšana	Ražotāju paplašinātā atbildība	Dalītās savākšanas prasības
Pasākumu ieviešanas termiņi	nav norādīti termiņi	2021.gada 3.jūlijs	2024. un 2029.gads	2021.gada 3.jūlijs	2021. un 2024.gads	2024. un 2029.gads
 Pārtikas tara	✓	✓ (putu polistirols)			✓	

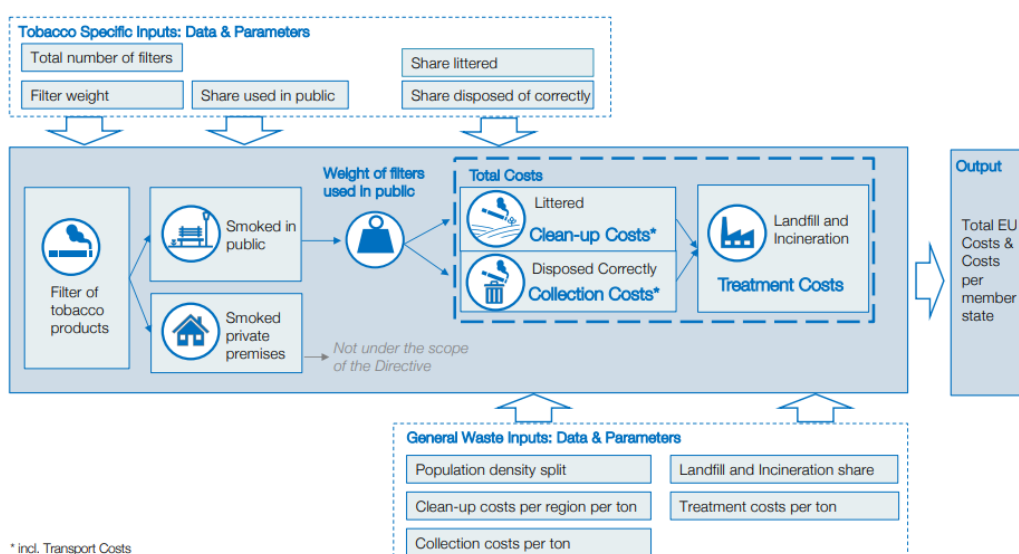
³⁵⁵ Direktīva 2019/904, (16), pieejams - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=LV>

	Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla					✓	
	Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi					✓	
	Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem		✓ (putu polistirols)	✓		✓	✓
	Dzērienu glāzes, tostarp to vāciņi	✓	✓ (putu polistirols)		✓	✓	
	Tabakas izstrādājumi ar filtriem				✓	✓	
	Baloni					✓	
	Mitrās salvetes				✓	✓	
	Plastmasu saturoši zvejas rīki					✓	

Direktīva nosaka, ka no 2023.gada katrai no ES dalībvalstīm ik gadu ir jāveic datu uzskaitē, lai apzinātu esošo situāciju. Taču nevienā no norādītajām kategorijām līdz 2020.gadam nav tikuši veikti nekādi tirgus apjoma aprēķini un to radītie atkritumi. Lai likvidētu šo brīvo telpu, Vācijas Politikas izvērtēšanas institūts ir viens no retajām institūcijām, kas 2020.gada jūnijā ir izveidojis vadlīnijas cigarešu piesārņojuma izvērtējumam, kā arī izstrādājis aprēķinus par ražotāja paplašinātās atbildības potenciālajām izmaksām. Vadlīnijas ietver, ka lai apzinātu cigarešu atkritumu apjomus, kas veido piesārņojumu, ir nepieciešamas 2 pētījuma fāzes – aptauja un novērojumi, kas ir veikti dažādās vietās valstī, lai varētu izvērtēt esošo situāciju.³⁵⁶

Attiecībā uz maksām ražotāju paplašinātās atbildības sistēmā, tad Direktīva ir norādījusi, ka tām ir nepieciešams būt proporcionālām vides sakopšanas un atkritumu apsaimniekošanas izmaksām. Tā kā Direktīva īpaši vēlas risināt tieši vides piesārņojuma jautājumus, lai ražotāji iesaistītos un segtu ar šīm aktivitātēm saistītās izmaksas, tad arī ir nepieciešams atdalīt tur atsevišķi nonākušo atkritumu apjomu, lai izvērtu ražotāju iemaksas sistēmā. Tabakas izstrādājumiem ar filtriem ir proaktīvi veikts izvērtējums Vācijā, lai apzinātu datus par industriju, izstrādājot ES līmenī metodoloģiju, lai arī šādi novērtējums varētu tikt veikti. Atsevišķi tiek izdalīts apjoms, kas tiek patērēts sabiedriskajā vidē, kas veido piesārņojumu savākšanas izmaksas un izmesto atkritumu savākšanas un pārstrādes izmaksas. (Tabula 97).

Tabula 97. Ražotāju paplašinātās atbildības sistēmas elementi, un to iekļaušana un neiekļaušana Direktīvas tvērumā³⁵⁷

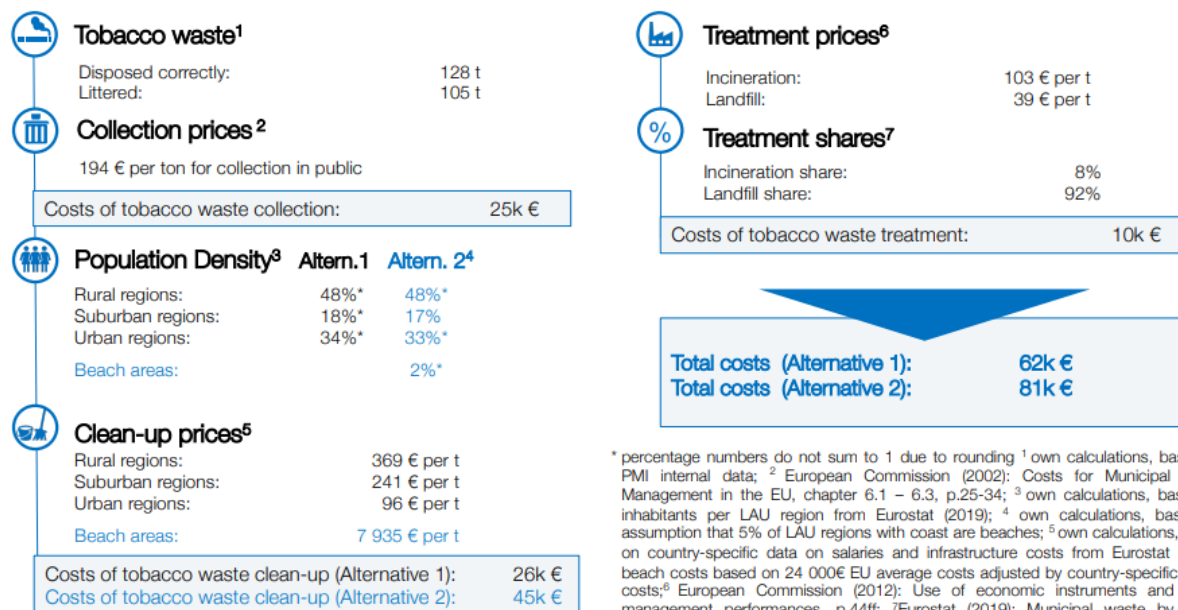

³⁵⁶ Institut für PolitikEvaluation "Guideline for conducting country representative cigarette littering field evaluations", 2020.gada jūnijs

³⁵⁷ Izvērtējums iegūts personīgi no IPE Institut für Polikevaluation pārstāvjiem, 2020.gada oktobrī

Tajā pašā laikā nav publiski pieejamas informācijas par dažāda veida savākšanas izmaksām, tādējādi Vācijas pētnieki ir izveidojuši arī modeli Latvijai, izejot no ASV tīrīšanas izmaksām un pielāgojot tās Eiropas izmaksām, kā arī sadalot tās proporcijās. Amerikā ir aprēķināts, ka piesārņojuma izmaksas publiskajā telpā vienā pilsētā ir no 3 līdz 16 miljoni USD gadā, no kura tabakas izstrādājumi veido ap 23-36% no kopējā redzamā piesārņojuma. Sanfrancisko pilsētas, izmaksas par cigarešu savākšanas maksu ir 0,5 miljoni – 6,0 miljoni USD. Tīrīšanas izmaksas ir izdalītas pa pilsētas reģioniem, pa piepilsētām un lauku teritorijām, kā arī attiecīgi to iedzīvotāju skaitam. Tādējādi kopumā tabakas izstrādājumu ražotāju iemaksas ir vērtējamas kā 62-81 tūkstoši EUR (Tabula 98). Attiecinot tās pret tabakas izstrādājumu radīto atkritumu apjomu, tās veido 0,33 – 0,42 EUR uz patērētā apjoma radīto atkritumu vienu kilogramu.

Tabula 98. Ražotāju iemaksu aprēķins no izmaksu skatījuma³⁵⁸

2020.gada vasarā esošajā Latvijas likumdošanā ražotāju paplašinātā atbildība ir noteikta Dabas resursa nodokļa likumā, kur tā tiek apsaimniekota izmantojot ražotāju atbildības sistēmas (RAS), kas kopumā ir veidotas četras - Iepakojums un vienreiz lietojamie galda traukiem un piederumiem, videi kaitīgas preces, nolietotajiem transportlīdzekļiem un elektronikai un elektronisko elektriskām un elektroniskām iekārtām. Daļa no produktiem jau ietilpst RAS sistēmā jau zem kategorijas Iepakojums un vienreiz lietojamie galda traukiem un piederumiem, taču citu produktu kategorijas, zvejas rīki un tabakas izstrādājumi neietilpst nevienā no dotajām kategorijām. Tādējādi pieprasot veidot iespējams jaunu RAS organizāciju.

2020.gadā iepakojuma un vienreiz lietojamo trauku plastmasas (polimēru) izstrādājumiem DRN ir noteikts 1,22 EUR/kg, polistirola izejmateriāliem – 2,20 EUR/kg, kamēr videi kaitīgām precēm no 0,17 EUR/kg līdz 17,03 EUR/kg.³⁵⁹ Tā kā produkti ir ietverti kā plastmasu saturoši, tad attiecīgi izmaksas varētu tikt attiecinātas arī ar esošajām DRN likmēm. Kopumā iemaksas veidotu 33 – 59 miljonu EUR maksājumus, kamēr no izmaksu perspektīvas tā ir vien 20-30%. Līdzīgi arī RAS pārstāvji ir norādījuši, ka DRN likmes nav noteiktas atkarībā no tirgus situācijas un maksas par reālo atkritumu apsaimniekošanu RAS sistēmā. Bieži esošās izmaksas apsaimniekošana RAS sistēmā var būt pat 5-6 reizēm mazākas.³⁶⁰ Tādējādi izveidojot RAS sistēmu plastmasu saturošajām precēm, ražotājam noslēdzot līgumus ar RAS sistēmu, ražotājs ar RAS vienojas par citu maksājumu.

³⁵⁸ Izvērtējums iegūts personīgi no IPE Institut for Polikevaluation pārstāvjiem, 2020.gada oktobrī

³⁵⁹ DRN, <https://likumi.lv/ta/id/124707-dabas-resursu-nodokla-likums>

³⁶⁰ Personīgas intervijas ar RAS pārstāvjiem, 2020.gads

Tabula 99. Ražotāju paplašinātās atbildības kategorijas un to potenciāli iemaksātais DRN ar esošajām plastmasas likmēm

Direktīvā iekļautās kategorijas	Patērētā produkta apjomi gadā, tonnas	Iekļauts DRN likumā 2020.gadā	Iemaksas DRN ar 1,22 EUR/kg likmi, tūkst. EUR	Iemaksas DRN ar 2,20 EUR/kg likmi
Vienreiz lietojamie maisiņi	3,146		3,838	6,921
Vieglās plastmasas iepirkumu maisiņi	3,146	iekļauts	3838	6921
Iepakojums	22,846		27,872	50,261
Pārtikas tara	6,500	iekļauts	7930	14300
Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla	4,530	iekļauts	5527	9966
Dzērienu iepakojums ar ietilpību līdz 3 litriem	11,816	iekļauts	14416	25995
Tabakas izstrādājumi ar filtriem	396		483	871
Tabakas izstrādājumi ar filtriem	396		483	871
Plastmasu saturoši zvejas rīki	250		305	550
Plastmasu saturoši zvejas rīki	250		305	550
Citi produkti	416		508	915
Baloni	20		24	44
Mitrās salvetes	396		483	871
Kopā	27,054		33,006	59,519

Iepakojums un vienreiz lietojamie trauki jau ir daļa no RAS sistēmām, tādējādi izmaiņas var tikt veiktas jau esošajā Iepakojuma likumā.

Attiecībā uz iepakojumu, ES ir noteikusi arī iemaksu budžetā par katru nepārstrādātā plastmasas iepakojuma kilogramu - 0,80 EUR/kg, tādējādi informatīvajā ziņojumā "Par virzieniem Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2021. – 2025.gadam izstrādei" ir norādīts, ka "nodokļa atbrīvojumus nepiemēro iepakojumam, kam nav faktiskās pārstrādes iespējas", kā arī nepieciešams noteikt kritērijus pārstrādes iespēju novērtēšanā³⁶¹. Tādējādi iepakojuma materiāli varētu tikt iedalīti pārstrādājamos, daļēji pārstrādājamos un nepārstrādājamos iepakojumos. Tā kā arī pārstrādes iespējas attīstās strauji, tad viens no variantiem, lai noteiktu, ka nepārstrādājami materiāli ir visi materiāli, kurus nav iespējams pārstrādāt DRN norādītajā maksā par – 1200 EUR/t, sākot no šķirošanas līdz materiāla pārstrādei.

Viens no variantiem, kas tiek apskatīts iepakojumu apsaimniekošanā ir atdalīt pārstrādājamus, nepārstrādājamus iepakojumus, un attiecīgi tos materiālus, kurus nevar pārstrādāt DRN noteiktajā likmē, tiek uzskatīti par nepārstrādājamiem, un noteikt, ka nepieciešams maksāt attiecīgi DRN likmi par atkritumu apsaimniekošanu, nenodrošinot DRN atvieglinājumus. Pārtikas paciņas un iesaiņojumi no elastīga materiāla ir tādi materiāli nav pārstrādājami, tādējādi arī to iemaksas DRN sistēmā būtu jāpalielina.

Eiropas elastīgā materiāla asociācija arī norāda, ka līdz ar elastīgā materiāla izmantošanu, tiek ievērojami mazāk izmantots iepakojums kopumā. Iepakojuma apjoms samazinās no 5 līdz 10 reizēm, kas nodrošina ka mazāk atkritumu tiek veidots, aizņem mazāk vietas un tādējādi samazina transportēšanas izdevumus (samazina arī CO2 izmešus), kā arī ir materiāls, kas palīdz pagarināt produktu derīguma termiņu, kas attiecīgi palīdz samazināt pārtikas atkritumu apjomus³⁶². Eiropas elastīgā materiāla asociācija iestājas, lai Eiropas Savienības dalībvalstīs tiek maksimāli vienādi interpretēti direktīvas nosacījumi, kas rezultātā neveidotu iepakojuma ražotāju konkurences ierobežojumus.

Papildus ir nepieciešams ņemt vērā, ka Direktīvas 2019/904 skaidrojuma projekta apspriešanas rezultātā, Komisija ir norādījusi, ka papīra un kartona izstrādājumi kopumā nav uzskatāmi par vienreiz lietojamiem plastmasas izstrādājumiem, taču ja uz papīra un kartona materiāla virsmas ir polimēru pārklājums vai

³⁶¹ Informatīvais ziņojums "Par virzieniem Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2021. – 2025.gadam izstrādei"

³⁶² Flexible packaging Europe, pieejams - https://www.flexpack-europe.org/en/sustainability_start_2018/preventing-flexible-packaging-from-becoming-litter-is-essential.html, skatīts 02.08.2020.

oderējums, panākot lielāku ūdens un eļļas izturību, tad tas tiek uzskatīts kā strukturāla sastāvdaļa izturību³⁶³, tādējādi iekļaujas Direktīvas 2019/904 skatījumā.

Pēc esošās Latvijas likumdošanas kārtības kompozītmateriāli tiek dalīti procentuāli pa materiālu veidiem, un lielākā daļa kartona izstrādājumu un plastmasas pārklājumu apjoms tiek ieskaitīts zem papīra un kartona iepakojuma. Līdzīgi kā galda piederumi, arī dzērienu glāzes lielākoties ir veidots kā kompozītmateriāls, un tā kā ir bāzēts uz kartona izstrādājumu kā to galveno sastāvdaļu, tad nepieciešams atsevišķi izdalīt arī kartona un papīra kompozītmateriāla definīciju un DRN likmes aprēķina noteikumus. Jo DRN likme par koksnes un papīra, kā arī bioplastmasas izstrādājumu ir 0,24 EUR/kg, tādējādi produktiem, kas satur plastmasu, lielākoties tiek aprēķināta ievērojami zemāka likme nekā tas ir plastmasas (polimēru) izstrādājumiem. Līdz ar gaidāmajām izmaiņām DRN likmju aprēķinos 2021. - 2024.gadā (pārstrādāto/nepārstrādāto apjomu proporcija), tādējādi tiktu pārvērtēti ražotāju maksājumi par plastmasas saturošu produktu izmantošanu.

Taču ārpus iepakojuma un vienreiz lietojamo trauku kategorijas vēl arī ir tabakas izstrādājumi ar filtriem, plastmasu saturoši zvejas rīki un baloni un mitrās salvetes. Norādīto kategoriju radīto atkritumu apjomi ir nedaudz zem 400 tonnām. Vienīgi plastmasu saturošos zvejas rīkus ir iespējams pārstrādāt, taču to pārstrādes rūpnīcas ir vien 3 Eiropas Savienībā, tādējādi iemaksām sistēmā ir jāsedz viss savākšanas, uzglabāšanas, pārstrādes cikls, lai segtu attiecināmās izmaksas. Tajā pašā laikā atlikušās kategorijas ir praktiski nepārstrādājamas kopumā pasaulē, tādējādi ir ierobežotas iespējas to pat potenciāli pārstrādei, un pasaulē ir tikai daži inovatīvi uzņēmumi, kas norāda, ka veic attiecīgo atkritumu kategoriju pārstrādi. No tā izriet, ka lielākoties iemaksām par šīm kategorijām ir jāsedz publisko atkritumu savākšanas izmaksa, ar uzsvaru uz vides piesārņojuma likvidēšanu.

"Tabakas izstrādājumu ražotāju nacionālā asociācija" apzinās savu atbildi un ir gatavi proaktīvi iesaistīties arī visā nepieciešamajā iesaistē, lai nodrošinātu atbildīgu rīcību par radītajiem atkritumiem. Asociācija arī norādīja, ka ražotāji būtu ieinteresēti veikt šādu maksājumu reizi gadā kā apmaksu par rēķinu. VID akcīzes preču datubāzē ir visa pieejamā informācija par uzņēmumiem un to patēriņam nodotajiem tabakas izstrādājumu apjomiem, līdz ar to iespējams arī salīdzinoši vienkārši veikt attiecīgos maksājumus, izdalot pa ražotāju pārstāvjiem. Jau 2020.gadā ražotāju pārstāvis Latvijā "Philips Morris" jau ir iesaistījies sabiedrības informēšanas aktivitātēs un turpinās to darīt arī nākamajos gados.

Tādējādi nepārstrādājamām, plastmasu saturošām citām kategorijām varētu tikt noteikta atsevišķa iemaksa valsts budžetā reizi gadā, no tirgū laistā produktu apjomu. Kategorijas ir salīdzinoši nelielas un tieša RAS sistēmu izveide tikai palielinātu administratīvo apjomu, bet dotu tikai nelielu piensumu vides uzlabošanai. Tādējādi no izmaksu skatu punkta, tabakas izstrādājumiem, baloniem un mitrajām salvetēm varētu tikt piemērots 0,33-0,40 EUR/kg maksa par radītajiem atkritumiem, kuri ražotāju pārstāvjiem nepieciešams iemaksāt valsts budžetā reizi gadā. Papildus veicot sabiedrības informēšanu un reizi divos - trijos gados vides statusa novērtējumu, lai apzinātu uzlabojumus sabiedrības vides piesārņošanas attieksmē.

Paralēli nepieciešams aktivizēt administratīvos sodus par vides piesārņošanu, kas ir ietverts Administratīvās atbildības likumā³⁶⁴, kurā pašvaldības vides inspekcijas un pašvaldības vides kontroles amatpersonas var veikt administratīvā pārkāpuma procesu. Cigarešu izsmēķi un to radītais piesārņojums ir proporcionāli nenozīmīgāks starp citiem Latvijas vides pārkāpumiem, tomēr varētu tikt veiktas akcijas pievēršot tam uzmanību, īpaši publiskajās pludmalēs, kurās ir aizliegts smēķēt. Pensilvānijas štatā ASV tika veikts izvērtējums par vides piegružošanu, tai skaitā arī iedzīvotāju aptaujā ir norādījuši, ka 84% netic, ka cilvēki, kuri izmet tabakas atkritumus tiks pieķerti.³⁶⁵ Taču to ir iespējams mainīt. Tāpat arī nepieciešams turpināt informēt sabiedrību par cigarešu izsmēķu piesārņojumu vidē, tādējādi paaugstinot sociālo ieradumu normu, lai iedzīvotāji ikdienā norādītu uz citu cilvēku izmestajiem atkritumiem.

³⁶³ Nous fiber consulting, 13.07.2020., pieejams - <https://nousfiberconsulting.com/381-2/>

³⁶⁴ <https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums>

³⁶⁵ Pensilvānijas vides piesārņojuma izpēte, 2020.gada janvāris, pieejams - <http://files.dep.state.pa.us/Waste/Bureau%20of%20Waste%20Management/WasteMgtPortalFiles/Littering/Pennsylvania%20Litter%20Research%20Study%20Final%20Report%201.30.2020.pdf>

4.1. INVESTĪCIJAS DIREKTĪVAS IZPILDES NODROŠINĀŠANĀ

Lielākās izmaksas Direktīvas 2019/904 ieviešanā lielākoties ir administratīvas, veicot izmaiņas attiecīgajos regulējumos un likumos. Nepieciešams gan noteikt tirgū laišanas aizliegumu, gan produkta dizaina noteikumus, gan obligātās marķēšanas noteikumus, kuri attiecīgi arī noteiks Direktīvas 2019/904 prasības arī Latvijā.

Tā pat arī investīcijas patēriņa samazināšanā iespējams veikt lielākoties nosakot, ka publiskajos pasākumos ir aizliegts izmantot vienreiz lietojamus traukus, kas attiecīgi dos iespēju samazināt arī patēriņu. Tajā pašā laikā jau videi draudzīgi pasākumi paši sāk izmantot atkārtoti lietojamo trauku un dzērienu iepakojumus, tādējādi kopumā samazinot visu atkritumu apjomu. Ja turpinās sabiedrisko pasākumu organizētāju pašiniciatīva, tad nav nepieciešami papildus administratīvie noteikumi, taču ja tie neturpinās, tad to iespējams koriģēt pašvaldību līmenī, lai nodrošinātu patēriņa samazināšanu. Lai samazinātu arī dzērienu iepakojuma un glāžu patēriņa apjomu, ir nepieciešams nodrošināt kvalitatīvā dzeramā ūdens pieejamība sabiedriskajās vietās (spēļlaukumos, aktīvās atpūtas zonas), kas arī ļautu samazināt vienreiz lietojamo atkritumu apjomu.

Kā viena no vislielākajām investīciju izmaksām ir saistībā ar noteikto augsto dzērienu iepakojuma savākšanas kritēriju, kas ir noteikts 2024. un 2029.gadā. Jau 2019.gadā tika pieņemti Iepakojuma likuma grozījumi, lai nodrošinātu depozīta sistēmas ieviešanu Latvijā, un 2020.gadā notiek depozīta sistēmas operatora izvēlēšana, tad jebkurā gadījumā, lai izpildītu 2024.gada 77% savākšanas kritērijus, vēl papildus ir nepieciešams koncentrēt uzmanību arī uz piena un piena produktu dzērienu iepakojumiem, kā arī kompozītmateriāliem. Bez to papildus savākšanas mehānisma, nevarēs tikt izpildītas 2024.gada prasības. Kopumā klasiskās depozīta sistēmas izveides izmaksas ir 20 – 30 miljoni EUR, vēl ar 10 miljoni EUR³⁶⁶ ir ikgadējās administratīvās izmaksas, un līdz 2024.gadam ir iespējams izmantot attiecīgi tukšākos dalīti vāktos konteinerus, lai tur savāktu piena un piena produktu iepakojumus, kā arī kompozītmateriālus. Pēc 2024.gada ir noteikti nepieciešamas arī vēl papildus savākšanas nodrošināšana, kas visdrīzāk varētu būt kā paplašinātā depozīta sistēma vai arī gudrie konteineri, kuros iedzīvotāji var šķirot vērtīgos atkritumus: ap 6000 EUR/vienība³⁶⁷.

Lai maksimāli izmantotu atkārtoti citus piena produktu iepakojumus, ieteicamas būtu investīcijas karstās strūklas pārstrāde/šķirošanā, kas ir aplēstas kā 5 miljoni EUR³⁶⁸.

Ražotāju paplašinātā sistēmā liela daļa noteikto kategoriju jau tiek ietvertas, tādējādi nepieciešams veikt tikai attiecīgās korekcijas, īpaši atdalot pārstrādājamus un nepārstrādājamus materiālus, atdalot kompozītmateriālus un nosakot tiem augstāku iemaksu valsts budžetā. Lai nodrošinātu administratīvo bloku, nepieciešami arī 1-2 papildus darbinieki esošās kapacitātes ietvaros, kas veiktu procesa kontroli. Īpaši tas attieksies arī uz izmaiņām Iepirkumu un DRN likumā, lai atdalītu pārstrādātu un nepārstrādājamu iepakojuma materiālu, un aprēķinātu papildus iemaksas valsts budžetā.

Valsts un pašvaldību iepirkumos būtu svarīgi, ka tiek iepirkti maksimāli produkti, kas ražoti no pārstrādāta materiāla. Nepieciešams atvēlēt papildus budžetu šī jautājuma risināšanā.

Tādējādi kopumā lielākās investīcijas ir tieši no administratīvā skatījuma, un savākšanas izmaksas depozīta sistēmas izveidē.

³⁶⁶ Gateway&Partners, Depozīta sistēmas izmaksu izvērtējums, 2019.gads

³⁶⁷ Siguldas Jumis izmaksas gudro konteineru izveidē.

³⁶⁸ Getliņu poligonā esošās šķirošanas līnijas paplašinājums.